PAUL CONSTANT

CUTEZĂTORII

IANCU JIANU

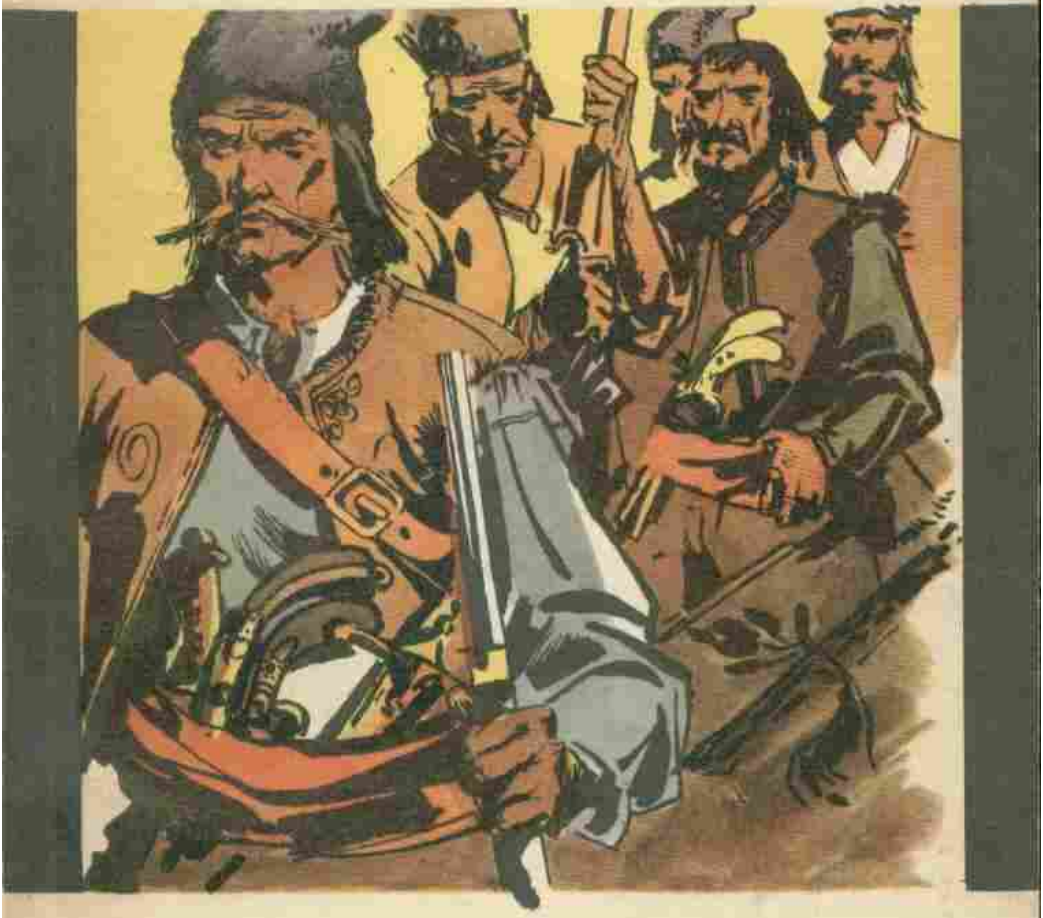

EDITURA TINERETULUI

PAUL CONSTANT

IANCU JIANU

roman

EDITURA TINERETULUI

Se împrimăvărase temeinic : soarele crăpase mugurii sălciilor, înverzind lunca în susul Olteţului pînă către siliştea Cioroiului, şi în cursul lui pînă dincolo de Chilii, unde se lăsa înghiţit de gura lacomă a Oltului. Pămîntul fumega aburi calzi, scorniţi din ţelina jilavă, ridicînd pale de nori care se alungau către cer. Peste bordeiele strivite de acoperişuri de brazde, se purtau, domoale, miresmele de codru înviat, zgomot de apă clipocind printre răgălii şi cioturi. Zăpezile umflau, topite, apele Olteţului, lăţindu-le peste maluri, însemnînd grinduri mocirloase sau acoperite de muşchi.

Satul, aciuat fricos în marginile luncii, rămînea sloit, respirînd prin coşuri cioante dîre subţiri de fum pîclos şi acru.

Împrimăvărarea se abătuse tristă peste satul de iştov, mîngîind albeaţa băşicilor de bou din ochii ferestrelor, spinările coşerilor fără vite, uliţele strîmbe cu hrîtoape presărate des.

Fălcoiul, satul de vatră al boierului Iancu, rămînea în mocniţa bordeielor scobite în pămînt, dispreţuind aluatul degerat al primăverii, picat în copăile nădejdiilor de mai bine.

Oamenii tînjeau pe laviţe fără aşternuturi, bolnavi sau flămînzi, dezmorţindu-şi vetrele cu crengi zemoase de salcie sau tizic de baligă uscată.

Cînd toaca bisericii bătea ceasul pristăvirii din viaţă a vreunui suflet, cutremurarea dezlipirii de pămînt a omului se sleia mută pe suflarea beteagă a celor rămaşi...

— Muri, mă, muierea lui Duduveică ?

— Muri...

— De unde să încherbăluiască acum creştinul şiniţu de grîu pentru colaci şi năporojnie ?

— Şi creiţarul de vamă să i-l lege de deget !...

— Unde este snaga omului şi strînsu' de grîu pentru colivă ?

— Toate sînt de la Dumnezeu şi gura omului nu face decît să spurce rînduielile lui...

— Auzi cum îi trage în toacă taica popa, de parcă să rupă zăpoarele porţilor raiului...

— Crede-i săracul... Os îmbătrînit şi descărnat...

— Rămasă, mă, creştinul văduv ?

— Păi !...

Clătinarea domoală a luncilor se îngîna cu apele învolburate, cu cîntecul păsărilor, închipuind chemările vieţii care se dezmorţea.

Răsfrînt peste malurile Oltului, codrul de stejari înnegrea şesul pînă departe, prins în pripoane de curpeni groşi, înecat în tufe de arţari şi aluni, însălbătăcit de singurătate.

Lucrurile erau însemnate cu poveşti şi semne înfricoşătoare : copaci cu scorburi adînci pentru oameni şi fiare, vizuini scobite sub coaja pămîntului, ziduri prăbuşite de foc şi de vreme.

Spre răsărit, în Şopîrliţa, stăruia încă groapa care adăpostise, pe timpuri, trupul unui şarpe uriaş, care se adăpa lungindu-se pînă la apa Olteţului, îmbăloşind-o... Şi povestea voinicului venit dinspre răsărit, care s-a îmbrăcat în zale de fier şi s-a înarmat cu cuţit, lăsîndu-se înghiţit de jivină pentru ca dinăuntrul lui să-i ciopîrţească pîntecul, pînă la cap... Voinicul, pe nume Novac, s-a luat după trupul ciuntit al şarpelui, trăgînd după el o brazdă, semn după care să-l caute nevastă-sa...

Groapa n-a rămas goală, căci din inima codrilor, nebîntuiţi de picior de om, a venit şi şi-a găsit adăpostul în ea o şopîrlă tot atît de grozavă şi de înfiorătoare...

În marginea Olteţului, pe locul botezat de bătrîni Zăpodia, dintele vremii tocase, pînă către temelii, zidirea unei biserici a lui Ghinea vistierul, lăsînd peste locul sfinţeniei de altădată, duhul pustietăţii şi al păraginii...

Iar dincolo de Olteţ, găuri scobite după aur haiducesc sau strînsură de băjenari, care nu mai apucaseră bucuria întorsului pe la casele lor...

Spre miazănoapte, în codrul Bistriţei, învălmăşiţi cu sălbătăciunile, îşi ţineau sufletul o mînă de oameni, îngropaţi în

bordeie căptușite cu crengi și brazde de pămînt... Aci era fîntîna Chircăi, unde într-o sfîntă zi de Paști s-au aruncat fetele din sat, spre a nu fi duse în robie de turci... Și crucea „Motroculuiˮ, semnul izbăvirii din robie al unui creștin din partea locului.

Pasul gîndului se lasă pe șleaul Oltului, în jos, spre Fundul Vornicului, cu bordeiele mănăstirești ale egumenului Nil, către Polovina,

„Cu trei sate bogate,
În haraci ne-nglodateˮ...

și peste care s-a fost lăsat, totuși, pîrjolul turcesc, însemnat prin gropile, larg cuprinzătoare, de trupuri de creștini măcelăriți tot la o sfîntă zi de Paști.

Adunat sub poalele pădurii Sarului, „locul lui Gogilăˮ și „perii lui Trașcăˮ însemnau siliștea Gorganilor, cu locul de vatră al spătarului Gorgan, oglindit odată, de mult, în apele bălții îmbelșugate de pește, săpată cu sudoarea clăcașilor și a robilor nenumărați...

Alăturea de apa săracă a Căluiului, mănăstirea bogată ridicată de Buzești, pe locul în care s-au fost pogodit căpitanii lui Mihai Viteazul cum să înfrîngă năvala tătarilor, punîndu-i-se hramul Sfîntului Nicolae al Mirelor.

Trăsnetul îi arsese tinda, lăsînd-o beteagă, ca un semn al păcatelor omenești nerăbdate de Dumnezeu... Înăuntrul mănăstirii, în partea din stînga a naosului, cuvîntul de pomenire al clucerului Radu, pus pe lespedea sub care hodinește lungit :

„Cuvînt de această viață deșartă ; rugate-vei lui Dumnezeu în zi și în noapte, cetași vei fi cu cei din rai... Fără cine nu face lucru dumnezeiesc închipuiește-se focului în veac... Cine-și satură mațele lui cugetă cum a-și ugodi trupul lui și să facă voia necuratului. Și cine-și nu va da din averea lui săracilor și bisericilor în veci acela este sluga dracului. Să nu zică nimeni că eu sînt domn, sau vlădică, sau boier, că cine-și cu pre-al lui lucru primi-va judecată... Că acolo vom sta înaintea județului goi, cum am născut. Drept aceea, fraților, nu lăcomire-ți hainelor și aurului : ce vă faceți cale largă și curată spre ceriu cu milostenie, cum zice însuși Dumnezeu : unde este avuția voastră, acolo este și inima voastră.ˮ

Tot aci, sub lespezi grele de piatră, înflorite cu inscripții, hodinesc pristăviții întru Domnul : jupîniţa Elina, jupîn David şi Preda, Stroe postelnicul, jupîniţa Stanca şi jupîn Dumitru, cel pierit de sabie în timpul lui Moise Vodă...

Pe pereții naosului, chipul încruntat şi războinic al lui Mihai Voievod, privind spre acel al lui Petru Cercel Voievod, senin şi doritor de pace, zugrăvite de mîna neîndemînatică a unui Mina, iconar al timpului...

Înspre apus de Fălcoi, spărgînd desişul pădurilor, drumul către Caracal scoboară rîpile Potopinului, pe care şi-a topit roua tinereții acel domnişor al nopții, întîrziat pînă în răsăritul soarelui în culcuşul dragostei.

Peste tot, vremea încălțată în opinci şi-a lăsat urma adîncă în clisa drumurilor veacului, tămîiată de freamăt de codru, de urlet de fiare, de bocet de doine, de basm păstrat în jur de vatră fără tăciuni...

Satele poartă în nume povara unui destin încruntat, din chiar ceasul zămislirii, altoit pe răbdarea cîinească a neamului.

Colibaşii şi Damurile vorbesc de adăposturile de cîrțiţe, scobite sub poala pădurilor, de năvala după jaf a străinilor ; Ursa şi Cioroi, de sălbăticiunile locurilor. Iar Clăcaşii şi Coşerenii, de viața în care nu putea spori nici un fel de bucurie omenească.

Sufletele necăjite ale Colibaşilor şi-au văzut, în două rînduri, bisericuța luată de apele umflate ale Oltului, pustiite de ultima lor nădejde, pe care numai credința le-o mai putea da. Şi s-au adunat atunci, cu spaima mîniei cereşti în suflete, în jurul pristolului rămas în picioare, prăznuind sfînta Înviere pe locul unde jertfa zidirii de altar fusese măturată de ape.

La Tobolita Jienilor, zid gros pune pavăză pentru casa Domnului, închipuindu-se adăpost pentru monahi şi egumen, care să binecuvînteze nemernicia omenească a celor pitulați prin scorburi.

Din mila şi evlavia vornicului Mitrea şi a dumneaiei jupîneasa Neaga s-a ridicat din temelii mănăstirea Hotăranilor, punîndu-i-se hramul „Soborul Îngerilor" ; iar mai tîrziu s-au învrednicit pentru înfrumusețarea ei cei ce stau față lîngă ocniţele dinspre miazănoapte şi miazăzi, prinşi în zugrăveala chipurilor, jupîni şi jupîniţe de prin partea locului.

Cînd mucurile lumînărilor din lungile priveghiuri au întunecat cu totul icoanele sfinților, primenirea lor s-a făcut

prin grija monahului Pafnutie, care va fi hodinind cu cărămida sub căpătii, undeva, prin preajma mănăstirii.

Din pămîntul Cioroiului, stăpînit altădată de ducerul Alexandru Farfara, își trag teapa Alexandru, Nicolae și Radu Golescu, copiii Zincăi Goleasca, cea care își lumina sufletul în mănăstirea ridicată de popa Matei Ghinescu ot Cioroi, încropind din a sa pungă cheltuielile zidirii și podoabelor.

În lungul și în latul Romanațului s-au presărat locașuri de închinăciune sub coasta dealurilor împînzite de străji, ca și pe malurile îmbrăcate cu stuf ale Dunării.

Boierii Jieni au sfințit pretutindeni locul așezării lor cu ctitorii bisericești la Corlățești, paharnicul Dumitrache Jianu ; la Racovița, Șerban Jianu Racoviceanu ; la Zănoaga, meșelnicerul Ștefan Jianu... Și iarăși Jieni trecuți în pizanii ctitorești la Caracal, la Jieni și la Grojdibod...

Podarii și isnafurile orașelor, sau meșterii risipiți prin sate mai pricopsite și-au însemnat cu rîvnă dragostea pentru Dumnezeu Jupîn Șerban cojocarul, Stan Toma cizmarul, Dumitru băcanul, Constantin curelarul, Constantin Rachieru starostile boiangiilor și Golfineanu, starostile pescarilor, boiangiilor și căldărarilor...

Păstrați în zugrăvelile coșcovite ale bisericilor, șirul acestor negustători și meșteri rămîne încremenit în evlavia timpului, pentru pomenirea veacurilor ce vor veni. Strînși în anterie de postav gros, cu işlice lipsite de acele garnituri de sobol sau urșinic cuvenit boierilor de laviță, ochii lor caută, bleojdiți, în păcatele vremii de acum. Alăturea de ei, jupînițe cu obraze palide, cu mîini împreunate a smerenie, îmbrăcate cu mișăzi de blană de vulpe, în rochii de adămască pînă în călcîie, nelăsînd să se vadă decît vîrfurile cusute cu fir de ibrișin ale condurașilor ; iar între ei, poza bisericilor pentru a căror zidire pungile lor n-au avut niciodată băieri de strîns.

Pădurile se luminau anevoie în prisăci sau drumuri de cară, iar potecile se încurcau în hățișuri dese, neputînd fi călcate decît de picior voinicesc și umblat. Oamenii nu se îndurau să taie copacii, rînduriți să-i apere de năcazurile multe ale cotropitorilor, ale sameșilor și împlinitorilor domnești, ale strîngătorilor de haraci și podvezi...

Peste toată amărăciunea timpurilor, înviorarea vieții de codru, cu freamăt de frunze și cîntec de păsări, aducea mîngîiere și întremare.

În lungul drumurilor erau presărate hanuri pentru conăcitul poştalioanelor şi călătorilor, pe la care se abăteau des oameni care să-şi primenească sau să-şi bea rodul jafurilor... Pentru cei nevoiţi să înnopteze aci, nechezatul cailor, zgomotul vreunei uşi trîntită de vînt sau larma zăvozilor erau temeiuri de îngrijorare. Oamenii nu se încumetau să înfrunte primejdia drumului, decît anevoie. Copacii, tremurîndu-şi frunza, risipeau zvonuri care înfiorau pînă în adînc sufletul negustorilor, mai toţi străini de neam. Tufişurile înviau, închipuind forme de oameni care pîndeau să-ţi dea bineţe cu pistoalele întinse. Doar chiuitul surugiilor mai aducea călătorilor puţină inimă şi curaj.

Poştalioanele, cocii cu osii de salcîm, erau trase de cai mărunţi şi iuţi, prinşi în streanguri de tei împletit. Cînd vremea desfunda drumurile, codrul urla de sudălmile surugiilor, care opinteau să scoată din clisă roţile înfundate pînă la căpătîni. Iar vara, chiuitul lor întetea goana animalelor, făcînd să ţopăie prin hîrtoape călătorul agăţat cu deznădejde de loitrele cociei.

Cînd fumul subţire al vetrei sau lătratul de zăvod zburlit vestea apropiatul olacului, călătorii îşi făceau cruce mare şi descurcată, pentru tot ce-a fost şi-o să mai vină. Surugiul, înainte de a-şi desprinde gloabele din ham, golea, pe nerăsuflate, o jumătate din plosca de ţuică, după care se adresa, glumeţ, călătorilor :

— Bine ne-am întîlnit sănătoşi, boieri dumneavoastră !... Au s-a semănat vreunul pe drum ?

După care rîdea zgomotos, ca după o spaimă fără temei.

În prispa hanului cu uşă împopistrată cu cremene şi cioacă de salcîm, apărea hangiul, tip de vişan însălbătăcit de singurătate şi teamă. Măsura din ochi drumeţii, după care-i poftea înăuntru. Dacă se întîmpla să fie iarnă, locul lor era în „sobă", odaia încălzită, avînd pe margini laviţe pe care se şi putea dormi. La hogeâc forfotea ceaunul cu mămăligă sau ulcioraşul de pămînt de Oboga, cu vin sau rachiu de mojmoane, făcut în velniţe primitive. Călătorii se aşezau trudiţi, pipăindu-şi punga şi pistoalele. Mîncau legumit, cu dumicaţi de mămăligă rotunjiţi în palmă, şi-şi clăteau gurile cu cîte o ulcică de vin sau rachiu. Ospăţul omenesc plătea deşugubina drumului, făcînd pe creştin să mai prindă curaj la inimă. Surugiii îşi scoteau barda prinsă sub podina poştalionului, dregîndu-i

beteşugurile, sau ungeau capetele de lemn ale osiilor cu seu de oaie. Cînd totul era în ordine, călătorii erau poftiţi cuviincios să-şi fărîme din nou oasele pe şleaul plin de hîrtoape şi spaime... În urma lor, hangiul închidea oblonul, trăgînd de-a curmezişul grinda de stejar gros şi ţeapăn ca fierul...

Noaptea, cînd stelele se luminau cît aria de om sărac, tainele codrului se deschideau în zvonuri de ape, în ţipete de buhă, cîntec de privighetori îndrăgostite şi urletul de pustie al fiarelor... În firida cu perdea de drugi de fier a hanului, feştila altoită în strachina cu său de oaie lumina semnul unui adăpost de om... Hangiul se lungea pe laviţă, tihnit, după ce mai întîi pipăia cocoaşele pistoalelor de sub căpătîi şi bătea cîteva metanii pentru paza sufletului...

Adăpostiţi prin grajdurile curţilor boiereşti, poteraşii şi arnăuţii isprăvniciei dormeau duşi, neîndrăznind să colinde bezna nopţii, în care puteau muşca plumbii şuşanelelor haiduceşti.

Curţile boiereşti albeau prin ocheane sau branişte de pădure, semănînd, vraişte, case de chirpici acoperite cu olane sau şiţă, bucătării şi locuinţe de paiantă pentru slugi, grajduri şi coşeri cu spinări de stuf. Casele boiereşti erau aşezate pe pivniţi largi, răsuflate prin gîrliciuri ferecate cu uşi de stejar gros. În pîntecele lor stau rînduite buţile de vin, cu care se îndestulau ospeţele din zilele bune. Cămări şi celare păstrau pe poliţi făcute din bardă chiverniseala de miere, de slănină, de poame şi unt, de turte de ceară, de tot ce puteau închipui bunătatea pămîntului darnic şi snaga clăcaşului şi a robului... În fundul acestor curţi, înecate în mizerie şi larmă, şetrile ţiganilor robi, în care se ferecau roţile caleştilor boiereşti, se scobeau albii şi troace, se învăţau scripcăritul, se bătea dimia la piuă...

Peste iadul robiei, cîntec melopeic de ţigancă zămislită în căldura iatacului boieresc, frîngea aripa năzuinţii de libertate şi omenie...

Boierul şedea în cerdac, hodinind în divanul căptuşit cu stofă de adamască sau şahmarand, în caftan de atlas, strivit de greutatea bărbii şi a işlicului garnisit cu urşinic... Narghileaua, primenită cu tutun frecat în palme, da gust cafelei turnată în filigeana încondeiată cu semiluni... În sufletul lui, cinstea pe Dumnezeu care-l ţinea, pămîntul care-l răbda şi belşugul rodului care-i îmbelşuga viaţa... Zdroaba şi icneala în

obezile robiei, rămîneau pentru el fapte firești rînduite de ursitori, pe care ar fi păcătuit schimbîndu-le...

Din cînd în cînd, ridicînd nori de praf și chiote de surugii, intrau prin știrbitura zăplazului bute grele încărcate de musafiri, megieși pînă la trei poște depărtare : jupînițe îmbrăcate în pacele înflorite și rochii de atlas încreștit cu nemiluita, și boieri căftăniți, cu tacîmul doldora de pistoale și junghiuri cu prăsele de sidef și aur, porniți pe zaiafet întețit și prelungit. Cîinii, totdeauna slobozi, înmulțeau larma, înălțînd-o pînă în tăriile cerului, făcînd să huiască negura codrului, pînă în adînc.

Boierul ieșea în cerdac, întîmpinînd oaspeții cu zîmbet în barbă și brațele întinse. Jupînița, jumătate cruce, rămînea în spatele său, într-o poză de umilință și respect față de soț, de cuviincioasă bucurie față de oaspeți... După ce ibricele de alamă și peșchirele de borangic sau inișor își împlineau rostul, se așezau cu toții pe divane largi, sub polata șindrilită a ceardacelor, răsuflîndu-și picioarele în papuci de safian, aduși de slugi meșterite... Cafeaua și șerbetul veneau să facă cinstea casei și să dea pas de așteptare și taifas, pînă se dichisea rînduiala ospățului...

Prin iatacele scunde și scăldate în arome de levănțică și gutui, cu ferestre strîmte și zăbrelite des, jupînițele se adunau ciopor, lăudîndu-și munca mîinilor, rînduiala și sporul casei, evlavia și vrednicia din care răsăreau danile ce îmbelșugau bisericile și mănăstirile... Stihare sfinte și berednițe pentru înveșmîntatul preoților, marămi pentru împodobirea altarelor, epitrafire și mese de pristol, toate ieșite din hărnicia și rîvna mîinilor de jupînițe...

Petrecerile erau bărbătești și cinstite : vinul se golea din oale primenite des, iar cîntecul țiganului lăutar făcea cocă sufletul acestei boierimi apropiată de sălbătăcia și curățenia locurilor de baștină, prin care își avea bîrlogul...

Pămîntul Romanațului era împînzit de curțile boierești satele, mai toate, nu erau altceva decît așezări de clăcași ghemuite în jurul lor, purtînd numele boierului căruia îi robeau... Rusănești sărdarului Niculae Rusănescu, Bîrza postelnicului Costache Bîrzan, Pleșoiul pitarului Luca Pleșoianu, Grecii medelniceresei Safta Grecească, Cezieniul paharnicului Dumitrache Cezianu, Preajba lui Ioniță Prejbeanu, Dobrunul lui Ștefan Dobruneanu...

Mănăstirile Bistrița, Brîncoveni, Horezul, Crețulești, Dintr-un lemn, Cozia, Hotărani și Episcopia Rîmnicului stăpîneau moșii întinse, dobîndite prin milă creștină sau împărțeala samavolnică a domnilor.

Puține. cîteva moșii numai ,erau stăpînire megieșească sau moșnenească la Cepari, la Sălițioara, la Boșoteni, Zănoaga, Leul. Redea și Dioști.

Mănăstirile își luau dările ierbăritului și ale vînatului în bălți, în moneda timpului, adică în unt, pește sărat, boi, făină de mei sau grîu.

Pămîntul se desfunda cu greu spre a lăsa loc de aruncat sămînța de bucate... Vitele, trăite prin pădure, în urgia viscolului, ieșeau în primăvară numai piele și oase și cădeau pe brazdă, sleite. Ogoarele răsăreau în silă, cu teama jafului și pîrjolului bazabuzducilor și ostrovenilor, a împlinitorilor domnești, care lăsau satele troacă sau mormane de scrum... Și atunci, băjeniți prin ocheanele codrilor, rodul de ghindă le da sațiul vieții rînduite de ursători...

Din bătrîni știau că prin părțile Potelului, pe malul Dunării, au fost pe timpuri sate cu scutiri de dajdii, unde oamenii sărăciți au răznit-o prin stuful bălților, „de-au rămas șălișteа pustie și nu este scrisă nicăierea în catastihele domniei mele pentru bir", așa după cum stă crestat la răbojul ținut din scurt, al unui domn de pagubă...

În zadar domnii slobozeau anaforale și sfaturi către „pîrcălabii sindiilor și tuturor lăcuitorilor de prin satele ot sud Romanați", spre a face arături și semănături de grîu și de orz, încredințînd că „cei ce vor fi silitori se vor folosi de agonisita lor și se vor chivernisi" Satele rămîneau în țelină, luminîndu-se în petice mici de arătură, ascunse prin ocheane de pădure...

Caracalul avea pînă-n o mie de familii, împărțite pe mahalale, dintre care Protosenii dețineau locul de frunte. Lipit de tîrgușor, Boldul își avea o înjghebare administrativă proprie, cu „pițuică" sau casă de sfat, și slujbași vajnici, cum era pîrcălabul Uță și logofătul Badea Sandu...

Uță, bîntuind pe la ușile oamenilor pentru strînsul dăjdiilor, avea de luptat cu nămolul ulițelor întortocheate și pline de nămol, cu greutatea răboajelor pe care le purta spînzurate de gît... Cărturar iscusit, purta la brîu călimări de alamă îndestulate cu zeamă de bozi, și pană de gîscă sprijinită de cheo-

toarea misăzului sau pe după ureche. Iar logofătul Badea Sandu, cirac al vestitului condicar Răducu Prafail Biftreti, sporea fără preget transcrierea poruncilor domneşti şi a hrisoavelor date în sfatul veliţilor boieri ai divanului Craiovei.

În inima oraşului, balta plină de lintiţă şi stuf ascundea cîrduri de raţe sălbatice şi puzderia de ţînţari dătători de friguri.

Pe partea mai ridicată a oraşului îşi duraseră case, în şir, boierii Cănuţ, Grigorie, Şerban, Fănuţ, Apostol şi Niculin, toţi Jieni... Case de cărămidă arsă, cu zid gros şi bolţi lucrate trainic.

Aci era isprăvnicia, divanul şi temniţa, însemnînd printr-însele autoritatea judecătorească şi administrativă a timpului.

Pe uliţa tîrgului, cîteva prăvălii, înghesuite şi scunde, de cavafi şi braşoveni, lumînărari, cojocari şi astaragii, ţinute de negustori cu frica lui Dumnezeu şi a năpăştilor care le dau ocol. Sporul negoţului se grămădea în ctitorii bisericeşti, aurul de toate chipurile vărsîndu-se darnic pentru ziduri de adăpost credinţei, în puterea căreia trăiau.

Cînd ghinda codrului cădea înainte de sfinţii Arhangheli şi şoarecii de cîmp se trăgeau către sat, înţelegînd că iarna este pe aproape, boierii îşi încărcau calabalîcul şi merindea şi porneau către casele de iernatic ale Caracalului... În convoi de butci şi cocii cu coviltire, măsurau lungul drumului şi necazul hîrtoapelor, intrînd în oraşul în care îi aştepta rînduiala zaiafeturilor prelungite, făcute de-a valma.

Primăvara, de cum începea să se ridice, spre răsărit şi miazăzi, neguri, se pornea drumul de întors către satele care-i aşteptau vîrîte în pămînt, resemnate şi tăcute.

În Fălcoi, nedezlipit de pămînt şi de oameni, boierul Iancu Jianu rămînea în singurătatea culei durată din grinzi groase de stejar, cu ocniţe cocoţate în vîrf, din care putea privi, îndelung şi slobod, peste crestele înnegrite ale codrului, peste brîul apelor îngheţate... Fiarele sălbatice veneau pînă sub străşine, încolţite de foame, ridicînd în văzduh larmă şi spaimă.

Iancu asculta vraiştea viscolului şi trosnetele pădurii, trîntit pe laviţa aşternută cu dimie şi piei de sălbătăciuni, purtîndu-se cu gîndul către găurile bordeielor în care boleau, hăcuite, trupurile nevolnice ale ţăranilor...

Trăgea cu sete din trestia ciubucului, înecînd odaia scundă în fumul acru de tutun şi gemea obidit de tot ce nu putea

închipui tăria braţelor şi puterilor lui, întru mîntuirea neamului apucat pe şleaul pieirii...

În soba cu gură largă ardeau trunchiuri de lemn jilăvit, fierbînd monoton seva dogorită de foc. Pe pereţii căptuşiţi cu velinţe şi chilimuri înflorite viu, odihneau, spînzurate, puşti cu cremene şi pîlnie în gura ţevii, iatagane turceşti şi pistoale cu prăsele bătute în sidef şi argint ; la căpătîi, teancul de lăicere şi plosca de vin de şapte oca vechi, în care îşi răsufla scîrba vieţii de îmbuibare şi trîndăvie, la care îl osîndeau gerurile iernii. Iar spre răsărit, icoana ferecată în argint a Maicii Precista, mîngîiată de lumina candelei hrănită cu untdelemn curat.

În începutul acela de primăvară, Iancu da ocol grajdurilor în care, adulmecînd mirosul colţului de iarbă, caii nechezau neliniştiţi. Purta pantaloni de dimie albă cu găitane, cizme de iuft pînă peste genunchi, cojoc de oaie şi căciulă de noaten sein ; iar în taclir, ca de obicei, pistoale şi cuţit.

Nu îmbrăcase niciodată caftan sau işlic şi nu simţea nici un fel de plăcere să-şi toarcă în barbă, după obiceiul timpului. De statură potrivită şi bine legat, se purta cu barba rasă şi mustaţa stufoasă ca mătasea de porumb dat în copt.

Călca îndesat şi ţinea capul sus, cu căciula răsfrîntă şi dată pe ceafă. Pielea feţei deslușea o sănătate de om al brazdelor, trecută prin încercările ploilor şi tăiuşul vînturilor. Mereu zîmbitor, încruntarea rară a sprîncenelor sau a frunţii dădeau temei de temere. Grăia vorbă românească, fără amestec străin şi spunea pe şleau ce avea în suflet şi în gînd, în sindrofiile pe care le cerceta arar, ca şi sub poala Fălcoiului sau pe malul Olteţului.

Avea patima cailor iuţi, cu trup puţin şi plin de inimă. Cînd o răznea pe potecile întunecoase, lăsa calul la pas şi cînta doine oltenești pentru el şi vieţăţile de-a valma ale codrului.

Lumea tîrgoveţilor şi a boierilor de ţară nu-l momise cu nimic : trăia ca un vultur singuratic, întinzîndu-şi aripile spre a domina sălbătăcia locurilor, ascuţindu-şi ghearele pentru vînatul pe care-l păştea cu răbdare şi ură.

Începutul primăverii îl însufleţea pînă în adînc. Încălzit de sulițele soarelui îşi lăsase cojocul pe-o mînecă, fluierînd un cîntec de lume, păstrat în amintirea unor zile de chef cu lăutari, pe malul Olteţului... Din cînd în cînd contenea ascuţindu-şi auzul, prinzînd zvonul luncilor şi al codrilor, în care în-

via cîntecul păsărilor și aburul pămîntului, surîzînd mulțumit de prevestirea semnelor de primăvară. Prin rădăcinile trupului sîngele gonea cald, cu îndemnuri de ducă... Apele își dezlipeau sloii de mal, scoborîndu-i încet în vale, către gura Oltului... Un cuc îi cîntă în față, semn de îmbucurare pentru timpul de peste an.

Hotărît, își scutură ultimul rest de iarnă rămas în mița cojocului și strigă unui argat :

— Pune, mă, șaua pe Haiduc, că vreau să mă reped pînă la Chilii, să văd dacă n-au murit puii de urs prin găuri !...

— S-a crăpat de primăvară, boierule !...

— N-auzi fortota apelor ? Au să dea peste maluri și să înece bordeiele țiganilor !...

— Numai de-ar da !... Că vin ele repezi, da-s calde și dezghioacă mugurul codrului !... Uhuhuu, Haiduc... Haide cu taica să te încur, că se apropie Sîntoaderul !...

— Lasă-l cu binișorul, mă Stînguleasa... Că nu i-o mai fi rămas decît pielea și oasele...

— Și inima !... Că a frămîntat pămîntul de sub copite de s-a îngropat pînă la piept...

— Neamul, bă !... Unde vă cîrmiți voi din bolnița bordeielor și din fumul de salcie jilavă, ca să vă frămîntați ursătoarea unui trai mai bun ?... Calul este mai aproape de Dumnezău și-i simte dezlegarea tainelor lui !...

— Așa o fi, boierule !... Lumea este prostită de belele și nu mai poate descurca semnele vremii !...

— Lasă-i zăbala slobodă... Vorbește cu el, păcătosule !... Haiduc !...

Calul se opri în loc, ciulind din urechi, cu nările tremurînd... Nestăpînit de zăbală și mîna argatului, auzind gura lui Iancu, rămase încremenit.

— Faci pe balaurul, băiatule ?... A venit primăvara și coltul ierbii stă să spargă coaja pămîntului ca să-ți pună chilim de așternut copitelor !... Tremuri și te bucuri !... Așteaptă că plecăm acum să dăm o raită pe unde și-a făcut lupul de cap și s-au gospodărit viezurii și vulpile... Adu-mi pușca, bă !... Și cremenea, și amnarul... Și bășica de porc cu măsurile de plumbi și de pulbere...

Prin știrbitura gardului, cu capul descoperit și aplecat spre pămînt intră un țăran, clăcaș hărtănit de mizerie și necazuri, oprindu-se în fața calului.

— Să trăiești, boierule Iancu !...

Iancu măsură arătarea cu miros de sfoiag, încercînd să-și mintă gîndul care se întunecase.

— De ce te porți năuc și zburlit, Duduveică ?... Ai ieșit ca fiarele flămînde să bați potecile satului și să bagi în spărieți muierile și copiii ?... Tu nu vezi și n-auzi că se crapă de primăvară ?

— Eu n-aud, decît toaca popii, care-mi sîngerează rărunchii și-mi pomenește năcazurile și păcatele cu care m-a usîndit Dumnezău...

Boierul Iancu își trase cojocul pe mînecă, privind încruntat la chipul de umbră al țăranului dezbrăcat și scofîlcit. Biruit, își roti cu deznădejde ochii peste satul adunat împrejurul conacului, și nu găsi nimic care să-i sprijine credința că undeva a mai rămas o scînteie de lumină și viață, de care să-și priponească împrimăvărarea de adineauri a gîndului. Toaca săracă a bisericii se risipea peste sat sfîrșită, înmulțind tristețea și amărăciunea care mocnea dincolo de soare, de cîntec de păsări, de aromă de salcie înmugurită. În sufletul lui se simțea strivit de pacostea cu gheare lungi și multe, cășunată în vatra fără tăciuni a bietului om... Se întoarse către argat, mîngîie lin gîtul calului și-i porunci domol :

— Mă Stînguleasa, bagă calul în grajd... Că nu i-a fost lui sfîrșită patima și mai are să-și lungească gîtul, chemînd ceasul pe care-l credeam venit... Bine ziceai adineauri că omul este prostit de belele și nu mai cunoaște la semnele vremii !...

— De, am vorbit și eu așa, într-o doară...

— Uite, bă, a venit primăvara... Și ne ia ochii, și ne înșeală. Că au să înceapă să cadă vitele de slăbiciune și unghii, să moară ăi de au zăcut pe vatră astă-iarnă, să ne bîntuie mumbașîrii și taxaldii stăpînirii, să ne dărîme bordeiele peste noi, ostrovenii și bajabuzducii... Și noi ne bucurăm ca proștii, iar soarele ăsta cald are să rîdă în strălucirea lui de toată zdroaba și istovul pămînteanului, strîns în obezile ursătorilor... Așa este, bă Duduveică ?... Așa este, bă Stînguleasa ?...

— Așa este !

— Așa este...

— Unde ești, logofete Oană ?... Bă, logofete !... Vino, bă, și deschide celarul și dă-i creștinului ăstuia grîu pentru colivă și colaci, și pește sărat, și o boată de prăștină... Și vin, și untdelemn să toarne peste trupul moartei, fie-i iertate păcatele...

Să-i legi, bă, de deget creițarul ăsta, ca s-o treacă peste vămile văzduhului și să se roage de acolo pentru suflarea păcătoasă a pămînteanului, care numai duhoare și deșertăciune este...

— Să trăiești, boierule...

— Du-te... Îngroapă-ți muierea și după ce ăi boci-o cît să-ți ușurezi sufletul, dărîmă grinzile bordeiului și vino aci sau în ocoale, la Chilii...

— Așa am să fac...

— Așa să faci... Și cînd te-oi aduna din nou în firea voinicească a rumânului și ți-oi simți inima cremene, să-mi strigi de sub streașina culei : „Uhuhuuu, boierule Iancu... A năpîrlit mița oii și i-au dat peri de lup : și i s-a făcut să dea iama prin caprele care ne-au tocat lăstarii și ne-au uscat butașii în care aveam nădejdea sîngelui vieții !... Și i-au ajuns colții să taie fierul hangerului și să scuture în ei junghetura cîinilor de ne-au mîncat zilele..."

— Așa am să fac...

— Așa să faci... Du-te...

Sfîrșit de frămîntarea lăuntrică a sufletului, în care dospea obida și năcazurile oamenilor, Iancu rămase înțepenit, măsurînd trupul clătinat al țăranului, urma de opincă ce se adîncea fricoasă în nămolul uliței.

În spatele lui, umba credincioasă a lui Stînguleasa încerca să-și gonească privirile departe de ochii înlăcrimați ai stăpînului, spre a nu fi mărturie la ceasul de rușine al slăbiciunii lui...

Iancu se întoarse încruntat, descoperind la izvor temeiul frămîntării lui, slobozind din juvăț gîndul care sta să crape :

— Neamul, bă !...

Calul, lăsat la pas, se oprise pe prundișul Oltețului, adăpîndu-se din apa care venea umflată și repede. Cu frîiele petrecute pe după mînă și descălicat, Iancu măsura largul apei, așteptînd să tragă la mal podul așezat pe luntri scobite în trunchiuri de salcie. Podarul îndoia prăjina să întoarcă puterea apelor, urmărind scripetile care alunecau anevoie pe funie; și neliniștea lui Jianu, cu care nu se putea glumi. Cînd luntrea se izbi de mal și prîponul fu legat țeapăn, creștinul își șterse fruntea de sudoare cu dosul palmei, luîndu-și căciula din cap:

— Parcă văd c-o să dăm de belea, de ne-or mai zăticni apele... Trage la vale de crezi că s-au rupt zăpoarele muntelui!...

— Ce se mai aude, Apostole?

— Nimic, boierule!... Au trecut mai adineauri bîrne și tiugi, și snopi de coceni sfoiegiți... Și o tîrnă de cuibar... Se vede că a dat apa peste maluri și a înecat pe undeva bordeiele oamenilor!...

— Dar semne de cialmale turcești sau de iminei arnăutești nu s-au arătat?

— Ne-a ferit Dumnezeu... Drumurile sînt desfundate și pe potecile de margine nu li se îndemînă...

— Să ai grijă seara să strîngi funia și să tragi podul sub mal, de-din-vale de bordei... Și să înnoptezi unde te-o tăia capul, cu urechea pe pămînt... Că au să înceapă să urce la deal haitele de pazvantii și ostroveni, și mumbașirii domniei după zaherele și podvezi...

— Să nu ne mai osîndească Dumnezeu cu bîntuieli din astea!...

— S-o tai razna și să dai de veste oamenilor, dacă o fi să ne mai calce nevoia... Să nu dea de paguba amărîtelor de vite și să le poată mîna în pădure...

Iancu trase calul pe pod, ținîndu-l scurt în zăbală... Podarul dezlegă priponul, împingînd voinicește prăjina, izbind cu boturile luntrilor valurile.. Apele șuvoiau în coastele podului, neliniștind calul, care umfla nările, sforăind... Pe deasupra, cîrdurile de rațe și gîște treceau slobozite din bălțile dezghețate ale Dunării, către sălciile și grindurile Oltețului. Fumul subțire, ridicat peste vîrfurile copacilor, însemna locul pe unde stau, pitulate, locuințe omenești... Tălăngile vitelor răzlețite prin pădure risipeau aerul de sălbăticie și pustietate a locurilor, luminînd negura pădurilor... Cîte un chiuit de român înviat cutremura văzduhul plin de nori de ploaie, pierzîndu-se pe crestele mărunte ale apelor...

Cînd podul hîrșcăi așezat pe prundiș, Iancu zvîcni pe mal, o dată cu calul. Podarul se apropie de-o răchită, prinzînd cu dibăcie un pui de șarpe, pe care îl spînzură cu nojița opincii, ca să fie ferit peste vară de înveninare...

— Să treci pe la Oană, ca să-ți primești tainul... Și să dai de știre și ălor de-din-sus să fie cu ochii în patru, ca să nu ne pomenim cu plocon pe cap... Că de altă pricopseală știu că nu putem trage nădejde...

— Ne-o feri Dumnezeu !...

— Ne-o feri, bă !... Dar prin părțile Gorjului și ale Mehedinților s-a slobozit urgia și pîrjolul... Și au robit muierile și copiii și au cărat către Dii vitele creștinilor și ulcelele pline cu miere, toată snaga și strînsura oamenilor... Satele au răznit-o prin pădure și scormonesc frunza după resturi de ghindă, ca să-și țină amărîtele de zile...

— Mare blestem !...

— Prin Craiova au pus foc caselor, de s-au băjenit negustorii și oamenii, cu tot calabalîcul, peste Jii, la Bucovăț și Leamna și dorm risipiți prin pădure, ca fiarele, cu urechile ciulite și cu frica în sîn...

— Sărac de mama noastră !...

— Să nu ne ajungă și pe noi, Apostole !...

Podarul bătu cruce mare și descurcată, cătînd cu ochii spre cerul care se înnoura tot mai greu, picurînd stropi de ploaie.

— Dacă nu vă este cu supărare, mai poftiți în bordei... Că este ploaie de primăvară și poate să treacă repede.

— Dar cevă de mîncare ai? Că m-a leşuit drumul şi foamea.

— De... O fiertură de urzici acrită cu tirighie; şi mămăligă cum a dat Dumnezeu la casă de om sărman...

— Leagă calul de furca polatei şi adu-mi ploşca aia din oblînc. Mi-au dat neamurile nişte zeamă de prună... Şi pune oala cu urzici la mijloc...

Aşezat pe laviţa fără aşternut, Iancu ospăta din blidul scobit în lemn ciorbă acrişoară de urzici... Cînd îşi văzu saţiul, şterse mustăţile cu podul palmei şi duse ploşca la gură, sorbind cu sete.

— Ia de gustă şi tu, să-ţi mai lege burta şi curajul...

Podarul se închină cu evlavie, ca o binecuvîntare a ceasului de belşug, după care ridică ploşca în sus, urînd:

— Să trăieşti, boierule!... Şi cînd ne-o fi mai rău, să ne fie ca acum...

— Să te-audă Dumnezeu!...

Ploaia răpăia pe spinarea de stuf zbîrlit a bordeiului, tot mai îndeşită; pe cer, norii se adunau mai jos şi mai negri, întunecînd faţa apei şi a codrului. Iancu îşi umplu ciubucul cu tutun şi pufăia rar şi adînc, cu auzul împînzit de zgomotul ploii, cu gîndul dus către cine ştie unde...

Ghemuit lîngă vatra în care mureau cîţiva tăciuni, podarul privea spre viţa de fum care se ridica pe hogeac, spre picurii de apă prelinşi pe marginea corlatei... Amîndoi tăceau, măcinîndu-şi în moara minţii grăunţa gîndurilor... Ploaia clănţănea dincolo de uşa bordeiului, povestea care ameninţa să nu se mai sfîrşească, şi-i întîrzia plecarea lui Iancu...

— Să vă dau o ţoală s-o puneţi sub căpătîi... Drumurile astea sînt numai osteneală şi fărîmătură de oase... Şi a început să însăreze...

— Nu este nevoie... Aruncă vreo două vreascuri peste tăciuni şi dă foc feştilei... Poate că vrea să treacă apa vreun creştin şi să vadă o fărîmă de lumină... Cred c-o să îngeneze potopul ăsta de ploaie, ca să-mi pot vedea de drum, pînă la conac...

Zgîndăriţi, tăciunii prinseră să strălucească în spuză: vreascurile începură să trosnească, aruncînd scîntei în susul hogeacului, luminînd vatra măcinată şi strînsă cît un pod de palmă. Din firidă, podarul trase ciobul cu seu, aprinzîndu-l. Pe pereţii bordeiului se desenau umbrele negre ale celor doi

oameni, lungindu-se sau scăzînd, după cum se clătina flacăra focului și a feștilei.

Iancu își umplu din nou ciubucul : întins pe laviță și rezemat în cot alunga nori groși de fum, trăind în amintirile aduse de zgomotul ploii și liniștea adăpostului în care se odihnea...

— Plouă vrăjmaș, boierule !...

— Plouă...

— Dacă o ține tot așa, o să trebuie să mă mut mai la deal și să las bordeiul înecului...

— Păi...

Podarul își adună la gît mărginile ipîngelii, întreținîndu-și pofta de vorbă.

— Parcă este un făcut !... Ploile din cîmp sînt mai domoale și duc apele la vale, fără volbură... Cînd se pornesc însă la munte, vin cătrănite și repezi... Și au în ele zvon de izbeliște și prăpăd... Mi se pare că și apele ăștia au rînduiala oamenilor și a lucrurilor... Pe la noi toate sînt mai molii și mai blînde. Pînă și fiarele codrului trăiesc mai împăcate cu omul. Noi n-avem colțuri de stîncă și nici creste de munți pleșuviți de urgia vremurilor... Cîntecele noastre te înmoaie și aduc a legănare de prunc în troacă... Fețele noastre nu sînt atît de aspre, iar femeile și fetele mai rîd din cînd în cînd... Ai de la munte sînt mai înăspriți de geruri și de pustietate... Stau cocoțați pe piscuri și privesc cu ochiul tăios la mișuna văilor, și nu înțeleg decît anevoie frumusețea cîmpului și a brazdelor... Și vorba le este aspră și repezită !... Oile au mersul săltat, ca de capre, și nu și-l fac lin și domol decît cînd scoboară la vale... Că am fost astă-vară la Hurez, în munte, cînd m-a trimis boier Gănuț cu abaua la piuă, și m-am speriat de atîta sălbătăciune cuibărită în locuri și oameni... Cît este de vrăjmașă vremea afară, dar parcă doinește și trage a somn... Are ceva din firea omului din cîmp, din cîntecul și vorba lui, din potolul în care își trăiește bucuria și năcazul...

Iancu se răsuci pe laviță și privi spre omul ghemuit în ipîngea, spoit de lumina vreascurilor...

— Mă Apostole, văd că te-ai pus să mă zgîndări la inimă...

— Crede-mi și iartă, boierule !... În pustietatea asta, așteptînd cînd și cînd să pice picior de om, grămădesc în mine atîtea gînduri, că simt că mi se sparg pereții capului... Mai mă iau cu fluierul ăla de stă înfipt în ușorul ușii, și mai cînt

așa, ca lunaticul, ca în zilele cînd aveam și eu vite și oi, și le purtam pe tarlale sau prin poienile codrului... Dar ce-ți este de folos !... Că fluierul mai mult îți frămîntă sufletul și ți-l tescuiește... Vorba însă ți-l dezbrăcinează și ți-l face ca fulgul... Ehe, am îmbătrînit aci, pe mama pustiei, cu volbura apelor și cu bîntuiala lupilor !... Și cînd am vrut să aud vorbă de om, mi-am făcut palma pîlnie și am dat gură Oltețului și codrului : și am auzit vorba întoarsă, dinspre răsărit și scăpătat, și din sus, din văzduh... Poți să rîzi, boierule, dar eu unul m-am bucurat, socotind că nu mai sînt singur și că glasul lui Dumnezău vine să-mi țină de urît... Uhuhuuuu, bă creștinilor !... Și glasul înmulțit al lui Dumnezău, aidoma mie, îmi răspundea din văzduh : Uhuhuuuuu, bă creștinilor !... Mai trăiți, bă, mai trăiți ?... Mai trăiți, bă, mai trăiți ?...

Iancu asculta, înfricat parcă, spovedania omului înnebunit de singurătate, a cărui umbră se lungea pînă sub grinda bordeiului, și care nu mai prididea cu vorba.

— Am căutat să țin pe cineva aproape, ca să simt vietate în jurul casei... Și am luat un cățel de lup, răznit de mă-sa, și l-am crescut pînă s-a făcut mare și a prins să dezlege, în înțălesul lui, graiul neamului... Și cînd a auzit urletul fiarelor, de unde era blînd ca mielul, și-a zbîrlit coama și și-a rînjit colții, zbunghind-o acolo unde îl chema sîngele... Și am rămas tot singur...

— Păcate, bă Apostole...

— Păcate, boierule !...

— Așa se întîmplă atunci cînd cauți să strici ocinile sîngelui și să aluneci dincolo de trunchiul neamului !... Eh, săracul puiul de lup !... Și-a zbîrlit coama și și-a arătat colții !...

— Tocmai așa !

— Și s-a rupt din viața de iepure, răznind-o în desișul în care îl aștepta haita cu care să roadă coaja de copac și să iasă la drumul mare ca să-și caute dreptatea burții și a vieții !...

— Așa...

Iancu se îndreptă în capul oaselor și se rosti însuflețit :

— Așa să fie, Apostole !... Să știi și tu că este pe drum și ne dă ocol ceasul în care ne vom zbîrli coamele și noi oamenii, și ne vom arăta colții, înhăitîndu-ne prin păduri, ca să roadem coajă de copac și să ieșim la drumul mare, să ne cerem dreptatea burții și a vieții și a neamului... Atunci glasurile noastre vor fi răbufniri de șușanele și pistoale, iar în-

torsul lor va fi scîncetul morții și jălania ălor de ne-au amărît zilele...

Înviorat, prodarul se ridică în picioare, sprijinindu-și creștetul capului de bolta bordeiului... Ochii îi sticleau ca în fața unei împliniri de vis frămîntat pe trezie, în zilele și nopțile lungi de pustnicie, pe malul apei...

— Să ne ajute Dumnezău !...

— Am să te iau ceteș cu mine, și să te colind prin ocoale ciocoiești, ca să dăm iama prin agonisita făcută după urma ălor necăjiți... Că altfel n-o mai putem scoate la căpătîi !...

— Ehe, boierule Iancu, cum mi-ar mai răsări colții și ghearele !...

Ușurat de greutatea pietrei de pe suflet, Iancu se ridică și-și îmbrăcă blana pe mîneci. Afară, ploaia cădea în stropi mărunți și reci... Norii rămăseseră scoborîți, semn că va cerne toată noaptea, întunecînd pămîntul. Iancu ieși pe ușă și trase calul de sub polată.

— Boierule Iancu, este beznă și timp de primejdie !...

— O fi, Apostole, dar nu pentru mine...

— Vă sărutăm mîinile și Dumnezău să vă ajute să izbîndiți...

Calul o porni în trap, cu capul sus și nechezînd. Apostol rămase în burnița ploii, ascultînd bătaia copitelor care se înfunda tot mai mult pe potecile pădurii, cugetînd la vorbele lui Iancu, care aducea a gînd de haiducie.

Din fundul codrului auzi ingenatul calului și două pocnituri de pistoale ; și chiotul înfricoșător al lui Iancu :

— Uhuhuuu, bă Apostole, ai dat drumul la iepuri să intre în sat și să roadă cocenii de varză ai rumânilor !...

Apostol se închină, înfricoșat și zbîrlit :

— Doamne ajută-i să nu-l sfîșie lupoaicele ăle fătate și să-l dea cățeilor de mîncare !... Că prea ar fi pe voia vrăjmașilor !...

Ocolind Caracalul, Iancu tăia cărarea peste mirişti, îndreptîndu-se către drumul mare al Osicăi. La pasul cailor, avînd alături pe logofătul Oană şi ceauş Duţă, mărunţau timpul în taifasuri despre năcazuri omeneşti. Caii, stropiţi de glod, abureau de goană, respirînd cu nările lărgite. Trapul lor iuţit scăpărase în strînsoarea călcîielor înfipte în coaste, spre a ajunge mai curînd dincolo de oraşul pentru care nu aveau nici un fel de dragoste. Veneau de la Comanca, unde şetrarului îi se abătea cîteodată drumul, spre a sta de vorbă cu egumenul Dosoftei, care păstorea pustnicia şi turma săracă a călugărilor mănăstirii din sat. Luase cu el şi pe cei doi tovarăşi, spre a avea grija desagilor încărcaţi cu daruri, şi a nu-şi lungi drumul cu urîtul şi singurătatea locurilor.

În chilia scundă a egumenului, în mijlocul icoanelor de lemn ciumblit, a ceasloavelor îmblănite cu piele de capră, a vorbei domoale şi cuminţi a lui Dosoftei, Iancu simţea că-şi curăţeşte sufletul şi-şi învîrtoşează judecata. Răscrucile gîndurilor i se descurcau, luminîndu-se în drumuri largi, pline de adevăr şi înţelepciune... Taifasul se depăna cu folos pînă în ceasul tîrziu al nopţii, cînd fratele Petru sau Partenie, scuturîndu-şi genunchii de praful mătăniilor, urcau în clopotniţă, vestind timpul utreniei... Dosoftei se ridica atunci de pe laviţă şi luîndu-şi felinarul o pornea către mănăstire. Iancu rămînea singur ,urmărind lumina candelei de sub icoane, îndrugînd versuri din psalmi pe care-i ştia pe de rost.

Cînd Dosoftei se înapoia în chilie, încălzit de taina împlinirii slujbei, după ce-l închina binecuvîntîndu-l, se aşezau din nou la vorbă, pînă în ceasul cînd zorile vărsau printre gratiile firidei pale de lumină şi viers de păsări trezite din somn...

Frămîntat de îndoieli, de griji și de dorinți ce anevoie puteau fi cuprinse în înțelegerea oamenilor din teapa lui, Iancu prețuia pe cei ce se apropiau de felul lui de a gîndi, de a se împărtăși din cugetul lui îndreptat către binele neamului românesc... Egumenul Dosoftei era unul dintre puținii oameni din acest fel ; de aceea, spre pragul chinoviei lui urma pașilor lui Iancu se însemna des.

Începutul primăverii puse în clocot sufletul șetrarului și îndemnuri nestăpînite amenințau să rușineze din nou rînduielile înecate în sfoiag ale tagmei lui boierești. Dusul la Comanca avea să-i dea dezlegarea punerii în fapt a gîndurilor lui...

Îl găsise pe egumen stînd pe prispa chiliei, privind în sus, spre peticul de cer albastru care acoperea poienița mănăstirii. În jurul lui, dezbrăcinarea naturii făcea să împînzească pădurea de cîntec de păsări și aromă de frunză tînără. Fratele Partenie cădelnița odihna starețului și împăcarea sufletului lui, cîntînd, încet și melopeic, un psalm al întoarcerii spre fericirea veșnică ; iar mîinile lui harnice săpau la un răzor, în care avea să semene grăunțe de orceag, pentru masa săracă a fraților.

Cînd zgomotul copitelor de cai și trosnetul crengilor frînte tulburaseră liniștea chinoviei, Dosoftei înțelesese că pe poteca îngustă și ascunsă sub ramuri avea să-i vină prietenul Iancu.. Primăvara, răscolitoarea aceasta a țelinei sufletești, cerea sămînța cea bună a poveței lui... Și Iancu nu era omul care să-și lase pîrloagă acest ogor...

După ce descălecase de-o margine a curții mănăstirești, lăsînd tovarășilor grija golirii desagilor, Iancu se îndreptase spre egumen, oprindu-se dinaintea lui, cu căciula în mînă și genunchii îndoiți :

— Vă sărut mîna, părinte Dosoftei binecuvîntează-mă...

— Binecuvîntarea Domnului, cu voi... Ce ape învolburate și repezi te-ați adus spre noi atît de curînd, boierule ?

Logofătul Oană și ceauș Duță, după ce descărcaseră desagii, sloboziseră trocurile de sub burțile cailor, aruncîndu-le dinainte cîte un braț de fîn : apoi, ca drepți și temători credincioși, se cuibăriseră în cuhnia mănăstirii, trîntindu-și căciulile pe ochi și adormind buștean.

Iancu își desfăcuse catarămile taclirului, așezîndu-și pe o laviță jungherul și pistoalele.

— Părinte Dosoftei, am rămas o iarnă întreagă închis între zidurile casei și mi s-au răvășit gîndurile, ca pulberea din răscrucile de drum... Vream să te văd și să mai schimb o vorbă de temei cu sfinția-ta... Sînt otărît de năcazurile oamenilor, care tot prin inima mea parcă trec, și nu știu cum le-aș putea ușura...

Egumenul îl ascultase liniștit, lungindu-și firele albe ale bărbii... Ochii lui urmăreau seninul cerului, peste care treceau, călătoare, pale aburii de nori, stoluri de păsări, adieri de vînt... Și nici o volbură care să-i întunece frumusețea și strălucirea...

— Boierule Iancu, ia și gustă din fagurul ăsta de miere... Caută de-i simte gustul și mirosul : tot ce este în el, bun și plăcut, este adunat din cuprinsul pămîntului ăsta pe care, de multe ori, încălțămintea noastră nu-i vrednică să-l calce... Și sloboade-ți pe căile întorsului obida și năcazul, pentru ca judecata noastră să fie limpede și de folos.

Iancu mușcase din fagurul clădit din ceară și miere, adunat în știubeiele făcute din bardă, după care își domolise zăduful sorbind o oală cu apă.

— Care-ți este sfatul, părinte Dosoftei ?

— Sufletul îți este mare și cugetul bun, boierule Iancu... Treburile de obște, însă, nu pot să purceadă icnit... Țelina răsturnată grăbit și prea din adînc rupe fierul plugului și te lasă calic și cu brațele încrucișate a neputință...

— Așa o fi, părinte... Numai că mintea nu poate struni întotdeauna inima...

— Este un păcat al omului, boierule, ce cată a fi îndreptat...

— Mă fărîm să caut un mijloc de îndreptarea relelor și parcă tot mai neputincios mă găsesc... Toate îmi stau împotrivă și nu izbutesc nimic... Și gîndul haiduciei mă încearcă tot mai des, ca vrăjmașul...

Dosoftei îl privi pe sub marginea colionului, bănuitor... Simțind că cel ce sta sub patrafirul spovedaniei era prins de duhul pierzării, bătu o cruce zorită, întorcîndu-și fața către răsărit.

— Să nu faci una ca asta, boierule !... Rînduiala lumii se așază pe tălpi croite de Dumnezău, nu pe silnicie și vărsare de sînge !... Sfintele canoane stau împotriva omorului și a jafului... Pentru o astfel de cale nu te pot povățui, boierule !...

— Atunci care-ți este povața?...

— Să așteptăm ca tainele viitorului să se dezlege prin puterea Celui de Sus, care le vede pe toate...

Egumenul se oprise, cu înțeles, la această povață. Ridicîndu-se de pe laviță, o pornise apoi pe la rosturile gospodărești ale mănăstirii, lăsîndu-l pe șetrar cu capul strîns în menghina îndoielilor...

Soarele ajunsese către prînzișor și amenința cu zăduf. Ghiontindu-și tovarășii, Iancu se pregătea, grăbit, de plecare. Caii, închingați strîns, așteptau în fața prispei arhondaricului, nechezînd și scurmînd pămîntul cu copitele. După ce-și încinsese taclirul și-și primise binecuvîntarea egumenului, o pornise, cu frîiele ținute strîns, pe poteca umbroasă, către drumul mare...

Acestea erau faptele care, în pasul liniștit al calului, și le reîmprospăta, tihnit, șetrarul... În acest timp, ceauș Duță șuiera dintr-o frunză prinsă sub limbă, un cîntec cunoscut de haiducie, iar logofătul Oană socotea pe nodurile degetelor, șinicele de grîu de zeciuială cuvenite pentru osteneala lui la curtea boierească.

Cînd ajunseră la drumul mare, Iancu descurcă uruit de roți și chiuit de surugii, înspre partea Dobroslovenilor. Opri calul în loc și ascultă atent.

— Aia este butcă boierească, măi băieți!... Că-i sună roțile ca nucile uscate în baniță, nu a hodorogeală de cocie de poștă...

— O fi vreo cinstită față boierească, pusă pe drum cu nevoi pe la divan la Craiova, sau mai departe... Că se țin numai de pricini și nu se mai satură de pămînt...

— Cred să fie vreun musafir de-al lui Dumitrache, fratemeu, pentru zaiafetul de diseară... S-o ținem tot la pas ca să ajungem hodiniți și cu chef... Că timp avem destul... Să luați seama să nu vă încurcați la băutură cu slugile, și la vorbă fără socoteală... Că s-ar putea să fi pus frate-meu niscaiva oameni de-ai lui să afle prin voi care-mi sînt umblările și cu cine mă întîlnesc... Să nu răspundeți, ca pămîntul... Să vă purtați cinstea și obrazul, ca să vă puteți întoarce în șa, nu cocoloș și cu mîinile agățate de oblînc... Să vă țineți caii deoparte a grajdului, și să hodiniți lîngă ei... Și să luați seama să nu vă fure chingile sau trocurile șeilor, sau să vă înfunde cu pămînt

țevile pistoalelor... Că la petreceri de-alde-astea se întîmplă multe ruşini de rămîn de pomină...

— Ne pare rău de aşa bănuială, boierule !...

— Ar fi păcat să ne stricăm prieteşugul şi să vă văd mîine puşi la scară...

— Doamne fereşte...

— Uite butca, boierule... Coboară la vale, la Teslui... N-a cam nimerit-o prin vad, că este fundul înecat de mocirlă şi apa trece de căpătîni...

— Lasă-i că s-o descurca ei...

Butca, trasă de şase cai înaintaşi cu surugii călări, cobora la pas către vadul Tesluiului... Surugiii se chirceau pe cai, căutînd să frîneze roţile, care rostogoleau la vale trăsura grea şi mare cît o corabie, închisă şi cu ferestre astupate cu perdele de postav înnărămzat.

Cînd caii ajunseră în mijlocul apei, butca, înfundîndu-se în glod, se opri, înţepenită.

Surugiii chiuiau şi izbeau cu călăcîiele în coastele cailor, îndemnîndu-i zadarnic s-o ia din loc. Caii rămîneau nemişcaţi în şleauri, sforăind pe nări a spaimă şi oboseală. Înjurăturile, care curgeau droaie, umpleau văzduhul, hăuind pînă departe. Din butcă nu se arăta nici un semn de grijă sau mînia stăpînului, rămas în mijlocul apei. Boierul făcea pe mortul, necatadixind să se amestece în treburile mojicilor... Numai cînd roţile afundîndu-se mai adînc făcuse ca apa să pătrundă înăuntru, supărat în culcuş, noblefea sa, uitînd ighemoniconul tagmei, dezlănţui o droaie de sudălmi, pe lîngă care acele ale surugiilor rămîneau lucru de nimic.

Înfuriat şi cu faţa stacojită, boierul ameninţa că împuşcă gloabele şi surugiii, ţinîndu-şi sumese poalele dulamii, jucînd în papucii intraţi la reveneală. Surugiii asudau de moarte şi nu izbuteau nimic...

Iancu împinse calul în apă, trecînd pe de latura butcii, în care boierul leşinase de scîrbă. În dreptul rotaşilor îşi opri calul şi aplecîndu-se în oblînc chiui aşa ca să trezească şi morţii din mormînt :

— Uiuuu !... Lupu', bă !...

Înspăimîntaţi, caii icniră în şleauri, scoţînd butca pe celălalt mal al apei. Luaţi pe neprevestite şi zguduiţi în şa, surugiii abia se putură prinde de gîturile şi de coamele cailor. Iar

boierul, dat peste cap și făcut cocoloș, căzu în fundul coșului trăsurii.

Cînd își veni în fire și scoase capul pe fereastră, spre a vedea ce s-a întîmplat, dădu cu ochii de șetrar, care rîdea, de-a valma cu tovarășii lui, de spaima trasă cailor și călătorilor.

— Bine ne-am întîlnit sănătoși, cinstite serdar Iamandy !... Greu și cu drumurile astea, n-am ce zice !... Numai gropi și mocirlă...

— Greu, șetrare Iancule : mai ales cînd întîlnești și oameni neciopliți, care vîră spaima în drumeți...

— Vai de mine, boierule !... Că doar nu ți-o fi căzut a supărare pentru facerea mea de bine !... Sau poate că vreai să înnoptezi în mijlocul Teșluiului și să scapi frumusețea de zaiafet de la Corlățești !...

Sărdarul nu mai răspunse nimic. Galben ca lămîia își ștergea fața de sudoare cu o basma de tulpan alb, căutînd încruntat la chipul roșcovan al șetrarului.

— Boier sărdare, văd c-am greșit-o... Îmi cer toate iertăciunile și de altă dată n-am să te mai supăr !...

Apoi, întorcîndu-se către tovarășii :

— Haidea, bă, pe-aci încolo, c-o făcurăm fiartă, și ne găsim beleaua cu boierul !

După care strînse călcîiele în burta calului, urcînd în galop și chiuind, toată coasta Potopinului... În capul dealului, dibuind o potecă de mers, intrară din nou în desișul pădurii, îndreptîndu-se către Corlățești.

Duță, ceaușul, următor obiceiului oltenesc, se înălță în scări și rupse o frunză, punînd-o între buze și fluierînd o doină care să meargă la inimă de român necăjit.

Iancu asculta tăcut, cu gîndul risipit... Cîntecul lui Duță îl purta prin satele sărace ale Olteniei, bătute de toate necazurile omenești, care mai așteptau, poate, semnul unei mîntuiri... Poporul acela de clăcași ai boierului și stăpînirii, frînt de mizerii și lipsuri, ros la temeii de lăcomia stăpînilor și stîrpit de boale, i se perinda prin minte, umil și deznădăjduit, cerînd din ochi scăparea... Ce va fi hrănit într-însul sufletul lui Duță, de plîngea atît de înfocat, atît de limpede grăitor, tot istovul neamului acesta de oameni buni și răbdători ?... Poate că într-un colț al lui mai păstra icoana pîrjolului care l-a făcut să băjenească din satul lui din Mehedinți, răznind-o

la curtea șetrarului din Fălcoi, sîngerînd la amintirea bordeiului rămas pustiu...

Călăreții mergeau în șir, ferind ramurile care se lăsau, tăind poteca... În fruntea lor, Iancu, avînd mărturie fața codrului, își lăsase slobode frîiele lacrimilor, pentru sufletul lui și al neamului... Curînd, înciudat pe această slăbiciune, icni scurt zăbala calului, și-și dădu căciula pe ceafă, a voinicie... Apoi, cu glas bărbătesc și puternic, făcu să însufleţească pădurea cu un cîntec de haiducie, cu vorbe ce răscoleau în adînc dorința de răzbunare împotriva asupritorilor... Caii își înviorară mersul, simțind cum trupurile călăreților zvîcneau în șei, frămîntate de zilele de voinicie care dau ocol vremurilor... Printre crengile copacilor, peste peria vîrfurilor, cîntecul lui Iancu se risipea puternic, prins de urechile celor ce așteptau această toacă a românismului, spre a alerga la slujba izbăvirii lui... Sfîrșitul fu întărit prin chiuituri sălbatice, ce păreau a consfinți ceasul răfuielii și al izbîndei...

— Așa, bă, așa vă vreau !... Sînt ele doinele frumoase. Dar înmoaie și păcătoșesc voinicia românului !... Lacrimile pornite din ochi de bărbat se rostogolesc peste cocoașele pistoalelor și le prăpădește pulberea... Și cu asta n-am făcut nici-o pricopseală !... Rămînem în gloata năcazurilor, cum era să rămînă cațaonul de sărdar în mijlocul Tesluiului...

— Chiar așa, boierule !...

— Minte de dobitoace ! N-o luau din loc și lăsau să le vină apa la boturi... Cînd le-am strigat : uiuuu, lupu, și-au adus aminte de colții care-i vor fi simțit ei odată, și au rupt-o din loc, trăgînd butca de parcă era coajă de nucă... Uiuuu, lupu !... Așa trebuie strigat și în urechile oamenilor !... Să-și aducă aminte de ăi de le-au strîns juvățul la gît și i-au năduşit... Și să icnească și ei din glodul vieții, pe loc uscat și bătătorit, unde să-și poată trage sufletul din ei... Pricepeți voi ceva din ce vă vorbesc eu acum ?... Sau vă fluieră numai pe la urechi și ridicați din umeri ca îmbeznaticii ?...

— De, boierule, eu zic că pricepem !...

— Pricepeți ?... Dar ăilalți oameni pricep ?...

— Pricep și ei, și încă de mult !...

— Și pentru asta ce au făcut, logofete Oană ?

— Apoi de : turma se mișcă și ea după fluierul ciobanului... Că așa, de capul ei, o răzneşte prin locuri rele și o sfîșie sau o împrăștie lupii !...

Pe fața lui Iancu trecură, învălmășite, semnele furtunii și ale înseninării...

— M-ai înfundat, logofete !...

— Boierule...

— Lasă, bă, că a ieșit bine !... Mi-ai deschis ochii ca să văd și eu de unde trebuie pornit capătul lucrurilor... Ei, bătute-ar norocul, logofete !... Și eu care te socoteam sămînță de calmengiu, hrănit cu zeamă de bozi la curtea isprăvniciei !...

Poteca începuse să se lumineze în ochiuri înguste, presărate cu căsuțe de bîrne și bordeie. Cîinii, prididiti de jigodie și pleavă, îi întîmpinau lătrînd. Oamenii, prepuielnici și fricoși, rămîneau în adăposturile lor, urmărindu-i prin crăpăturile bășicilor de bou din firide...

Conacul medelnicerului Dumitrache Jianu se lăsa de-o margine a satului, îngrădit cu gard de nuiele și grămezi de băligar zăcut... Larma slugilor și numărul butcilor risipite prin curte dovedeau că oaspeții erau sosiți și zaiafetul început...

Iancu trecu prin mijlocul curții, oprindu-se de-o margine, înaintea unei coșeri, unde descălecă, vîrîndu-și singur calul la adăpost. Apoi ceru un căuc cu apă, cu care își spălă fața și mîinile, sumețindu-și vîrful mustăților în sus.

— Să aveți grijă de cai și de obrazele voastre, măi oameni...

— Să fii dumneata sănătos și să petreci cu bine, boierule !...

— Dați-i de veste lui Bîțan că ați venit, ca să vă facă rost de-ale gurii...

— Cred că ne-a simțit și el... Parcă văd că-i sticlesc ochii pe după vreun fund de coșere, și așteaptă să-l chemăm...

— Ei, atunci s-auzim de bine : eu mă duc la boieri, că mi-or duce grija...

— Vă sărutăm mîna...

Cînd șetrarul se depărtă, Duță ceaușul își vîrî degetele sub limbă, scoțînd un șuierat prelung și puternic. Ca din pămînt răsări chipul sănătos al lui Ion Bîțan, chelarul medelnicerului Dumitrache.

— Ho, bă, nu mai șuiera atîta, că sperii orăteniile și te pune boierul la scară, să-ți scuture praful din nădragi...

— Aici erai, drace ?...

— Bine ați venit, fraților !... Dați-vă la dos, să bem cîte-o oală de vin la iuțeală, că nu-mi văd capul de treburi...

— Să bem ; dar cu demîncarea cum stăm ?

— Acum pică : am încintat tăstul să rumenesc un bobot de gîscă...

— Dar cu dormitul ?

— În fîn, sub iesle... Că doar n-oți fi boieri veliți, pîrliților...

— Atunci te-așteptăm aci.

— Să dea Dumnezău numai bine...

Ciocniră oalele, răsuflîndu-le în fund. Ion Bîțan își șterse mustățile grăbit, ducîndu-se la treburile lui. Duță și Oană se trîntiră în iarbă, rămînînd să judece boata de vin, așezată, din dărnicia lui Bîțan, alături de ei...

*

Casa medelnicerului Dumitrache, ca mai toate casele Jienilor, era clădită în formă de cruce, ridicată pe temelii de piatră, avînd tindă largă de jur-împrejur și pivnițe încăpătoare. Zidită din cărămidă arsă de Fărcașe și acoperită cu olane îmbrăcate cu mușchi, rămînea mereu albă și senină, sub cămașa îngrijită a varului.

Dintr-un ietăcel cu ușă de stejar gros cobora scara către beciul răsuflat prin găuri de proptit țevile puștilor ; iar într-un perete al acestei cetăți, mascată cu butoaie cu vin, se deschidea ieșirea gangului către inima pădurii.

Casa avea ferestre mici, așezate către tavanul odăilor, vărgate cu zăbrele de fier și înfundate cu perdele de stofă țesută în casă.

Mobilierul, amestec de sofale turcești și scoarțe românești, de icoane ferecate în argint și narghilele, taburele și polițe ticsite cu străchini și oale smălțuite se îngrămădeau în cămările scunde și întunecoase, mișcat după nevoie.

Seara se aprindeau lumînări de seu sau ceară, înfipte în sfeșnice de argint sau alamă, cu mucurile feștilelor scurtate la timp de slugi meșterite. Prin aer se purtau arome de levănțică, de gutui, de apă de trandafir sau fum de candelă. Cînd ciubucele intrau în slujbă, bujneagul fumului alunga jupînițele în iatacele lor, lăsînd bărbații să-și soarbă cafelele turnate în filigene și să-și ducă taifasul în voie.

Ajungînd în capul de sus al scării, Iancu dădu ochii cu Gligorașcu, văru-său, care ieșise în tindă spre a se răcori ; și cum nu se văzuseră de-un car de ani, se îmbrățișară cu căldu-

roasă dragoste și prietenie, hotărînd să scoboare spre a sta de vorbă, undeva, într-un loc mai retras și liniștit. O luară în lungul curții, intrînd în desișul pădurii.

Gligorașcu, tip de curtean îngrijit, contrasta prin îmbrăcămintea sa luxoasă, alăturea de aceea a lui Iancu, lucrată din dimie bătută la piuă în Hurez, cu găitane vopsite din coajă verde de nucă. Purta caftan de atlas și dulamă căptușită cu jder, agățată de umeri ; pe cap, işlic de sobol, iar în picioare papuci de safian lustruit. Obrazul, tînăr și sănătos, era împodobit cu fuior galben și creț de barbă. Trăia la curtea domnească a lui Caragea, și se abătuse, în treacăt către București, pe la Corlățeștii vărului Dumitrache, tocmai în zilele zaiafetului. Era cam de aceeași vîrstă cu Iancu, și sub îmbrăcămintea-i sclivisită se simțea că-i bate o inimă de român în lege.

Gligorașcu avea o frumoasă cultură orientală, dobîndită prin călătoriile și șederile cu folos la Țarigrad și prin orașele grecești... Vorbea la perfecție limbile turcă și greacă, iar franceza atît cît i se putea cere unui curtean înfipt. În primii ani ai tinereții se bucurase de prietenia și protecția unui pașă puternic, care știuse să prețuiască în el calitățile boierului de rasă, acelea de vitejie, cultură și înțelepciune. Era un călăreț îndrăzneț și vestit în cuprisul multor raiale, ceea ce umplea de mîndrie și admirație sufletul hîrșit al pașalei. Colindase prin ținuturile Asiei, întovărășindu-și prietenul în campaniile lui războinice, încărcîndu-se de glorie.

Pașa nu arareori îi punea la îndoială sîngele lui creștin, încredințîndu-l că, așa furtunatic și viteaz cum era, trebuie să aibă în el „inimă de turc"

Gligorașcu, firește, nu căutase să-i întoarcă niciodată această amăgitoare mîngîiere a bătrînului pașă, lăsîndu-l să-și clămpăne gura în vorbe fără temei. În firea lui se descurca pecetea neamului Jienilor, cu toate înălțările de voinicie și noblețe sufletească. Și asta era peste puterea de înțelegere a încrezutului turc.

Cînd Alah chemase la cer sufletul drept-credinciosului său ostaș, Gligorașcu, care se simțea încă de mult prididit de dorul pămîntului său, și-a luat rămas bun de la prietenii locului și s-a reîntors la moșia părintească. Fără să fi fost cît de puțin stînjenit de noua sa viață, de sălbătăcia locurilor și de sărăcia oamenilor, Gligorașcu simțea cum își primenește seva tinereții

cu oglindirea vie a codrilor, a brazdelor, a cerului care albăstrea de veacuri destinele țării lui... Hoinărea prin desișuri după vînat de sălbăticiuni, sau călărea prin locuri cu frumusețI de basm, pe la mănăstiri, cu monahi săraci și cucernici, pe la conace boierești, cu petreceri nesfîrșite, sau crame cu vinuri roase de vreme și pline de aromă. Nu-l încercase niciodată părerea de rău după viața de lux a Țarigradului, sau după aceea de la curtea pașalei.

Se întîmplase, totuși, să dea de un necaz. Era într-o primăvară întîrziată, venită să mai aducă oamenilor sufletul ajuns la gură. Peste necazurile lăsate de Dumnezeu se mai abătuseră și cele făcute de un ispravnic, croit după moda timpului, lacom și rău. Jălaniile oamenilor se îndreptau către curtea boierească, de unde așteptau ușurare și înțelegere creștinească. Gligorașcu asculta freamătul surd al nemulțumirii norodului, ieșit din matca răbdării ; și nu știa cum să cîrmească mai bine lucrurile spre a-l domoli. Puterea omului stăpînirii nu putea fi înfruntată, fără primejdia de a te vedea tîrît în obezile ispășirii. Clocotind alături de mulțime, nădăjduia într-un semn de la Dumnezeu care să facă dreptate și să scape de o grijă. Semnul s-a arătat într-una din zile, cînd ispravnicul călcînd fudul și arțăgos își făcu loc printre slugile aplecate pînă la pămînt, urcînd în ceardacul în care Gligorașcu odihnea, citind într-o carte de psalmi. Cu aroganța potrivită neamului prost, ispravnicul ceru boierului împlinirea cu dobîndă a unor anumite datorii. Ridicîndu-se din jilț, Gligorașcu izbi cîteva perechi de palme cutezătorului, făcîndu-l să coboare cocoloș treptele scărilor.

Această atingere a puterii domnești nu putea rămîne fără urmări ; ispravnicul, deznodat și cu fața umflată, se opri la curtea lui Caragea, povestind tărășenia cu adaosuri înfricoșătoare...

Și iată cum, nu după mult timp, olăcarul domniei lăsă în mîna boierului răzvrătit porunca de a se înfățișa de îndată judecății.

Gligorașcu își întocmi butca pentru drum lung, luînd cu el și o ceată de călăreți chipeși, și se așternu pe drumul în care nu știa ce belele i se mai puteau cășuna...

La Văcărești făcu un popas mai lung și-și puse rînduială în haine, hotărî cele de cuviință pentru cazul cînd va cădea în

osîndă, după care, înălțîndu-și capul, o porni spre curtea domnească... Călăreții cu caii hodiniți și întărîtați de zăbala frecată hoțește în gură mergeau pe de lături, închipuind un alai de beizadea plin de mîndrie și ambiție...

Cînd intră pe sub porțile curții, arnăuții și beșliii, în cap cu baș-beșleagă, cum și toată loaita de golani și gură-cască ai ulițelor, rămaseră năuciți, neștiind ce să creadă despre acest neobișnuit alai. Vodă Caragea, care tocmai privea la forfota orașului, văzîndu-i, ceru să i se lămurească ce însemna acest crăiesc alai... Cînd auzi că era al boiernașului de la Romanați, înseninat și plin de mîndrie, s-a rostit, fără altă judecată: „Să fie iertat, căci văd c-a fost om ăl de mi-a pocit ispravnicul..." După care a chemat pe marele postelnic, poruncind degrabă anaforaua de căftănire, înscriindu-l la pitac, în treapta de paharnic...

Gligorașcu a rămas de atunci la curte, în toată dragostea și prețuirea domnului.

Cînd ajunseră la loc potrivit, Iancu se opri, căutînd zîmbitor la iarba în care se lăsase roua serii și la hainele scumpe ale curteanului... După care se așeză întins, ridicînd din umeri a milă pentru soarta hainelor lui văru-său... Gligorașcu, înainte de a lua seama gestului, se întinse în iarbă, rezemîndu-se în cot, bucuros că putea respira aerul curat al pădurii și mirosul de iarbă călcată...

— Acum să-mi povestești, vere Iancule, cum îți mai duci viața și ce gînduri te mai bîntuiesc?...

— Să avem iertăciune, vere... Locul pe care mă învîrtesc eu, este cît fundul de taler; și-i umbrit de copaci și ferit de drumul mare. Tu viețuiești însă în tîrg domnesc, cu curți bogate și pline de oameni, prin care se prefiră și bun și rău... Și de la tine aștept să aud ce se mai vîntură prin țară...

Gligorașcu zîmbi, luminat.

— Aha, va să zică tot de chestii de politică vrei să auzi?

— Păi cam astea sînt tărășeniile vremii, vere!...

— Ai dreptate: însă, vezi tu, apele mărilor sînt întotdeauna mai neliniștite și mai tulburi pe de mărgini decît în mijlocul lor... În București și la curtea domnească, toate par liniștite și puse pe drumul cel bun... Aud, însă, și cred că prin tîrguri și sate treburile merg prost și că lumea este bîntuită de fel de fel de năcazuri și gîndul răzvrătirii a dat în colț...

Iancu se uită la văru-său pe sub marginea căciulii, căutînd să-i surprindă vreun semn de vicleşug, dobîndit, cumva, prin şederile lui pe la curţile boierilor străini...

— De, vere, ştiu şi eu !... Lupii nu se înnăitează şi nu dau buzna în furcile oamenilor decît atunci cînd îi strîmtorează foamea !...

Gligoraşcu îşi îndreptă privirea spre cer, răspunzînd într-o doară :

— Da, ai dreptate...

— Împlinitorii domneşti ne năcăjesc mai rău ca pe vremea lui Hangerliu, lăcomind la husmeturi fără socoteală...

— Aşa este, vere Iancule !...

— Boierii străini sau înstrăinaţi de pămîntul ţării se întrec în avuţire şi risipă, împingînd pe om la deznădejde, pe calea codrului...

Gligoraşcu ridică din nou privirea spre cer, rostindu-se cu aer risipit, ca pentru sine :

— Hm, asta n-ar fi tocmai rău... Calea codrului este calea liberării de blestem şi a izbăvirii...

Iancu îl privi din nou, iscoditor şi bănuielnic... Gligoraşcu rămînea liniştit şi senin, lunecînd pe aţa unui gînd cu care se părea înfrăţit...

— De altfel, vere Iancule, cred că pe tine nu te-ar speria dezlegarea năcazurilor astea, prin puţină înspăimîntare a stăpînirii... Ba, mi se pare, că te-ar găsi la largul tău şi ţi-ar da prilej să-ţi mai răcoreşti sufletul !

Asta era peste puterea de închipuire a şetrarului, de a se vedea ispitit şi îndemnat de un om al domniei pentru treburi afară din lege... Sări în sus, rostindu-se hotărît :

— Ascultă, vere Gligoraşcu, cred că nu vei fi vreo iscoadă de-a stăpînirii, pusă să încerci sufletul oamenilor ?... Te-am ştiut totdeauna cinstit şi n-ai ruşinat niciodată obrazul curat al Jienilor !... Spune-mi descurcat, care-ţi este gîndul ?

Gligoraşcu rămase liniştit, întins în iarbă, cu ochii limpezi către văru-său Iancu.

— Şetrare Iancu, slujba nu robeşte întotdeauna sufletul. Şi mintea omului nu este atît de puţină, încît să-şi uite ce datorează neamului !... Stai jos şi spune-mi frăţeşte ce ai de spus. Uite, mie mi se îndemînă să-ţi mărturisesc că toate jigodiile care şi-au uitat omenia merită să fie date în tărbaca răfuielilor... Şi ca să fiu mai limpede şi mai de-a dreptul : ai pre-

gătit ceva pentru începutul lucrului ?... Pe cine te reazimi și cum vrei s-o pornești la drum ?...

— Vere, sînt mulțumit că nu te-ai prefăcut asemenea portului... Și iartă-mă că te-am rușinat, bănuindu-te...

— Nici o supărare. Astăzi nu mai poți lua pe nimeni pe credință !...

Iancu se lungi din nou în iarbă, povestind toate umblările lui prin sate și pe la casele oamenilor, tot ce adunase în sufletul lui, spre a întări hotărîrea că starea lucrurilor trebuiește curmată... Povesti de drumul făcut la Comanca și de sfaturile egumenului Dosoftei... Și încredință că, după toate semnele văzute, mișcarea odată începută va spori curînd, prin ridicarea altor pîlcuri de răzvrătiți și a altor cutezători...

Gligorașcu ascultă atent, fără să întrerupă sau să se clintească din loc. Cînd Iancu își termină spovedania, se ridicară amîndoi în picioare, privindu-se drept în față :

— Să-mi spui, vere Gligorașcu, dacă te împreuni judecății mele sau crezi că mă încearcă fierbințeli ce nu-și pot afla vreodată izbîndirea ?...

— Rămîi la tot ce-ai cugetat, vere Iancule ! Și Dumnezeu să-ți ajute... Și cînd vei fi în mijlocul cetașilor tăi și vei da chiot urîtului și spurcăciunii, să știi că inima mea va fi alături de voi toți... Și va auzi, și se va bucura... Peste cîteva zile voi fi la Fălcoi, unde vom putea sta de vorbă mai în larg și mai descurcat... Acum mergem în casă, ca să nu dăm de grijă oaspeții...

DRAGOSTEA JIANULUI

Petrecerea era în toi ; ultimul oaspe, sărdarul Iamandy, sosise. Învolvorit în creţurile caftanului şi răsturnat într-un jilţ moale, povestea, piţigăiat şi zgomotos, necazurile călătoriei, printre care trecerea prin vadul Tesluiului cuprindea amănunte de groază. Paharnicul Dumitrache, auzind de isprava lui frate-său, zîmbea acru, gîndindu-se la firea acestuia, care se răzleţea de tot ce se lega de neamul şi de boieria Jienilor... Crescut printre sălbăticiunile Fălcoiului, rămăsese cu urme adînci te care aminteau traiul vieţii de ţară al flăcăilor din partea locului. Încă de mic, trimis la Craiova şi dat la curtea băniei, pentru buna creştere şi învăţătură, fugise înapoi la Fălcoi, risipind visul bătrînului paharnic Costache de a-l vedea trecut în rîndul diecilor sau calemgiilor divanului... Ocolind adunările şi sindrofiile boiereşti, nu se mai sătura colindînd coclaurile, clăcile şi nunţile ţărăneşti, drumurile pline de primejdii ale satelor olteneşti, pe unde îşi avea conace, ştiute şi neştiute, mănăstirile şi hanurile presărate de la bălţile Dunării pînă în creştetul munţilor... Pentru care fraţii îi duceau mereu grija, neştiind ce s-ar mai putea întîmpla.

Gligoraşcu, ascultînd din pervazul uşii parascoveniile sărdarului, se întoarse către Iancu, rămas mai în urmă :

— Auzi, vere, cum se mai văicăreşte voinicul ! Putea să crape fierea în el şi rămînea să răspunzi în faţa judecăţii !...

— Neam de astaragiu din Fanar, bătu-l-ar loazele... Credeam că are să dea în gălbinare !...

— Haide, intră înăuntru şi împăcaţi-vă...

— Bine v-am găsit sănătoşi, boieri dumneavoastră !...

Boierii se ridicară cu toţii, venind cu braţele întinse către Iancu, bucuroşi că puteau să aibă un om care să ţină inima chefului.

— Bine-ai venit, Iancule !...

— A ieşit ursul din bîrlog...

— Pe înoptat, ca huhurezii...

— Şi cred că tot pe poteci de margine...

Prididit de glumele oaspeţilor, Iancu surîdea voios, strîngînd mîinile tuturor, aruncînd, la rîndu-i, cîte o glumă de răspuns.

Întinzînd mîna şi sărdarului Iamandy, acesta nu se putu stăpîni să nu-i toarne o ploaie de imputări, în care se simţea că-şi uşurează zăduful.

Iancu, zîmbitor ca totdeauna, îl bătu împăciuitor pe umăr :

— Lasă, boierule, nu te mai văicări atîta pentru o nimica toată !... Că doar te-am scos din mocirlă, nu te-am afundat... Nu-ţi stă bine dumitale, palicar de Mitilene, să te treci cu firea pentru o icneală de gloabe stătute...

După care trecu mai departe, lăsîndu-l să-şi răcorească sufletul după pofta inimii.

Erau acolo, în afară de cei ştiuţi, frate-său Amza de la Grojdibod şi Mihalache din Fălcoi, cu jupînesele şi copiii lor, Apostol, Zinca, Păuţa Fană şi Stănuţ... Văru-său Ştefan de la Jieni, Dumitrache Racoviceanu cu jupîneasa Zoe, postelnicul Stoica, medelnicerul Costache Greceanu cu medelnicereasa Safta... Apoi boieri mai mărunţi, ca Iorgu Geanovu, Gheorghe Cioabă, Dincă Moga, boier Cioflan din Caracal... Şi o prea cinstită faţă bisericească, sfinţia-sa Neofit de la Rîmnic, în trecere către Caracal, pentru treburi mănăstireşti.

Un oaspe mai puţin cunoscut în lumea invitaţilor era cucoana Aniţa Gălăşescu, boieroaică din Coţofenii de peste Jii, care, în trecere către Bucureşti, conăcise la curtea paharnicului Dumitrache, dimpreună cu fiică-sa, Sultana, pe care o ducea la curtea lui Caragea, unde avea să ţină de urît domniţei Ralu, odrasla domnească...

Masa aştepta întinsă într-o încăpere potrivit de mare. De jur-împrejur, în loc de scaune, laviţe largi şi aşternute cu scoarţe şi căpătîie moi, pe care se putea sta gospodăreşte timp mai îndelungat. Pe masă erau aşezate talere de cositor, gărăfi mari cu vin pentru toate gusturile, curcani şi orătenii rumenite

în țesturi de lut, azime făcute în casă și frînte în bucăți cu mîna, peșchire de borangic bătut în urzeală de inișor și înflorit cu rîuri...

Boierii se așezară de o parte, iar jupînițele grămădite ciopor, de altă parte. Cînd toată omenirea se găsi la locul ei, prea sfințitul Neofit își scoase colionul de pe cap, binecuvîntînd și dînd dezlegarea mesei. După care se așezară cu toții, întru săturarea mațelor...

Slugile, țigani crescuți și meșteriți la curte, primeneau la timp băutura și mîncarea, îndestulînd pofta oaspeților.

Iancu se așeză de-o margine, către ușă, ca să simtă înviorarea aerului de seară și să fie mai departe de sărdarul Iamandy, care căzuse cloță în fruntea mesei. Boierii mîncau fiecare în felul în care erau deprinși ; de băut, însă, beau cu toții după același calapod, golind pocalele pînă în fund și cu sete.

Tîrziu, cînd fumul ciubucelor îngroșase aerul odăii și mințile se înfierbîntaseră de-a binelea, Iancu ieși în cerdac spre a-și împrospăta aerul din plămîni și a asculta zvonul mieziului de noapte... Cerul era senin, cu stele mărite și strălucitoare, ca o poală de mantie domnească bătute în diamante. Din adîncul ei, pădurea aducea freamăt ușor de frunze, boarea plăcută de rouă, cîntec de privighetori... Din cînd în cînd, țipăt de cucuvaie sau ciuhurez slîșia liniștea nopții, înfiorînd văzduhul.

Rezemat de un stîlp privea spre negura pădurii plină de dihănii și taine, căutînd să străfulgere parcă potecile cu care avea să-i brăzdeze cuprinsul... Forfota curții căzuse, lăsînd să se vadă doar urme de focuri, în jurul cărora dormeau, învelți în ipîngele, surugiii și slugile oaspeților... Legați de căpestre de cînepă de capetele oișmilor, caii rodeau monoton, cu botnițile vîrîte în crosnele de fîn aromat, aruncate dinainte... Pe la șetre și colibe nu se mai auzea nici un zgomot...

Iancu asculta adîncit șoaptele pe care abia le putea prinde, descurcînd chemări ce se înfrățeau cu firea lui, care dominau zgomotul de veselie și oale ciocnite, venit din casa plină de oaspeți... Vedea, aievea, cete înviorate de clăcași ieșind din mocnița bordeielor, împrăștiind potecile codrului, retezînd drumurile butcilor boierești, deschizînd zăvoarele conacelor, alungînd poterile isprăvniciilor, curățind locul de blestemul mumbașirilor care le zvîntase sînga munții lor... Și auzea chiotul izbîndei, însoțind pocnetul de pistoale și de șușanele...

Vedea luminîndu-se fața satelor și tîrgurilor, deschizîndu-se într-o viață nouă, plină de sănătate, de voioșie și de belșug...

Pădurea șopotea domol, legănîndu-i visele care se înfiripau năvalnic, umflîndu-i pieptul în respirații puternice și sănătoase...

De departe, dinspre poalele muntelui, apele răsturnau la vale unde înspumate de răsmeriță, găurind granitul bolovanilor care le tăia calea, trecînd peste pietrișul mărunțat și așternut în albie... Sufletul oamenilor stîncilor se tălmăcea în acest drum al apelor, adunîndu-se în nădejdiile și înțelegerea fraților din șes...

Prin odăile conacului, veselia creștea tot mai zvăpăiată și mai zgomotoasă... Vinul ,amețind judecata și rușinea, făcuse pe sărdarul Iamandy să înceapă a îndruga stihurile de scîrbă ale „Giurginei", cîntec clocit în cămările palatului lui Caragea, care aduna într-însul toată putreziciunea morală a Fanarului, semănată în pămîntul românesc.

Gonită de rușinea crîmpeielor de cîntec strecurate pînă în cămara jupînițelor, Sultana ieșise în ceardac, căutînd aerul și curățenia nopții... Văzînd pe Iancu, încremenit cu fața către geana pădurii, tresări înfricoșată. Auzise atîtea vorbe despre viața ciudată a acestui boier, încît nu se putea să nu încerce acel firesc sentiment de teamă.

Adulmecînd răsuflarea de om fugărit, Iancu își întoarse capul. Dînd cu ochii de jupîniță și pricepîndu-i teama zîmbi blînd și împăciuitor. După ce-și scutură scrumul din vatra stinsă a ciubucului, încercă să-i alunge tulburarea și teama:

— Ai mult curaj, jupîniță, de cutezi să ieși din casă acum, cînd bîntuiesc ielele și strigoii, iar pe la răscruciuri de drum joacă para comorilor îngropate !...

— Nu mă tem, șetrare Iancu. Și pe la noi, peste Jii, colindă basmul ăsta !... Eu însă nu l-am dovedit niciodată adevărat !...

Iancu rîse cu poftă.

— Asta este spre lauda dumitale, jupîniță !... Pe la noi, prin Romanați, însă, străinii sînt scuturați de frigurile arătărilor și pătimesc din greu.

— Să nu-mi porți această grijă... Tot ce văd aici mi se pare îngemînat cu firea oamenilor de peste tot locul... și frigu-

rile arătărilor n-au să mă încerce... cum nici pe dumneata nu cred să te încerce, cînd stai aci...

— Nici pe mine, jupîniță... Miezul nopților calde și senine mi-a plăcut întotdeauna să-l petrec afară, trîntit în așternut de fîn, cu fața la stele... Să ascult cum foșnește, printre frunzele copacilor și firul de iarbă, mișuna atîtor vietăți ale întunericului, să simt cum mi se lasă peste ochi pulberea de rouă... Mai ales la mine, la Fălcoi, unde Oltul se împreună cu Oltețul, împînzind zăvoaiele de zgomotul apelor, ca un cîntec de cazanie care trage a somn...

— Într-adevăr, este atît de frumos!

— Pentru mine, om crescut în apropierea pădurii și a cîmpului, stelele mi-au părut turmă de oi care paște iarba cerului, în jurul lunei, cioban îmbrăcat în cojoc strălucitor și alb... Din cînd în cînd, cîte una din ele își scutură mița de argint sau se răzlețește din ciopor și scapă spre prăpăstiile pămîntului, fără să-i mai dea de știre... Nimeni nu le înțălege clătinarea lor cuminte, și nimeni nu stă să le păstorească din ochi, pînă în zori, cînd se înalță și se ascund în staulele lui Dumnezău... Toți se cuibăresc prin case și se înăbușe în așternutul cergilor, clănțănind ca pruncii în troacă la auzul poveștilor cu arătări și strigoi...

Sultana asculta, uimită de simplitatea și frumusețea cugetului acestui boier, și nu-și putea închipui cum de putuse fi încărcat de atîta hulă și dispreț de ce-i ce-l cunoscuseră pînă atunci.

— Șetrare Iancu, iartă-mă că nu-mi pot ascunde nedumerirea: boierii te cred om de primejdie și pornit pe fără-delegi. Cugetul dumitale însă pare a fi curat ca de copil, iar semeția și răutatea de care am auzit vorbindu-se, bunătatea și omenia...

Iancu zîmbi din nou, cu amărăciune și tristețe:

— Boierii au dreptate, jupîniță... Mi-au plăcut întotdeauna oile cerului și ale pămîntului... Nu mi-au plăcut însă niciodată lupii și vîrcolacii... Și istețimea lor nu a scăpat acest păcat al meu și nu mi l-a iertat... Ar fi fost mai lesne pentru mine să nu mă tulbur și să nu-mi îndrept cugetul către alungarea răului din lume... Să scobor din proprietatea Fălcoiului și a culei în care mă adăpostesc, și să-mi petrec viața alături de a lor... M-a urmărit însă păcatul Jienilor de la obîrșie, sîngele ciobanilor băjenari, care au scoborît de peste munte cu

turmele lor de oi, și-au dus viața lipiți de pămînt și de oameni... Trăind astfel mi-au crescut, fără să-mi dau seama, perii de lup de care se scîrbesc astăzi boierii... Și poate și dumneata, jupîniță...

Surprinsă, Sultana se împletici în răspuns.

— Boierule Iancu, pînă astăzi nu am păcătuit cu vreun fel de bănuială asupra dumitale...

— Cu atît mai bine, jupîniță... N-aș fi vrut să-mi porți cu dumneata, pe drum și la curtea domnească, urîciunea acestei bănuieli... Poate că o să ne mai întîlnim vreodată... Și nu m-ar bucura să mă întîmpini cu chipul încruntat și neprietenos... Știu că viața zgomotoasă și plină de veselie face să coșcovească și să afume chipurile aprinse în zidăria sufletului omenesc... Dar vor veni ceasuri de hodină, care să strecoare, ca prin strîmtoarea ochiților, pale de lumină, înviind amintiri pe care le credeai uitate sau șterse...

— Cînd ai să-ți faci drum pe la București, să vii să mă vezi, boierule Iancu; și ai să vezi cît de bucuroasă și de prietenește am să te întîmpin....

Iancu se încruntă ușor, căutînd spre cer.

— Aș vrea să nu fiu nevoit la acest drum: dacă totuși va fi să-l fac, el n-o să bucure decît pe dușmanii mei!...

Bănuind că ar fi putut înspăimînta jupînița, redeveni senin și vesel, schimbînd vorba.

— Auzi cum își poartă glasul frate-meu Amza! Cît este de bătrîn, dar la petreceri îi taie pe-ăi tineri!... Nu știu cum s-o simți bietul sărdar, auzind doina asta jalnică, adusă din stuful Grojdibodului și din grindurile Stejerovitei, pe unde neamul lui grecesc a semănat necazul și pustiul!...

Noaptea se alunga pe nesimțite, umezind mai mult aerul cu pulberea de rouă a dimineții. Pădurea răsuna de cîntecele privighetorilor, înviind în mișuna păsărilor cuibărite printre ramuri... Sultana își adună la gît pacheaua de samur, înfrigurată... Un iz de borangic subțire pătrunsese răcoarea nopții, făcînd-o să tremure ușor. Prinzînd de veste, Iancu o îndemnă să se înapoieze în casă, spre a nu-și da de sminteală sănătatea și tinerețele.

— Înainte de vremea prînzului vom pleca spre București, și mi-ar părea bine să te mai pot vedea, șetrare Iancu... Ai suflet bun și cuget curat, și voinicie de cruce-nroșită de român...

— Îți poftesc drum bun, jupîniță ; și dacă gîndul te-o mai purta către mine și nu mă vei face uitat, să-mi trimiți de la capul drumului carte de sănătate și de voie bună.

Sultana intră în casă, lăsîndu-l pe șetrar în ceardacul în care avea să stea pînă ce zorile se deslușeau de-a binelea. La masă, boierii continuau petrecerea, cu poftă înmulțită. Scripcarii boierului Dumitrache, pricepînd la patimă de om cu chef, cîntau neosteniți cîntece de inimă albastră, din care, slavă Domnului, prin partea locului erau din belșug. Jupînesele nu mai pridideau taifasul, îndulcindu-l cu zaharicale și șerbeturi făcute după socoteli păstrate în taină.

Cînd socoti că somnul le-a fost destul, Iancu scoborî către coșerea în care-și avea calul. Duță și Oană dormeau alături, între cai, avînd stănoagă o boată golită de vin. Fînul se isprăvise din iesle, iar caii dormeau din picioare. Simțindu-l aproape, Haiduc necheză prelung. Ca arși, cei doi slujitori săriră în sus, frecîndu-se la ochi.

— Vă sărutăm mîna, boierule... Ne-a cam furat somnul și atipisem puțin... Dar urechile ne-au fost ca de iepure.

— Cum v-a mers șederea la Corlățești, măi băieți ?

— Slavă Domnului, destul de bine !...

— Să țăsălați bine caii și să le dați grăunțe cu postava... Că pe la prînzișor o s-o luăm din loc pînă către Drăgănești, și nu vreau să meargă la țăcăneală, ci numai la buiestru.

— Așa o să facem...

Mai voios ca totdeauna, Iancu se înapoiă în casă, unde închinînd o oală cu vin, o dădu pe nerăsuflate pe gît. După care, potrivindu-și glasul, mulțumi pe meseni cu un cîntec de lume, care răscoli în ei amintiri de tinerețe și de dragoste coclite prin ungherele sufletelor. În cămara lor, jupînițele conteniseră taifasul, ascultînd cîntecul de heruvim al pămîntului, strecurat în simțirea lor necercetată de nimenea...

Boieroaica de la Cotofeni veni să mulțumească șetrarului și să-l roage să mai cînte ceva. Iancu, cumpănindu-i gustul, îi cîntă o doină bătrînească, auzită peste Jii, într-o noapte petrecută la un han cu vin bun și lăutari de pomină : care o făcu să lăcrimeze și să-l pună pe șetrar la inimă...

Ziua venise senină și plină de soare : boierii ieșiseră în ceardac spre a se răcori și limpezi, sorbindu-și cafelele pe divane largi, unde puteau odihni, stînd turcește. Forfota curții înviase din nou, plină de înfrigurare. Pe la cotețe și poiate se

auzeau cîrîituri de orătănii și guițaturi de purcei, prinși pentru tăiere. Surugiii și slugile potriveau ștreangurile cailor, îi îndestulau cu fîn sau îi porneau la pîrîu pentru adăpat, fluierînd sau înjurînd zgomotos. Jupînesele se dăduseră odihnei, prididite de nesomn și oboseală.

Așezată într-un jilț, Sultana se trudea să dea geană pe geană, neștiind de unde i se trăgea neliniștea și tulburarea sufletului...

Pe la vremea prînzișorului, butca înhămată cu șase cai înaintași trăgea la scara conacului. Petrecute de oaspeți și stăpînii casei, cele două femei coborîră, gospodărindu-se pe perinile moi, ca pentru un drum lung și greu. Înapoia trăsurii, într-un șișlete legat de osii cu funii țeapăne de tei, sta grămădit calabalîcul și crosna de fîn pentru popas. După ce jupînesele se îmbrățișară, iar boierii bătură destule temenele, surugiii plesniră din bicele cu sfîrcuri pieptănate, chiuind ca pe valea Jiului. Caii se strînseră în șleauri, icnind cu butca grea către drumul Comanilor, pe unde aveau să treacă Oltul. Clopotele legate de gîturi scoteau zgomote sparte și asurzitoare. Cîinii porniră să latre întărîtați, năzuind să se dea la boturile cailor și nădragii cu găitane ale surugiilor. Într-o hărmălaie ce se ridica pînă la tăriile cerului, butca o cîrmi afară din sat, punîndu-se pe șleau.

În fundul trăsurii, cucoanele răzimate de lăturile coșului se pregăteau să atipească trudite.

Drumul, tăind întinderi nesfîrșite de codru, ducea peste Olt, prin Drăgănești, Coteana și Slatina. Aci trebuiau să înnopteze, conăcind la niscaiva boieri cunoscuți. După care o întindeau din nou la drum, spre București.

Caii, odihniți și bine hrăniți, îndemnau la drum, fără să mai ocolească hîrtoapele, făcînd să țină treze capetele bietelor femei... Cînd ajunseră în coasta Potopinului, surugiii o cîrmiră spre dreapta, luînd-o către albia Oltului. Drumul era mai neumblat și plin de gloduri, amenințînd să dea de sminteală arcurile trăsurii : o lăsară mai domol cu strînsoarea călcîielor, răsuflînd și ei în mersul la pas al cailor. Pe deasupra drumului, crengile codrului se împreunau, făcînd să umbli ca pe sub

bolți de tainițe. Surugiii, oameni încercați și învățați cu urîtul, rămîneau nepăsători, pufăind din lulele făcute din lut ars. Zăpușeala nămiezului pătrundea cu greu printre frunze, lăsînd neatinsă răcoarea plăcută a codrului. Din cînd în cînd întîlneau fîntîni cu cumpeni înalte, străjuite de cruci de lemn, săpate din creștinească milă pentru oamenii și vitele însetate la drum. Surugiii se închinau cucernici, cinstind duhul acestor mici și pustnice altare ale lui Dumnezeu. Cînd cîte o pacoste de vătui le tăia calea, umpleau văzduhul cu chiuituri și ocări, ca pentru semn afurisit de pagubă...

Butca mergea încet și legănat, lungind drumul pînă la Olt. Din desișuri se auzeau sunete de clopot răzlețit, însemnînd vite slobozite pentru păscut și așezări de oameni... Arar se presărau tarlale semănate cu orz sau cu mei și cîte-o viișoară sădită în tufe, printre luminișuri bătute de soare.

La o răscruce de drumuri furișe, surugiii se văzură opriți de trei călăreți, răsăriți din pădure. Bănuind vreun necaz, dădură să zăticnească dincolo de ei și să se descurce în goană. Călărețul din cap, care era Iancu Jianu, își dădu căciula pe ceafă, strigîndu-le prietenește :

— Ho, bă fraților ,nu vă mai speriați așa, c-o să dați în gălbinare !... Se vede că nu va priit somnul de azi-noapte și ați început să nu mai cunoașteți la oameni !...

— Nu vedeți, mă creștinilor, că este boierul Iancu, fratele boierului Dumitrache de la Corlățești, lămuri logofătul Oană.

— Așa este, fraților, se dumeriră surugiii.

— Și ce vă poftește inima, boierule ?

Iancu se uită la ei, nemulțumit.

— Auzi colea ! Asta este vorbă de om bătrîn și învățat cu drumurile ? Păi bine, mă creștinilor, dar voi nu mai pricepeți la zăduful cailor de sub voi ? Vreți să-i faceți să crape de sete și osteneală ? Dați-vă jos, oameni buni, și adăpați-i, ca să vă poată duce pînă unde aveți treaba !... Că este drumul greu și mai mult în coastă, iar ei mărunți, mai cum a dat Dumnezău !...

Auzind vorbă de oameni străini și simțind că stau locului, femeile scoaseră capul pe fereastra butcii. Dînd cu ochii de Iancu, amîndouă tresăriră, fiecare pentru ce-și dau cu presupunerea. Iancu își scoase căciula din cap și-și apropie calul de scara butcii.

— Să avem iertăciune, jupînească, dar m-am gîndit că n-ar strica să vă petrec pînă la Drăgănești, ca să fiu împăcat în sufletul meu că ați trecut cu bine apa Oltului...

Amîndouă femeile se înseninară, bucuroase că au un om de credință, care le putea fi de folos la trecerea apei.

— Îți mulțumesc, șetrare Iancule, că te-ai cugetat să ne fii de ajutorare. Drumul este anevoios și nu știu de unde poate răsări primejdia !...

Aplecîndu-se în șa, șetrarul ținu s-o necăjească pe Sultana.

— Nu-ți spuneam eu, jupîniță, că drumurile Romanațului scutură pe străini cu frigurile arătărilor ?

Fără să-și piardă cumpătul, Sultana răspunse :

— Și eu îți spuneam, boierule, că nu mă sperii de aceste arătări și cu ele nu mă încearcă a friguri !...

În acest timp, surugiii desprinseră caii din șleauri, ducîndu-i către jgheabul fîntînii. Cumpăna neunsă scîrțîia ridicînd ciutura de apă, vărsată apoi în jgheabul prididit de muschi și putregai. După ce-i frecă la ochi cu podul palmelor, îi smuci de urechi spre a-i înviora.

Sultana trase perdeaua ferestrei, spre a putea vorbi cu Iancu, pe tot timpul drumului. Aruncîndu-și ochii peste locuri nu-și putu ascunde încîntarea pe care o simțea, mărturisind că i-ar plăcea să le cerceteze din cînd în cînd. Șetrarul, simțindu-și apa la moară, se înălță în șa, arătînd spre miazănoapte.

— Pe aci, în sus, este Fălcoiul, unde îmi am cula și acareturile și pămîntul... Drumul pînă la mine merge alăturea cu Olțețul, și, oricît ai fi de singur, zvonul apei te face să crezi că ai un tovarăș de drum cu care să-ți omori urîtul... De vale, către unde ne purtăm acuma, este satul Chiliilor, în care îmi am ocoalele vitelor și bordeiele țiganilor... Colo, unde frunza codrului se deschide la culoare, sînt zăvoaiele de sălcii și se împreună Oltul cu Olțețul... Aci apele se gîrlie și se înfrățesc, ducîndu-se la vale de-a valma... De multe ori, vara stau pe malul Oltului ceasuri întregi, și aștept să văd cum trec plutașii cu bușteni din vîrful muntelui... Sau privesc oamenii care-și croiesc năsade și dau cu posfatul după oclei și peșce mărunt pentru ciorbă...

Sultana asculta zîmbitoare graiul șetrarului, care aducea, parcă, toată limpezimea și liniștea naturii, toată curățenia copilăriei... Chipurile sclivisite ale oamenilor de la curtea lui Caragea păleau cu încetul, rămînîndu-i în amintire ca niște

strîmbături de scîrbă. Statura lui Iancu rămînea înălțată și mîndră, croită din dămnicia unui destin bun... Ar fi vrut ca drumul să nu se mai sfîrșească, iar vorba lui să se îngîne mai departe cu foșnetul frunzelor și cîntecul păsărilor.

Butca mergea mai domol, coborînd către malul Oltului. Iancu își împinse calul la galop, luînd-o înainte și oprindu-se pe locul unde avea să tragă podul. Își duse degetele între buze și șuieră, tăios și prelung... Din bordeiul de pe celălalt mal apăru podarul, care, recunoscîndu-l pe boier, se grăbi să lase podul să alunece pe scripeți, spre a nu-l da de zăbavă. Cînd capetele luntrelor ciocniră malul și paiporul fu legat strîns, surugiii desfăcură caii din șleauri, împingînd butca, cu mîinile, pe pod. Cucoanele care coborîseră se suiră pe scîndurile așternute rar, uitîndu-se cu spaimă la apele care vuiau repezi, izbind în coastele luntrilor. Caii sforăiau pe nări, neliniștiți, mîngîiați cu palma și cu vorba de surugii. Cînd treaba fu terminată, Iancu își trase calul pe pod, luîndu-l scurt în zăbală. Oană și Duță rămaseră pe mal, ca să-l aștepte la înapoiere. Podarul, om cunoscut și de credință, cutează să-l întrebe, nedumerit :

— Aoleu, boierule Iancu, ți-ai ieșit din felești... Știam că nu treci Oltul decît de-a călare, prin apă, nu pe pod, ca muierile !...

Iancu tăcu, uitîndu-se cruciș către chipul înspăimîntat al Sultanei.

— Apăi de, mă Cîrsteo, mai greșesc și eu cîteodată, așa, ca să te pot dărui și pe tine cu cîte un galbîn de cinste pentru osteneală.

Podarul, trăgînd cu nădejde prăjina, nu pregetă să i-o întoarcă :

— Lasă, boierule, că din mila dumitale m-am înfrupțat și fără să opintesc la opaciuri !... Dar se vede că alta o să-ți fie socoteala !...

— O fi, mă, ce să zic... Vezi de ține bocul luntrilor mai drept, că așa, piezișș, ne pomenim dincolo de Fundul Vorniculuî, și cădem cu nepusă masă la curtea sărdarului Iamandy.

— Oh, bătu-l-ar Dumnezău !...

Sultana asculta, înfiorată, taifasul podarului... În ochii ei, șetrarul se lumina tot mai viu, ca o arătare de basm. Cînd luntrile hîrșîră călcînd peste prundiș, podul zgîlțîi puternic,

cutremurînd pe cei de pe el. Sultana, dînd un țipăt, se agață de brațul puternic al șetrarului care rîdea de la inimă.

— Ai tras puțină spaimă, jupîniță !... Uite, jupîneasa Anița s-a dovedit mai de curaj !...

— Vi-s podurile nărăvașe, șetrare Iancu !...

— Lucru de bardă, jupîniță !... S-or mai ciopli ele, dacă or avea pentru cine...

Butca, înhămată din nou, urcă pieziș pînă deasupra malului, după care o porni întins pe drumul Drăgăneștilor. Trecu marginea Comanilor, sat sărac și vîrît în pămînt, lăsînd înapoia ei neschimbatul peisaj de locuri împădurite și sălbatice. Jupîneasa Anița se dăduse cu temei odihnei, lăsîndu-și odrasla să-și fărîme timpul după pofta inimii. Iancu ținea calul la scara butcii, povestind, în felul lui, tot ce se lega de viața lui și a oamenilor de prin partea locului.

Cînd moțurile de stuf și șindrilă ale Drăgăneștilor începură a se vedea răsărind înainte, șetrarul simți o usoară strîngere de inimă... Înțelegîndu-i această părere de rău, Sultana se crezu îndatorată să-i abată întristarea, cu o vorbă care să-i crească mîngîierea și nădejdea.

— În toamnă, cînd s-or face viile pentru cules, am să vin din nou la Coțofeni ; și am să-ți trimit carte, boierule Iancu, să știi să mă întîmpini la Drăgănești, ca să struneșți mînia apelor și primejdia podului, de care am văzut că nu te înfricoșezi...

Iancu zîmbi mulțumit.

— Să-mi trimiți, jupîniță, și am să vin să te aștept... Și dacă nu ți-o fi urît de mine, am să te petrec pînă în hotarul Coțofenilor, ca să-ți povestesc cîte s-au mai întîmplat și ne-au întristat sau ne-au îmbucurat viața...

Odată intrați pe ulițele satului, tovărășia șetrarului se apropia de soroc ; surugiii simțind cum slăbea vîna cailor de sub ei, hotărîră să tragă de-o margine și să le dea cîte o căciulă de grăunțe. În cuprinsul acestui scurt popas, Sultana avu prilejul a cunoaște mai bine sufletul duios al lui Iancu Jianu, pe care cu o zi înainte îl crezuse rău și sălbatic. Vrînd să aibă dezlegarea unei nedumeriri cuteză să-l întrebe :

— Boierule Iancu, ajută-mă să înțeleg și eu ; de ce treci apa Oltului mai mult călare, prin valuri ? Nu-ți este mai lesne cu podul, ca toată lumea ? Ar fi, poate, mai omenesc și mai ferit de primejdii !...

Șetrarul se simți încolțit, neștiind cum s-o scoată la căpătîi cu răspunsul, așa ca să nu lase, la despărțire, vreun fel de bănuială care să-l asuprească.

— De, jupîniță, știu și eu !... Mă gîndesc că nu strică să-ți deprinzi un drum de mers atunci cînd ești nevoit... Că podul nu-l ai întotdeauna la îndemînă și nu știi cu ce zor te poate picni năcazul ! ... Dar despre asta nu am nici un fel de supărare ; trec prin Olt ca pe ulița negustorilor din Caracal...

Cînd butca fu gata de plecare, Sultana întinse mîna șetrarului pentru despărțire.

— Îți mulțumesc pentru osteneala dumitale, șetrarule Iancu. Am să-mi aduc aminte în fiecare ceas de drumul pe care l-am făcut împreună... Și am să aștept cu nerăbdare coptul viilor, ca să cer domniței Ralu voie de a veni din nou acasă...

— Bine, jupîniță, Dumnezeu ajută împlinirea gîndurilor bune și curate !..

— Rămîi sănătos, boierule Iancu !...

Surugiii plesniră din bice, chiuind prelung. Roțile butcii și copitele cailor răscoliră pulberea uliței, așezînd între șetrar și jupîniță nori groși de praf.

Iancu rămase locului, privind îndelung cum depărtarea îi răpește chipul curat al jupîniței, de care îi rămăsese agățat sufletul.

Cînd butca se topi cu totul în zare, își întoarse calul, luînd-o înapoi la pas, cu capul plecat a întristare, către Fălcoiul în care nu-l aștepta nici un fel de bucurie.

SEMNELE VREMII

Cînd ajunse în Fălcoi, cocoșii cîntau întîia oară. Caii călcau pe sfoara potecii fricoși, pe orbecăite... Conacul albea singuratic sub bătaia razelor de lună, scăpate rar printre nămeții norilor... Ocolise satul pe margine, spre a nu mai ridica larma cîinilor și a stîrci inimile oamenilor... Intrară pe dinapoia curții, trăgînd de-a dreptul la grajd. Chinuit de presimțiri, după ce descălecă, Iancu porunci slugilor

— Băgați caii în grajd și dați-le grăunțe ; să nu luați însă șeile de pe ei. Ușurați-le numai chingile de sub burtă, și să hodiniți și voi alăturea, sub iesle...

Oană și Duță își scuturară praful din ochi, luînd apoi caii de frîie și pornind-o tăcuți spre grajd.

Iancu se uită după cai, spre cer, spre marginea de sus a satului, dinspre care i se abăteau semne purtate de suflarea vîntului... După care o porni spre ușa conacului.

Cînd dădu să ridice ivărul, auzi în întunericul grămădit sub streașină scîncet de copil bătut.

— Care ești acolo, mă ?

Neprimind nici un răspuns, o luă spre locul unde i se părea ghemuită o făptură de om, întinzînd mîna cu curaj. Din trocotul înalt ridică de gulerul zăbunului un copilandru care dîrdîia de spaimă. Îl duse în lumina lunei, luîndu-i bine seama.

— Ce cauți aci, drace ?... Ai făcut vreo boață și ți-a muiat oasele nen-tău Iorgu ?... Du-te în grajd și te culcă, păcătosule !...

— Boierule Iancu...

— Spune, mă, ce ai de spus și nu mai dîrdîi...

— Boierule Iancu, este rău... Au tăiat turcii pe leica Anica...

Iancu se înfipse pe picioare, dîrz.

— Care turci, mă ? Au eşti prins de friguri ? Ia vino, logofete, şi toarnă o oală cu apă rece pe flăcăul ăsta, că-l scutură rău frigurile !...

Băiatul se porni să plîngă mai rău, cu sughiţuri.

— Boierule Iancu, n-am friguri, dar pe leica Anica au tăiat-o turcii !...

— Cînd mă ?

— Pe la scăpătat, boierule !... Ne-au jăcmănit casa de ţoale şi de bani... Neica Iorgu a răznit-o către Chilii, de frică...

Iancu îşi săltă căciula pe cap, spre a-şi despăienjeni ochii. Prin urechi îi treceau vîrtejuri, care-i tulburau mintea şi-l făceau să se clatine.

— Şi încotro au luat-o ?

— Nicăieri, boierule ; au prins un berbec şi l-au înjunghiat ca să-l frigă... Cred că sînt şi acum la han şi benchetuiesc. Poate că au să plece către ziuă...

— Benchetuiesc acolo, aproape de moartă ?

— Da, boierule...

Rămas tăcut, cu capul în jos, Iancu chibzui ce are să facă. În spatele lui, Oană şi Duţă făceau cruci dese, ca pentru alungarea duhurilor răului. Hotărînd fără zăbavă se întoarse către ei.

— Ce tot înşiraţi la cruci şi bolborosiţi ca babele, păcătoşilor ? V-a luat graiul şi mintea şi puterea de aţi rămas bleojdiţi la răscruce şi nu ştiţi pe ce drum s-o apucaţi ? Plecaţi, nemernicilor, şi sculaţi oamenii din somn, şi adunaţi-vă cu toţii dincolo de drumul ăl mare, în viile lui Mihalache, frate-meu... Şi cînd îţi auzi că vă şuier, să veniţi în spatele coşerilor lui Iorgu, să vă spun ce trebuie să faceţi... Duceţi-vă, bă, nu mai staţi încremeniţi !... Să vină oamenii cu furci, cu coase şi cu săcuri... şi să ia şi cremene şi iască ; poate că o să luminăm de ziuă înainte de a vrea soarele şi Dumnezău !... O să prindem şi noi berbecii din oborul lui Iorgu, să-i frigem în tepoaie de carpen neçojit, ca să ne săturăm sufletele !...

Băiatul se potolise din plîns şi din clănţănitul dinţilor. Vorba de tunet a boierului Iancu îi prinsese inima şi curajul, întărindu-l.

— Spune-mi, mă băiatule, cum s-au petrecut lucrurile ?

— Au venit, boierule, şi au cerut de mîncare leliţii... Caii îi trăseseră sub coşare, în seama lui nea Iorgu. Le-au dat brînză

şi pastramă de capră şi o azimă pe care tocmai o scosese din ţăst... Au stat ei la masă şi au mîncat, însă cu ochii roată la lacra cu ţoale şi la salba de la gîtul leliţii... Cînd a dat să le aducă nişte fiertură de oclei, numai că s-a sculat un turc de pe laviţă şi s-a repezit la salbă ca s-o fure... Leliţa Anica apucase să pună oala pe masă, aşa că l-a îmbrîncit, dînd să fugă... Turcul s-a clătinat pe picioare şi a căzut sub masă... Cînd s-a sculat şi a văzut că-i trîntise cialmaua din cap, împreună cu ăilalţi au început să răcnească pe limba lor, de umpluse casa de groază... Au tras hangerele din teacă şi s-au repezit pe leliţa Anica, ciopîrţind-o... Eu am rupt-o de-a fuga şi am apucat să-i spun lui nenea Iorgu, ca să poată scăpa... Am sărit pîrleazul şi m-am pitit în gaura de unde scobeam după pămînt galben, din marginea zăvoiului... De acolo am văzut cum au ieşit turcii şi au prins noatenul, de-l ţineam de prăsilă, şi l-au junghiat... Ai de rămăseseră în casă scoteau boccele încărcate cu ţoale şi le duceau în coşere, lîngă cai...

— Bine, mă băiete, ajunge... I-a fost scris ei, bietei Anica, să moară aşa... Dar o să facem şi noi după puterea noastră, ca să nu rămînă fără osîndă omorul şi jaful... Să stai aci pînă la ziuă şi să dormi... Eu mă duc la han să văd cum stau lucrurile şi să rînduiesc cele poruncite de dreptatea sîngelui...

Iancu se duse în grajd, strînse chinga calului şi-l scoase afară... Încălecă fără să mai pună piciorul în scară şi o porni în goană către hanul în care avea să facă judecată şi dreptate... În urma lui, larma glasurilor sporea pe uliţe, vestind că oamenii se adunau spre a-i veni din urmă.

Cînd ajunse aproape de drumul pe care era aşezat hanul, se opri legîndu-şi calul de un trunchi de copac. O porni apoi pe jos, intrînd prin dosul curţii, printr-o ştirbitură a gardului...

Ferestrele se vedeau luminate, iar dinăuntru se auzeau glasuri de oameni puşi pe zaiafet. Bănuind că la cai trebuie să fi rămas vreun turc de pază, se apropie de coşere, uitîndu-se, cu ochi deprins cu întunericul, prin răritura leaţurilor păretelui. Erau nouă cai străini, iar alături de ei, păzind uşa, un bajabuzduc care pufăia din ciubuc. Într-o clipă, planul fu făcut; se apropie încet, în vîrful picioarelor şi, înainte de a fi fost simţit, era cu mîinile înfipte în grumaz şi cu genunchii pe pieptul turcului, care se zvîrcolea înăbuşit şi neputincios... Cînd ultimul horcăit îl încredinţă că-şi plătise păcatele, îl lăsă lungit şi o luă către han, unde avea răfuiala cea mare...

Pe la jumătatea drumului se opri, ascultînd atent ropotul de fugă, descurcat în adierea vîntului. Peste durerea trăită în acel ceas al morții hangiței, de care îl legau amintiri păstrate în taină, sufletul lui tresălta înviorat, văzînd cum chemarea lui aduna în ropot furtunatic gloata nevoinicilor de ieri, prefăcută în oaste a răzbunării... Visele lui, presărate cu atîtea îndoieli și deznădejdi, prindeau cheag, luminîndu-se în întinderi de speranțe în izbîndă... Ropotul se auzea tot mai clar, mai aproape. Iancu se ridică pe brîul casei, în dreptul ferestrei cîrciumii. Scoase cuțitul și crăpă ușor pojghița de piele a giurgiuvelii, căutînd să vadă ce se petrecea înăuntru.

Întinsă pe dușumea și înecată în sînge, hangița odihnea cu fața în sus, tămîiată de lumina feștilei care tremura în ciob. Fața îi rămăsese albă și senină, păstrînd în colțul buzelor semne de surîs și împăcare. Moartea i se așezase pe ochi o dată cu amintirea unei clipe fericite din viață, alungîndu-i durerea fierului înfipt în pieptul ei tînăr.

Iancu o privi îndelung, cu inima strînsă... Rămasă singură, în mijlocul odăii prin care își purtase vioiciunea și surîsul, înghețase în jurul ei tot sufletul care stăpînise aci, înmulțit de vinul sorbit cu ochii la ea, din oalele pîntecoase de lut. Nimeni nu-i sta la căpătîi în noaptea asta a priveghiului, nici un ochi nu lăcrima pentru tinerețea și farmecul ei pierdut... Moartea coborîse peste viața olacului rămas pustiu, ca și peste sufletul lui pîclos și întristat.

Feștila părea pe sfîrșite, sfîrîind de marginea taerului, ridicînd o viță subțire de fum, drept în sus, ca o jertfă de creștinătate bine primită...

— Aveți să mi-o plătiți voi înzecit, cîini fără suflet !...

Iancu se dădu jos, luînd-o către ușa din față a hanului. Apăsă de cioacă, intrînd binișor în odaia cîrciumii. Se aplecă prin întuneric deasupra trupului înțepenit, ridicîndu-l în brațe. După ce-și cumpăni bine sarcina, o scoase afară, ducînd-o într-un loc ferit din marginea pădurii, pe așternut de iarbă înaltă și moale.

Rupîndu-se slăbiciunii și pierderii de vreme, duse degetele între buze și șuieră prelung... Tropotul oamenilor se desprinse din viile medelnicerului Mihalache, rostogolindu-se către han. În fața porții, Iancu îi aștepta tăcut, răzimat de stoborul de la țițînă... Oamenii se adunară ciopor în jurul lui, neîndrăz-

nind să scoată un cuvînt. În mîini aveau furci și topoare, iar parte din ei, țepoaie ascuțite de carpen și alun.

— Să nu pierdem vremea de-a surda... Oană, tu să treci cu oamenii tăi la ușa de din dos... Să aștepți cînd or zăticni berbecii, să le dați între coarne... Tu, Duță, să stai la pîndă la ușa din față, să-i prinzi în țepoaie și în ghearele furcilor. Aștilalți, să prijiniți ferestrele, să nu scape ca liliecii din găurile de unde au supt sînge și și-au săturat mațele... Patru din voi să urcați sub coperișul casei și să scăpărați în șomoioage de paie, ca să aprindeți șindrila și să ardă pînă le-o ajunge la tălpi... Duceți-vă, bă fraților, nu mai stați bleojdiți și puneți-vă pe treabă...

Oamenii se împărțiră pe cete, înconjurînd hanul și punînd zăpoare de moarte pe la uși. Agățîndu-se de furcile tindei, patru flăcăi voinici scăpărară în cremene, aprinzînd iasca și șomoioagele de paie. Curînd, în văzduhul înnoptat se ridică para focului, trosnind grinzile de lemn uscat ale hanului.

Iancu, cu hangerul în mînă, privea spre înaltul înroșit al cerului, cu ochi sticloși de bucurie, răcnind sălbatic :

— Așa, bă !... Ațineți-vă, să nu scape unul !... Cine a spus că a murit biata Anica, fără să fi avut parte de lumînare creștinească !... Uite cum își ridică flacăra pînă la Dumnezău, și cum sfîrîie săul cu care i-am îmbrăcat feștila !...

Amețiți de vîltoare și primiți cu lovituri de furci și secure, turcii pieriră pînă la unul. Nouă trupuri de bajabuzduci plătiseră paguba sîngelui vărsat fără vină.

Iancu părea moleșit și sfîrșit de puteri.

— Să-l aduceți și pe ăl de face de strajă în grajd, că nu mai are pe cine păzi... Și dați-l și pe el focului, ca să nu se răzmească de tovarăși și să pățească vreo smînteală din partea cîinilor, care văd că-i dau ocol și-i adulmecă stîrvul...

Hanul, clădit din bîrne și chirpici frămîntați cu paie, ardea ca iasca, scurtîndu-se pînă în temelii. Cînd vîntul începu să le poarte pe la nas duhoare de cărnuri pîrlite, Iancu se întoarse către ai lui, liniștit și împăcat.

— Scoateți caii din grajd și duceți-i la Chilii, în ocoale ; să încărcați pe ei și toalele rumânului, să nu i le prade careva. Pe urmă să veniți cu o cocie de la curte, așternută pînă la capetele loitrelor cu o tavă, să luăm moarta din marginea pădurii și s-o ducem unde i-a fost rînduit.

Oamenii apucară caii de căpestre și o porniră înapoi, către sat. Iancu își dezlegă și el calul, petrecîndu-i frîiele pe după braț ; și mai întoarse capul către hanul înnegrit de fum semn al unei așezări omenești rămasă pustiei. Apoi, cu pas întîrziat, o luă pe urma cetei de țărani, către casă.

Era cam pe la prînzișor, cînd butca lui Gligorașcu intra pe poarta conacului lui Iancu. Vremea se ținea frumoasă, făcînd să îmbrace tarlalele cu orz și secară, presărate prin ochiurile pădurii. Oltețul prinsese să-și limpezească apele, intrînd cu încetul în albie, lăsînd răsfrînte peste maluri straturi de nămol și bălțoace. Peste înseninarea amăgitoare a satului, sunetul clopotului bătut în dungă lăsa umbra întristării unei vești de moarte...

Gligorașcu poruncise să lase caii la pas, spre a putea privi cu de-amănuntul sărăcia care zăcuia și aci, ca în toate părțile, în jurul caselor țărănești. Simțea nevoia să-și umple cît mai mult sufletul cu aceste imagini ale necazurilor omenești, spre a-și putea aminti întotdeauna de datoriile pe care le are față de nedreptățile făcute sîngelui și neamului lui.

Trecuse pe lîngă hanul prefăcut în scrum și simțise mirosul de tăciune stins de curînd... Știa, din auzite, că aci își potolise văru-său Iancu bîntuielile tinereții, în petreceri pînă la ziuă albă, cu vin sorbit pe nerăsuflate, cu lăutari care pricepeau la patimă de om cu chef, cu cîntecul ce legăna sufletul hangiței... Și încercase, văzînd pustiul focului, acea strîngere de inimă a ruperii din amintire a unui loc care ți-a purtat cîteodată gîndul răzleț...

Gligorașcu își colindă privirea către pădurea încărcată cu verdeață și aromă, către înaltul strălucitor al cerului, către satul cu uliță desfundate și case prididite de lepra paraginii. Și-a surîse cu amărăciune, neputînd descurca rînduielile lui Dumnezeu, care a dat atîta frumusețe și măreție naturii, și atîta întunecare și obidă bietului pămîntean...

Pentru cine puteau fi toate darurile Lui dacă omul era blestemat să stea înglodat în necazuri, să nu-și poată ridica fruntea către cer, ca să vadă și să trăiască bucuriile de dincolo de viața lui cîinească!...

Vrăjmășește, gîndul că el ducea o viață de belșug și înstrămare de locul datoriilor lui, i se înfigea tot mai adînc în inimă... La curtea lui Caragea, acest domn de pagubă care-și

trimisese drept crainici ai venirii lui în scaun focul și ciuma, ședea înțepenit, neputîndu-și apropia vraiștea și durerea țării. Simțea cum i se păcătoșește graiul, și cugetul, și pornirile... Îmbuibat și trîndăvit, peste mintea lui se lăsase ceața unei judecăți înăuntrul căreia puteai strecura toate neisprăvile închipuite de stricăciunea vremurilor... Arar, scăpat din vălmășagul plăcerilor ce nu se mai sfîrșeau, în liniștea cugetului său și a cămării în care locuia, se pomenea cotropit de icoana locurilor de baștină, răsărite din amintiri de copilărie și tinerețe. Atunci părea că renaște în curățenia și mîndria unui timp, a cărui urmă o pierduse aproape cu totul... Și pornea să fluiere sau să cînte ca pe valea Oltețului, din ce în ce mai puternic, alungîndu-și pîcla vieții noi, aducînd din depărtarea zărilor romanațene o frîntură de seninătate și aromă de pămînt și codru...

I se întîmplase ca odată să fie surprins cîntînd în cancelaria curții, de către domnița Ralu. Îl căutase, vrînd să-i recite cîteva stihuri pe care le scrisese în cinstea și pentru dragostea Didonei. Domnița punea preț pe părerea tînărului curtean, pe care o știa izvorîtă dintr-o adîncă judecată și aleasă cultură. Gligorașcu privea printre gratiile ferestrei, călător cu gîndul către plaiurile copilăriei, încercînd încet un cîntec de govie romanațeană... Întors cu spatele către ușă și furat de farmecul amintirilor evocate de cîntec, nu simțise cînd domnița intrase, dimpreună cu una din tovarășele sale... Continuase să cînte răscolitor și cald, îngemănînd tristețea melodiei și vorbele de jale cu sufletul lui care sîngera, înstrăinat și stingher, la uși poleite și haine...

Domnița îl ascultase atentă, cu respirația ținută, spre a nu întrerupe viersul de heruvin pămîntesc, în care simțea că se amestecă povestea de taină a unei lumi necunoscute ei.

Cînd curteanul își întoarse fața, văzînd înmărmurirea celor două femei, se rostise, încruntat:

— Slugă plecată, domniță...

Ralu, socotind că ar putea realiza o melodie pentru desfătarea curții, după ce-l felicitase entuziastă, îi ceru dulceag:

— Paharnice, te-aș ruga să-mi potrivești pentru melodia asta cîteva stihuri grecești: ar fi într-adevăr mișcătoare și frumoasă pentru o scenă de teatru...

Gligorașcu își ridică fruntea înnourată, răspunzînd cu mîndrie și ură:

— Melodia aceasta nu se poate potrivi decît sufletului și graiului românesc, domniță... Ea închipuie viața unui neam, și nu poate sluji nimănui pentru meșteșugul păpușeresc!...

Surprinsă, domnița se retrase de-a-ndaratelea, bănuind că paharnicul, atît de fin și binc crescut, era prada vreunei fierbințeli de boală...

Butca opri în fața conacului; caii se scuturară puternic, făcînd să le sune clopotele legate de gît. În prag, cu căciula în mînă, îl întîmpină logofătul Oană.

— Ce mai veşti prin partea Fălcoiului, logofete?

— Numai de ălea rele, boierule!... Că pentru alea bune le ia apa Oltețului și le duce la vale, la turci...

— Strîmbătăți împotrivă cărora nu te poți ridica, logofete !... Toate sînt din porunca ursătoarelor și noi nu putem face decît să ne întărim inima!...

— Așa s-ar cuveni, boierule!... Numai că mintea omenească este slabă și întoarce judecata cea bună și de temei...

Gligorașcu încercă să însenineze fruntea încruntată a lui Oană.

— Lasă, logofete, nu te mai văicări, că vă știu pe toți oameni ca trunchiul, care puteți prijini năcazul cel trecător !... Spune-mi mai bine unde este văru-meu Iancu ?

— Sus în cămară, boierule.

— Singur?

— Singur.

— Să-i dai de veste că am venit să-l văd; pe urmă să cobori să-mi pui la adăpost surugiii și caii.

— Așa am să fac, boierule...

Gligorașcu urcă scările șerpuite de stejar, încet, ținîndu-și colțurile caftanului în mînă. Cînd ajunse în capul de sus al scării, fu întîmpinat cu brațele deschise de către Iancu.

— Bine ai venit sănătos, vere!... Poftește înăuntru și gospodărește-te pentru o ședere mai lungă... Ai venit într-un ceas în care îmi lipseai și erai singurul pe care-l puteam întîlni.

Gligorașcu intră într-una din odăi, spre care-l îndemna brațul lui Iancu.

— Cred că nu te-a lăsat jupînița de peste Jii cu vreun foc la inimă, și acum te perpelești de dogoare!...

— Focul jupîniței este dintre cele ce luminează și înveselesc inima !... Ard însă în jerăgai care frige și preface în scrum, și ne pierde...

Gligorașcu își scoase işlicul de pe cap, și-și desfăcu brîul îngreunat de iatagan și pistoale, așezîndu-le pe o laviță așternută cu chilimuri și căpătîie înflorite.

— Vere Iancule, s-o luăm domol, că timp o să avem destul. Am auzit că te lauzi cu niște vin de nisipuri, adus de la Grojdibod.

— Ba nu; mă laud cu vinul din via mea, pe care l-am ținut să se roadă în acoave pînă s-a legat de-l cari cu ciurul.

— Atunci sloboade poruncă să ne aducă două oale, ca să vedem și noi dacă este de vreo laudă...

Iancu deschise ușa și ceru să-i aducă vinul:

— Să te duci, bă, la zăcătoarea din fundul beciului și să scoți o boată de vin... Să-i dai drumul încet pe slăvină, ca să nu se prelingă cămășuială... Și să trimiți ibricul și filigenele de cafea...

Gligorașcu colindă prin odăi, cercetînd armele spînzurate pe pereți și grinzile tavanului, colții de mistreți și blănile de sălbăticiuni, icoanele lerecate în argint și aur, velințele și chilimurile care îmbrăcau podelele și lavițele... Gospodărie de holtei înăsprit în greutățile traiului de țară, fără nici o urmă de rînduială făcută în gust femelesc... Prin cîte un colț, golite sau pline, odihneau ploști de vin scobite în lemn de nuc vopsit, cu care, pasămi-te, se mai socotea șetrarul, în nopțile lungi și geroase ale iernii...

Revenind în odaia în care era așteptat, Gligorașcu dezlegă băierile taifasului.

— Am văzut, vere Iancule, hanul din capul drumului... Cred că a ars de curînd...

— Da, de curînd... Poate că mai sînt încă tăciuni nestinși. A ars azi-noapte... Eu i-am dat foc...

— Tu?

— Da, eu...

— Îți pricinuise vreun rău?

— Nu ; hanul era ridicat pe pămînt ohabnic și oamenii care-l țineau îmi erau de credință... S-a petrecut însă în el un păcat ce nu putea fi răscumpărat decît îngropînd pe făptași în vîlvoarea focului... Și făptașii erau în han...

— Şi perechea de gospodari care-l ţineau?

— Pe hangiţă o omorîse o ceată de cîrjalii...

— Înţeleg...

— Hangiul a răznit-o de teamă pe la neamuri sau în codru, şi dacă nu şi-o fi făcut seama sau nu l-or fi mîncat fiarele, are să vină la curte ca să-i fac vreun alt rost...

Gligoraşcu rămase întristat, pe gînduri...

— Şi cîţi erau, vere Iancule?

— Nouă...

— Puţini... Nouă suflete spurcate nu pot răcori zăduful unei astfel de fărădelegi...

— Adevărat... Asta este focul în a cărui dogoare pătimesc acum, vere!... Dar sînt totuşi mulţumit... Căci mi-a fost dat să cunosc cît de furtunatic se poate ridica gloata asta de robi vlăguiţi, atunci cînd o chemi să-şi apere cinstea şi dreptatea neamului... De acum cred mai mult în spusa lui Dosoftei de la Comanca, şi ştiu că am pe cine-mi sprijini nădejdea de ajutorare şi izbîndă...

— Să bem, vere Iancule... Pentru luminarea gîndurilor bune şi spornice...

— Pentru neamul românesc...

Amîndoi duseră cănile la gură, sorbindu-le pînă în fund.

— Cred că vinul ăsta este de pe timpul lui Amza, bîtu...

— Nicidecum: să tot aibă şapte ani... Vinul se arată bun de cum iese din lin, dacă este viţă de soi...

— Ca şi omul...

— Curat ca şi omul... Cînd este nou, clocoteşte în acov şi te ameţeşte numai cu mirosul... Dacă ai apuca să-l încerci mai temeinic, te apucă greaţa şi durerile de cap... Cînd îmbătrîneşte însă şi se roade, se limpezeşte la culoare şi se trage pe slăvina butiei, a greutate... Gustul se aspreşte, însă simţi cum goneşte prin rădăcinile trupului şi te înfierbîntă... Şi cînd te-ai întrecut cu băutura, te trage la somn, ca pe copiii legănaţi de mă-sa în troacă... Dar îngreţoşare şi durere de cap, nu se pomeneşte...

Gligoraşcu se porni să rîdă, voios.

— Vorbeşti ca din carte, vere...

— Ca din cărţile trase în tiparniţele lui Dumnezău; dacă mi s-ar fi îndemînat şi mie la cititul în cărţi domneşti sau mănăstireşti, mă făceam şi eu vreun amărît de calemgiu la bănie.

— Lasă, nu te mai ocărî; că dacă nu te-ai pricepe la descurcatul slovelor, n-ai ține la căpătîi psaltirea aia a lui Clement ieromonahul...

— Da, ai dreptate: mai îndrug și eu după ea, noaptea cînd mă satur de somn... A nimerit cam rău, la casă de om cu păcate...

Ciubucele umplute cu tutun crescut printre tarlalele cu semănături ale Cioroiului și Fălcoiului își începuseră slujba cu nădejde. Cei doi Jieni pufăiau nori groși de fum, sorbind din vinul izvorît din vița cea de soi, sădită pe pieptul de deal dinspre scăpătat.

Gligorașcu, după ce tăcuse cîteva clipe, în care se părea furat locului, se apropie de Iancu, mărturisind încet:

— Și eu am o psaltire din care îndrug noaptea, cînd mă simt pierdut de scîrba casei în care viețuiesc. Și mă ajutorez de ea pentru mîntuirea sufletului, de atîtea ori încercat din greu...

— Nemulțumiri pot fi peste tot locul: dar nu din partea nemulțumirilor noastre trebuie să ne jeluim, ci de ale obștii, pe care a înglodat-o de nu mai poate prididi... Că s-a auzit cred pînă la domnie, s-au sculat ostrovenii și au tăbărît, înainte de a se dezgheța apele Dunării, peste Mehedinți și Gorj, și au cerut să le dea și lor zaherele ca celor din cetatea Diiului... Și din toată sărăcia oamenilor, ispravnicii și zapciii au mai putut stoarce podvezi, pornindu-le spre cetatea Ostrovului, ca să mulțumească lăcomia turcilor, dar fără folos că s-au prefirat mai departe și au prădat sfînta mănăstire a Strehaiei, de nu i-au mai rămas decît zidurile... După care au răznit-o spre Craiova, cu gînd să dea foc orașului și să prade pe boieri și negustori...

— Toate astea s-au auzit la domnie: și vodă a dat de veste pașalei de la Dii și celei din Oreava, de au trimis vești ca să-i oprească să nu prade orașul...

— Dar pînă atunci oamenii s-au risipit ca potîrnichile, cu copii și calabalîc, și au lăsat casele pe seama calicilor de le-au jăcmănit pînă au rămas troacă... Și în satele din Gorj și Mehedinți au pustiit locul... Ce mi-este bun că împăratul de la Țarigrad ne căinează, dacă raialele și haianii nu-i dau ascultare și tabără pe capul țării și o pradă!...

— Ai dreptate, vere Iancule... Ne pradă țara și ca vrăjmași, și ca prieteni... Haianul Diiului a alungat pe ostroveni,

însă a rămas cu ordiile în oraşul Craiovei, chipurile să-l păzească, şi pretinde hrană şi nutreţ pentru cai şi ostaşi... Şi bieţii oameni se văd strîmtoraţi şi împlinesc toată zahereaua, ţinîndu-şi sufletul în podul palmei...

— Mila păgînilor, vere!... Amar de bieţii oameni; şi te miri cum de se mai ţin... Că n-au trecut cincisprezece ani de cînd cîrjalii şi pazvanţii au venit pe urmele de prăpăd ale lui Cara-Mustafa, şi au aprins Craiova şi Caracalul, de n-a mai rămas decît cenuşa, şi au robit creştinii de i-au vîndut în cetăţile turceşti... Şi tot aşa, un nazîr cu prefăcută milă se făcea că dă cu tunurile în ei ca să-i alunge, dar nu omora nici unul şi venea tot după ce se mîntuia jaful şi prăpădul... Cu chipul ăsta i-au lăsat să aprindă toate satele şi bisericile, pînă la Ocna şi Polovragi, scoborîndu-se apoi la vale încărcaţi de prăzi şi trecînd, nesupăraţi, Dunărea...

— Mare blestem pe capul ţării !...

— De-ar fi numai ăsta !... Dar mai este şi acela dinăuntrul ţării; al domnilor care nu-şi mai satură hasnalele şi trimit pe capul satelor ploaia de ispravnici şi zapcii, de mumbaşîri şi împlinitori, ca să istovească dăjdiile şi sufletul din om... Haraciul se încarcă peste socoteală, şi prisoasele sînt trase în punga domnului şi a boierilor de la curte cu toţii străini sau înstrăinaţi de neam. Nu se mai poate răbda, vere!... Îşi vinde omul vita pe te miri ce, ca să-şi poată împlini dajdia, şi rămîn coşerile şi bătătura caselor sărăcite şi pustii!...

Satele sînt împînzite de greci care fac negoaţe şi adună bunul pămîntului, înstărindu-se: şi cînd şi-au încherbat suma, se duc la Bucureşti, de unde se întorc căftăniţi şi cu cîte o agie sau zapcialîc, după care îşi întorc banii cu dobîndă.

— Aşa este: postelnicul nu mai pridideşte cu cărţile de boierie, iar pitacul s-a îngroşat de-o palmă... Caftanele aduc bani grei, adunaţi din snaga ţăranilor, iar domnul nu mai caută cui le vinde... Mănăstirile au robit sate şi moşii şi cîrciie de greci, care lăcomesc la bunuri pămînteşti, pîngărind credinţa şi sporind sărăcia !... Toată agoniseala o duc în Fanar şi la mănăstirile greceşti, pe unde sînt închinate...

— Batjocură, vere!...

— Dreptatea se împarte după obraz, cu neruşinată strîmbătate... Divanele se ţin de ochii lumii, princinile dezlegîndu-se după tocmeală, pe la dosuri... Boierii şi boiernaşii locului stau

cu brațele cruciș, a neputință, pierzîndu-se în zaiafeturi și alte nimicuri...

— Așa este; pe de-a rîndul ai dreptate!... Dar ce se poate face? Ne-ar trebui și nouă un Cara-Gheorghe al sîrbilor, care să pornească răzmerița pentru alungarea răului și așezarea dreptății în țară... Și acela n-ai putea fi decît tu, Iancule!...

Iancu căscă ochii mari, privind la cuveanul căptușit în atlasuri, care țîșnea clocot de ură și îndemn spre răzmiriță... Și se bucură de încredințarea că sufletul Jienilor îi rămăsese neschimbat, și că se putea bizui pe el...

— Vere Gligorașcu, cred că n-ai uitat că acest haiduc al sîrbilor n-a pregetat să-i taie capul lui frate-său, atunci cînd a prins de veste că o ținea alătarea cu legea și cu dreptatea!...

— I l-a tăiat după cuviință, vere, și n-a păcătuit cu nimic, se grăbi să-i răspundă Gligorașcu.

— Atunci sîntem înțeleși...

Iancu umplu din nou cănile cu vin, sorbindu-le pînă în fund, ca într-un ceas de punere de temelie...

După ce-și șterse mustața cu basmaua de mătase, Gligorașcu îl întrebă tihnit:

— Și cum îți este gîndul să pornești la treabă, vere Iancule?

Aducîndu-și aminte de vorbele lui Dosoftei, Iancu răspunse sigur :

— Lucrurile trebuiesc porn**i**te cu domolul... La început cu oameni de prin partea locului, care să bată drumurile și conacele grecilor, să facă vraiște în județ și să ușureze lăzile cu aur, adunat cu sila... În chipul ăsta vom trezi voinicia oamenilor și le stăm în ajutor cu bani, pentru împlinirea nevoilor... Și, mai ales, înfricoșăm loaita spurcăciunilor, care se vîntură slobodă prin țară... Cu timpul ne vom lăți peste hotarul județului, pînă la munte și Dunăre, și peste Olt, pînă la orașul de scaun... Alături de noi vor veni și alți căpitani cu cetele lor, care vor fi așteptînd cu urechile ciulite ca să adulmece zvonul de răzmiriță... Și ne vom face cît frunza codrului, și vom curăți cu tîrnul cel mare urîtul și paguba țării...

— Să vă ajute Dumnezău, vere Iancule !... Dinspre partea mea, aș vrea să vă văd cît mai curînd, pe acolo pe unde vă stă gîndul...

Gligorașcu își prelungi șederea în Făicoi pînă a treia zi. În acest timp, în tovărășia lui Iancu, colindă drumurile și po-

tecile locului, luă parte la o pîndă de lupi momiți cu hoit de cal, se duse la Chilii unde scoborîră în bolta conacului care răspundea în inima pădurii, stătu pe malul Oltului spre a privi plutele cu bușteni ce scoborau la vale, la schela Islazului...

Noaptea, pînă tîrziu, odihneau în pridvorul conacului, care aducea a cuib de vulturi, ascultînd zvonul apei, foșnetul pădurii, țipătul de cucuvaie sau urletul lupilor. Deasupra lor stăpînea cerul siniliu, punctat de mulțimea stelelor, în rînduiala cărora citeau cu îndemînare semnele vremii și ceasurile nopții.

Gligorașcu se simțea în largul lui și nu se mai îndura să plece.

Cînd butca trase din nou la scară, urcă în ea greoi, cu părerea de rău că se depărtează de un frate clădit numai din suflet și avînturi voinicești, de locuri ce încălzeau sufletul omului...

Iancu se sui și el în butcă spre a-l petrece pînă la drumul mare, de unde se înapoia călare pe Haiduc, trimis cu o slugă înainte.

Caii mergeau în pas țăcănit, fărîmînd sub copite bulgării de glod. Tăcuți, amîndoi căutau pe sub umbrele de copaci, de unde răsăreau copii murdari și gălbejiți, femei îmbătrînite înainte de vreme, rosturi gospodărești prididite de paraginâ... Și se măcinau mustrîndu-se pentru tot ce nu făcuseră spre izbăvirea acestor biete suflete de oameni, care nu-și puteau găsi nicăierea milă și crezămînt.

Cînd ajunseră în capul uliții, la răscrucea drumului mare, surugii dădură să oprească alăturea de ruinile hanului... Zgomotul roților și al clopotelor de la cai ridicară în văzduh stolul corbilor care scormoneau în cenușă, după stîrvurile cîrjaliilor. Îngrețoșat, Iancu porunci să mîne mai departe în dreptul fîntînii cu cumpănă pusă la capătul potecii către conacul lui Mihalache, frate-său.

Aci scoborî, îmbrățișîndu-și vărul, pe care cine știe cînd avea să-l mai vadă...

Gligorașcu, înainte de a porni, strînse cu putere mîinile lui Iancu, încredințîndu-l din nou că inima lui bate alături de tot ce se va plănui pentru mîntuirea neamului. Iar cînd caii dădură să plece, îi strigă peste coșul butcii:

— Să știi, vere Iancule, că dacă năcazul te-o purta pe la vreo judecată domnească, dragostea și frăția mea îți vor sta într-ajutor...

PLECAREA ÎN HAIDUCIE

Puhoiul pazvantiilor şi al cîrjaliilor din cetatea Diiului se trăsese înapoi peste Dunăre, ducînd cu el robii şi bucatele smulse de prin satele Gorjului şi Mehedinţului, lăsînd în urma lui toate semnele prăpădului...

Romanaţul fusese scutit de necaz, afară numai de satele de pe poala dinspre Dunăre, pe unde bande răzleţe se abătuseră, jăcmănind pe apucatelea... Împinse de lăcomie, cete mici se ridicaseră pînă către Arceşti şi Balş, încărcîndu-şi caii cu scule de preţ şi cu ţoale, coborînd apoi la vale, nesupăraţi, către vetrele lor.

Ţăranii îşi vedeau de treburile lor, după rînduiala fiecăruia.

Anul se arătase secetos şi sărac : la datul spicului nu căzuse strop de ploaie, iar vitele, ieşite chirnave din iarnă, nu-şi puteau veni în fire după urma păşunilor arse de uscăciune. Uleele sporeau anevoie, pătimind de pe urma gerului de ast'iarnă, care le împuţinase albinele. Trăgeau nădejde de rodul viitor şi de ce le-o mai da pămîntul în toamnă.

Iancu îşi petrecea timpul colindînd călare pe la Craiova, prin satele din Gorj, Romanaţi şi Dolj, pe unde îşi avea gazde şi prieteni, negustori şi boiernaşi de feluri diferite... Pleca înainte de a se vărsa zorile şi se înapoia după scăpătat şi ţinea tot drumuri şi poteci ferite, spre a nu ieşi de vorba şi bănuiala lumii.

Aproape de peste tot locul adunase veşti care nu-l puteau bucura. De la Ban şi pînă la ultimul mazil năpăstuit pe vreo hoagă de deal, toţi se arătau nemulţumiţi şi dornici de o viaţă mai bună ; nimeni însă nu se încumeta să făgăduiască sprijin pentru cazul unei răzmiriţi... Se cuibăreau înăuntrul traiului lor şi ziceau : „Doamne fereşte de mai rău".

Nădejdea îi rămăsese tot în oamenii lui și a acelora de teapa lor...

Din cînd în cînd, cîte un boiernaș picat de la drum îi aducea veşti de la curtea domnească, care îi umplea sufletul de venin. Lăcomia lui Caragea își întindea gheare tot mai lungi, înfipte adînc în sărăcia țării. Cuconii și curtenii își făceau de cap cu risipa și traiul nerușinat, iar domnul le ținea isonul, între timp grămădind pungi de aur pentru vremea mazîliei. Şezuse în scaun peste soroc și aștepta din zi în zi să-i vină vestea, prin iscoade, că a trecut spre Bucureşti vreun capigiu să-i arunce lațul de gît, sau basmaua neagră de mazîl... În această așteptare grea își înveselea viața cu tot felul de blestemății, plătite de strînsura dăjdiilor care nu se mai istoveau...

De la Sultana primise carte prin care îl încredința de sănătate și gîndurile ei de bine, călătoare către părțile Fălcoiului... I-o adusese un flăcău, pus în slujba Gălășească ca să poarte veşti de la Cotofeni la Bucureşti, despre felul cum merg cu traiul și treburile gospodăreşti ale moșiei... Slova jupîniței, așternută mărunt și subțire, îl pusese în grea cumpănă sufletească... Dacă l-ar fi uitat, hotărîrile lui ar fi rămas vii și puternice. Gîndul însă că trebuia ferită de griji ființa jupîniței, griji în care planurile lui ar fi înglodat-o, îl încerca a nemulțumire și șovăială... Colindînd prin amintire, Iancu își perindă toate faptele și vorbele ce se legau de prietenia lui cu Sultana ; și-și aminti, spre ușurarea sufletului, de voinicia vorbelor ei, din seara petrecută în ceardacul de la Corlățești, care-l îndemnau să împlinească nevoia de izbăvire a neamului.

Omeni cum putu mai bine pe flăcăul de olac și-i porunci ca la înapoiere spre Bucureşti să se abată pe la Fălcoi pentru răspuns.

Venise iulie și secerișul trebuia să fie sfîrșit... Oamenii cărau spre arii carele cu snopi înălțate abia pînă la loitrar, îngreunați de grijile zilei de mîine... Bobul spicului se dezghioca sec și numai pleavă, iar paiul nu era mai lung de-o șchioapă. Prin podul coșerilor nu putuseră aduna fir de nutreț, cu care să poată scoate vitele din iarnă...

Taina aceasta de viitor se dezlegă într-o zi, pe negîndite. La curte năvăli un pîlc de țărani, vestindu-l că oamenii isprăvniciei au înconjurat satul, iar taxaldiii stăpînirii bîntuiesc casele pentru istovirea dăjdiei.

Iancu trimise pe Oană logofătul să-i cheme pe împliniitori, ca să se înțeleagă cu ei și să vadă ce se poate face. Oamenii prinseră curaj și se adunară pe capete, umplînd curtea conacului. Cînd starostele taxaldiilor, pe rangul lui mumbașîr, sosi, Iancu îl întîmpină în capul de jos al scării, spre a nu-l face să năzuiască să urce sus, ca oaspeții. Omul stăpînirii se arătă de la început pus pe pricină.

Iancu îi lămuri că anul fusese sărac, că rodul cîmpului abia de le ajungea pentru sațiul gurii, că vitele erau slabe și nu aveau nici un preț... Și-i ceru, potolit și cu cuviință, să amîne împlinirea dăjdiei pentru anul viitor, cînd el se pune chezaș pentru tot satul, că n-are să rămînă de pagubă.

Mumbașîrul, după ce-l ascultă zîmbind cu neîncredere ca pentru o vorbă de clacă, îi întoarse spatele, dînd să plece. Iancu îl răsuci înapoi, silindu-l să-i dea un răspuns ; ceea ce acesta făcu :

— Și tu și toți sînteți niște hoți și niște obraznici, și nu vreau să știu de nimic... Am să vă iau și cenușa din vatră, țărănoilor !...

Auzind atîta cutezanță, Iancu îl plesni peste față, trîntindu-l la pămînt ; iar cînd cellalt dădu să scape prin fugă, trase cuțitul din taclir, crestîndu-i urechea, spre ținere de minte.

Fapta aceasta grăbi limpezirea răscruciurilor de drumuri din viața șetrarului Iancu Jianu, din Fălcoiul Romanațului...

Cînd mumbașîrul ajunse văicărindu-se între ai săi, înspăimîntați de cele petrecute, taxaldiii și arnăuții isprăvniciei se adunară ciopor și-și făcură cale întoarsă de-a dreptul la pîrcălabul județului... Iar împlinitorul schilodit luă drumul Bucureștiului, unde avea de ce se jelui.

Semnul răzmiriței fusese încrestat ; vestea ajunsese grăbită în cămările domnești ; iar prin osteneala agiei se și tocmeau furcile, în care să se spînzure cei ce cutezaseră să ceară dreptate și omenie...

Cărările nu mai puteau fi alese ; cea pe care trebuia s-o apuce se așternea largă, ținînd spre negura și adăpostul codrilor, în inima cărora avea să frămînte și să dospească viața cea nouă a neamului...

Iancu își aruncă ochii spre gloata bleojdită de spaimă ; înălțat pe treapta scării conacului se părea că este un preot

ieşit în faţa altarului, spre a rosti evanghelia vremii, al cărui soroc sosise.

— Oameni ai lui Dumnezău, nu mai necăjiţi în gînduri care dau de pagubă voinicia şi curajul din voi... A fost rînduit să se întîmple aşa... Nu aveţi de ce vă teme ; poala codrului se lasă pînă în inima satului, şi înăuntrul lui s-au băjenit şi şi-au ferit viaţa şi agonisita, din moşi-strămoşi, oameni de prin partea locului şi de aiurea... Adunaţi-vă şi voi puţinul bun al caselor şi răzniţi-o prin poienile lui, pe sub malurile Olteţului, dincolo de Olt, pe la neamuri, prin bordeiele Chiliilor... Şi aşteptaţi să treacă urgia stăpînirii care va bîntui de mîine satul, spre a spăla ruşinea, însemnată, după cuviinţă, pe obrazul mumbaşîrului.

Am să plec şi eu ; dar nu ca să mă ascund şi nu fiindcă mă tem... De astăzi, casa mea va fi acolo unde voi înnopta şi hodini, ocinile mele pe acolo pe unde-mi va călca piciorul, munca mea, dezrobirea voastră şi a neamului...

Nu vă îndemn pe voi, ăi cu muieri şi copii, să vă lăsaţi rînduiala şi să vă legaţi tovarăşi cu mine ; dar dacă din ăilalţi vă simţiţi vreunul curajul şi dragostea de a porni alăturea de mine, alegeţi-vă deoparte şi gătiţi-vă de haiducie...

Din gloata ţăranilor se alese zorit un mic pîlc de oameni. Iancu îi numără din ochi : erau douăzeci şi unu.

— Ăilalţi plecaţi pe la casele voastre şi îngrijiţi să nu vă apuce noaptea în sat. De la mine o să mai aveţi veşti şi ajutorare...

— Să trăieşti, boierule !...

— Dumnezeu să vă ţină curajul şi răbdarea, oameni buni...

Ţăranii plecară grăbiţi, spre a-şi aduna vitele şi ţoalele, şi a se trage cu ele la fereală, în inima pădurii... Satul vuia înfundat, prins de vîltoarea băjeniei, cu care erau năpăstuiţi din nou.

— Voi, ăştia care aţi rămas, duceţi-vă sus şi luaţi armele şi băşicile cu plumbi şi cu pulbere. Şi coborîţi cu ele aici, ca să le împărţim frăţeşte.

Ţăranii urcară scările, adunînd de prin odăi puştile, hangerele şi pistoalele. Oană o luă spre pod, luînd de pe culmea căpriorilor băşicile cu pulbere, spînzurate la adăpost de reveneală, şi săculeţii cu plumbi turnaţi cu ciurul.

Cînd scoborîră, se rînduiră în faţa boierului Iancu, voioşi, cu ochii strălucitori de bucurie şi de mîndrie.

— Luați-vă fiecare arma cu care vi se îndemînă mai bine să vă ajutați... Mie să-mi lăsați puşca aia cu țeava înfloritâ și junghiul cu prăsele de os, pe care le-am moștenit de la un voinic de Jian, de băgase în sperieți pe-ăi de peste Dunăre...

Ei își aleseră, după voie, armele, cercetîndu-le ascuțișul și cocoașele. Băsicile de porc umplute cu pulbere și plumbi, împărțite potrivit, le vîrîră în sîn. Iancu îi prețui din ochi, zîmbind mulțumit.

— Acum scoateți caii din grajd și coșeri, atîția cîți sînt, și încălecați pe ei, ca să mai scurtăm drumul... O să ne abatem și prin Chilii, să-i luăm și pe-ăi de-acolo, să nu rămînă vreunul din voi de nevoie și să-l văd șchiopătînd pe de laturea potecii... Pe urmă o ținem către Comanca, unde ne arătăm părintelui Dosoftei să ne blagoslovească și să ne sloboadă drumurile...

Cetașii grăbiră spre grajd și coșeri, scoțînd caii legați în căpestre de cînepă și tei. După ce așternură pe ei ipíngele sau cergi împăturite, încălecară pe deșelatelea, strunindu-i cu funiile legate pe după boturi.

— Gata, băieți ?

— Gata !...

— Atunci, cu Dumnezău înainte !...

Iancu slăbi frîiele calului, îndreptîndu-se spre marginea satului, către ocoalele Chiliilor. Din poala pădurii, îngustată de lăstari și tufe, se deschidea poteca de mers către malul Oltului, iar de acolo, pe de-lăturea cu apa, sfoară pînă la Chilii.

Codrul înviase în foșnetul crengilor ferite și zgomotul vreascurilor călcate de vitele și oamenii care fugeau dinaintea urgiei. Iancu asculta forfota băjeniei și smucea, oțărît, fiarele din gura calului, care zburda odihnit. Cîte un nevoiaș de om îi tăia calea, ducînd în spinare ceaunul de mămăligă, sau cîte un copil intrat în izînă, iar din urmă, cîte o vitișoară, două, încărcate cu trăiști și țoale...

Ceața înviora codrul și sufletul oamenilor, îndemnînd către un alt destin.

Ajungînd la Chilii, luară și restul de cai trebuitori, pornind-o mai departe. Înserarea căptușea tot mai gros ceața călăreților, ștergînd urma potecii... Iancu mergea în frunte, cîrmind calul cu ochi sigur și deprins cu bezna.

Trecură prin Fărcașe și Hotărani, scăpînd pentru o bucată de drum în cîmp despădurit, cu miriști de grîu și branișți

cioturoase ; în dreapta lor luminau casele Caracalului, ca niște licurici încremeniți la o șchioapă de pămînt... Grăbiră să dea ocol orașului și să se lase spre Comanca.

Cînd ajunse la mănăstire, Iancu porunci să lase caii la păscut, ținîndu-se lîngă ei : iar el se îndreptă spre chilia egumenului, în care veghea candela aprinsă.

Ușa, ca totdeauna, era deschisă : Dosoftei nu lăcomise niciodată bunurile pămîntești, iar tîlharii știau că nu i-ar fi putut lua decît sufletul, așa că nu avea de ce se teme.

Cînd intră pe ușă, egumenul lăcrima citind canonul cel mare al sfîntului Andrei Criteanul. Aștepta ceasul utreniei curățindu-se în plîngeri și sfîșieri, rugîndu-se pentru omenirea încărcată de păcate.

Auzind scîrțîitul ușii, ridică ochii de pe ceaslov, liniștit și fără să fie mirat.

— Fii binevenit, boierule Iancu, și mila Domnului deasupră-ți...

— Sărut dreapta, părinte Dosoftei ; am picat, poate, la ceas nepotrivit și-ți tulbur cetaniile și liniștea...

— Să nu păcătuiești cu bănuiala asta, boierule !... Ușile duhovnicești noastre mîngîieri stau veșnic deschise și nu caută ceasul în care să-și primească oaspeții... Așază-te pe laviță și spune-mi ce nevoie te pune, la vremea asta, pe drumul chinoviei noastre !... Pari mai frămîntat de griji ca oricînd, judecînd după cutele frunții !...

Iancu se așează pe laviță, căutînd să aibă cît mai de-a dreptul privirile egumenului, spre a desluși, dincolo de vorbă, cugetul acestuia.

— Părinte Dosoftei, sîntem la pus de temelie și cerem să ne blagoslovești și să ne slobozi zidirea faptelor noastre, care spre binele neamului vor fi...

Dosoftei se ridică în picioare, privind cu ochi strălucitori către Iancu.

— Nu te întreb, fiule, cîți sînteți ; știu însă cîtă inimă aveți, ca să puteți împlini lucrul vostru sfințit... Cred în toată tăria și curățenia cugetului vostru și, în ceasul acesta de început, vă binecuvîntez cărările și sporul...

Iancu îngenunche, primind închinarea binecuvîntării pe creștetul capului.

— Îți mulțumesc, părinte... Trag nădejde că o să mai pot să mă abat pe la pragul sfinției tale, pentru nevoile sufletului ;

dacă însă ursita mi-o fi vrăjmașă și n-oi putea să-mi împlinesc această voie, să-mi pomenești, părinte, numele, și să nu mă depărtezi din cugetul sfinției-tale... De acum, viața-mi este după rînduită, nu după voie, așa că nu știu ce am să mai petrec, trăind...

— Dumnezău într-ajutor, boierule !...

— Rămîi sănătos, părinte Dosoftei ; am să mă plătesc de bunătatea sfinției-tale, dîndu-ți veşti care să te bucure...

Iancu se sculă de pe laviță, scoborînd grăbit treptele chiliei, îndreptîndu-se către voinicii care așteptau alăturea de cai.

— Să mergem, băieți... Dumnezău, prin gura nespurcată de păcat a părintelui Dosoftei, ne-a binecuvîntat și ne-a slobozit drumurile...

Voinicii săriră pe cai, ținînd-o după Iancu, pe cărarea furișată pe sub covîltirul codrului tăcut și întunecat.

Nici unul dintre cetași nu cutează să întrebe încotro pornesc, înțelegînd, de-a valma, că sînt pe calea unui destin pentru a cărui împlinire au fost aleși...

Răcoarea nopții potolea zăduful care aburea din pămîntul încintat de soarele zilei. Cetașii o țineau la pas, tăcuți, ascultînd țipetele păsărilor de noapte, scheunatul vulpilor, adierea domoală a vîntului prefirat printre ramurile codrului. Speriat, cîte un vătui țuștea din tufe, făcînd caii să icnească în lături, trezind călăreții din picoteală. Loazele miezului de noapte bîntuiau slobode peste cuprinsul pădurii, în șopot înfundat și tainic, în unduiri și trosnet de ramuri, în umbre ce păreau că se poartă prin ocheanele bătute de razele lunii...

Pe cerul înspuzit de stele, protapul carului mare scăpase dincolo de zarea dinspre miazăzi, însemnînd apropiatul revărsatului de zori...

Oamenii, trecuți prin spaima întîmplării de la Fălcoi și oboseala drumului, păreau cu toții osteniți... Dinspre marginea de apus se auzeau lătrături de cîini. Iancu, iscodind negurile, dibui cotitura potecii de mers, cîrmind calul către ea. Cînd se văzu pe drumul voit, se întoarse spre cetașii mogîldiți în ipîngele, luîndu-i cu vorba, spre a-i înviora :

— Hehehe, bă voinicilor !... Ați adormit pe cai și o să visați urît... Țineți-vă bine, c-o să se dea iepurii la voi și vă mănînce mămăliga din trăiști !...

— N-avea nici o grijă, boierule !... Moțăiesc ei de osteneală, dar urechile le sînt ciulite și aud și melcul din iarbă !...

— Așa, băieți, așa !... Deprindeți-vă cu osteneala drumului și nu vă lăsați furați somnului... Țineți-vă mintea trează și ochii deschiși. Dacă s-o lumina bine, o să hodinim și noi pe unde o da Dumnezău... Cred că isprăvnicia a și tocmit poterile care să calce Fălcoiul la ziuă... Noaptea știu că nu li se îndemînă să dea ochii cu noi...

— Poate au şi scoborît ceva iscoade, ca să ne simtă urma...

— Şi eu cred asta ; de-aia este bine ca ziua să stăm la fereală şi să ţinem numai potecile de picior... Dar, dacă o fi să-i calce păcatul şi să dea orbiş, aci sîntem !... Şuşanelele nu le avem ca să mestecăm mămăliga în ceaun !... Aşa este, bă Tatomire ?... Aşa este, bă Pantelimoane ?...

— Aşa este !

— Aşa este...

— Uitaţi-vă că sîntem pe de lăturea Cîndenilor... Satul postelnicului Ştefan Cîndea şi al lui Ioniţă Cîndea, care s-au ostenit pentru credinţă, şi cu ajutorul unuia Achim, călugăr, au zidit mănăstirea Sfinţilor Voievozi... Oameni care s-au ţinut îndatoraţi pămîntului... Mai sus se deschide braniştea, prefăcută în vatră de sat a Preajbei, cu mănăstirea ridicată de călugărul Broboană, dimpreună, după cîte ţin minte, cu popa Dinu, cu unul Ion Lungu, cu popa Drăcea şi cu ieromonahul Visarion... Creştini nevoiaşi, care n-au pregetat să colinde şi să strîngă milostenii, bătînd la porţile sărace pînă peste Dunăre, la Ţarigrad...

Volbura apelor le-a purtat satul de pe un loc pe altul, pînă i-a statornicit aci...

— Neamul, bă !!! Sîngele care nu se preface în apă şi se pricepe la năcazul fraţilor nevoiţi, căutînd să-i bucure după putere !...

— Adevărat !... Neamul !... Unde este mila străinului şi a păgînului ?... Satele se rod de sărăcie, iar curţile boierilor sporesc şi se înalţă !...

— Dacă ne-o ajuta Dumnezău, le-om mai scurta noi, Apostole !... Ţi-aduci aminte de noaptea cînd m-a prins vijelia pe malul Oltetului şi m-am dat în taină cu tine despre rosturile care au să vină ?... A venit ceasul, măi băieţi, de ne-am înhăitat ca lupii şi am răznit-o prin tîrla cotropitorilor, ca să le împuţinăm săul şi năravul...

— Aoleu, arză-i focul şi toate năcazurile !...

Ieşind în marginea de miazăzi a Cîndenilor, Ianeu îşi îndreptă calul spre şoseaua Oltului, socotind că drumul nu mai poate fi de primejdie...

Trecură prin Scărişoara, satul în care se păstra urma conacului doamnei Stanca, cu mănăstirea zidită de vel vornicul Preda, ajungînd în Rusăneştii lui Ştefan Jianu, unchiul şetrarului. Cumpănind oboseala cailor şi a oamenilor, Ianeu intră

din nou în desișul pădurii, luînd în piept pînza ramurilor care se împreunau, închizîndu-le drumul.

Începuse să se crape bine de ziuă... Privighetorile ridicau în slavă cuprinsul de sălbătăciune și verdeață, amuțind țipetele de buhă și de ciuhurezi... Roua dimineții picura pe frunze, în boabe mari și strălucitoare, umezind pămîntul ars de secetă și crăpat... Pe aproape se simțea Oltul, îndrugînd somnoros zumzet de ape, alungind aroma de răchită și de jilăveală.

Într-un luminiș aproape de malul Oltului, Iancu descălecă. Cetașii săriră și ei de pe cai, întinzîndu-și picioarele chircite, frecîndu-se la ochi îngreunați de nesomn. Ușurați, caii își lungiră gîturile, păscînd iarbă sau nechezînd însetați...

— Să adăpați caii... Pe urmă să-i priponiți sau să-i împiedicați în curmeie, ca să pască și să ne vedem și de noi... Oană cu doi dintre voi să se ducă în sat și să tîrguie de-ale gurii... Că pînă unde avem să mergem, mai este drum și nu se face să ajungem lihniți și fără putere...

Cetașii scoaseră funiile din gura cailor, trăgîndu-i spre apa Oltului ca să-i adape... Iancu rămase locului, întins pe cerga de sub șa, purtîndu-și turma gîndurilor, în fluieratul unei doine oltenești... Deși făcuse aproape două poște de drum, își simțea trupul odihnit și gata să se înhame din nou la greu. Simțea însă puterile hăcuite ale cetașilor și rămînea să-i vadă odihniți și întremați.

Mersese pe înconjur, spre a-și nu da oamenii de vreo sminteală, întîlnind poterile isprăvniciei... Ar fi putut s-o taie de-a dreptul, fără să se mai abată către linia Oltului ; pe aici, însă, locurile îi erau mai cunoscute și mai sigure... Șleaul apei cuprindea, neschimbat, și la Chilii ca și la scursul ei de la schela Islazului, același potop de pădure de stejar, aceleași sălcii bătrîne și scorburoase, aceleași semne de vad prin care puteau trece dincolo, pe pămîntul prietenos al Munteniei... Și-apoi urmele trecutului, de necazuri și voinicie, se păreau pe aci mai viu grăitoare, mai pline de îndemn pentru lucrul la care pornise...

Avea să treacă prin Cilieni, sat întemeiat încă de pe vremea lui Mihai Viteazul, în pămîntul căruia odihneau domnițe de basm, unde trupița plugului se frîngea pe brazda din care răsăreau ruini de morminte, urme de temelii de cremene... Prin satul Vișineanului, unde prăpădul cotropirilor prefăcuse în ruină cula și acareturile boierești, îngropînd sub mormanul

de moluz și scrum toată agonisita din bătrîni, grămădită înăuntrul acestei bogate gospodării.

Poposind cu gîndul pe gura afumată a temeliei curții boierești a Vișineanului, Iancu învie un surîs de amărăciune, amintindu-și cîntecul prins sub ruini :

Cu trei sate bogate,
In haraciu ne-nglodate...

Povestea amăgitoare, ucisă fără cuviință, care zăbovea în cîntecele și basmele poporului... După atîta amar de vreme, oamenii tot mai scormoneau pe locul vechii așezări, clătinînd din cap, căutînd să înțeleagă grozăvia unor timpuri rămase aceleași de veacuri...

Semnele urgiei se alungeau către Vădăstrița, care ținea în coasta dinspre răsărit silițtea pustie a vechiului sat, jefuit și dărîmat de cotropitori... Și aici, de sub brazda întoarsă răsăreau oseminte omenești, temelii de case și urme de gospodării...

Umbrele fără odihnă ale morților bîntuiau în preajma locurilor, întinzîndu-se pe coama prăbușită a ruinilor, jelindu-și agonisita și sufletul lor istovit cîinește...

Freamătul codrului le dădea glas, vuind sub clătinarea furtunilor, sau îndrugînd potolit în foșnetul frunzelor și apelor... Înfiorată, omenirea le învia amintirea în basme și cîntece, bătînd mătănii grele pentru îmbunarea vremurilor și a traiului lor obijduit...

Iancu da ocol acestor semne de prăpăd, întrerupîndu-și din cînd în cînd cîntecul spre a ofta din adînc... După care și-l pornea din nou, în neștire, ținînd pasul turmei de gînduri și de amintiri întunecate, scoborînd de vale, către malul Dunării, prin satele ce țineau pragul tuturor năvălirilor turcești...

În luminișul acela de pădure, rămas singur, putea să-și dezbăiereze sufletul, lăsîndu-l slobod să bată potecile vieții, pretutindeni pe unde a colindat sau a poposit, s-a bucurat sau s-a scîrbit...

Dinspre malul Oltului, vorba cetașilor se auzea tot mai împuținată. Caii, împiedicați de picioarele dinainte sau priponiți în țărușe, tocau iarba umezită de rouă, ridicînd miros de fîn și de floare... Oamenii, trîntiți la umbra tufanilor, dormeau duși, obosiți și flămînzi, plîngînd în vis bordeiele lor cu furcile retezate sau prăpădite de foc... Tras mai deoparte, ceauș Duță, ră-

zimat în cot, priveghea odihna voinicilor, gata să facă față în caz de primejdie. Pufăind dintr-o lulea de lut își alunga somnul și gîndurile negre, cugetînd după puterea lui, la folosul jertfei întru care erau plecați.

Neputînd să dea geană de geană, Iancu rămînea călător, chinuit de necunoscutul spre care se afunda, de dorul de a vedea izbîndit visul în care credea cu tărie...

Chipul Sultanei, venind din limpezimea zărilor, i se năzări în minte, încercîndu-l cu o ușoară tresărire... Venea ca o mustrare, sau ca un îndemn pentru drumul început? În frumusețea și seninătatea dimineții, în poeniță aceea semănată în mijlocul codrului, icoana ei lumina sufletul frămîntat al șetrarului... Va fi înțelegînd ea poruncile creștinătății și ale sîngelui, care-l puseseră pe drumul zgrunțuros al răzmiriței?...

În iatacele curții domnești, clătinați de fiorul groazei, liota străinilor va vui, aducînd pînă la urechile ei blestemele și amenințările morții...

Îi vedea, în închipuirea lui, surîsul veșnic înflorit pe buze, adumbrit de grijă, fruntea încrețită ca pentru a descurca tainele viitorului, clocotind înmulțite și întunecate...

Îi făgăduise s-o petreacă peste Jii, pînă la hotarul Coțofenilor, cînd avea să se întoarcă acasă, la coptul viilor... Tufele de bozi începură să lege roadă și peste puțin ciorchinele aveau să dea în pîrguit... Ce nădejde mai putea avea să-și împlinească această poftă a inimii, acum cînd poterile cu toți ispravnicii și cîrc-sărdarii stăpînirii împînzeau drumurile, iar furcile ispășirii stau ridicate, gata să-și primească jertfa!...

Dădu o raită pe la conacele fraților săi, oameni potoliți și împăcați cu soarta... Vedea vraiștea care le zăpăcise rînduielile, mîhnirea căzută, grea ca brazda jilăvită, peste sufletele lor... Și parcă le auzea tînguielile:

— Iancule, Iancule! Te-ai întrecut cu zvăpăiala și nesocotința, și ne-ai necinstit obrazele, și ne-ai umplut casele de hulă și rușine!...

Credințe și presupusuri otova, izvorîte din îmbeznarea minților și păcătoșirea sufletelor!...

Candelele primenite des ardeau prin casele lor mai viu, iar sub icoanele ferecate în argint, frunțile atingeau scîndurile în metanii grele și prelungi...

Pentru cine cereau izbăvirea sufletului, pentru cine căutau lumina căilor adevărului și întoarcerea din ispită și păcat?...

Gîndul îi poposi, tîrziu, în plaiul Cloşanilor, la pragul căsuţei de bîrne a vătafului Tudorin, prietenul său, cu care avusese, de atîtea ori, taifasuri şi socoteli, privind începerea răzmiriţei...

Îl vedea ridicîndu-se încruntat, cu căciula de noaten mitos, sprijinită pe stufuł sprîncenelor, plimbîndu-se tăcut în lungul odăii... Muşchii feţei, umflaţi de strînsura măselelor, desluşeau toată obida sufletului lui, toată pornirea împotriva rînduielilor nedrepte ale vremii... Mereu însă zăbavnic, prins sub greutatea unei prea adînci chibzuieli, hotărîrea începutului de faptă se îndărătnicea să scoată cap. Amîndoi erau într-un gînd, că omenirea stă sub teascul nedreptăţilor şi năcazului, iar starea silnică a lucrurilor trebuieşte schimbată...

Furtunatic şi nedomolit, Iancu ţinea să purceadă grăbit, spre a scurta cu un ceas mai devreme răul ; pe cînd Tudor, înglodat de socoteli, cerea răgazul unei pregătiri mai lungi şi de nădejde...

În acest timp, ţara se măcina sub povara blestemului de veacuri, strîmtorată de jaful cotropitorilor de prin cetăţile Dunării şi a celor din slujba stăpînirii, ale ciumei şi secetei... Şi toate pe capul bietei ţărănimi, ale gloatei care răbda cîineşte, cu pielea crăpată de muncă şi oase fără înveliş...

Rămaşi fiecare la felul lui de a gîndi, Iancu, ieşit din cumpăna presupunerilor şi a judecăţii, simţea cum din locul lui Tudorin îi norocea drumul şi izbînda...

Soarele se ridica în sus, apropiind vremea prînzişorului. Zgomotul de vreascuri călcate vestea că picior de om se abătuse prin partea locului. Iancu se ridică drept în sus, ascultînd atent... Se auzea taifas de drumeţi, care vor să omoare timpul şi să-şi scurteze calea. Curînd, printre trunchiurile copacilor se arătară patru ţărani, cu chipuri trase şi desculţi. Tăindu-le drumul, Iancu îi întrebă prietenos :

— Încotro îndemnaţi, bă creştinilor, şi de unde veniţi ?

Ţăranii rămaseră locului fricoşi, căutînd spre portul boieresc al şetrarului. Arătarea asta pe negîndite, în mijlocul codrului şi cu brîul încărcat de pistoale, numai semn a bine nu putea fi... Totuşi, unul mai de curaj, după ce se scărpină în ceafă, cuteză să răspundă :

— Apoi de, boierule, iacă am plecat şi noi după năcazuri, că de vreo bucurie nu ia omul drumul în picioare şi nu-şi sîngerează tălpile prin glodurile pădurii !...

— Păi dacă sînteţi plecaţi după treburi, de ce nu ţineţi drumul carelor şi aţi apucat-o prin pădure ?...

Ţăranii căutară spre pămînt, încolţiţi şi deznădăjduiţi, oftînd din adînc...

— Nu ne mai ispiiti, boierule, şi lasă-ne să ne vedem de drum. Că sîntem destul de certaţi şi bătuţi de Dumnezău, ca să mai pătimim şi altfel...

— Bine, mă, o să vă las că nu m-am pus tagă pentru nevoile voastre !... Dar se cade să treceţi aşa, om lîngă om, fără să schimbaţi o vorbă, de bine, de rău, şi fără să hodiniţi amărîtele alea de picioare ?...

— De, boierule, ştim şi noi cum s-o nimerim mai bine ?

— Staţi, oameni buni, şi vom vedea dacă ne-a fost de pagubă întîlnirea !...

Iancu se întinse din nou pe aşternutul cergii ; ţăranii se aşezară mai departe, cu spinările rezemate de trunchiuri de copaci, ştergîndu-şi frunţile de sudoare cu podul crăpat al palmelor...

— Şi de unde spuneaţi că sînteţi ?

— Din Grojdibod...

Auzind că sînt din satul lui frate-său Amza, Iancu îi întrebă prefăcut :

— Aha, sînteţi de pe moşia hoţomanului ăla de boier Amza !... Şi ăţi fi plecat în pricină cu vreo jalbă la pîrcălab sau mai departe...

— Ferit-a sfîntul, de ce să vorbim cu păcat !... La curtea lui ne-am ajutorat şi ne-am găsit crezămînt, în toate nevoile. Este om al pămîntului... Sînt ei alţii care înnăduşesc şi ne fac să plătim păcatele pentru nouă neamuri !...

— Alţii ?

— Alţii, boierule !... Ne-au golit coşarile de vite şi gropile de bucate... Casele noastre au rămas troacă, iar femeile şi copiii de batjocură... Oamenii au răznit-o prin stufurile bălţilor şi trăiesc de-a valma cu lupii şi cu şerpii... Ne-au dat de mare năcaz, şi-am ajuns să blestemăm ceasul în care ne-am născut !... S-au înfipt în malul apei şi caicele lor trec peste Dunăre rodul jafului, înapoindu-se cu galbeni grei de aur... Şi oricît le-ai da, răboajele lor rămîn tot încărcate şi satul îndatorat şi robit pe viaţă... Nu ştim cît i-o răbda Dumnezău şi cît o să mai ţină aşa !...

— Şi ce fel de oameni sînt ăştia, fraţilor ?

— Iacă greci, boierule, ce vreai să fie !...

— Şi sînt mulţi ?

— Păi, statorniciţi în sat numai patru ; dar au tovarăşi de-ai lor de calcă satele, pînă departe de şanalul Dunării, şi adună bucatele şi scot podvezi, de le aduc la schela Grojdibodului... Chirăiturile muierilor şi copiilor zbîrlesc părul din cap, iar harapnicele şi sudălmile lor umplu văzduhul de groază... Dacă te împotriveşti sau doseşti ceva, dai ochii cu fumul de ardei, cu bătaia la tălpile picioarelor, sau pieri spînzurat de vreo creacă de copac... Sînt înţăleşi cu ispravnicul, cu pîrcălabii şi cu zapciii... Sîntem fără putere şi la mîna lor...

Iancu ascultă încruntat, cu mîna înfiptă în brîul cu pistoale. Spovedania ţăranilor ridicase în sufletul lui vijelie greu de potolit, hotărîri a căror răfuială nu putea întîrzia.

— Şi încotro aţi pornit-o acum ?

— Încotro ! Ştim şi noi ?... Încotro ne-a lumina Dumnezău !... Poate că vom găsi şi noi undeva dreptate şi omenie !... Că în sat nu mai putem trăi şi nu ne mai întoarcem.

— Bine, mă, staţi şi hodiniţi, pînă o veni din sat cu ceva de-ale gurii, ca să puteţi mînca şi voi... Că ştiu că trăiştile vi-s goale şi dinţii strepeziţi de buruieni !... Pe urmă vedem noi ce este de făcut !...

— Aşa o să facem.

— Pînă atunci să-mi spuneţi voi unde îşi au casa păcătoşii ăia ?

— Au un bordei făcut din grinzi de stejar, căptuşit cu bolovani de piatră şi brazde de pămînt... Uşa este de stejar gros, de nu-l răzbeşti cu săcurea, împopistrată cu cremene şi bîrne aruncate de-a curmezişul... Coşul hoceacului este brăzdat cu cuţite, care să-i spintece pe-ăi de-ar cuteza să se sloboadă pe el... Sînt întăriţi, de nu te poţi apropia de ei !...

— Dar arme au ?

— Au şi arme şi zăvozi, de te rup cînd îi slobozesc din lanţuri...

— Şi în care parte a satului îşi au vizuina ?

— Spre miazăzi, în marginea dinspre mal.

— Bine, mă, poate că n-are să fie osteneala fără folos...

Oamenii trimişi după mîncare veneau, aducînd trăiştile încărcate. Unul dintre ei purta după gît un noaten cu coada cît tîrnul, iar altul două boate cu vin.

— Bine ați venit sănătoși... Acum grăbiți cu focul și mîncarea, că am flămînzit cu toții și ne-au picat oaspeți la masă... Ce se mai auzea pe ulița satului, băieți ?

— Nici o bucurie, boierule !... Ca pretutindeni, numai năcazuri și jălanii...

— Vremea lor, logofete !... Poate le-om mai cîrmi, așa ca să lăsăm loc și pentru ăle bune... Uite, oamenii ăștia sînt din Grojdibod, fugiți de năduful cu care îi ține din scurt niște spurcăciuni de asupritori ; și tot așa povestesc că nu mai prididesc cu belelele, și c-au răznit-o prin grindurile bălții și trăiesc ca sălbăticiunile, și-i mănîncă țînțarii în desișul rogozului...

— Nu este de mirare, boierule Iancu !... Tîrlă fără ciobani și fără zăvozi, la care s-au spurcat colții fiarelor !...

— Să vedem cît o mai ține și asta !...

Oană chibzui cum avea să pregătească mîncarea ; trimise să înjunghie noatenul, aprinse focul de vreascuri și se apucă să potrivească din cosor un țepoi pentru friptul cărnii. Din traiști scoaseră felii de brînză, învelite în peșchire de in înălbit, cîteva turte de orz coapte în spuză de țest, ceapă și o tiugă cu sare...

Cei patru țărani, slăbiți de foame și drum, adormiră cu capul pe buturugi, lăsîndu-și fețele pămîntii și scofîlcite în mîngîierea frunzelor de tufe, clătinate de adierea vîntului... Iancu continuă să șuiere doine, cu care simțea că-și leagă rănile sufletului, cugetînd la ceasul răfuielilor.

*

La vremea nămiezului, se adunară cu toții, ospătînd gospodărește ; caii adăpați și sătui de iarbă așteptau închingați, gata de drum... Mîncarea, trecută prin dinți de oameni flămînzi, se topise curînd, punînd pe fața tuturora sănătate și voioșie. Cele două boate cu vin, purtate din mînă în mînă și răsuflate pînă în fund, le înmulțiră neastîmpărul și curajul. Iancu se sculă în picioare și, întors cu fața către răsărit, se închină în semn de mulțumită pentru belșugul mesei ; după care încălecă, strunind scurt calul care prinsese vînă.

— Băieți, ne lăsăm pe malul Oltului, pînă la Fundul Vornicului ; acolo am o scîrbă de palicar pe care vreau să mi-l fac fin, după care o ținem către Grojdibod, să facem

judecată pentru tot ce au pătimit românii din partea locului, de la ăi pe care o să-i punem față... Pînă la ziuă, lucrul trebuiește istovit, ca să ne tragem din nou la hodină și să ospătăm după cuviință... Și acum, cu Dumnezău într-ajutor...

În urma lui Iancu, pe poteca pitulată sub frunze și iarbă, se înșirară cei douăzeci și unu de haiduci : ceauș Duță, logofătul Oană, Marin Vîntu, Ilie și Pantelimon, frați gemeni și copiii de călugăriță, Dincă Țiplu, Nicolae Rusu, Ștefan Stînguleasa, Apostol Grecu, Ioan Velea, Tatomir, Ion Turoiu, Banaban, Preda Lupu, Zaharia Robu, Ion Bîțan, Matei Nica, Zlătaru, Pătrașcu, Duduveică și Scarlat.

Țăranii din Grojdibod, după încuviințarea lui Iancu, o luară spre apus, scurtînd drumul prin Vișina și Vădastra.

Ținînd-o tot pe lăturea satelor, pricepeau cînd au trecut de ele după lătratul cîinilor sau clopotele vitelor slobozite prin pădure la iarbă. Dacă se întîmpla să întîlnească vreun creștin plecat cu posfatul după oclei, luau deslușiri cît mai au de călcat, sau cum trebuie să aleagă potecile de mers... Din loc în loc, la cîte un cot de apă, unde poteca tăia muchea malului, întîlneau cîte un bătrîn încremenit cu undița în mînă, care le dădea binețe, petrecîndu-i cu priviri secate de lumină ; sau copii izîniți, care ciobăneau pîlcuri sărace de oi, trecîndu-și timpul crestînd nuiele de alun, ce fereau fricoși, căutînd din adăposturi de trunchi sau scorburi, spre ceata de primejdie a călăreților...

Cînd ajunseră la marginea satului cu pricina, Iancu opri calul, chemînd tovarăși roată lîngă el.

— Ascultați, băieți !... Aci o să răfuim pe scurt păcatele sărdarului Iamandy, care venit din țara lui cu nădragii pe băț, a ajuns prin silnicie și jaf să-și umple lăzile cu bani, să-și sporească acareturile și folosind sineturi și înscrisuri măsluite, să cotropească pămînturi care niciodată nu au fost ale lui. Pentru toate nelegiuirile, i-a venit ceasul judecății, pe care noi o să i-o facem. Astăzi, cînd după știința pe care o am își va sărbători înălțarea la rangul de cîrc-sărdar, pus în capul poterilor care să răpună cetele de haiduci ivite pe pămîntul Romanațului.

— Asta știm și noi că-și merită osînda !

— Are să și-o primească din plin, așa ca să rămînă de pomină ! Că parcă văd că-și are poftită la petrecere toată boierimea din partea locului, și din spaima și paguba de le-om

face-o are să hăuiască pînă departe vestea, şi toţi cei care se ştiu vinovaţi de prigoniri şi jaf au să se smerească.

Haiducii, înfrigurati de gîndul loviturii care se pregătea, au început să-şi încerce cocoaşele puştilor, să-şi pipăie fişicurile cu pulbere din brîie, ca nu cumva să se fi umezit din sudoare sau din roua dimineţii care căzuse peste ei.

— Lovitura o dăm după miezul nopţii, cînd cheful va fi în toi şi veselia mai mare. Pînă atunci, Duduveică va da o goană la Fundul Vornicului ca să ia seama de felul cum stau lucrurile şi să ne aducă veşti dacă nu cumva sărdarul are la curte ceva poteraşi sau arnăuţi care să-i facă paza, şi cam cîţi pot fi socotiţi la număr. Şi, bineînţeles, şi despre altele care trebuiesc să ţinem seamă.

Atîta i-a trebuit lui Duduveică să audă, că s-a şi aruncat în spinarea calului şi a întins-o în goană către Fundul Vornicului.

— Dumneata, ceauş Duţă, ca om mai în vîrstă şi purtat prin hărţuielile războiului, ai să-ţi alegi şase oameni cu care să ţii piept la porţile conacului, ca să nu laşi să se strecoare afară nici o butcă, nici un picior de boier. Moarte de om nu vom face, însă pătulele cu bucate i le vom lăsa troacă, şi conacul îl vom preface în scrum. Stînguleasa şi cu încă doi dintre voi au să-şi facă şomoioage de paie şi să se cţtere pînă sub strașini şi să aprindă coperişul conacului. Este de şindrilă, şi o să ardă ca iasca, pînă la ziduri. Intrăm pe porţi în goana cailor, chiuind şi slobozind focuri de puşcă în sticlele ferestrelor. Să ochiţi mai ales în policandrele cu lumînări, ca să-i facem să-şi caute scăparea pe orbecăitelea şi să-şi blesteme ceasul cînd au plecat la un astfel de drum. Şi mai mult decît atît nu-i trebuie cîrcsărdarului, ca să se vadă căzut la dambla !

— Asta zic şi eu că o să fie o treabă haiducească !

— Şi cît o ţine vraiştea asta, să sloboziţi oamenii satului care se vor grămădi pe la porţi, şi să-i îndemnaţi să rupă lacătele pătulelor şi hambarelor, şi să-şi ia fiecare după cît îl ţine spinarea bucatele care de ei sînt muncite. Dacă dovediţi, cumva, poteraşi care să nu înţeleagă de vorbă, culcaţi-i la pămînt. Eu asta am avut de spus, şi ce-o mai fi de făcut, vom vedea.

Pe la prima streajă a nopţii s-a auzit ropotul de cal al lui Duduveică. Nu-l simţise nimeni, văzuse tot ce trebuia de văzut. Şi s-a pornit să le înşire, pe nerăsuflate,

— În odăile conacului, boierii și jupînițele s-au îndeșit și stau ca icrele. Cheful este în toiul lui, și din atîta băutură turnată pe gît își împleticesc picioarele cînd se prind în jocuri... Circ-sărdarul, mîndru de slujba cu care a fost miluit, pare în al șaptelea cer și rîde zguduit, grozăvindu-se că pînă acuma a fost cum a fost, dar de aci înainte, el va fi care să stîrpească tîlhăritul, înțelegînd prin vorba asta proastă că pe noi, haiducii. Nu l-aș fi auzit dacă n-aș fi stat sub ferestrele iatacului unde se cinsteau dumnealui ispravnicul, paharnicul Vlădoianu, logofătul Ianache Murgășeanu și sărdarul Polihronie. Și alți mulți, dintre care pe unii nu i-am cunoscut, iar pe alții m-am ferit să mai zăbovesc pe ciubucăria zidului și să le iau seama, ca nu cumva dumnealor să prindă de veste și să mă dea pe mîinile slugilor. Curtea gemea de mulțimea butcilor, și grajdurile mai că nu le încăpeau caii.

— Poterași avea ?

— Destui, însă ce scofală de ei ! Că-i prea adăpase chelarul cu băutură și erau făcuți cocă. Unii dormeau prin tufe, alții pe sub ieslea cailor, alții prin colibele slugilor. Lucru parcă anume potrivit, ca să nu ne dea de prea mult necaz. Porțile nu erau ferecate, însă păzite de un arnăut care picotea de somn. Am trecut pe lîngă el și nici nu mi-a luat seama.

— Bine, mă Duduveică, ți-ai făcut slujba ca după carte.

Au încălecat cu toții și au pornit în pas iuțit. Cerul se înspuzise de stele, luna își strecura razele printre frunzișurile copacilor și le albea drumul. Fundul Vornicului nu era mai departe ca o fugă de cal.

Au găsit lucrurile aidoma spuselor lui Duduveică. Porțile neferecate, arnăutul de pază dormind lungit în iarbă. Se bucurase și el de bucuria lui stăpîne-său, și se prea întrecuse cu băutura. Oala de vin care-i sta alăturea îi era mărturie.

Au deschis larg porțile cele mari și au rămas o clipă să se întocmească după cum erau plănuiți. În fundul curții, înconjurat de plopi înalți, conacul se vedea cu ferestrele deschise și luminate de policandre, se auzeau rîsete și cîntec de lăutari. Iancu a mai zăbovit cît ar cinsti cu o înjurătură pentru tot dezmățul ăsta cu care căutau parcă să-l înfrunte, după care a poruncit, icnit :

— Pe ei, băieți !...

Haiducii și-au scos puștile dintre spete și și-au îndesat mai bine căciulile pe cap. Opincile au izbit vrăjmășește în burțile

caîlor, pusîndu-i în goană. S-au auzit atunci chiote prelungi, înfricoșătoare, răpăitul puștilor și zornăitul geamurilor făcute țăndări. Prin lumina ferestrelor se vedea cum boierii își caută brîiele cu pistoale, sau se învălmășesc năuciți. Cînd un plumb de pușcă, bine ochit, a prăvălit policandrul și i-a lăsat în beznă, țipetele jupînițelor s-au făcut mai ascuțite, mai sfîșietoare.

Glasul cîrc-sărdarului s-a auzit ca un muget de bivol :

— Legea lor de tîlhari, că bine m-au jucat pe degete ! Țineți-vă pe lîngă pereți, jupînițelor și boieri dumneavoastră, și scoborîți către adăpostul pivnițelor. Eu am să ies în curte, să fac rînduiala poterașilor, așa ca să-i pot pune pe tîlhari pe goană. Păi, cu mine și-au făcut ei de lucru ? !

Limbile de foc ale acoperișului s-au ridicat trosnind șindrilele, luminînd curtea conacului și, dincolo de el, bordeiele satului. Clăcașii le-au privit prin ferestrele astupate cu bășică de bou, înțelegînd că la mijloc este vorba de o lovitură haiducească. Și s-au grămădit în fața porților, bărăcîndu-se pe garduri ca să privească și să se bucure de isprava care le răcorea sufletele. Ceauș Duță i-a dezlegat ca să spargă pătulele și hambarele, și pînă la luminatul de ziuă să care atît cît să se simtă îndestulați.

Înfricoșați de moarte, boierii își dîrdîiau dinții în pivniți, mîngîindu-se la gîndul că ele sînt boltite cu piatră și că nu au să-i ajungă vîlvătaiele focului.

În felul ăsta a înțeles Iancu Jianu să-l cinstească pe cîinele de cîrcsărdar, cu prilejul înălțării lui într-o slujbă anume ca să stîrpească haiducia.

Cînd geana dinspre răsărit a cerului s-a însemnat sîngerie, Iancu și-a adunat haiducii și s-a pregătit de drum. De nicăieri, din cuprinsul conacului nu se auzea nici un răsuflet. Slugile și poterașii stau potoliți, care pe unde apucaseră, boierii, prididiti de umezeala pivnițelor, așteptau cu sufletul închircit să li se sfîrșească osînda, făcînd rugăciuni să nu le fie și mai rău.

Odată încălecat, Iancu și-a întors fața către conacul înnegrit de pîrjol și a strigat din răsputeri :

— Uhuhuu, bă, cîine de ciocoi, să știi și tu că bucuria asta ți-am făcut-o eu, Iancu Jianu !... Și dacă nu ți-a fost de-ajuns, să mai știi că am să-ți mai bat și altă dată în poartă, și că atunci n-ai să mai scapi atît de ieftin !

Glasul lui a pătruns pînă între boltile pivnițelor, a arcuit peste pîlcurile de bordeie ale satului, a vuit peste undele Oltului.

În urma lui, clăcașii au rămas să urzească povești și cîntece despre Iancu Jianu, ridicat într-o haiducie care să le ușureze obida.

Fețele boierești au plecat pleoștite, amintindu-și că și ei se găsesc încărcați de păcate, năzarindu-li-se că de după trunchii de copaci sau din coastele de deal sînt întîmpinați de haiduci care să le facă scaun de judecată.

De sub polatele hanurilor pe lîngă care treceau, cîntecele scripcarilor le țiuiau în urechi, asprindu-le pielea pe trupuri. Prea la iuțeală fuseseră scornite și prea stîrneau chiuiturile oamenilor, ca să nu-i înspăimînte ca de moarte :

Iancule, haiducule,
Uite că vin poterile
Să-ți răpună zilele...
Lasă-i, neicule, să vie,
Calea lină să le fie,
Că și maica le-a gătit
Ciorbă de alice fripte
Și de gloanțe pîrjolite.
Foaie verde de trifoi,
Să iei pielea de ciocoi,
S-o faci foale la cimpoi,
Să cînți noaptea după oi
Și pielea după picioare
S-o faci brîie de pistoale.

DRUMURI HAIDUCEȘTI

Se lumina de ziuă... Stuful unduia la bătaia vîntului, iar fața apei se încrețea învinețită, pînă în geana zării, acolo unde negreața sălciilor însemna malul Dunării. Grindurile și ostroavele Stejeroviței, împînzite de sălcii scorburoase, se trezeau, slobozind în văzduh pescărușii și stîrci, zgomot înfundat și nedeslușit de vietăți cuibărite pe creștetele lor mocirloase. Cîte o luntre, întoarsă de la căutatul vîrșilor, se tîra greoaie spre mal, mînată cu opacini înfipte des în apă. Dinspre satele bulgărești și cetatea Ostrovului se înnădeau, ajutate de vînt, cîntec de cocoș și nechezat de cai. Caicele încărcate cu bucate se lăsau la vale, ridicînd peste șirul sălciilor vîrful catargelor, dormitînd în legănarea versetelor de coran sau a melodiilor plîngărețe, aduse de pe țărmurile îndepărtate ale Asiei sau Stambulului...

În zăvoiul Potelului, prididit de osteneală, Iancu dormea dus, învelit în ipîngeaua de dimie albă, avînd așternut pămîntul zgrunțuros și sărac de iarbă. Mai departe, cetașii odihneau lungiți într-o rînă, adunați în jurul unui foc de uscături, ascultînd povestea tărășeniei de peste noapte. Strîns în oblojeli, Zlătaru își întretăia somnul cu gemete și strîmbături de durere.

— Ce ziceți, fraților, moare ?

— E voinic și poate răbda...

— Ar trebui să plece unul din noi în sat, după o babă sau ceva buruieni.

— S-auzim întîi porunca boierului Iancu...

— Așa este ; el să hotărască... Acoperiți-l mai bine cu țolul, ca să nu-l sufle vîntul și să obrintească...

Povestea, spusă cu dichis de Apostol, încondeia cele petrecute la bordeiul grecilor, unde Iancu, stînd în scaun de judecată, îi osîndise la spînzurătoare pe toți patru, împlinind hotărîrea pe loc. Ascultînd-o, fiecare dintre ei parcă vedea trupurile agățate de crăngile sălciilor, mișcate de bătaia vîntului și duhnind a hoit.

Iancu, însoțit numai de Zlătaru și Apostol, picase în bătătura grecilor tocmai cînd soarele da în scapăt, înroșind zarea sprijinită în apă... Restul cetei rămăsese ascunsă în marginea satului, spre a nu da de bănuit.

Se prefăcuseră în negustori de pește, porniți să cumpere sărătură, spre a o vinde prin Caracal și tîrgurile de sub munte... Lucrul era de crezut, oamenii care umblau după negoațe fiind întîlniți des pe drumurile oltenești, ca și pe aiurea. Zăvozii, prinși în lanțuri, mușcau neputincioși țărîna, simțind cuget de oameni vrăjmași.

Cînd unul dintre greci apăru în ușorul ușii, Iancu, plîngăreț și fricos, îi spuse păsul, bătînd chimirul din care răsăreau băierile pungilor cu galbeni.

— Sîntem niște bieți negustori dinspre partea Hurezului și căutăm pește sărat. Plătim în galbeni cu zimți și nu căutăm la preț. Am auzit că înălțimea voastră aveți și că vă este de dat. Ne-ar face mare trebuință să putem cîștiga și noi un ban cu care să ne ținem zilele noastre și ale copiilor noștri. Că am auzit că sînteți creștini și aveți inimă bună pentru cei nevoiți, și pe unde puteți face milostenii și hatîruri...

Grecul, privind mai mult spre pungile din chimirul lui Iancu decît la chipul și portul lui prefăcut, crezu că i-a picat un chilipir la drum de seară.

— Bine, mă, dar cu ce duci tu peștele ?...

— Am care, boierule !... Avem lăsate în sat trei care, încărcate cu lînă și brînză de munte, pe care tragem nădejde să vi le putem vinde tot înălțimii voastre...

Vorba asta frînse de-a dreptul inima grecului, împingîndu-l pe calea pieirii.

— Vino, mă, în casă, să facem tîrgul... Kirie Iani, kirie Pichiță, kirie Kalerki, veniți să stăm puțin de vorbă cu negustorul ăsta !...

Şi intrară în casă, unde Iancu, după datina negustorească, rupse preţul şi bătu palma pentru aldămaş. Aruncă pe masă pungile cu galbeni, rămînînd înţeleşi ca a doua zi să-şi descarce carele cu marfă adusă, să-şi ia preţul, o nimica toată, şi să încarce butoaiele cu peşte sărat.

În tot acest timp, ochii îi jucase în cap ca la veveriţă, căutînd să iscodească felul casei. Marginea căciulii, lăsată în jos, îi ascundea strălucirea ochilor, îmbucuraţi de tot ce vedeau, nelăsînd să alunece în sufletul grecilor vreun strop de bănuială.

Ieşind, Iancu auzi în urma lui căzînd greu grinda de stejar, trasă de-a curmezişul uşii. O luă pe drumul către sat, căutînd astfel să înşele ochiul care l-ar fi urmărit. Cînd muţul casei grecilor nu se mai văzu, se întoarse către cei doi cetaşi, care îl urmaseră tăcuţi.

— Măi băieţi, o să fiţi în stare să-mi daţi o mînă de ajutor, sau mă las păgubaş de voi şi-mi fac singur treaba ?

— Se poate să ne crezi oameni atît de pieriţi ?

— Bine, mă, dacă este aşa, cu Dumnezeu într-ajutor... Socoteala este că grecii dorm cu puştile la căpătîi, şi trebuie să-i luăm din aşternut, înainte de a prinde de veste... Odaia lor este alăturea de vatră ; unul din voi se lasă binişor pe hogeac şi dă la o parte grinda uşii, ca să putem intra înăuntru... Care din voi se încumetă să-mi facă treaba asta ?

— Eu !...

— Tu să fii, Zlătarule !... Să bagi de seamă că în coastele coşului sînt înfipte cuţite, şi-ţi spintecă burta... Să le îndoi şi să le răsuceşti bine, ca să nu dăm de vreun necaz... Cînd ne-om vedea înăuntru, îi legăm cobză şi-i judecăm după cuviinţă...

— Dar cu cîinii ce facem ?

— Cîinilor le aruncăm mestecătură de său cu cîlţi şi le închidem gura pentru totdeauna....

Iancu se trînti după un tufiş, lungit, umplîndu-şi ciubucul cu tutun ; Apostol şi Zlătaru făcură la fel, aşezîndu-se înapoia lui.

— Cînd vor cînta cocoşii prima dată, o luăm din loc... Îi găsim tocmai în dulceaţa somnului, cînd poţi să crăpi buşteni la capul lor şi nu te simt...

— Dacă nu ni s-o prinde în felul ăsta, dăm foc bordeiului, şi ard ca şoarecii...

Iancu îşi întoarse capul, dojenind pe cel ce gîndise astfel.

— Feliuri de a le face de petrecanie sînt ele multe, Apostole !... Noi am ales unul prin care să putem face judecată, aşa ca să ştie, măcar în ceasul morţii, care le-au fost păcatele şi pentru ce le-a fost osînda !...

Cetaşii ascultară, tăcînd chitic... Aşezaţi pe-o rînă, pufăiau din lulelele de lut, zăbovind printre dinţi fumul iute al frunzelor de tutun nedospit. Iancu se uita spre cer, căutînd la rînduiala stelelor şi la semnele vremii... Din pămîntul crăpat şi tare, greierii ţîrîiau a secetă, prelung şi monoton... Scăpată din troienii norilor,luna lumina întinsul bălţii, înnegrind ostroavele îmbrăcate în răchită şi sălcii, cîte o luntre care se ducea la întinsul cîrligelor...

Înspre partea satului, bezna se lăsase temeinic ; feştilele, aşezate în taere cu seu, se stinseseră pe rînd, ştergînd semnele de licurici, care străluceau printre trunchiurile pomilor... Oblojiţi în vălurile nopţii, tustrei rămîneau tăcuţi, călători cu gîndul spre unde îi tăia capul sau îi strîngea necazul... Vatra ciubucelor se lumina arar, ca nişte ochi drăceşti, deschişi în beznă...

Cu toată osteneala de care erau cuprinşi, nici unul nu năzuia să se dea odihnei ; zgrunţurii tari ai pămîntului li se înfigea în piele, purtînd grija să-i ţină treji.

Cînd primul cîntat de cocoşi se auzi, Iancu se ridică în sus, deodată cu cei doi cetaşi. După ce-şi potrivi brîul cu pistoale, porniră la treabă. Bordeiul grecilor, bătut de lună pe coamă, rămînea tăcut. Zăvozii, prididiti de somn dar simţind totuşi om străin, mîrîiau înfundat. Iancu se apropie de ei încet, aruncîndu-le cîte un dumicat de bogdaproste... Cîinii, adulmecînd miros de seu, se lăcomiră, înghiţindu-l. După care se traseră spre cuştile lor, spre a nu se mai scula niciodată...

Ridicat pe umerii lui Apostol, Zlătaru sări pe streaşina bordeiului, tîrîndu-se ca o pisică, pînă la coşul hogeacului. Voinic cum era, începu să îndoaie fiarele cuţitelor, atît cît îl ajuta mîna pînă la umăr, după care intră în el, lăsîndu-se în jos, pînă la vatră.

În liniștea nopții, Iancu prinsese zvon de geamăt înfundat ; crezuse însă că este părere, sau rătăcit de aiurea... Grinda de stejar căzu cu zgomot, lăsîndu-le drumul liber. Iancu izbi în ușa odăii unde dormeau grecii, dînd-o la o parte. Buimăciți de somn, aceștia săriră în sus, căutînd să pună mîna pe arme. Razele lunii, luminînd fețele celor trei străini, le înlemniră curajul și nădejdea de scăpare.

— Scapără în iască, Apostole, și aprinde feștila, ca să ne vedem și să ne cunoaștem mai bine... Bună seara, cinstiți palicari !... De ce dîrdîiți, boieri dumneavoastră ?... Au nu sînteți învățați să aveți oaspeți la casă și nu știți ce li se cade după obiceiul omeniei ?... Nu trebuie să vă înveninați și să aveți supărare pentru așa lucru !... Sculați în sus și luați-vă nădragii în vine ; că este mai mare rușinea să intrăm în taifas, care cum ni se năzare și fără pic de cuviință !...

Grecii ieșiră de sub țoluri, orbecăind să-și caute nădragii. Chipul lui Iancu le ședea înfipt în ceafă, spre a nu-i lăsa să se înnădească la vreo prostie, care să-i întoarcă socotelile...

— Acum să ne spuneți, cinstit și fără ocol, unde vă țineți sipetul și pungile cu aur ?... Că am auzit că aveți pe ales, și numai stamboliu și funducliu turcesc ; și caragroși nemțești, de-ți iau ochii, turnați și prefăcuți la Beciu, strînși în pungi de astar, cu băieri de găitan !...

În acest timp, Apostol ciocănea așternutul de pămînt al bordeiului, spre a auzi unde sună a gol... Dînd la o parte o ladă cu așternuturi, văzu toarta sipetului îngropat în pămînt.

— Nu-i mai năduși, boierule Iancu ; că dinspre partea banilor lucrul s-a descurcat... Uite-le agonisita, atîta cît le-a rămas nedusă peste apa Dunării, în țara și la neamurile lor.

Unul dintre greci, înfrîngînd spaima, izbuti să mîrîie :

— Banii noștri !...

Iancu îl privi în ochi, plesnindu-l cu înțelesul scîrbei de care era cuprins.

— Banii voștri ?!... Snaga și nenorocirea neamului ăsta, păcătoșilor !... Lăcomia și nelegiuirile voastre, pe care o să vi le plătiți acum !... Unde ați opintit voi la coarnele plugului și ați aruncat sămînță de rod, înnălbindu-vă ochii, ui-

tîndu-vă pe cer după mila stropului de ploaie?... Unde v-ați fărîmat șalele secerînd, ca să puteți lega snopul de grîu pentru turtă și colivă?... Pe ce parte de loc ați stat în bătaia ploii și arșița soarelui, păscînd vitișoarele cu care să-ți ții zilele?... Cînd a fost ziua în care ați nădușit trăgînd la opacini, sau ați rebegit căutînd cîrligele pentru peștele de hrana voastră și a copiilor?... Și dacă n-ați tras nici unul din năcazurile astea și n-ați înnădușit în nici un fel, de unde atunci banii și agonisita voastră?... Din jaf și fărădelegi, nemernicilor!... Scoateți-i afară și împliniți voia dreptății!... Spînzurați-i în streang, ca să îndestuleze cu hoiturile lor ulii și ciorile... Iar banii să fie întorși oamenilor, dimpreună cu ce s-o mai găsi la ei...

Hotărîrea nu întîrzie să fie pusă în fapt. Cele patru trupuri atîrnau de crengile sălciilor, ispășind păcatele, multe și grele, făptuite pe spatele unui neam de nevolnici.

Cînd lucrul fusese sfîrșit, Zlătaru se lăsă moale, lungindu-se la pămînt.

— Să știi, boierule, că mă prăpădesc... Apostole, scoate-mi cămașa și înfășură-mă cu ea peste crestătura de cuțit din spate... Cuțitul spurcăciunilor ăstora, care a rămas nerupt, mi-a sfîșiat carnea...

Căzut în leșin, fu luat de Apostol în spinare și adus în tabăra cetașilor. De aci, înapoindu-se cu oameni de ajutor, luaseră pungile cu bani, spre a le împărți oamenilor de prin satele de pe linia Dunării și a bălților.

Soarele se ridicase sus, furișîndu-se printre crengile copacilor, jucîndu-se pe fețele cetașilor. Prididind de osteneală și de slăbiciune, Zlătaru dormea dus, în clădura țoalelor cu care îl înveliseră, ușurîndu-și patima în respirații adînci și rezi.

Povestea lui Apostol ținuse locului pe cetași, făcîndu-i să uite să mai zgîndăre focul, care înnegrise de tot.

Iancu, ridicîndu-se într-un cot, strigă voinicilor:

— Cum o duce Zlătaru, măi băieți?...

— Nu știm nici noi... Acum doarme...

— Dacă doarme, este bine; somnul face mai mult decît toate leacurile și babele din lume... Să încalece pe cai careva din voi și să dea de veste oamenilor din Grojdibod, din Orlea

și din Potel, să vină la mine, să le întorc dreptul cuvenit fiecăruia, din banii cu care au fost jecmăniți. După ce-or aduna ce-a rămas prin bordei și magazii, să le pună foc și să astupe groapa, ca să li se șteargă urma...

Apoi, ridicîndu-se în picioare și închinîndu-se cu fața spre răsărit :

— Mulțumesc lui Dumnezeu că, după cugetul și puterea mea, m-am învrednicit să alung astăzi un păcat al vremii noastre și să împlinesc o dreptate a ălor năpăstuiți !...

Haiducii au urcat în sus, spre Caracal, fără ca cineva dintre oamenii zapciilor sau vătafilor să le taie calea și să le caute pricină. Știau cu toții că cetașii lui Iancu Jianu le colindă locurile și, pe cît puteau, se țineau feriți din calea lor. Cînd au ajuns în dreptul satului Comanca, se înnoptase. La hanul din răscrucea drumului, ferestrele se vedeau luminate, se auzea cîntec despre haiducia lui. Sufletul lui Iancu s-a tulburat, gîndindu-se că acest cîntec era ascultat și de Craia, hangița, de care-l lega amintirea unei dragoste pe care o credea uitată. Și-a îndemnat calul, ca să-și iuțească pasul, și s-a bucurat că scăpase de o ispită. Chipul hangiței a rămas în urmă și s-a șters, cîntecul lăutarului l-a petrecut pînă departe.

Luminile fînarelor din Caracal se înseinnau rare, roșietice, parcă făcîndu-și slujba în silă. Nu din teamă, ci ca să nu stîrnească spaima printre răspîntiașii care făceau paza orașului, Iancu a trecut pe de-a lăturea lui. În zăvoaiele Tesluilui s-a oprit, hotărînd să facă popas de noapte. Ca în vreme de vară, pămîntul era încitat într-atît, încît să le fie un bun așternut și să-i mai scoată din umezeala nopților cu rouă. Au aprins foc de uscături de salcie și și-au spînzurat ceaunul pe crăcan. După ce s-au îndestulat cu cocoloașele de mămăligă rotunjite în palmă, și-au împiedicat caii și i-au dat la iarbă, au așternut ipîngelele, ca să nu se prea simtă împunși în coaste de zgrunțurii de pămînt. După care au adormit, frînți de osteneală, legănați de susurul apei, de cîntecele

privighetorilor cu care se împînzea zăvoiul, cu ochii la clătinarea stelelor care-i priveau din înălțimi.

*

Se isprăvise slujba utreniei și se luminase de ziuă, cînd în poarta mănăstirii Căluiului s-a oprit un călăreț. Mănăstirea micuță, a cărei clopotniță se înălța parcă înadins să-i facă streajă, sau s-o ferească de vederea oamenilor, cu împrejmuire de zid de bolovani de piatră, pe care să n-o poți dărîma nici cu tunul. Printre copacii care înviau în zumzetul stupilor de albine se piteau chiliile călugărilor, cu peretii înnegriți de ploi, arhondaricul și stăreția. Prin firida chiliei de sub clopotniță se vedea un călugăr gîrbovit de vîrstă, moșmonind să-și cîrpăcească opincile, îndrugînd psalmi și, din cînd în cînd, ocărînd undreaua care împungea tot pe unde nu trebuia. Călărețul s-a aplecat în șa și a bătut cu pumnul în poartă. Călugărul de sub clopotniță și-a săltat capul, părînd că vrea să-și dea seama dacă s-a auzit ceva sau a fost o năzărire a lui. La a doua bătaie în poartă, dumirindu-se, și-a arătat chipul bărbos în rama firidei. L-a privit pe călăreț atent, în tăcere. Răsuflarea calului, pare-se venit în goană, i-a încețoșat ochii.

— Bună dimineața, părinte.

— Cu Domnul... Ce poftești dumneata ?

— Am treabă cu părintele stareț, așa că dă-mi drumul.

— La ceas așa de cu dimineață ? S-ar putea ca și cuviosia sa să fie ostenit, și să hodinească.

— Sînt călător, părinte, și timp de așteptat nu am.

Călugărul și-a tîrșit mersul, zornăindu-și legătura cu chei pe care o avea agățată de brîu și i-a deschis poarta cea mare. Cînd l-a văzut intrat și a vrut s-o zăvorască din nou, călărețul l-a povățuit de bine.

— N-o mai încuia, părinte, că în drum m-am întîlnit cu o butcă boierească venind spre mănăstire. Și de ce să te ostenești cuviosia ta de două ori pentru o astfel de treabă ? Ține mai bine galbenul ăsta, ca să-ți cumperi o pereche de opinci noi, și du-te și te hodinește.

— Să știi că dumneata ai dreptate și am să te ascult.

A luat galbenul în palmă și a oftat de la inimă.

— Dumnezeu să-ți ajute. Că dinspre partea părintelui stareț, slabă nădejde. Se îngrijește numai de călugării greci, iar pe noi, cîțiva pămînteni, ne ține drept slugi ticăloase.

Călărețul s-a îndreptat, cu calul ținut la pas spre stăreție. În urma lui, bătrînul l-a privit cîtva, fără să-și dea seama dacă într-adevăr trebuia să-i mulțumească, sau să fie supărat că fusese întrerupt dintr-o treabă pe care o socotea de căpetenie. Cînd a reintrat în chilie și-a scos din picioare și cealaltă opincă și, mormăind psalmul, a pornit s-o cîrpească, socotind că, așa găurită cum era, mai putea fi purtată.

Călărețul, care nu era altul decît Iancu Jianu, parcă ar fi vrut să-și zăbovească drumul cît mai mult. Cerceta din priviri așezarea mănăstirii și, dincolo de ea, valea Căluiului care se proptea în codri cu copaci deși, neatinși de ascuțișurile securilor. În liniștea în care se îngropa mănăstirea, chipurile din legendele auzite în popor i s-au părut că învie și dau ocol zidurilor. Aci, zice-se, a poposit Mihai, Banul, care avea să urce mai tîrziu în scaunul domnesc al Țării Românești și după atîtea lupte vitejești să-și dobîndească renumele de Mihai Viteazul. A poposit în drumul spre București, unde era chemat la o judecată din care nu știa dacă are să-și scape sau nu viața. Însetat, calul viteazului a scormonit pămîntul cu copita, făcîndu-l mai întîi să mustească, apoi să țîșnească din el un izvor cu apă limpede. Semn că i se va vedea dreptatea și va fi scăpat de osîndă, pentru care, spre aducere aminte, a pus să se refacă schitul cel vechi de bîrne, care ajunsese putrezit și pustiu. Trăsnetul dărîmase pronaosul mănăstirii și mormintele unora din frații Buzeștilor rămăseseră afară, ca ploile să le spele oasele și să le înnegrească crucile de căpătîi.

Iancu le știa pe toate și le înșira numele în gînd : mormîntul lui Radu Buzescu și al fiului său, a lui frate-său Preda, al biv vel armașului Radu, tatăl Buzeștilor și al jupînesei Stanca, al unui neam de al lor, Constantin. Ceilalți Buzești nu se putuseră aduna la un loc și odihneau sub lespezile mănăstirilor din Stănești, din Străjești și Cepturoaia, zidite sau înfrumusețate de ei. Foșnetul domol al copacilor le tămîia și acum odihna și zădărnicia vieții lor zbuciumate, ca să-și agonisească averi și ranguri. Mănăstire bogată prin daniile Buzeștilor, din care egumenii, toți ca unul, se zgîrciseră să cheltuiască un ban ca s-o dreagă, păstrînd totul pentru pungile lor. Stăpînea satele și

codrii Căluiului, Broștenilor, Bîrbunului și Vîrtinei și luncile Olteţului. Și sutele de ţigani robi care colcăiau prin bordeiele sărăcăcioase de dincolo de zidurile mănăstirii și formau o bună parte din sat.

Oamenii veneau să se închine la icoanele acoperite de fumul lumînărilor, se uitau însă la chipurile călugărilor ca la satane. Aveau cruci cu care să-i binecuvînteze sau să-i afurisească, dar mai înfricoșătoare le erau bicele cu care-i croiau pe spinări, chilia zăbrelită de sub acoperișul clopotniței unde cei zăbavnici la muncă erau închiși și supuși la cazne. Era vremea lor, și nimeni nu se găsea care să li se împotrivească.

În faţa pridvorului stăreţiei, Iancu și-a oprit calul. La una dintre ferestre, brăzdată cu drugi de fier, se vedea lumina unui sfeșnic, statura părintelui stareţ care se apleca deasupra unei mese încărcate cu pungi de bani. Se părea că le socotește și zîmbea în barba-i roșcată, văzîndu-le că-i ies la număr. Nu auzise pasul calului și nici nu se aștepta ca la o astfel de oră să fie cineva pe aproape care să-l vadă. Nemulţumit de statul pe loc, Haiduc și-a lungit gîtul și a nechezat. Speriat, egumenul și-a cuprins cu braţele pungile cu bani, vrînd parcă să le apere. Și și-a boldit privirile spre fereastră, să vadă cine putea fi. Chipul și statura lui Iancu părîndu-i-se de primejdie, s-a îndreptat pînă la perina patului, de sub care a scos două pistoale. Rîsul lui Iancu s-a auzit scurt, uscat.

— Păi bine, părinte stareţ, în loc să mă blagoslovești, pui mîna pe pistoale ? Unde s-a mai pomenit așa ceva ? Să vezi și să nu crezi ochilor !

Rușinat, egumenul și-a lăsat pistoalele deoparte, și și-a acoperit pungile cu o poală de macat găsită la întîmplare.

— Și ce pofteşti dumneata ?

— M-am gîndit la o facere de bine și am venit la cuviosia ta să-ţi cer sfat de felul cum trebuie s-o fac. Că în judecata mea și a păminteni lor de rînd nu am încredere.

Auzind că este vorba de o danie, ochii egumenului au prins sticliri drăceşti. Nu-l mai vedea pe străin înfricoșător la înfăţișare ; se gîndea numai că s-ar putea ca în numele mănăstirii să pună el mîna pe avutul pe care vrea să-l dăruiască. Atîţia oameni cu stare căutau să-și mîntuiască sufletul în acest fel, și rugămintea omului care-i venise la ușă nu i se părea de loc neobișnuită. A tras zăvoarele ușii și l-a poftit cu glas dulceag înă-

untru. Iancu a legat frîul de un stîlp al pridvorului și a intrat pe ușă cu pas ostenit.

— Șezi și mărturisește-te.

— Părinte stareț, în viața de pînă acum m-am încărcat de păcate grele. În întunecarea mea de minte am căutat să-mi adun cît mai multe comori pămîntești, fără să mai țin socoteală că va veni o judecată de apoi, care mă va osîndi să-mi ispășesc păcatele. Am fost pus să strîng birurile, și satele pe care le-am călcat își aduc aminte cu groază de mine. Că le-am zobit oasele în bătăi, i-am înăbușit cu fum de ardei și le-am golit casele pînă și de cerga de așternut, pînă și văcuța văduvei, cu care să-și îndestuleze copiii, i-am luat-o.

Egumenul a părut cutremurat de așa nelegiuiri.

— Rău destul, fiule, și mai că nu știu cum ai să-ți poți răscumpăra păcatele !

— Și tîlhar am fost, părinte. Îmi spoiam fața cu funingine, și noapte de noapte așteptam calea călătorilor și îi jefuiam, intram în ocoalele conacelor boierești și furam caii. Ba într-o noapte am jefuit și o cinstită față bisericească și, pentru că a căutat să mi se împotrivească, l-am ucis.

— Păcate strigătoare la cer, pentru care cu greu le vei putea ispăși !

— La una ca asta m-am gîndit și eu, părinte stareț, și nu știu cum aș face să-mi ușurez osînda. Pînă la urmă m-am hotărît să împart toți banii pe care i-am agonisit din nelegiuirile mele la bătrîni, la văduvele neajutorate, la săracii care flămînzesc și se întîlnesc pretutindenea. Să iau cîțiva copii orfani și să-i cresc, să înzestrez cîteva fete sărace.

Egumenul nu s-a putut stăpîni și s-a arătat de-a dreptul înfuriat.

— Și pentru ce hotărîrea asta ? Sărăcia este rînduită de Dumnezeu, care în înțelepciunea lui a știut ce face ! Față de sărac și de diavol nu trebuie să te arăți milostiv, că păcătuiești...

— Atunci în ce fel mă sfătuiești, părinte stareț ?

— Să dăruiești tot avutul dumitale sfintei noastre mănăstiri, ca să-ți ai pomenire în veac. Cuvioșii noștri părinți te vor pomeni la toate slujbele, și judecata lui Dumnezeu se va îmbuna.

S-a apropiat mai strîns de Iancu, cu priviri care să-l pătrundă pînă în adînc, și l-a întrebat cu glas șuierat :

— Și cam cîți bani ai, fiule ?

— Păi, ăștia care se văd pe masa cuvioșici tale. Și poate și alții pe care-i ai dosiți prin lăzi...

Egumenul a sărit de pe scaun, speriat, și a dat să se repeadă să-și scoată pistoalele de sub perină. Iancu i-o luase însă înainte și-și ținea pe ale lui întinse, gata să le sloboadă.

— Nu te prea pripi, părinte, că nu mi-am isprăvit spovedania. N-am pe sufletul meu nici un păcat de hoție, însă pentru milosteniile de care ți-am vorbit, am să mă țin de cuvînt. Le voi face cu banii agonisiți de cuviosia ta de pe urma nelegiuirilor pe spinarea săracilor. Și pentru cugetul meu bun, să mă pomenești pînă în veac pe numele meu de Iancu Jianu, haiducul. Pentru cetașii mei, care mă așteaptă în poarta mănăstirii, am să-ți dau osebit pomelnic.

Atît i-a spus, și nici că trebuia mai mult. Egumenul se lăsase moale pe scaun și, după păcatele pe care și le știa, aștepta să i se îngreuneze osînda. Iancu a izbit cu prăselele pistolului în sticla ferestrei și a șuierat prelung. S-a auzit atunci poarta clopotniței scîrțîind pe țîțîni, și ropotul cailor haiducilor care se apropiau în goană. În urma lor, călugărul care slujea ca portar s-a închinat ca după o vedenie, venită să-l certe pentru cine știe ce păcat neștiut de el. Haiducii au sărit din spinările cailor și au năvălit pe ușă. Pantelimon al călugăriței a întrebat, rîzînd :

— Ei, l-ai spovedit pe dumnealui, cuviosul stareț ?

— Gata... S-a arătat însă zgîrcit și nu mi-a plătit pentru slujbă decît cu ce se vede pe masă. Căutați-i prin lăzi și împliniți cît mi se cuvine.

Haiducii au golit lăzile, au luat pungile de pe masă și cu trăistile îndesate s-au topit în negurile codrului. Satele prin care treceau se prindeau în hore și chiuiau în urma lor, bucurîndu-se de milosteniile pe care Iancu le împărțea cu degetele rășchirate, așa ca să le mai ușureze sărăcia.

La curtea lui Caragea, veselia şi petrecerile conteniseră, buimăcite de veştile picate de la drumurile ce duceau spre Olt. Jălbile ispravnicilor de ţară şi ale pîrcălabului de judeţ aduceau la treptele scaunului domnesc fapte şi pîrîciuni, care umpleau de îngrijorare sufletul hîrşit în rele al domnului şi ale celor oploşiţi în jurul lui. Ele vorbeau de omoruri fără judecată şi cuviinţă, de punere de foc conacelor, de neostenita goană de a jecmăni agonisita boierilor de prin sate, şi împărţeala ei ţăranilor...

Auzind de cele întîmplate la curţile gospodăriei lui din Fundul Vornicului, sărdarul Iamandy nu zăbovise să cadă la picioarele domnului şi să se jeluie de petrecania de pe urma căreia rămăsese calic de bani.

Vodă Caragea, cumpănind faptele, care numai a bine nu erau, hotărîse măsuri grabnice de prinderea boierului răzvrătit din Fălcoiul Romanaţului şi potolirea răului căşunat. Oamenii din olac, sloboziţi cu porunci către ispravnici şi pîrcălab, se înapoiau la Bucureşti cu mintea împuiată de basmele şi cîntecele scornite pe seama şetrarului Iancu, trecîndu-le mai departe lăutarilor şi oamenilor de rînd. Astfel că, nu după multă vreme, în Bucureşti şi peste tot cuprinsul ţării se auzea cîntecul :

Auzit-aţi de-un Jian,
De-un Jian, de-un căpitan...

De dincolo de apa Dunării, din ţara sîrbească, răzmeriţa lui Cara-Gheorghe întinsese duh şi molimă peste pămîntul oltenesc. Vodă Caragea ştia prea bine că acest Cara-Gheorghe

pornise la început cu o ceată mică de voinici, aprinzînd hanul de beilic unde tăbărîse oaste turcească, omorînd pe toți turcii și cîrjalii, cu bimbașii și odobașii lor, luîndu-le armele și banii jefuiți de pe urma poporului: și că în curînd s-a ridicat ca stăpînitor, făcînd să tremure de teama lui puternicele pașale ale Bosniei, ale Nișului și Diiului și însuși împăratul turcesc... Și nu l-au putut întoarce din haimie, pînă nu s-au așezat țara sîrbilor în șleaul dreptății și omeniei, scoțîndu-se de sub puterea asupritorilor.

Aceste mărturii și semne ale vremii îl puneau pe gînduri; poporul apăsat și flămînzit aștepta omul mîntuirii și n-ar fi pregetat să se ridice pentru osînda stăpînirii nedrepte. Înmulțite de închipuirea și spaima ciocoilor, care se simțeau loviți, faptele lui Iancu dobîndeau întinderi mari și înfricoșătoare.

Vodă Caragea era omul păcatului; pentru el, totul era cîntărit în bani și plăcere lumească. Boieriile și slujbele se vindeau la tocmeală, cu bani grei. Dreptatea se cuvenea celor ce deschideau larg băierile pungilor. Cinstea caselor și averea oamenilor erau de bătaie de joc. Negustorii își țineau socotelile strîns, fiindu-le teamă de oamenii agiei, care-i călcau des pentru cîte o dare de japcă.

Fără să aibă rădăcini de sînge înfipte în pămîntul țării, știind că termenul domniei era de mult trecut și că de la o zi la alta avea să-i vină mazîlia, firea lui prădalnică și fără rușine îl ținea pe drumul tuturor fărădelegilor... Peste tot locul se presăraseră slujbași care căutau să-și împlinească socotelile lor, lipsiți de omenie...

Cînd vreunul dintre boierii pămînteni care răbda anevoie domnia de pagubă a lui Caragea răbufnea, cerînd să se pună tagă și opreliște jafului, vodă găsea mijlocul de a-l trimite în surghiun, la vreun conac răzlețit și înfundat în vreo hoagă stearpă, unde să nu mai aibă cu cine schimba o vorbă... Astfel a pătimit banul Constantin Filipescu, care și-a dovedit dragostea de neam, dăruindu-și averea pentru binefacerile obștii, vornicul Bălăceanu și banul Grigorie Ghica...

Se șoptea de către acești boieri că s-ar fi depus stăruințe și s-ar fi îndreptat arzuri la Poartă, pentru înscăunarea unui domn pămîntean, care să spele obrazul rușinat al țării.

Blestemul căta să se apropie de sfîrșit... Răzmerița lui Iancu venea ca stropul de ploaie pe pămînt bătut de secetă.

Așa stînd lucrurile, de care isteţimea minţii lui Caragea nu putea să nu ţină socoteală, poruncile de potolirea ei şi intrarea în ascultare a lui Iancu picau des şi grele. Se cerea ispravnicilor şi căpitanilor de potere să pună mîna pe el şi să-l trimită la scaunul domnesc, pentru judecată ; să-i fie luată în folosul visteriei averea ; prin grija postelnicului să fie şters de la pitac, despuindu-se de rangul boieriei ; poterile întărite cu arnăuţi de-ai ispravnicilor, comandate de sărdari deprinşi cu meşteşugul de a tăia drumurile şi întinde capcane pentru haiducii timpului...

Şi pe cîtă vreme ciocoii şi toţi grecii oploşiţi în ţară hrăneau bucuria prinderii lui, poporul de ţărani îl ridica în slavă, cîntînd şi povestind faptele lui de voinicie şi creştinătate. În jurul vetrelor sărace se adunau ciopor, înviind, în toate cîte se vorbeau a bine, flacăra nădejdiilor unor vremuri mai bune.

Poteraşii bîntuiau bezmetici, răscolind desişurile codrilor, hanurile aşezate la răscruciuri sau margini de drum, satele pe unde bănuiau că ar avea gazde ; iar cînd ziua începea să dea în scapăt, se trăgeau cu teamă la azăvaduri, spre a nu-şi primejdui pielea şi viaţa.

Iancu se găsea pretutindeni şi nicăieri... Acolo unde se dovedea o nevoie de obşte, un năcaz de om năpăstuit, o dreptate de cerut, se împlineau prin el, cînd şi cum nici nu gîndeai. Satele erau în forfotă şi aşteptau semnul care să le dezlege drumurile, pentru a porni alăturea de el.

În beciul agiei, furca în care avea să fie spînzurat Iancu se învelea cu mucegai, spre necazul celor ce năduşeau zadarnic ca să-l dea plocon liniştei ciocoieşti...

Toată această tulburare şi poftă de răzbunare ce frămînta cuprinsul curţii domneşti, se lipea, vrăjmaşă, de auzul Sultanei. În afară de Gligoraşcu, prea puţini erau împrejurul ei care să nu aştepte cu plăcere ceasul ridicării în furci a şetrarului Iancu Jianu...

Alungată de groaza vorbelor lor se retrăgea în iatacul ei, plîngînd nenorocirea abătută peste capul ei şi al lui Iancu, de care o lega prietenia începută în popasul de la Corlăteştii medelnicerului Dumitrache şi drumul de basm pînă peste Olt.

Într-o zi, fiind văzută cu ochii plînşi, domniţa Ralu se apropie de ea cu dragoste, căutînd să afle motivul întristării ei.

— Știu, te încearcă grija de mama ta, care stă aproape de locurile călcate de tîlharul Iancu Jianu...

Sultana, deși rănită în suflet, îi răspunse cu seninătate și curaj

— Drumurile vieții, domniță, sînt deschise după rînduiala lui Dumnezeu ; iar faptele oamenilor, înglodați cum sîntem de păcate, nu le putem noi judeca... Sînt unele taine pe care este bine să așteptăm să se dezghioace, spre a le putea înțelege deplin...

Nedumerită, domnița ridică din umeri.

— Ești, de la o vreme, mereu îngîndurată și parcă fugi de lume... Uite, se apropie toamna și, după făgăduială, ai să te duci acasă la Cotofeni... Știu că te atrage poezia pămîntului oltenesc, apele și codrii voștri... Pînă atunci cred că nu va mai fi primejdia lui Iancu Jianu, și că drumurile vor fi slobode, așa că n-o să ai de ce te teme...

— Eu nu mă tem nici așa, domniță !... Dacă basmele și cîntecele de se aud nu-s cumva mincinoase, acest boier, plecat pe drumul răzmeriței, ocrotește viața celor ce n-au păcătuit cu nimic... Și n-ar avea ce vină să-mi aducă mie, ca să-mi facă vreun rău !...

— Oamenii curții îl cred însă tîlhar...

— Oamenii curții ar putea greși, domniță !...

Domnița Ralu simți în ea îndemnul de a-și iscodi prietena asupra acestui om pe care părea că-l cunoaște și-l apără. Nu i-ar fi fost neplăcut să afle că, departe de a fi un tîlhar de rînd, era o figură de cavaler, cu îndeletniciri și apucături ce-i făceau cinste. Romantică din fire, acest fapt nou i-ar fi dat prilej de discuții și desfătare sufletească.

— Ascultă, Sultana, ai cunoscut, cumva, pe acest boier ieșit din ascultarea poruncilor domnești ?

Fără pic de ezitare, Sultana răspunse senină :

— Da, domniță... L-am cunoscut și mi-a fost dat să-i înțeleg toată neînțeleasa lui frămîntare și zdroabă, puse în slujba obștii... Ca și oamenii curții, m-am simțit la început înspăimîntată de apropierea lui, ca de a unui om de primejdie... Cu încetul am putut vedea și prețui ceea ce trăia înapoia chipului său aspru, dincolo de traiul lui sălbatic, peste vorba lipsită de dulceața prefăcătoriei... Sufletul lui, domniță !... Răvășit de toate furtunile și întunecimile traiului omenesc, scîrbit de samavolniciile care nu-și mai află sfîrșitul, s-a înseninat în nă-

dejdea mare și sfîntă a unei îndreptări cu putință... Nu a plecat în tîlhărit, așa cum se bîrfește aci... Boieria și starea lui bănească nu-l puteau nevoi să ia calea tîlhăritului... De ce să ne mințim, domniță, și să căutăm temeiuri șubrede spre a îndreptăți osîndirea lui !... Gîndurile îi sînt numai de bine și spre folosul neamului lui... Căutînd să aleagă însă spicul grîului, trebuie să smulgă pălămida și s-o arunce... Și de aci, vraiștea și nemulțumirea... Trebuiește judecat după dreptate, iar osînda dată după cuviință !... Dar, domniță, cum să-i poți înțelege această dreptate, cînd ea se ridică tocmai împotriva judecătorilor care-i vor pieirea !...

Văzînd-o atît de aplecată întru apărarea unui om privit ca dușman al domniei, Ralu caută s-o domolească.

— Liniștește-te, Sultana, dreptatea stă de partea cui o are, și nimeni nu este pus să calce ceea ce este cuprins în pravili... Cînd va fi prins și adus la judecată, șetrarul Iancu se va dezvinui divanului...

Sultana zîmbi cu amărăciune, petrecînd gîndul întunecat spre judecata și dreptatea divanului lui Caragea, despre care, tîrziu, aflase cît îl ținea cinstea și curajul...

— Este voinic ?

— Ca bradul muntelui !...

— Curajos, desigur...

— Pînă la înfricare ; spintecă și trece apele Oltului, călare...

— Poate fi și duios ?

— Ca un copil. Cînd mintea îi odihnește și nu mai aleargă prin mărăcinișul vieții omenești, vorba lui este cîntec ce leagănă și adoarme...

Domnița Ralu rămase îngîndurată...

— Ce păcat !... Ți-ar fi fost un soț fericit !... Faptele lui, însă, retează puterea și nădejdiile noastre...

Și plecă, lăsînd pe Sultana locului, spre a se purta în amintirea șetrarului, care urca drumul spinos al Golgotei neamului românesc...

În aceeași zi, domnița Ralu caută să întîlnească pe Gligoraș cu, spre a-l ispiti și pe el asupra stării faptelor ce priveau pe Iancu Jianu. Curiozitatea femeiască și simțita aplecare în a crede spusele Sultanei o îndemnau să cerceteze adevărul asupra acestui boier răzvrătit. Avea încredere în judecata lui Gligoraș cu, și-l știa prea cinstit ca să-l bănuiască de părtinire,

chiar atunci cînd era la mijloc interesul unei rude atît de apropiate.

Răspunsul acestuia veni simplu, lunatic, uluitor.

— Despre om am cea mai bună părere și-l prețuiesc încă ; iar fapta trebuie să-i stea alături, fiind asemenea omului... Va veni cred timpul cînd, înapoia faptei pentru care vrem să-l osîndim, vom vedea păcatele noastre și cînd prigoana care o ducem împotriva lui nu va însemna decît aschia din trupul osîndei ce ni se cuvine nouă...

Înfricoșat, ca după un blestem, Gligorașcu își adună poalele caftanului, grăbit să se depărteze de domniță... Întrebarea ei picase la timp nepotrivit, cînd clocotea în el toată scîrba pentru acea curte coruptă și străină, care încerca să batjocorească jertfa unui om, al cărui înțeles nu și-l putea apropia... Vorbise descurcat, oltenește și, desigur, greșise... pentru un curtean al unui domn fanariot, nestăpînirea aceasta a cugetului și a vorbei nu putea trece ușor. Caragea, omul fioros și spurcat sufletește, nu i-ar fi iertat păcatul făptuit... Drept care, pe bună judecată, se credea pierdut...

Mîna domniței Ralu se lăsă pe umărul lui, clătinîndu-l ușor, spre a-i alunga puhoiul gîndurilor negre care-l năpădiseră...

— Paharnice Gligorașcu, am văzut în clipele astea pe vărul dumitale, pe șetrarul Iancu Jianu... Trebuie să fie mîndru, viteaz și cinstit... Sînteți ramurile aceluiași trunchi ; el a rămas împlîntat în pămîntul în care s-a născut, răsfirîndu-se pretutindenea unde este soare și apă... Tu ai fost adus să-ți ofilești podoabele firii tale aici, în cămările curții domnești... Nu te întrista pentru toate cîte mi le-ai spus !... Te prețuiesc mai mult pentru această nouă mărturie de cinste și curaj... Pentru nevoile de minciună și fățărnicie sînt destui care să le poată împlini !...

— Domniță, poate sînt bolnav, poate numai chinuit de presupuneri și scîrbit !... Îmi cer îngăduiala să pot pleca...

Ralu înclină din cap, dezlegîndu-l. Paharnicul se depărtă încet, cu trupul ținut dreavă, închipuind mîndria omului care are conștiința spiței lui neîntinată de spurcăciunea vremii...

Vodă Caragea, ca unul ce fusese caimacam în scaunul Craiovei, cunoștea sufletul oltenesc, astfel că temerea îi era întemeiată. Pornită din nimic, răzmirița lui Iancu putea dobîndi întinderi de prăpăd. Oamenii care trăiau pe aceste locuri,

deprinşi cu urgia revărsărilor turceşti, cunoşteau mijlocul de a se trage la adăpost şi a lovi pe vrăjmaş la timp potrivit. Coasa ciumii nu-şi putuse face prea mult de lucru, decît prin părţile Craiovei, aşa că numărul lor nu scăzuse cu mai nimic... Ostrovenii, năvălind după jaf pe pămîntul oltenesc, nu cuprinseseră decît Gorjul şi Mehedinţul, fiindu-le îngreunat drumul de cetele de panduri scoborîţi de sub munte, care-i încolţeau pe la dosuri, omorîndu-i...

Erau, pe aceste locuri, puteri sănătoase şi vii, păstrate pentru ceasul de care vodă se temea atît, simţindu-l apropiat.

Mai avea el, Caragea, un cui înfipt în coasta ţării, pe care-l răbda de nevoie, fiind om de cinste al împăratului Alexandru al Rusiei : pe slugerul Tudor Vladimirescu, vătaf peste plaiurile Cloşanilor. Părînd domolit şi împăcat cu slujba stăpînirii, Tudor trăia vechea lui patimă pentru luptă, hrănită şi înmulţită în cei şase ani cît comandase cetele de panduri, alăturea de oastea rusească, împotriva turcilor.

Legat de Ţarigrad, Caragea hotărîse prinderea slugerului şi trimiterea lui plocon turcilor, cărora numai necaz şi pagubă le făcuse în timpul războiului...

Era răsplata, pe înţelesul lui, a luptei pe care Tudor o dusese împotriva turcilor, a jertfei sîngelui vărsat de pandurii români în timpul atîtor ani de război...

Prevestit, Tudor i-o luase înainte, scăpînd cu fuga la Viena, de unde nu s-a întors în ţară decît sub puternica protecţie a împăratului rusesc.

Împăcarea dintre vodă şi Tudor nu era decît în silă şi de ochii lumii. Oltean neaoş, Tudor înţelegea şi lămurea făţiş că pămîntul ţării trebuie curăţit de străini, lăsîndu-l slobod, pentru folosinţa pămîntenilor... Or, vodă Caragea şi curtenii lui ştiau că locul lor de baştină era în altă parte şi că slugerul nu putea privi cu ochi buni aşezarea lor în ţară şi, cu atît mai mult, silniciile lor.

Întîlnirile dintre Tudor şi Iancu, petrecute în conacul de la Fălcoi şi pe malul Motrului, în căsuţa de bîrne a vătăfiei, erau cunoscute de Caragea, prin iscoadele sale. Această prietenie şi înţelegere numai a bine nu putea fi pentru el.

Oarecare linişte şi uşurare îi aducea faptul prieteşugului lui Tudor cu căpitanii Eteriei greceşti, care osteneau să-l atragă de partea lor, ceea ce părea că le reuşeşte.

Buna credință a lui Tudor era înșelată. I se făgăduia că lupta pentru eliberarea Greciei de sub jugul turcesc se va da acolo, pe pămîntul lor, în țările românești nefăcîndu-se decît strîngerea și înjghebarea oștirilor și armelor. Tudor își apropiase această idee, consimțind să stea alături de Eterie, spre a o ajuta la eliberarea de sub cotropirea turcească...

Dintr-un început, însă, și pînă în ceasul pieirii lui din viață, inima și gîndurile lui au tremurat numai pentru curățirea de străini a pămîntului românesc...

Cunoscînd în adînc cugetul lui Tudor, Caragea nu-l putea socoti decît tot ca vrăjmaș. Pentru el, pămîntul oltenesc rămînea loc de primejdie, ceea ce îl hotărî la măsuri cît mai aspre, care să înfricoșeze pe cutezătorii ridicați împotriva puterii lui și pe toți crîcnitorii care s-ar fi dovedit.

Slobozind cete de arnăuți cu porunci aspre, socotea că a dat lucrul pe drumul cel bun și că, pe curînd, Iancu va fi prins, liniștindu-se forfota și tulburarea.

În această credință și nădejde, rupîndu-se îngrijorării, își ducea mai departe viața de desfrîu și samavolnicie, ostenind pentru sațiul lăcomiei lui de bani.

Chefurile ținute șir amețeau amintirea de groază a ciumpăvirei mumbașîrului domnesc, a călcării de la Fundul Vornicului, a grecilor spînzurați în sălciile Grojdibodului.

Lăutarii, însă, întăreau cu cîntecele lor faptele lui Iancu, purtîndu-le pretutindenea pe unde se adunau pîlcuri de români...

Curînd, peste tot pămîntul țării plutea, înviorător, duhul lui Iancu, împărtășindu-se celor flămînziți de dreptate.

De la fereastra palatului domnesc, Sultana prindea cîntecul de îmbărbătare și prevestire a vremurilor ce începeau să mijească, și din care își trăgea întremarea sufletului ei zbuciumat :

„Auzit-ați de-un Jian
De-un Jian, de-un căpitan...
Care-a speriat conacele,
Codrul și olacele...
Foaie verde siminoc,
Iancu se trage la Olt...
Cînd la Olt, Oltul vărsat.
Podărașu s-a-mbătat

Şi-a uitat podu-legat,
Şi şi-a luat drumul spre sat...
Strîgă Iancu-n gura mare :
„Măi bădiţă, măi podare,
Vin cu podu' să trec Oltu',
Că aici mă calcă focu'
Şi mă prăpădesc cu totu'..."
Murgul, iute şi nărod,
Trecu Oltul fără pod...
Sufletu-i cu milele,
Doamne, ţine-i zilele...

Dincolo de apa Oltului, în marginea Drăgăneștilor, Iancu ședea la masa unui han, ascultînd socotelile crestate pe răboj și ținerea de minte ale logofătului Oană. Voinicii poposeau pe aproape, feriți de ochii oamenilor, așteptînd înapoierea boierului, plecat după tîrguieli. Oană, dîndu-și seama de banii încredințați, întoarse pe dos ultima pungă pe care o mai avea, scuturînd-o, semn că era fără sfanț.

— Atunci sîntem calici în toată regula, logofete !...

— De, știu și eu ce să mai spun !... Prea ții degetele răsfirate și ți se strecoară galbenii printre ele ușor...

Iancu îl privi încruntat.

— Cheltuit-ai vreo para pentru poftele mele ?... Sau am pus eu în chimir un sfanț din cîți i-am dobîndit ?

— Ba, să ferească Dumnezeu, la așa bănuială nu am intrat !... Inima dumitale însă deschide prea larg băierile milosteniei !... Ar trebui să mai cumpănim lucrul și să ținem socoteala că începe să ruginească frunza codrului și că trebuie să adunăm ceva pentru iernatic...

— Astea sînt griji de prisos, logofete !... A îngălbenit ea frunza codrului, dar mai este mult pînă în iarnă... Mie îmi sîngerează inima nu pentru ce am făcut, dar pentru ce n-am avut timp și putere să împlinesc !

— Vremea este înainte, și cu ajutorul lui Dumnezău le-om face pe toate !...

— Ai trimis popii Dobre banii pentru amărîții ăia din Fălcoi ?

— Am trimis... Popa mulțumește și ne binecuvîntează... Vai de capul lor cum își trag sufletul ; poterile îi calcă în fiecare zi, scotocindu-le pînă și paiele de sub așternut... Tot

cred că ne-om abate pe la casele noastre, şi că o să ne aibă la mînă...

— De la Comanca a venit răspunsul ?

— N-a venit !... E dus Pantelimon ; că tot este el fecior de călugăriţă şi-i place să bîntuie pe la pragurile mănăstirilor... Cred că are să pice pe curînd...

Aruncîndu-şi ochii spre hangiu îl văzu dereticînd laviţa odăii, potrivind pe ea aşternut de velinţe şi căpătîie umplute cu fîn. La hogeac, femeia încingea ţăstul, pentru pîine proaspătă.

— Au trece vreo faţă boierească pe aci, de vă gătiţi atît, jupîne ? Dacă vrei, mai adă-ne şi nouă cîte o ulcică de vin, ca să putem pleca şi să nu mai încurcăm locul degeaba...

Hangiul aduse vinul, lămurind tainic :

— Am primit vorbă prin olac, că diseară trece un staroste de taxidari şi eă vrea să mîie la noi... Aşa că facem rost de aşternuturi şi de-ale mîncării...

După ce trase cu ochiul către Oană, Iancu îşi dădu cu părerea, prefăcut :

— O fi vreun prăpădit de împlinitor, fără sfanţ şi plin de ifose !... Sau vreun calemgiu, plecat pe pricopseală la vreo isprăvnicie de ţară...

— De unde, creştine !... Are şi pază de arnăuţi, şi umblă singur în butcă... Cred că duce husmetul, ca să-l verse în haznaua domnească...

Iancu se răsuci pe scaun, dînd peste cap oala cu vin.

— Pentru mine este tot una ; parcă, dacă are bani, o să-i împartă cu mine !...

— Chiar aşa, fiecare cu al lui !...

— Uite, să-ţi plătesc vinul, ca să pot pleca. Te las sănătos şi s-auzim de bine... Vreau să nu mă apuce noaptea pe drum.

— Umblă sănătos... Cred că sînteţi negustori şi vă duceţi spre Caracal...

— Spre Caracal... Au este vreo primejdie pe drum ? Am auzit că sînt tîlhari care ies înaintea oamenilor şi-i pradă !...

— Fleacuri... Este unul, boierul Iancu Jianu, dar ăla nu este tîlhar şi nu se dă la oameni care ostenesc pentru o bucată de pîine... Are socoteala lui cu asupritorii... Şi-apoi, după cîte am aflat de la nişte poteraşi, este şi el fugit peste Dunăre, la nişte neamuri, ca să scape de juvăţ...

— Mai bine, putem să umblăm siguri... Rămîi sănătos...

Iancu sări pe cal, luînd-o la galop, urmat de aproape de Oană. Cînd se depărtă de han, struni zăbala și lăsă calul la pas...

— Oană, ia băieții și du-te cu ei la Comani... Să-mi împiedicați drumul cu curpeni groși, după primul colț dinspre Olt... Pe urmă trăgeți-vă în pădure și păziți capetele drumului, ca să nu dea vreun amărît de rumân peste plasă și să rupă picioarele vitelor... Să te mai plîngi că n-are Dumnezeu grijă să ne întoarcă milosteniile !...

— Vorbă nesocotită !...

— Să grăbiți, căci luminăția sa nu se încumetă să înnopteze pe drum și trebuie să pice în curînd... Slavă Domnului că mă țin fugit peste Dunăre, altfel n-aveau curajul să plimbe banii visteriei...

— Rînduială de sus !...

Despărțindu-se, Iancu o porni din nou în galop, către podul umblător al Oltului, unde găsi un podar năclăind scripetul cu seu de oaie.

— Sărutăm mîna, boierule Iancu !... Care vă este porunca ?

— Are să vină o butcă s-o treci apa, spre Drăgănești... Poate că are și arnăuți care s-o însoțească.. Să nu-i slobozi decît pe rînd și cu zăbavă... Și să nu te muște șarpele să scapi vreo vorbă că aș fi pe aproape, că-ți scurtez zilele...

— Vai de mine !... Doar din mila dumitale îmi țin viața, nu din bicele și sudălmile ciocoiești !...

Grăbit, Iancu întoarse calul, pornind către cotul unde avea să taie drumul de-a curmezișul, în pripoane de curpeni și pari înfipți în pămînt. Cetașii, călări pe deșelatelea, ajunseseră la locul hotărît, așternîndu-se trebii... Soarele se lăsase deoparte a cerului, scăpătînd după coama pădurii, mărit și plin de vîlvătaie... De din susul drumului, dinspre Drăgănești, străjuiau doi voinici, care să facă față necazului, dacă s-ar fi iscat din întîmplare...

— Grăbiți, băieți, că acum se lasă negura și ne pică finul cu plocon...

Gardul de împletitură groasă, tras pe trei rînduri și proptit în trunchi groși de copaci, înfunda drumul de nu-l mai

putea trece decît în zbor... Iancu o porni spre drumul dinspre care îşi aştepta oaspetele, ascultînd atent zgomotul care se prefira prin văzduh şi printre crengile copacilor... Curînd, deslușind uruit de roți, se înapoie la ceaşi, poruncindu-le să intre în pădure, de-o parte şi de alta a drumului, înapoia pripoanelor... Cu ei se strecură şi el printre copaci, aşteptînd liniştit apropierea butcii.

Chiuind ca spre a-şi alunga urîtul, surugiii goneau pe drumul cu hîrtoape, năzuind să ajungă, înainte de înnoptat, la Drăgăneşti... Înapoia lor, patru arnăuți mustăcioşi, cu şuşanele şi pistoale, ţineau pasul butcii, bucuroşi de apropierea olacului şi odihnei.

Cînd fu să dea după cotul drumului, înaintaşii butcii poticniră, dînd surugiul peste cap. Arnăuţii, presimţind primejdia, scoaseră pistoalele din brîu, slobozindu-le înaintea lor, în întunericul în care bănuiau că s-ar afla vrăjmaşii... După care, ascuţindu-şi privirile, căutară să vadă ce se mai petrece şi ce mai este de făcut. Dinapoia lor, glasul lui Iancu răsună puternic, umplînd drumul de spaimă :

— Ho, bă voinicilor, că doar nu sînteţi la nuntă să sloboziţi pistoalele a bucurie !... Ia daţi-vă jos de pe cai, să vă vedem mai bine faţa... Şi coborîţi din butcă mireasa aia, care o fi leşinat de spaimă !... Arnăuţii, dînd să-şi scoată şuşanelele dintre spete, se pomeniră trîntiţi de pe cai de voinicii lui Iancu, care le săriseră în spinări.

— Păi aşa ne-a fost vorba, oaspeţi fără credinţă ?... Veniţi şi ne călcaţi locurile şi, în loc să ne omenim cum se cuvine, daţi cu pistoalele şi umblaţi la şuşanele ?... Asta vă este cinstea şi înţălegerea ? Legaţi-i ţapăn, băieţi, şi om vedea ce facem cu ei !... Oană, dă coconul jos din butcă, binişor să nu-l fărîmi, şi ia-i pungile cu gălbiori... Mă, voi, surugiilor, căutaţi-vă de cai şi de şleauri, că n-are nimeni nimic cu voi... Spre ziuă, după ce ăţi hodini şi voi şi caii, să vă înapoiaţi la Caracal... Dinspre partea mîncării şi a băuturii, o să vă îndestulăm noi, ca să vă treacă fărîmătura oaselor... Dar să-mi spuneţi cinstit, mai sînt arnăuţi netrecuţi podul, care să vă ajungă din urmă ?...

Unul dintre surugii, flăcău dezgheţat şi chipeş, se grăbi să răspundă :

— Mai sînt patru, dar s-a stricat podul și nu poate să-l dreagă pînă la ziuă, cînd s-o lumina... Așa că au să înnopteze dincolo, la vreo casă de rumân...

— Meșteșugul lui Tudorache, podarul, cugetă Iancu. Este băiat de nădejde și merită să-i reped un pumn de galbeni, de cinste...

— Ce facem cu păcătosul ăsta de taxidar ?... Că i s-au încleștat dinții și-i tremură trupul de-o să dea în gălbinare...

— Ar trebui vîrît în Olt, ca să-și vină în fire...

— Cîte parale are ?

— Multe !... Sînt pungi întregi, de mă mir cum le-a ținut osiile butcii !...

— Atunci purtați-vă cu el cu omenie și mulțumiți-i de osteneala că i-a adus pînă aci !... Încărcați banii pe cai și dați omului hîrtie la mînă, ca să se poată descurca cu visteria !... Scrie tu, Apostole, un zapis ca să nu stea de rușine în fața lui vodă și să nu-și poată da socoteala de rostul banilor...

— De unde să știu eu carte ?...

— Nu știi ?... Atunci crestează-i și tu un semn, după care să înțeleagă cum a fost tărășenia...

Apostol trase cuțitul din brîu și, cît te-ai șterge la ochi, îi scurtă taxidarului vîrful nasului, cît un lat de unghie.

— Ho, mă, nu te mai chirăi atît, că sperii dihăniile din pădure !... Să știi și tu că ai avut cinstea să dai ochii cu voinicii boierului Iancu Jianu !...

Auzind în mîna cui încăpuse, taxidarul dădu ochii peste cap și leșină... Cînd se trezi, era tot în butcă, obloșit la nas ; arnăuții, fără arme și fără cai, așteptau, tremurînd de spaimă, revărsatul zorilor, ca să poată înhăma căluții de poștă și să treacă Oltul, înapoi spre casă. Trași mai deoparte, pe lîngă foc, cei trei surugii fumau din lulele de pămînt, povestind, liniștiți și sătui, minuni de-ale boierului Iancu...

— Și or fi fost mulți bani, fraților ?...

— Peste o sută de pungi, numai aur !... Cîștiul de dajdie, pentru care au înnădușit creștinii !... S-au dus pe copcă bunătate de huzmeturi domnești !...

— Încaltea știu că au să se întoarcă în milostenii și ajutorări !

— Că doar pentru el n-are să-i țină !...

La ziuă, cu înaintaşii juliţi la chişite şi şchiopătînd, butca se înapoia la pas, către podul Oltului... Surugiul cel tînăr cînta, înfundat, cu coderia lulelei strînsă între dinţi:

Foaie verde ca lipanu,
A ieşit Iancu Jianu
Şi a-nfricoşat Divanu...

Cînd podul se urni din loc, trăgînd voinicește la prăjină, Tudorache, cu suflet îmbucurat şi slobod, porni să cînte şi el, pentru codru, pentru apele care se scurgeau învoluburate şi repezi, pentru omenirea care prindea inimă şi se însenina:

Trage podul, mă mai drept,
Că-ţi trîntesc un glonţ în piept,
Trage podul mai la vale,
Că-ţi trîntesc un glonţ în şale...
Că mi-e murgul cam nebun,
Trece Oltul ca pe drum...

La hanul din marginea Drăgăneştilor, Iancu, împreună cu întreaga ceată de voinici, ospăta din bucatele pregătite pentru oamenii stăpînirii. Hangiul îi slujea bucuros, deschizînd larg uşile celarului şi ale beciului cu buţi de vin, ştiind că totul avea să fie plătit pînă la ban... Din cînd în cînd, învinuindu-se de uluială şi prostie, se mai ruga de iertăciune:

— Zău, boierule Iancu, să mă ierţi că nu te-am cunoscut! De unde să-mi dea mie prin gînd că puteai fi dumneata, cînd erai cu barbă şi antireu de negustor, cîtă vreme te ştiam îmbrăcat ca prin partea locului şi ras...

— Nu face nimic... Vezi de îngrijeşte să nu-mi rămînă voinicii flămînzi!... Mîncaţi şi beţi cu nădejde, copii, că trebuie s-o luăm peste Jii, şi avem drum de mers!... Parcă văd c-o să pice poteraşii şi n-aş vrea să rămînă pentru saţiul sărdarului nici o fărîmă de brînză!...

Cînd terminară de ospătat, strînseră bine chingile sub burţile cailor, pregătindu-se de plecare.

— Băieţi, ne ridicăm în susul Oltului, pe urmă trecem către Jii... Pe drumul ăla bat acuma poterile şi n-aş vrea să ne punem în pricină cu ele!... Vîriţi-vă praful de puşcă şi iasca în căciuli, să nu ia reveneală!... C-o să trecem Oltul înot... Aveţi grijă de vă ţineţi de cozile cailor, nu de gîturi.

că vă daţi la fund şi vă înecaţi cu cai cu tot. Cînd ajungem în malul Jiului, am să reped pe unul dintre voi la Craiova, ca să ducă banului Dumitrache carte din partea mea ; că parcă simt că-şi scurtează zilele ascultînd minciunile şi bîrfeala ciocoilor împotrivă-mi !... Duţă, tu să-ţi faci vînt la Bucureşti, să duci jupîniţei Sultana, la curtea domnească, veşti şi carte despre umblările mele. Slujba este grea şi de primejdie ; ştiu însă că nu-ţi stă mintea să te ridice agia în furci, şi că o să potriveşti lucrurile ca să scapi teafăr !... Aştilalţi rămîneţi să mă aşteptaţi pînă m-oi întoarce de unde îmi am socoteala... După care, vom face ce ne-o mai lumina Dumnezeu !...

Ajungînd la un cot al Oltului, unde malul cobora teşit, iar apa se scurgea mai domol, Iancu împinse calul, luînd în coastă undele. Murgul sforăia pe nările deschise larg, spărgînd cu pieptul masa apei, icnind să iasă la mal... Iancu îl liniştea cu vorba, bătîndu-l cu palma pe greabăn... Cînd simţi din nou piatră sub copite, o întinse spre prundul malului, scuturîndu-se puternic... Necheză apoi prelung, ciulind din urechi şi întorcînd gîtul, neliniştit, să-şi vadă tovarăşii.

De pe celălalt mal, cetaşii aşteptau descălecaţi semnul ca să intre şi ei în apă. Iancu vîrî degetele în gură, pornind un fluierat scurt. Cetaşii, avînd ţoalele făcute legături şi aşezate pe cap, traseră caii de dîrlogi, scoborînd în apă. Ceauş Duţă şi logofătul Oană îi sprijinea cu sfatul

— Să nu vă pună sfîntul să vă atîrnaţi de gîtul cailor, că ieşiţi la mal taman la trei zile, umflaţi... Şi vă prijineşte sărdarul Iamandy la Fundul Vornicului, şi vă dă de mîncare cîinilor...

Caii intraseră cu toţi în apă ; pe mal, Duţă plesnea din biciul cu sfîrc, îndemnîndu-i să nu îngeneze mersul. Prinşi de cozi, voinicii pluteau liniştit, cumpănind sarcinile de pe cap, ca să nu se rostogolească în apă... Cînd ajunseră cu toţii la mal, Duţă chiui, cît să îndestuleze de viaţă tot şleaul Oltului, trecînd de-a călare apa.

— Încaltea ştiu că m-ai învăţat lucru bun, boierule Iancu !... De acum n-am să mai stau la mîna podarului, cînd am de trecut apa !...

După ce-şi potriviră din nou lucrurile, porniră, mîntind drumul către Zănoaga, satul medelnicerului Ştefan Jianu. Tîrziu, noaptea, ocolind Craiova pe margini, ajunseră la malul Jiului, poposind sub o poală de deal a Bucovăţului.

Poterile, orbecăind drumurile, nu le putuseră da de urmă. Scotocind satele și necăjind lumea, rămaseseră prin partea Drăgăneștilor, nedezlipiți de nădejdea că vor putea îmbucura pe pîrcălab și domnia, prinzîndu-i...

Haiducii, după ce dădură caii la iarbă și se hrăniră cu merinde din desagi, adormiră butuc, fără pic de grijă.

Cînd se lumină de ziuă, Iancu strică somnul lui Duță, trezindu-l.

— Mă Duță, eu mă reped pînă la Craiova, să mă înfățișez banului Dumitrache, ca să-mi dau socoteala faptelor, după care mă înapoiez... Că ce face omul singur este bun făcut !... De ce să umblu cu cărți și cu prepuși !... Îl știu om de cinste și nu cred să-și murdărească obrazul și bătrînețele, dîndu-mă pe mîna arnăuților... Voi să mă așteptați pe loc...

— De, cum socotești mai bine... Dar parcă prea dai mare crezămînt omeniei banului Dumitrache !... S-ar putea să nu prețuiască dragostea în care te înfățișezi și să dea poruncă arnăuților să te pună în obezi !

Repezind mîna spre pistoale, Iancu încredință hotărît:

— Dacă își strică omenia, apoi am și eu cu ce să i-o întorc !... Dar de înapoiatul meu să nu duceți nici o grijă ; că n-am să zăbovesc mai mult decît va trebui și cît voi crede eu !... Uite, ține cărțile astea două ; să pornești cu ele la București și să le dai cui se cuvine. Sînt pentru vărul-meu Grigoraşcu și pentru jupînița Sultana, fata Gălășeascăi de la Cotofeni... Ca să-ți fie mai lesne, le dai pe amîndouă lui vărul-meu, și le-o descurca el... Îl cauți pe Podul Calicilor, la casa Fărcășeanului... Să nu zăbovești prea mult, și pe cît poți să ocolești hanurile și cîrciumile... Să iei de la Oană bani de cheltuială... Cînd te întorci, să ne cauți tot prin părțile astea. O să-ți lăsăm noi semne sau om, care să te îndrepte încotro om fi... Acum rămîneți sănătoși și s-auzim de bine !...

— Să vii sănătos, boierule Iancu !...

COLINDARI PENTRU LINIȘTEA SUFLETULUI

Drumul de la Bucovăț la Craiova nu era mai lung ca o fugă de cal. Cînd zorii zilei începură a se limpezi, Iancu intră în oraș. Printre pîlcuri de case așezate fără socoteală, se presărau des ziduri înnegrite de fum, semn al călcării Ostrovenilor, și casele rămase pustii ale oamenilor pieriți de ciumă.

Orașul Băniei oltene, răsfirat pe șesul Jiului, înfruntînd toate relele timpului, rămăsese chirnav din temelie. Turlele bisericilor scăpate tefere răsăreau deasupra acoperișurilor de case. Oamenii, ieșiți din case fără împrejmuire, se strecurau pe la treburile lor, păstrînd în priviri spaima zilelor trăite. Nu trecuse mult de cînd cei din cetatea Ostrovului, lăcomind după zaherele, năvăliseră pe pămîntul oltenesc, ajungînd pînă la mănăstirea Strehaiei, cu gîndul să cuprindă Craiova, ca s-o prade și apoi s-o dea focului.. Boierii și negustorii, la îndemnul stăpînirii, o răzniseră peste Olt și Jii, pe drumurile dinspre munte, lăsîndu-și casele pe seama calicimii.

Și iarăși, de cînd haianul turcesc, trimis pentru apărarea orașului își trăsese oștile peste Dunăre, după ce un an de zile încheiat necăjise orășenii cu zaherea și cvartir, pentru sațiul și adăpostul cailor și oamenilor.

Buimăciți de atîtea pacoști, bieții oameni stau tot cu frica în sîn, gata să-și încarce marfa sau calabalîcul și s-o taie pe drumul pribegiei.

Intrat pe podul negustorilor, Iancu lăsă calul la pas, privind spre prăvăliile care-și deschideau cîte un ochi de oblon, cu teama jecmănelii ce le putea cășuna de peste tot locul... Caldarîmul, așternut cu podine de lemn, suna izbit de copite,

înviind firea uliţii, care părea că dormitează. În faţa prăvăliilor, isnafii îmbrăcaţi în anterie şi işlice îşi dădeau binecte, bătînd temenele turceşti, dichisind pentru rînduielile negoţului sau numărînd mătanii de hagiu.

Trăgînd cu coada ochiului spre ei, îi recunoscu pe toţi, din timpul călătoriei petrecute la curtea Băniei şi de mai tîrziu, cînd îi cerceta pentru tîrguieli : jupîn Hagi Crăciun, Crîstea, Hagi Zamfir Gheorghe, Dumitrache Chiurciubaşa, Tudoran Mihai, Ion Albulescu, Hristea Belivacă, Proicea, Sava Ioanovici... Negustori de anterie, cojocari, abagii, cavafi, astaragii şi bacali...

Printre ei avea şi prieteni oameni de credinţă, cărora le vindea rodul viei, seu, lînă şi piei de oaie ; şi care îi îndestulau casa cu toate cele de lipsă, ţinînd socotelile deverului pe crestături de răboj sau însemnări la catastif.

De la Tudoran Mihai şi Hagi Crăciun Crîstea îşi tîrguia ţevi de pistoale englezeşti, praf şi plumb pentru puşti, mărfuri aduse cu caznă de la Hagi Constantin Pop din Sibiu. Şi tot ei îi aduceau, la trebuinţă, sfeşnice pentru biserici, cafea, piper şi ştofe mai alese... Oameni cinstiţi care-şi rînduiau viaţa după pravilele sfinte, bucuroşi să osteneaască pentru ridicarea locaşurilor de închinăciune, la care cuvîntul şi obrazul preţuiesc mai mult decît toate bunurile pămînteşti...

Cu Tudoran avea prieteşug temeinic, înlesnindu-i în taină, să-şi aibă la timp săculeţii de pulbere, în ciuda anaforalelor domneşti care opreau să vîndă „ieşitului din ascultare" asemenea mărfuri... Oamenii lui Iancu veneau aci în chip dosnic, tîrguind toate cîte le erau de lipsă, fără ca beşlii şi neferii agiei să prindă de veste.

Tudoran, ca orice om pătimit şi cu judecată, înţelegea că în faptele lui Iancu se amestecă numai gînduri de bine ; şi îl sprijinea cu credinţă şi suflet bucuros, ca pentru un lucru de ispravă. Şi-apoi, Iancu nu era omul pentru care să se încapă tocmă sau cîrcotă la plată !

Curînd, lume de toată mîna începu să colinde podul, tîrguind pentru nevoile casei, sau căscînd gura pentru pierdere de vreme ; ţăranii în ipîngele roşii sau albe, simple sau cu găitane, după partea de loc dincotro erau ; tîrgoveţi în antiree sau misăzi ; popi şi călugări părosi, încălţaţi cu cizme de iuft sau postali de blanc ; ţigani robi, jigodiţi şi murdari, trimişi după tîrguieli, dieci şi slujbaşi de tot felul, cu călimări înde-

tulate cu zeamă de bozi înfipte în brîu, călcînd cu ifos și cu nasul în vînt...

Iancu, socotind că ar putea fi recunoscut de careva, își lăsă căciula pe ochi, strîngînd călcîiele în coastele calului...

Cînd ieși de pe podul isnafilor, o cîrmi la stînga, către dealul pe care erau așezate casele Băniei. Ajuns în poartă, fără să bage de seamă pe baș-beșleagă care molfăia coderia unui ciubuc, rînduind cui i se cuvine să intre în cantileriile Băniei, se duse trap pînă în fundul curții, unde era grajdul, legîndu-și calul de iesle și aruncîndu-i dinainte o sarcină bună de fîn.

Arnăuții și baș-beșleagă, socotind că trebuie să fie vreun om de olac de-al stăpînirii, îl lăsară slobod, nepunîndu-i tagă.

După ce-și scuturâ praful veșmintelor, urcînd pe scara din dos, trecu pe lîngă cămările tiesite de hîrtoage și prin care abia își trăgeau sufletul diecii, croindu-și drum de-a dreptul spre iatacul Banului. Arnăutul care sta de pază, dînd să-l oprească, se simți împins puternic și rezemat de zid. Dădu să sloboadă pistolul după cutezător ; oaspetele era însă intrat în iatacul Banului, iar ușa i se închisese în nas. Neavînd ce face, se mulțumi să scrîșnească din dinți, așteptînd să se răfuiască cu el la ieșire.

Așezat turcește pe sofaua căptușită cu șahmarand, bătrînul Ban își sorbea tihnit cafeaua ; ca totdeauna se sculase de dimineață, și privea peste fereastra deschisă, pogodindu-se cu gîndurile și cugetul său, îndreptate spre judecățile ce avea să facă și treburile de obște ale băniei, ce era îndatorat să împlinească.

Rupt din meditațiunile sale, Banul Dumitrache își întoarse capul liniștit, privind spre omul care trîntise ușa. Dînd cu ochii de Iancu, se însenină mai mult, întîmpinîndu-l cu zîmbet mulțumit.

— Bine ai venit, Iancule !... Așteptam ceasul ăsta, în care să-mi calci pragul, și mă bucur că n-am rămas de rușine nădăjduind într-însul !... Stai jos... Știu că drumurile nu ți-au fost a hodină și c-ai să zăbovești cîtva, povestindu-mi toate cîte le vreau, cinstit și descurcat știute !...

— Sărut dreapta, cinstite Ban Dumitrache ! Mă bucur că n-ai pierdut credința în dragostea mea și că mă primești așa cum se cere unui părinte sufletesc, după cum întotdeauna te-am socotit. Lasă-mă să stau în picioare, ca în fața scaunului de judecată, și dacă după duhovnicească mea mărturisire n-ai să-mi bagi nici o vină, atunci am să hodinesc și eu cît ai scăpăra în

cremene... Ca să mă îmbucur că am tras la casă de creştin şi să pomenesc de omenia cu care am fost întîmpinat...

— Spune-mi, Iancule, fără înconjur, tot ce-ai legat în năframa faptelor tale !... Vreau să te ascult, ca să-mi pot lua piatra veştilor de groază, pe care oamenii mei mi-au aşezat-o pe suflet... Căpitanii de poteră, zapciii şi sărdarii mi-au trimis plîngeri că ai jefuit puţinul bun al săracului, că ai omorît femei şi copii, că ai dat foc pătulelor cu bucate, că îţi duci viaţa în blestemăţii, pe la hanuri şi gazde plătite cu belşug de aur... Şi că ţi-ai agonisit averi şi le-ai îngropat prin locuri numai de tine ştiute, pentru pricopseala ta !...

Iancu ascultă senin, neocolind privirile Banului, fără să se mire de cele auzite...

— Cinstite Ban Dumitrache, căpitanii de poteră, zapciii şi sărdarii mi-au adus pîre mincinoase, ca să-ţi amărască sufletul şi să te silească să slobozi împotrivă-mi blestemul şi urgia... Am dat foc curţii sărdarului Iamandy şi i-am lăsat sipetele troacă ; am spînzurat patru spurcăciuni de greci la Grojdibod şi le-am golit lada de galbeni ; am întîmpinat mumbaşirul domnesc şi i-am luat huzmetul adunat din pămîntul Romanaţului, preţuit la o sută de pungi de aur... Şi am necinstit obrazul unui taxaldiu, crestîndu-i urechea, pentru ruşinea pe care năzuia să mi-o facă în faţa oamenilor din Fălcoi. Asta am făcut şi asta recunosc, boierule !...

N-am jefuit banul săracului, n-am dat foc bucatelor din pătule şi n-am ucis femei şi copii !... Dumnezeu îmi este martor, şi ca în faţa lui mă mărturisesc !...

N-am dus viaţă de blestemăţii şi n-am îngropat nimic pentru folosul meu sau alor mei... Tot ce-am luat din sipetele ciocoieşti şi huzmet, le-am întors, acolo unde am găsit nevoia, bieţilor oameni, care nu mai aveau încotro căuta milă şi crezare, şi cădeau pe lat de boală şi foame !... Şi copiii i-am înţolit şi femeilor le-am dat să vadă alb în căpisterele în care de mult nu mai dospiseră aluat de pîine...

Cît priveşte traiul meu şi al oamenilor mei, n-avem de ce ne plînge, boierule !... Fiindcă nu pentru belşug şi îmbuibare ne-am lăsat satul şi amărîtele noastre de case !... Dar dacă este vorba să ne scoată ponos şi bănuială, trebuie să fim crezuţi că nu puţine au fost zilele cînd am răbdat de foame, ducînd dorul ciorbei de urzici cu tirighie şi a codrului de mămăligă... Iar hodina

nopții, prin desișuri de codru, învălmășiți cu fiarele, pe așternuturi de cioturi și de bulgări de pămînt, bătuți de vînturi și ploi, nu pe la hanuri și gazde !... Au mințit cu toții, cinstite Ban Dumitrache !... Pentru noi, ciopor sărac de rumâni, a rămas să ne mîie pasul tot vechiul cîntec al nevoilor neamului, cu care de la început am pornit... Iar în drumul pe care-l călcăm, opinca noastră caută și zdrobește capetele de năpîrcă, prăsite pe pămîntul țării. Așteptam o zi a judecății tuturor fărădelegilor, și ea a venit ! Nu sîntem o mînă de oameni, ci sufletul unui neam întreg care-și caută dreptatea și mîntuirea !... Nu smintim nimic din ce este așezat după cuviință, ci sîngerăm pentru o rînduială care să nu hăcuiască și să frîngă sufletul celor nevoiași !...

Asta îmi este mărturia faptelor, de care nu mă tem și nu mă rușinez !... Și am venit nesilit, scoțînd cap din negura codrului, spre a alunga bănuiala care să-mi rușineze cinstea față de Măria-Ta...

Banul Dumitrache ascultă spovedania, nemișcat, cu ochii pironiți pe chipul de arhanghel al lui Iancu... Boier pămîntean, legat puternic de nevoile celor mulți și apăsați, hrănea în el nădejdea unor îndreptări înspre bine... Bătrînețea însă îl ajunsese, fără să poată împlini cît de puțin din acest vis... Ca mulți alți boieri asemenea, se măcina în suflet văzînd starea de jale a țării, cu domni de neam străin, cu slujbași care țineau hangul stăpînilor, cu un popor prididit tot mai mult de belele și necazuri... Și nu putea să nu se bucure, văzînd că unul de-al lor a apucat, cu jertfa vieții, pe drumul îndreptărilor și mîntuirii de rău...

Îi fusese rînduit să împlinească această nevoie șetrarului Iancu Jianu din Făicoiul Romanaților... Pentru el era dezlegat de osîndă și așezat cu cinste în sufleteasca lui dragoste.

Cînd mărturisirea lui Iancu fu sfîrșită, Banul își trase batista de mătase, ștergîndu-și colțul înlăcrimat al genelor.

— Iancule, vino să te îmbrățișez !... Ești un fiu neprețuit al neamului și prin jertfa ta poate să ne încropim o stare mai bună țării. Mi-ai liniștit sufletul, iar în ceasul ăsta de bătrînețe, mi-a fost rînduit să mai nădăjduiesc a bine...

Iancu sărută mîna Banului, retrăgîndu-se plin de respect la locul lui.

— Stai și hodinește puțin...

— Mulțumesc de cinste : știu însă că este timpul cînd boierii trebuie să se adune în divan, și parcă văd că trebuie să pice....

— Te-a recunoscut careva dintre oamenii mei ?

— Nici unul...

— Atunci, cu atît mai bine ; du-te și caută de te păstrează pe drumul apucat...

După ce bătu temenelele de cuvenit respect, Iancu deschise ușa și ieși. Dînd cu ochii de arnăut, îl amorți cu un zîmbet prietenesc și cu cîțiva galbeni aruncați în palmă.

Grăbi apoi la grajd, unde dezlegă calul, pornind-o spre poartă. Aci, lumea venită după judecători și pricini se înghesuia așteptînd să i se sloboadă drumul spre divan și cantilerriile Băniei. Contenind taifasul și ferind într-o parte, oamenii se uitară la el, minunați de frumusețea murgului și de curajul călărețului ; cînd calul icni pe sub poartă, așternîndu-se drumului, neted și descurcat, din mijlocul mulțimii se auzi glasul unui om de prin partea Cioroiului

— Fraților, ăsta a fost boierul Iancu Jianu ! Spăimîntați de așa veste, arnăuții traseră pistoalele de la brîu, slobozindu-le în neștire spre norul de praf scornit de copitele calului, care părea că zboară... Femeile începură să chiriie, răznind-o prin curțile vecinilor, tîrînd după ele copiii care plîngeau înfricați... Baș-beșleagă scăpă ciubucul din gură, dezmeticindu-se după un grajd, unde apucase să se adăpostească. Cînd își veni bine în fire și socoti că Jianu ajunsese departe, trase hangerul de la brîu, răcnind ca un viteaz :

— Puneți mîna pe el, păcătoșilor, ce stați înlemniți !... Dați cu pistoalele și ucideți-l !...

La care unul dintre oameni cuteză să răspundă, a bătaie de joc :

— Lasă-l, nu-l mai omorî, boierule, că-ți pică el altă dată la mînă... Și dacă n-ai mai da dosul pe după grajd, îl dai gata sigur...

Auzind pocnete de pistoale și gălăgie, Banul Dumitrache, îngrijat, repezi un calemgiu ca să afle ce s-a întîmplat... Cînd acesta se înapoie cu răspunsul, era galben ca ceara și tremura tot.

— Măria-Ta, spun cu toții că ar fi fost tîlharul Iancu Jianul, și că au slobozit pistoalele ca să-l omoare, dar că n-au avut noroc...

Mulțumit că nu i se întîmplase nimic rău, Banul își netezi barba, poruncind să spună oamenilor că li s-a năzărit de spaimă și că n-avea ce căuta Jianu la curtea Băniei...

Prin toată Craiova, pînă noaptea tîrziu, ciopore de oameni povesteau minuni despre Iancu Jianu, pe care-l vedeau aidoma cîntecelor purtate pe buzele tuturor...

*

Cînd pică înapoi în tabără, cetașii tocmai potriveau în frigări, carnea unui berbec cumpărat din Bucovăț. Simțindu-i mirosul, Iancu chiui puternic, strigîndu-le voios :

— Opriți, bă, și pentru drumeți cîte un dumicat de poftă, că se stîrpesc de mirosul frigării !...

Auzindu-i glasul săriră cu toții în sus, bucuroși de a-l vedea înapoiat printre ei.

— Să trăiești, boier Iancule !... Este, slavă Domnului, și pentru noi și pentru drumeți !... Bine că vă mai văzurăm teafăr !...

— Dar ce, au duceați grijă că n-am să mai viu ?...

— Nu chiar așa !... Dar, vezi bine că poterile s-au îndesit și parcă tot pe urmele noastre se țin... Ca să te mai îhcumeți să intri pe poarta Băniei, nesilit de careva, asta este ca și cum te-ai lăsa înghițit de lup !...

— Să nu vă mirați și să nu vă temeți, băieți !... Toate sînt după rînduită, nu după vrerea omului !... Ehe, vor fi vrînd ei poterașii să mă aibă prins, dar dacă nu le-a cîntat lor cucul a noroc din asta, geaba se mai frămîntă pe drumuri, fără socoteală !... Am intrat în iatacul Banului Dumitrache, ca la mine acasă... Cînd ieșisem însă pe poartă, parcă am auzit niște focuri de pistol pe urma mea... Cred însă că erau slobozite pentru vreun zaiafet boieresc, nu pentru pielea mea !... Sau adormiseră arnăuții în poartă și au avut vreun vis de spaimă ! Acum așezați ce aveți de mîncare și lăsați-mă să-mi potolesc foamea și să hodinesc puțin... Căci spre scăpătat o pornesc din nou la drum, pentru vreo patru zile... A plecat Duță ?...

— Plecat...

— Cum îți merg treburile, logofete Oană ?

— Iaca bine !... Nu mă prea împac cu logofeții ăștia, care cer simbrii mari, iar la treabă se proptesc în coadă...

Bine dispus, Iancu se porni să rîdă de la inimă, auzind gluma lui Oană.

— Bată-te norocul, Oană !... Te-ai deschis la glume ca răsadul de varză după ploaie... Se vede că-ţi prieşte viaţa de-a călare !...

— Îmi prieşte !... Ştiu, încaltea, că n-o să taie nimeni furcile cerului, ca să-l prăbuşească peste mine !... Acasă, în bordei, eram tot cu inima în mînă şi cu sufletul pierit...

— Aşa este, mă, ai dreptate !... Iaca, ne facem acum o glumă dintr-un necaz al vieţii !... Cum îţi place apa Jiului, Apostole ?...

— Frumoasă !... Luceşte ca argintul şi-i domoală ca un cîntec de troacă !... Oamenii o trec mai mult prin vad şi nu se tem să nu dea în volbură, sau să le înece bordeiele !... Şi se risipeşte parcă înadins pe albie, ca s-o bată soarele !...

— Ai dreptate ; Oltul este mai adunat, mai adînc şi mai repede... Mă, da un gît de băutură, au de vin, au de apă, nu aveţi pe la voi ?...

— Este şi de-aia !... Adu bota, Duduveică !... Nişte vin din plaiul Craiovei, pe care l-am găsit la un hoţ de cîrciumar din Bucovăţ !...

— Lasă-l că este om al lui Dumnezeu, dacă v-a prijonit cu leacuri pentru zăduf !... Vedeţi de cal să aibă potcoave bune la copitele dinainte, că am drumul mai mult în coastă, şi i-o trebui să se cătere...

— Le potrivim noi...

După ce mîncă bine, Iancu se trase deoparte, învălindu-se cu un ţol, spre a se odihni. Cetaşii se lungiră şi ei pe la locuri mai îmbrăcoate cu iarbă, dîndu-se odihnei, curăţind şuşanelele şi pistoalele sau dregîndu-şi găurile opincilor.

Iancu era mulţumit şi împăcat ; ducea cu el sarcini grele de galbeni, cu care putea să lege cîte o rană de român pătimit; pe Ban îl liniştise, lămurindu-i adevărul asupra faptelor lui ; iar Duţă gonea în drum spre Bucureşti, de unde avea să-i aducă veşti de la Sultana şi Gligoraşcu...

Dosoftei îi trimisese răspuns prin Pantelimon, arătîndu-i cît se simte de înviorat poporul ţărănesc, pomenindu-i numele şi isprăvile... Daniile lui, răspîndite peste tot locul, adusese bucuria caselor sărace, căzînd ca din mila lui Dumnezeu... Sfîrşind scrisoarea, Dosoftei îşi arăta mîngîierea pe care i-o da gîndul că binecuvîntarea lui fusese de spor... Şi-l ruga

să se abată, atunci cînd i-o veni bine, pe la pragul stării lui.

În aceste gînduri odihnitoare, Iancu adormi,.. Cînd soarele începu să dea în scăpătat, Oană veni la el, clătinîndu-l binișor.

— Să nu-ți fie cu supărare, dar spuneai că ai socoteală pe la vremea asfințitului.

Trezit, Iancu sări drept în picioare, frecîndu-se cu mîna la ochi.

— Ai dreptate, Oană... Bine ai făcut că m-ai trezit ! Apucasem a somn greu și-mi uitasem de treburi... Ați potrivit potcoavele calului ?

— Pe de-a rîndul...

— Puneți șaua pe el și aduceți-l aici... Să fiți cu băgare de seamă, să nu mă dați de rușine... Nu se știe dacă agia n-o fi repezit o poteră după mine ; dacă au apucat să tragă cu pistoalele, trebuie să mă fi cunoscut careva.. Ar fi bine să vă mutați mai înăuntru pădurii și să nu lăsați în malul Jiului decît un om, doi, de strajă...

— Așa o să facem...

— Eu mă reped să dau ochii cu un frate de cruce, care m-o fi tot așteptînd și crede că l-am uitat...

*

Drumul lui Iancu ducea pe Jii în sus, pînă aproape sub poala muntelui. De acolo, trecînd peste hotarul Gorjului, o ținea de-a dreptul spre Motru, la Cloșanii din Mehedinți.

Fără să fi fost frămîntat de vreo îndoială asupra folosului ostenelilor lui, ținea, după primele lui fapte, să afle din gura lui Tudor cum vedea el acest început de drum. Știa că este așteptat, așa după cum așteptat era de toți cei cărora le rămăseseră sufletul necuprins de rugina cotropitorilor... Peste tot locul, boierii pămînteni, mari și mici, adunîndu-se, se arătau bucuroși de mișcarea lui Iancu. Deși modestă ca întindere, roadele ei se simțeau totuși... De la curtea domnească și pînă la taftul zapciului, toți slujbașii stăpînirii erau în clocot... Prin satele Romanațului, taxaldii nu se mai abăteau ca să necăjească lumea, temîndu-se ca dajdea odată strînsă să nu cadă plocon în mîna lui Iancu... Însuflețiți, oamenii își slăbeau ascultarea față de poruncile stăpînirii, înghesuind, atunci

cînd le venea bine, cîte un grec plecat pentru pricopseală prin satele locului... Prin Gorj, cetele de panduri, iar prin Dolj și Romanați, haiducii tăiau drumul trăsurilor de poștă, jefuiau lăzile cu bani ale ciocoilor, puneau foc conacelor grecilor cu caftan cumpărat la mezatul domnesc...

Peste tot cuprinsul țării se simțea o clătinare a vechilor rosturi, primenirea sufletească a poporului... În această schimbare a stărilor de lucruri, faptele lui Iancu aduceau o mare contribuție...

Mergînd cînd pe malul apei, cînd pe drumul de cară, Iancu îndemna să pice cam pe la miezul nopții, la o gazdă a lui, dinspre partea Cărbunești lor. Socotea că a doua zi, pe la prînzul cel mare, să fie ajuns la Cloșani, ca să-și poată termina treaba și să se întoarcă la ai lui...

Negura nopții se lăsase deasă, ștergînd urma potecii și îngreunînd mersul calului. Norii lăsați jos stau a ploaie, frămîntîndu-se în bubuituri și fulgere scurte, care umpleau de urît pustiul drumului... Vîntul rece al începutului de toamnă clătina frunza codrului, înviind zgomote și șoapte ce înfricau sufletul călătorului întîrziat. Calul, ținînd capul în piept, mergea la pas, pipăind cu copita așternutul potecii, sforăind pe nări, speriat de foșnete și umbre... Iancu sfredelea bezna, descurcînd în lumina fulgerelor locurile și drumul, încercat de gîndul de a se trage la vreun adăpost, pînă se va îmbuna vremea.

Ploaia începuse că cadă repede și deasă ; ramurile copacilor se îndoiau bătute de furtună, făcînd să vuiască codrul, întinzînd clocot de iad peste tot pămîntul... Trăsnetele spintecau cerul tot mai des, plesnind văzduhul de smoală, căzînd peste peria vîrfurilor de copaci...

Învelit în ipîngeaua de aba groasă, Iancu își vedea de drum. Ținînd-o numai pe drumul de poștă, voia să ușureze calului greutatea mersului și să-și aibă mai descurcată socoteala locului pe unde era... Printre urletele furtunii asculta, doar de o desprinde vreun lătrat de cîine sau cîntat de cocoși, care să-i vestească apropierea vreunei așezări omenești... Din bezna nopții, fulgerele desprindeau forme de trunchiuri strîmbe sau trăsnite, cioturi cu rădăcini ca balaurii, cruci și cumpeni de fîntîni, care-ți dau fiori reci de moarte.

Ajungînd într-un loc unde pădurea părea că se rărește, calul se opri și, înălțînd capul, necheză prelung... Își dădu

căciula pe ceafă, spre a nu-i face streaşină ochilor, privind prin beznă ; nu putu vedea însă nimic şi nici nu auzi vreun zgomot altul decît al furtunii. Strînse călcîiele înciudat şi o porni mai departe, ţinînd dîrlogii scurt, spre a nu poticni în vreunul din hîrtoapele drumului. Pasul calului se simţea cum se înviorează şi se îndeamnă... Iancu bănui că nările lui vor fi adulmecat miros de iesle, aşa că îşi adună din nou sprîncenele, ca să străbată negura şi să vadă cam pe unde ar fi putut să fie... Curînd, dintr-o parte a braniştei auzi un nechezat sitevit ; opri din nou calul şi după o scurtă gîndire îl cîrmi către locul unde bănuia să fie o casă, sau măcar un om. La cîţiva paşi numai, abia ferit de drum, dădu de un zăplaz înalt de mărăcini, care închidea un han cu ferestre oblonite şi cu zăvozi puşi pe pricină. Dinăuntrul lui, nici o luminiţă care să străbată printre scîndurile obloanelor, însemnînd, după obicei, că era locuit.

În lungul drumului şi prin sate se presărau des hanuri călcate de hoţi sau date focului, rămase pustii... Nimeni nu mai căuta adăpost în ele, ferindu-le ca pe locuri blestemate. În jurul lor creşteau bălării înalte, iar oamenii prinşi de miezul nopţii sau vreme rea se înspăimîntau, năzărind că aud cîntec de cucuvaie şi taifas de strigoi... Sufletele oamenilor ucişi şi jefuiţi aci dau ocol zidurilor, neodihnite, ispăşind păcate pe care, la rîndu-le, le vor fi avut, jelind ceasul cîinesc al săvîrşirii lor din viaţă... Doar cîte un tîlhar, fără teamă şi suflet, îşi odihnea oasele fărîmate sub astfel de acoperişuri, ştiindu-se fugărit sau căutat de potere.

Iancu se trase înapoia unui oblon şi bătu cu pumnul, spre a trezi pe cei dinăuntru. Zăvozii nu-l slăbeau de loc, sărind în jurul calului şi lătrînd furioşi ; nu primi însă nici un fel de răspuns. Intrat la bănuială şi nevoit de urgia vremii, ocoli faţa hanului, ducîndu-se către unde credea că ar fi coşarea, după care avea să vadă ce mai are de făcut. Cîinii ostenind, îngenară lătratul, mulţumindu-se să mîrîie cu botul înfundat în paie.

Iancu descălecă, apucînd dîrlogii pe după mînă ; trase cremenea şi iasca din brîu şi scăpărînd în amnar aprinse un muc de lumînare, luat ca pentru drum de noapte şi conăcit pe cine ştie unde... Ferind de ploaie şi vijelie, lumină locul pînă la uşa coşarei, pe care o împinse în lături. Din pervazul ei văzu două trupuri de bărbaţi plini de sînge şi legaţi fe-

deleș... Bănuielile lui dobîndeau temei. Agăță dîrlogii de cioaca ușii și scoase junghiul din teacă, tăind legăturile oamenilor, destupîndu-le gurile de căluși. Amîndoi erau leșinați și păreau morți. Se întoarse la țuțuroiul streașinii și umplînd pumnii cu apă, îi stropi, trezindu-i.

— Ce este cu voi, oameni buni?

Slăbiți din pricina sîngelui pierdut și înfricoșați, abia putură răspunde:

— Ne-au călcat hoții și ne-au fărîmat oasele cu patul puștilor... Ferește-te că sînt mulți și te omoară!...

Iancu îi sprijini de subsuori, ajutîndu-le să se ridice în capul oaselor. Află că era hangiul și băiatul lui. Tîlharii, oameni de adunătură, arnăuți și țigani fugiți din slujbele lor, turci răzlețiți de oaste și români nărăviți în rele, erau în han, prididiti de băutură și dormind buștean. Duceau cu ei sarcini cu lucruri și pungi cu bani, dobîndite prin jaf... Cai nu aveau neputînd intra cu ei prin desișuri atunci cînd i-ar fi încolțit poterile.

Pricepînd cu ce i-ar fi putut împicioroga și întări curajul, luă din desagii de pe cal boata cu rachiu, dîndu-le pe gît cîte o înghițitură țeapănă.

— Măi oamenilor... Ați auzit voi de Iancu Jianu?... Eu sînt ăla!

Oamenii, ca împinși de putere dumnezeiască, săriră în sus, legați la curaj și plini de încredere.

— Boierule, Dumnezeu te-a trimis; ai milă de noi și nu ne lăsa de pagubă și rușine... De-am ști că dărîmăm casa pe ei, dar să nu-i lăsăm vii!

— De-asta să n-aveți voi grijă!... Luați furcile din capul ieslei și să mergem... Să stați înapoia mea, la ușă, pînă vă chem eu... Și să dați cu latul furcii, numai la cap, ca să-i ametiți...

Pe orbecăite, cei trei o luară spre han, urcînd scăricica din dosul lui. Intrară într-o mică sală, unde se deschidea gîrliciul pivniții; hangiul lăsă oblonul jos, încet, după care o luară înainte. Trecură pe lîngă celarul lăsat troacă, oprindu-se în fața unei uși.

— Aci sînt, boierule... Auzi-i cum sforăiesc...

— Treci înapoia mea și să-mi luminezi din pervazul ușii... Să stați cu furcile gata, ca să nu se strecoare vreunul și să fugă...

Iancu împinse ușa în lături, încet... Tîlharii dormeau care pe unde apucaseră, avînd în jurul lor oale de vin golite și resturi de mîncare... Armele, pistoalele și cuțitele le aveau la brîie; cîteva puști prost ținute stau rezemate de un zid. Erau cu toții paisprezece tîlhari; paisprezece namile cu fețe pămîntii și urîte, îndobitocite de viață trăită în rele...

Adună puștile și le dădu înapoi băiatului; goli apoi brîiele de pistoale și cuțite. Cînd vreunul din ei se trezea și încerca să se ridice, pumnul lui Iancu îi închidea gura, trîntindu-l din nou la odihnă.

Terminînd cu strîngerea armelor, ceru băiatului să-i aducă o funie țeapănă, cu care să-i lege.

— Te pricepi, mă, la treabă din asta ?...

— Îi leg, boierule, să nu-i mai dezlege nici cu iarba fiarelor !...

— Haide, începe... Sculați, bă păcătoșilor, că a picat potera peste voi !... Ridică-te, balaure !... Sări în sus, lefegiu lacom și fără credință !... Crapă-ți ochii, rumân lăptat de cățele !... Treziți-vă, că v-a picat ploconul la drum și vă așteaptă cald !...

Trecînd pe lîngă fiecare din ei, îi izbea cu botul cizmei, pe unde nimerea... Buimăciți de somn, tîlharii săreau în sus, ducînd mîna la brîul golit de arme... Pumnul greu cădea des, ametind pe cei ce cutezau să se împotrivească... În ușă, colții de furcă ai hangiului așteptau ascuțiți, tăind orice poftă de fugă...

— Leagă-i, mă !... Lipiți-vă de zid și stați potoliți, pînă vă vine rîndul la fiecare...

Băiatul hangiului, bucuros și îndemînatic, începuse să-și facă meșteșugul, înțepenind în funii trainice, trupurile tîlharilor. Cînd veni rîndul unui albanez voinic și fioros, se pomeni izbit puternic în piept și trîntit pe dușumea... Și tot în același timp se auzi o detunătură de pistol, care sîngeră capul tîlharului, adormindu-i pentru totdeauna voinicia și curajul...

Iancu îi măsură pe rînd, cu ochii crunți.

— Păi de-ăștia îmi sînteți, tîlharilor ?... Ați încăput pe mîna poterilor de năzuiți să vă mai scăpați capul ?... Sau seamăn eu a cîrc-sărdar fricos și cocoșat, ca să credeți că vă merg meremeturi de-alde-astea ?... Vă spînzur pe toți și vă las hoiturile cîinilor și fiarelor, dacă mai cutezați să vă împotriviți !

Venindu-şi în fire, băiatul îşi văzu de treabă, adunînd ocheţii funiei mai strîns, trîntindu-i ferecaţi la pămînt.

Cînd lucrul fu terminat, Iancu adună pungile cu bani, hotărînd asupra lucrurilor de jaf :

— Să opriţi ce este al vostru, iar restul să-l daţi nevoiaşilor din sat ; ca să ştie şi ei că pe uliţele lor a trecut Iancu Jianu, şi să pomenească de numele lui a bine... Luaţi-vă şi banii pe care vi i-a furat, că să nu rămîneţi de pagubă... Şi plata jafului de mîncare şi băutură, să vă mulţumiţi viaţa care v-o fărîmaţi muncind, în mama pustiei şi în gura fiarelor şi a hoţilor... Restul banilor îşi au socoteala lor.

La ziuă, pe poarta isprăvniciei din Cărbuneşti, unde forfota poteraşilor nu-şi mai afla margine, Iancu intra pe jos, jeluindu-se cui avea timp să-l asculte, cu căciula ţinută în mînă :

— M-au jefuit tîlharii, oameni buni !... Mi-au luat bruma de parale pe care-i aveam pentru negoţ, şi calul, şi armele... Şi mi-au fărîmat oasele în bătaie, de abia mă mai ţin pe picioare...

— În ce loc te-au călcat hoţii, mă ?

— La hanul de din vale de sat, boierule !... Trăsesem ca să nu mai stau în bătaia ploii şi a vijeliei şi să-mi hodinesc oasele şi calul !... M-au lăsat sărac şi beteag, boierule !...

Ispravnicul ridică din umeri, neputincios.

— Ce să-ţi fac, om al lui Dumnezeu !... Dacă i-am putea prinde, poate că ţi-am mai putea întoarce ceva din bani... Unde vrei să-i găsim ?

— La han, boierule !... Că erau beţi şi nu-şi mai ştiau de cap... Cred că o să scapete soarele peste ei dormind...

Ispravnicul chemă căpitanul de poteră, povestindu-i cele auzite şi sfătuindu-se ce aveau de făcut... Isprăvind taifasul, hotărî :

— Uite, mă, reped arnăuţii călări să vedem dacă avem norocul să-i prindem !... Poate să fii tu mai al lui Dumnezeu, că noi pătimim de-o vară întreagă şi nu putem pune mîna pe ei !...

Iancu mulţumi plîngăreţ, plecînd pe poartă, îndoit de şale şi şchiopătînd... În urma lui, arnăuţii călări şi înarmaţi ridicau stropii băltoacelor, gonind să pună mîna pe tîlhari.

La înapoierea lor, peste bucuria de a-i fi prins, legați gata, căpitanul poterii arăta semne de nemulțumire și îngrijorare.

— Ei, ce te ții plouat, căpitane? În loc să fii vesel că are să-ți vină răsplată și cinste de la pîrcălab, parcă tot mai mult te posomorăști!...

— Apoi de, știu și eu!... Poate că are și asta o socoteală!...

— Care? Ți-a scăpat vreunul din mînă?

— Mai știi!...

— Nu te mîhni degeaba!... Aștia erau toți!... Unde o fi negustorul ăla cu paguba, să ne spună el cîți erau!... Mă, căutați-l pe amărîtul ăla de l-au călcat hoții și aduceți-l încoace!... Vedeți că trebuie să fie prin sat!...

Căpitanul poterii se uită la ispravnic, zîmbind acru.

— Nu mai fărîma oamenii pe drumuri, că n-are să-l găsească niciodată!...

— Cum să nu-l găsească? Am găsit noi pe alții, dar pe el!...

— Cu ăsta o să fie mai greu, fiindcă îl cheamă Iancu Jianu.

Auzind, ispravnicul simți că i se ridică un nod în gît și că-i vine a leșin.

— Iancu?... Asta este minciună; dacă ar fi fost el, nu-l puteau jefui și stîlci în bătaie niște hoți de teapa ăstora!...

— Păi nici nu s-a întîmplat așa!... Află că pe toți i-am găsit ferecați în funii, iar prada lor de bani zburată în desagii de pe calul lui Iancu!...

Ispravnicul își dădu căciula pe ceafă, fluierînd prelung a pagubă...

— Aoleu, dar proști mai sîntem, băiatule!... Am scăpat ploconul ăl mare din mînă!... Să nu se audă vorbă la pîrcălab, că ocna ne mănîncă!...

La care căpitanul răspunse, oftînd:

— Și eu zic tot așa; dar poate că a fost mai bine că l-am scăpat... Cu Iancu Jianu nu știi niciodată cum o să iasă lucrurile!...

În puterea nopții, răzbit de umezeala și frigul toamnei pe sfîrșite, Iancu trecea apa Motrului, apropiind de Cloșani. Calul, neliniștit de zgomotul apei, sforăia pe nări, călcînd fricos peste pietrele presărate în albie... Cerul se spălase de nori, luminîndu-se în mulțimea stelelor mărite și strălucitoare. Carul mare sta cu protapul întors spre miazăzi, iar cloța cu pui venise în dreptul unde se cuibărea la vremea prînzișorului.

Cumpănind timpul de mers, Iancu își dădu cu socoteala că înainte de răsăritul zorilor să fie ajuns la casa vătafului din Cloșani... Înfrigoșat, strîngea mai mult marginile abalei și călcîiele în coastele calului. Prin negurile care prindeau să se alunge, se simțea umezeala rece a brumei de toamnă pătrunzînd pînă la piele... Poteca, tăiată printre colțuri de piatră, îi îngreuna mersul, ca și ramurile copacilor crescute fără socoteală.

Cînd auzi lătrat de cîine, înțelese că era ajuns și că va avea unde odihni calul și-și usca țoalele.

Casa lui Tudor, făcută din bîrne încheiate și acoperită cu șiță, sta pitită în mijlocul unei livezi de pomi, bărăcată pe un piept de deal. Iancu urcă poteca spre ea, oprind în dreptul stîlpilor care-i sprijineau streașina. Înăuntru, în firidă, ardea lumină, semn că vătaful se trezise din somn. Înainte de a da gură ca să iese careva să-i deschidă, tropotul copitelor scosese în pervazul ușii chipul lui Tudor.

— Bine ai venit, frate Iancule !...

— Bine te-am găsit, frate Tudore !...

— Descalecă și dă calul să ți-l ducă la coșare... Bă Nicolaie, dă-te jos din pod și ia calul boierului și pune-l cu botul

la iesle !... Intră în casă, Iancule, și scoate-ți rogojina la uscat, că te văd făcut ciuciulete !...

Iancu, uitînd de osteneală, sări de pe cal, lăsîndu-l pe seama unui vișan de român, somnoros și cu chica plină de pleava așternutului. Dădu mîna voinicește cu Tudor și intră în odăița scundacă, cu pereți lipiți cu balegă și spoiți proaspăt cu var.

— Mai întîi să te supăr cu un gît de rachiu... Știu că la osteneală este bun și-ți ia cu mîna durerile de șale și fărîmătura de oase...

— Nu strică ; dinspre partea asta am cam pătimit pe drum. Că pe unde îmi era aminte să hodinesc, numai de năcaz am dat... Și ploaia, ca vrăjmașul, s-a ținut de capul meu...

— Drum lung, Iancule...

— Nu este mai lung ca de la tine la Fălcoi ; și dacă n-ai pregetat tu să-l faci și nu te-ai văitat de osteneală, de ce să rămîn eu mai prejos...

Tudor ridică ușor stufoșii sprîncenelor, înseninîndu-se a voie bună.

— Ei, bată-te norocul, Iancule !...

După ce-și legară burțile și curajul cu cîte-o înghițitură de rachiu, băut din boată, se așezară pe marginea laviței, năvădind la pînza vechiului lor taifas.

— Frate Tudore, am venit să te întreb care-ți mai este gîndul și dacă ai hotărît s-o alegi într-un fel... Că, după cum știi bine, drumurile mele s-au luminat și, slavă Domnului, pînă acum numai a bine aduc...

Tudor rămase tăcut, cu ochii îndreptați spre o grindă a tavanului... Iancu, cunoscîndu-i felul, continuă fără a mai aștepta răspunsul.

— Nu înțeleg prieteșugul tău cu Sava și Olimpii, și nu cred că ai jurat credință Eteriei, de care nu se leagă nici unul din păsurile neamului nostru... Vrăjmaș al fanarioților, prigonit de Caragea, care să fie rostul frăției tale de arme cu acești oameni, care numai de pagubă ne-au fost, de pe urma cărora am pătimit mai rău ca după turci ? Ai crezut că, odată liberată țara lor de sub turci, se vor urni de aici, spre a se așeza în pămîntul lor ?... Te-au amăgit !... Nu știu dacă protecția împăratului rusesc nu este tot o înșelătorie a palicarilor, pentru a înfierbînta mințile oamenilor și a-i trage de partea lor... Pînă acum, însă, nu s-a arătat nici un semn după care să înțelegem că lucrul poate fi adevărat !... Și grecul, ca și turcul sînt gunoaiele caselor noas-

tre și trebuiesc măturate... Poate că tu știi altceva, pe care în pustietatea Fălcoiului eu nu l-am putut afla ; cred însă că mintea ți-a fost amăgită și sufletul ți-a stat aplecat greșit către o sămînță de oameni care nu merită nici mila și nici îngăduiala noastră.

Pentru dovedirea acestui adevăr am luat în spinare osteneala drumului, lăsîndu-mi treburile și oamenii, înfruntînd primejdia poterilor puse pe urmele mele. Căci, fără supărare, prietenia ta cu Eteria aduce o vrăjmășie faptelor mele...

Auzind această presupunere, Tudor, icnind de pe laviță, pironi ochii încruntați către Iancu.

— De ce mă asuprești cu bănuiala, frate Iancule ?... Mă crezi atît de fățarnic, încît să ocolesc o vrăjmășie, atît de slab că n-aș îndrăzni să retez duhul unui rău cu care nu mă pot împăca ? Treburile stau însă altfel !... Grecii au și ei nevoie de ajutor ; și de ce să-i bănuim înainte de a le vedea cinstea și obrazul !... Își cer libertatea și pămîntul ; m-am legat să fiu alături de ei, pînă la izbîndă... Or, pămîntul lor este dincolo de mare, iar așezarea aci vremelnică și silită... Învingînd pe turci, vor pleca la vetrele lor, lăsîndu-ne pămîntul slobod... Izbînda lor va fi și a noastră, înțelegînd turcii că a trecut vremea robiilor și că ni se cuvine și nouă libertatea, la care au drept toate spițele de oameni...

Iancu clătină din cap neîncrezător și mîhnit.

— Frate Tudore, văd că mi-a fost drumul fără folos ; mă înapoiez cu vechile mele credințe, din care nu vorba meșteșugită a omului, ci fapta cea văzută mă poate scoate... Eu nu mă las amăgit de dulceața și minciuna cu care își îmbracă ei șiretenia... Peste cugetul nostru, atît de deosebit, va veni judecata vremurilor ; și atunci se va vedea care din noi doi a avut dreptate !... Pagubă însă de bietul popor, care așteptînd să mîntuim pe străini, rămîne să se istovească, depărtat de sprijinul ălor pe care punea temei.

Plin de amărăciune, Iancu se ridică de pe laviță, măsurînd lungul odăii, cu tălpile ca pe jărăgai.

— Lucrurile trebuiesc pornite cu socoteală, frate Iancule !...

— Socoteala este una : cea pe care o răfuiesc eu acuma...

— Cu timpul, vei vedea că nici cu a mea n-am să rămîn de rușine...

— Să-ți ajute Dumnezeu... A mea însă este ținută din scurt, și încheiată la timp...

— Frate Iancule, cred că ai să mîi az-noapte la mine... Odihnește-te și, după ce ți-oi drege oasele, o să stăm de vorbă mai pe-ndelete... Și pînă la urmă să facem să fim înțeleși, așa după cum în cugetul meu am vroit totdeauna...

Iancu se opri locului, privindu-l îmbunat.

— Frate Tudore, nu mi-am pierdut mintea ca să pornesc vreun gînd de vrăjmășie împotrivă-ți... Pătimesc însă în strînsoarea răului pe care-l întîmpin pretutindenea, și nu știu cum să grăbesc să pot fi de ajutor ălor nevoiți... Nu se mai poate aștepta ; drumul tău este zăbavnic și prea pe înconjur... Dacă făgăduielile grecești vor fi curate, îmi voi lua în suflet păcatul bănuielilor cu care i-am osîndit...

Nemulțumirea lui Iancu zgîrîia sufletul vătafului ; hotărît să-l împace, îl apucă de umeri prietenește, silindu-l să se așeze pe laviță.

— Ehe, frate Iancule, văd că nu este chip să-ți dea în de-a bună... Te-au otărît rău oșiștiile de oameni și mi-au scurtat cinstea față de tine... Ți-or fi spus ei că m-am dat cu Eteria ; dar dacă-ți este a supărare și nu vrei să stai mai mult la mine, atunci am să te deslușesc pe de-a-ntregul... Mă crezi atît de îmbrobodit, încît să nu fi văzut toate cîte le tragem de pe urma stăpînirii străine ?... Am uitat, crezi, junghiul lui Caragea care m-a ținut departe de casă și după care era să-mi pierd viața ?... Minciuna asidosii și întreirea dăjdiilor ; lăcomia slujbașilor pentru adunarea huzmeturilor și pricopsirea lor ; necinstea cu care spurcă obrazele pămîntenilor ; dezmățul vieții de la curtea domnească, în ciuda pacostelor care s-au lipit de pămîntul țării ?... Și crezi că m-am înțepenit locului, și mi-am pus brațele cruciș, mulțumindu-mă să fluier a neputință și pagubă ?...

— Asta este ceea ce vroiam să știu...

— De la Poala muntelui, pînă sus la Novaci și Tismana, pandurii mei cu care am ținut piept turcilor șase ani de zile, colindă și leagă cete de voinici, gata să lupte alăturea de mine... Așteptăm numai ceasul prielnic al începutului... Și care, spre deznădejdea mea, întîrzie... Pînă atunci, însă, tot ce ai început să faci tu este binevenit și sfințit... Omenirea se mișcă mai viu, simțind că vremea mîntuirii este aproape... De cum am auzit că ai pornit răzmerița, m-am bucurat din inimă, știind că lu-

crul, înnădindu-se, are să-mi ușureze mult munca mea... N-are să întîrzie prea mult pînă cînd am să-ți dau veste că nemulțumirea a scos cap și prin părțile Gorjului și că puhoiul a pornit de vale, spre a se împreuna cu cel din șesurile Romanațului... Asta mi-este gîndul, frate Iancule, pe care zoresc să-l văd împlinit !...

Iancu se ridică de pe laviță, înseninat și mulțumit.

— Frate Tudore, vorbele tale mi-au făcut mai ușoară calea de întors... Mă bucur că nu mi-au fost înșelate cu nimic nădejdiile...

Amîndoi își petrecură timpul vorbind pînă sub scăpătat, în livada vătafului, trîntiți pe așternutul de frunze ruginite de brumă. Cînd soarele ajunse sub geana dealurilor, Iancu se ridică, gata de plecare.

— S-auzim de bine, frate Iancule !... Să-ți dea Dumnezeu noroc și izbîndă !... Și să nu fie pe voia vrăjmașilor, pe care de-a valma îi avem...

Șetrarul încălecă, scoborînd la pas poteca însemnată peste bulgării de piatră cotropiți de mușchi... După ce trecu înapoi Motrul și ajunse în drumul de poștă, slobozi frîul, îndemnînd calul cu un chiuit care arcuia dincolo de crestele codrului, pînă către locul de vatră al vulturului din Cloșani.

În marginea Jiului, într-un loc unde pădurea Bucovățului se rărea, însemnînd o branişte acoperită cu iarbă, un cioban căptuşit în cojoc miţos sta trîntit la rădăcina unui ciot cu faţa către miazănoapte, cîntînd lunatic apelor care curgeau domoale :

Ciobănaş plecat la vale,
Cînţi cu fluierul a jale,
C-au pornit iar ploile,
Risipindu-ţi oile...

Auzind zgomotul de copite, ciobanul sări în sus, ducînd mîna către brîul în care, în loc de fluier, avea pistoale şi junghi.

— Mai domol, Duduveică !... Aşa este cînd o iei ca după oi, pe valea Olteţului ; ţi se năzare a spaimă din te miri ce !...

— Să trăieşti, boier Iancule !... Ai dreptate, mă luasem cu gîndul şi-mi uitasem de mine... Dar pentru asta nu rămîneam de ruşine cu slujba...

— Ce a mai fost pe la voi ?...

— Bine. Prin marginea Bucovăţului au bîntuit arnăuţi de-ai agiei şi au înmoptat în două rînduri la curtea mănăstirii... Oamenii noştri nu i-au slăbit din ochi şi ne-au adus veste că nu li se-ndemînă să urce pe Jii în sus... Ieri au pus şeile pe cai şi au luat-o de din jos, spre Livezile...

— Duţă s-a întors ?

— Da... Hodineşte şi el, că era frînt de şale.

— Mi-a adus vreun răspuns de undeva ?

— Două ; le are în chimir...

— Vreun năcaz n-a păţit la drum ?

— De-ăla mai mărunțel... Dar a scăpat, slavă Domnului, teafăr... Numai c-a risipit din plumbi, ca să reteze drumul pricinașilor !...

— Acuma unde sînteți trași ?

— Mai la deal, spre Leamna...

Calul mergea la pas, pe poteca din marginea apei ; prin mărginile pădurii, lăsată pînă în mal, se presărau siliști mărunte, însemnînd locuri pe unde șezuseră, fugiți de frica ciumii, boiernașii și negustorii Craiovei. Bordeiele de adăpost, ridicate fără îndemînare și pripit, stau scufundate în gropi, prăbușite de greutatea brazdelor de pe acoperișuri. Stoluri de ciori se ridicau în văzduh, cîrîind a iarnă.

Cînd ajunseră în marginea satului, cotiră spre deal, urcînd pe drumul brăzdat de apele ploilor și așternut cu pămînt lutos. Ramurile de alun, sărace de frunză, se încrucișau dese, crescute otova printre trunchii de stejar, îngreunîndu-le mersul. Duduveică trecu înainte, ferindu-le cu mîinile și descurcînd drumul. Iancu, grăbit să ajungă în tabăra cetașilor, înfrunta plesniturile smicelelor, scăpînd des cîte o sudalmă fără folos... În capul dealului dădu de ai lui, prinși de treburi, cu care să le mai treacă timpul. Stînguleasa icni de la rădăcina unui copac, prinzînd calul de dîrlogi și ducîndu-l la iarbă, alături cu ceilalți.

Auzind glasul lui Iancu, Duță își trase cerga de pe ochi, venind să-și dea socoteala drumului. Scotocindu-se prin chimir, scoase două scrisori, pe care le întinse lui Iancu, lămurind :

— De la Găleșeasca și de la boier Gligorașcu...

— Bravo, Duță, dar din gură nu ți-au spus nimic ?

— Ba mi-au spus și din gură ; dar tot ferit și pe fugă, ca să nu-i simtă careva din iscoadele agiei sau ale curții domnești... Că acolo stau cu presura în colivie și tot cu inima ticăind... Urîtă viață, n-am ce zice... Eu, unul, n-aș putea răbda să stau în pripon și să pătimesc, trăind ca neoamenii, după tipic... Cînd ți-este de jupînița, s-o bată vîntul și te miri în ce i se mai ține sufletul... Boierul Gligorașcu, ca rumânul, de... Se mai ia cu ciubucul și cu plosca, fie-mi iertată necuviința, ca după obiceiul neamului... Sau încalecă bidiviii domnești și o răznește pe la margini, ca să-și amintească de Svorsca...

Nerăbdător, Iancu îi scurtă pofta de vorbă lungă și de clacă.

— Nu te mai deșira în poveşti şi spune-mi vorba de mi-a trimis-o văru-meu sau jupîniţa. Şi pe urmă om avea vreme şi de poveşti...

— Ai dreptate... Dumnealui, boier Gligorașcu, mi-a spus că ţi-au pus preţ capului şi că domnia a repezit alte cete de arnăuţi, cu sărdari şi căpitani de poteră, ca să te prindă şi să te înfăţişeze divanului, viu sau mort... În capul lor au pus pe cîrcsărdarul Iamandy, care a făgăduit să te dea gata pe curînd, avînd să se răcorească pentru socoteala aia veche, pentru care i-ai rămas dator... Zice că este otărît şi pornit nevoie mare !... Dumnealui, boier Gligorașcu, îţi dă sfatul frăţesc să-ţi fereşti pielea şi să nu faci pe voia vrăjmaşului... Crede că n-ar fi rău să te tragi spre munte, la vreun adăpost sigur de iarnă...

Iancu îşi dădu căciula pe ceafă, căutînd spre vîrfurile golaşe ale copacilor.

— Asta o s-o judecăm noi mai pe-ndelete şi o să vedem ce este de făcut...

— Dumneaei, jupîniţa Sultana, îţi trimite multă sănătate şi gînduri numai de bine... Şi te roagă să crezi în dreptatea şi puterea lui Dumnezeu, care n-o să întîrzie să-ţi dea semne.

Auzind, Iancu apucă umerii lui Duţă, zguduindu-l puternic.

— Asta a fost vorba jupîniţei, Duţă ?

— Asta, boierule... Şi cînd mi-a spus-o, se îmbujorase la faţă şi-i străluceau ochii, de parcă îşi înzecise sufletul şi curajul... Şi-şi ţinea mîna pe inimă, căutînd să pună zăpor bătăilor, uitîndu-se către icoana Maicii Precista... Ce să-ţi spun, boierule ! Cît sînt eu de rătan şi de cruce-ntreagă de rumân, dar sta să mă podidească lacrimile, uitîndu-mă la trupul ăla de trestie, care ducea atîta curaj...

— Aşa este, mă ?...

— Aşa este !

— Ei, atunci să ştiţi cu toţii că iernaticul n-o să-l facem prin găurile muntelui, ci prin părţile noastre, pe pămîntul Romanaţului... Să stăm tot alături şi la-ndemîna oamenilor, aşa cum ne-a fost gîndul de la început... O să trecem Jiul înapoi, spre bordeiele noastre, şi după ce ne-om risipi prin sate şi om împărţi banii ce-i avem oamenilor nevoiaşi, să căutăm şi noi un loc unde să putem ierna. Din cînd în cînd, dacă nevoia o

cere, mai picăm la cîte-o ușă ciocoiască, așa ca să ne împăcăm năravul și lipsurile de le-om mai avea...

— Așa să facem...

— În pămîntul Romanaților ne putem feri mai bine ; îi cunoaștem și negurile și luminișurile, pe-ăi buni și pe-ăi răi.

— Bine ai judecat...

— Ne mai putem bucura din cînd în cînd să ne vedem casele și pe-ăi de ne-or aștepta.

— La primăvară trag nădejde să avem mai mult spor și să auzim coborînd și de prin partea muntelui zvon de răzmiriță...

— Ar fi bine să se întîmple așa !...

— De ce te îndoiești, Tiplă ?... Arunci o piatră într-o gură de oenă părăsită și tot ți se întoarce hăuitul afundului !... Tu nu simți că în jurul nostru se adună sufletul înmulțit al ălor pentru care ostenim și ne fărîmăm ?... Și nu înțălegi că de basmele și cîntecele lor se leagă dragostea cu care sînt întîmpinate faptele noastre ?...

— Așa o fi... Mintea noastră însă nu pricepe pe de-a rîndul...

— Cînd s-o împrimăvăra și o porni iar volbura apelor, o să ne găsim înmulțiți cu cetele ălor de la munte, pe la care mi-am abătut acuma drumurile, cu oamenii satelor de pe tot cuprinsul țării...

— De le-ar da Dumnezeu gîndul ăl bun !

Iancu se trase apoi deoparte, spre a citi scrisorile pe care le băgase în sîn, spre a nu cădea, față de cetași, sub bănuiala vreunei îngenuncheri sau slăbiciuni muierești, prin zorul de a ști ce-i sorisese jupînița...

DE OLAC SPRE BUCUREŞTI

„Drumu' împărătesc
Şi calul boieresc..."

Căutînd spre cerul învineţit de toamnă, Duţă văzu că a trecut de miezul nopţii... Stelele clipeau mărite, iar carul mare scobora dejugat, spărgînd cu vîrful protapului geana dinspre miazăzi. Zaharia trecea de strajă, stînd pe un buştean, privind spre scînteiele care zburdau în văzduh, ţîşnite din focul de vreascuri... Învelit în cojocul întors pe dos şi ţinînd cu amîndouă mîinile ţeava puştii, asculta murmurul Jiului, zgomotul pădurii peste care cădea spic de chiciură, gata să-şi trezească cetaşii la cel mai mic semn de primejdie...

Duţă trase calul în dreptul focului, cercetîndu-i din nou potcoavele, strîngîndu-i chinga. Agăţă la oblînc o pereche de desagi cu merinde, îşi pipăi pungile cu plumbi din sîn şi pistoalele din brîu. După care, îndesîndu-şi căciula pe urechi, sări în şa, scoborînd către malul Jiului...

— Să nu vii cu cojocul hărtănit de careva, frate Duţă !...

— Atîta năcaz să ai tu în viaţă !... Vezi mai bine să nu moţăi şi să cazi cu nasul peste jeregai !...

— Multă sănătate cîrc-sărdarului Iamandy ! Poate că dai ochi cu el prin Bucureşti, şi te pofteşte la refenea...

Drumul lui Duţă, trecînd prin Craiova, se încărca chiar de la început de primejdii. Spre a le putea feri, împinse calul la trap, vroind să ajungă în viile de dincolo de oraş, înainte de a se lumina de ziuă. Săltînd în scări, cu căciula trasă spre nas, străbătu uliţele adormite, ocolind podul negustorilor, pe care ar fi putut întîlni vreo caraulă, ieşind pe la mănăstirea Postelnicului Firu, afară din oraş.

Cînd se văzu ajuns la piciorul dealului cu vii, o întinse liniştit la drum, socotind că are de făcut mai bine de zece poşte... Îşi înălţă căciula pe cap şi începu să fluiere un cîntec de pe

malul Oltețului... Judecat după înseninarea feței, părea că împărățește drumul și codrul, că orice primejdie omenească este pulbere așternută sub copitele calului... Din cînd în cînd, spre a goni urîtul singurătății, înviora văzduhul cu cîte un chiuit haiducesc, sau da gură puilor de vulpe și iepurilor care-i tăiau calea.

Cînd soarele apunea, reveneala și mirosul de salcie ruginită îi vesti că se apropie de zăvoaiele Oltului. Odihni puțin, întins pe așternutul de frunze, cu dîrlogii lungiți și petrecuți pe după mînă, după care trecu apa pe pămîntul muntenesc. Noaptea îl prinse în marginea Plopilor-Slăvești, în viile rămase părăginâ ale boierului Amza Jianu, vărul lui Iancu. Cula, altădată îngrijită și plină de viață, înnegrea, singuratică și pustie, pe pieptul de deal de deasupra Oltului mic, cu șindrilă răvășită și știrbă. Din coperișul ei beteag se ridicau țipete de cucuvaie... Înglodat în năcazuri și scîrbit, boierul Amza o lăsase în plata Domnului, mulțumindu-se cu ce-i aducea plocon, pe răboaje măsluite, un logofăt pus anume...

Întinzînd-o pe drumul codrului Vlăsiei, i se lumină în Drăgănești de Vlașca, în jurul căruia se descurcau tarlale de porumb și locuri de vie. Ochi o cramă, pusă pe tălpi de salcîm, unde după toate semnele nu putea fi țipenie de om ; și se îndreptă spre ea, gospodărindu-se printre butucii prididiti de ierburi, îmbătrîniți și noduroși... Desfăcu funia din jurul gîtului calului, priponindu-i capătul de un ciot... Avea de odihnit pînă către seară și, după socoteala lui, nu putea fi tulburat de careva...

Nu se oprise să odihnească într-un tîrg, știind să pe la hanurile de gazdă se cuibăreau tot felul de hoți ; de altfel și hoții ca și oamenii agiei tot ăle gînduri le aveau cu drumeții... Căci dacă întîmplarea l-ar fi dat pe mîna vreunui agă sau căpitan de poteră rînduit să-l apere, jupuiala era mai sigură și pînă la os... Dormind iepurește, urechile îi prindeau zgomotul păscutului, foșnetul de frunze și joarde, fîșîitul șoarecilor de cîmp care rodeau resturile uscate de ciorchini...

Către seară o porni din nou ; zorile dimineții desprinzîndu-se din cerul cenușiu și scoborît îl aduse în marginea Bucureștilor, la capătul Podului Calicilor.

Bucuros de tot ce putuse izbîndi, își făcu cruce descurcată, mulțumind în gînd sfîntului Spiridon că-l mîntuise de primej-

dia vreunui năcaz hotesc... Trase în dreptul unei cişmele, unde luptînd cu mocirla şi gloata cărăuşilor poposiţi peste noapte în jurul ei, ajunse la jgheab, adăpîndu-şi calul... Apoi se aciuă lîngă focul unor călători de prin părţile Argeşului, înapoiaţi cu carele goale de la schela Olteniţei, unde fuseseră în podvezi. Simţea nevoia să-şi dezmorţească picioarele rebegite în scări şi să mai asculte vorbă omenească.

Carele, adunate în cerc, cu protapele înăuntru, făceau adăpost vitelor, care se zburliseră de vremea rea... Călătorii îşi aveau ceaunul de mămăligă pus pe crăcan de corn şi se chiverniseau pentru mîncare. În găvane scobite în lemn de plută, grămădeau ceapă tăiată cu cosorul, amestecată cu poşirică trasă de la gura vranei...

Robind la viile egumenului Damaschin, din Gura Văii şi din Coasta Cîmpului, abia se puteau ajunge şi ei de borhotul şi scursorile de drojdie prinse în preţ de jaf, cu care închipuiau o mîncare de drumeţ nevoiaş, ce nu lega la burtă.

Viile, altădată Brîncoveneşti, presărate cu foişoare frumoase, întreţinute prin grija cea nehodinită a agăi Radu Golescu, căzuse în stăpînirea prădalnică a străinilor, care nu cunoşteau mila sau creştinătatea...

Văzînd că este între oameni necăjiţi şi de credinţă, Duţă îşi legă calul de şuşletele unui car, plătind cinstit mîna de fîn pe care i-o aruncă dinainte... Se împrietenira curînd, apucînd-o pe calea taifasului, dînd răgaz vitelor să rumege nutreţul şi să-şi odihnească picioarele. Cum nu ştia seama Bucureştiului, Duţă se bucură de tovărăşia cărăuşilor, al căror drum ducea pe Podul Calicilor, pe unde îşi avea şi el treaba.

Auzi din gura lor de viaţa silnică a oamenilor din partea locului, încărcată de robie şi nedreptate, de toată osînda sărăciei şi a jafului nemilos... Birurile, căzute la timp nepotrivit, îi lăsase fără bucate de hrană şi le rărise vitele din bătătură ; iar cele rămase se hăcuiau pe drumul podvezilor, scoborînd la schela Dunării tot bunul de hrană adunat cu sila şi pe nimic de capantiii şi de scăunaşii străini.

Aceeaşi viaţă ca prin părţile Romanaţului, ca de pretutindenea...

Sfioşi, oamenii vorbeau de răzmiriţa lui Iancu Jianu, care le răcorea zăduful căşunat de stăpînire...

Cînd soarele ajunse în creştetul cerului, înjugară boii, luînd-o la drum către casă. Duţă porni şi el pe jos, ţinîndu-se

alăturea de unul dintre cărăuși, flăcău mai dezgheţat şi umblat prin lume...

Podul Calicilor era aşternut cu podine groase, prinse în urşi, toate din lemn tăiat din codrii Vlăsiei, pe alocurea putrezite, cu gropi mocirloase sau umplute cu gunoaie care dau de pagubă sănătatea omenirii şi picioarele vitelor. Epitropia, în grija căreia era dată îngrijirea podului, nu se trecea cu firea, văzînd starea rea în care se găsea.

Deşi purta un nume de ocară, cuprindea mulţimea de case de-ale boierilor de frunte ai ţării, ca armaşul Manu, stolnicul Orneanu, Bălteanul, Costache Creţulescu, paharnicul Iancu Arion, clucerul Urlăţeanu, vistierul Nicolae Lahovari, Argentoianu, Fărcăşanul, Fălcoianu şi alţii, de aceeaşi stare...

Trecură prin dreptul mănăstirii Bărbătescu, ridicată de boierii Bărbăteşti din mahalaua Scorţarului, încreştinîndu-se mai mult, văzînd-o pe dumneaei, Manda Şelăreasa, bîrcată pe schele şi priveghind singură reparaţia zidurilor, făcută din cugetul ei creştin şi pe a sa cheltuială.

Flăcăul cu care legase prietenie îi deslusi că lucru de văzut era podul Deilicului, pe unde-şi făceau intrarea în Bucureşti domnii şi alaiurile lor, clăcarii împărăteşti, capigiii şi paşalele... Că pentru curăţenia şi buna lui îngrijire se slobozeau des pitace, prin care se hotărau podini de schimb şi oameni de ajutor, spre a nu se da de năcaz cinstitele feţe ale oaspeţilor...

Ajuns în dreptul caselor Fărcăşanului, tovarăşul de drum îi arătă cu mîna spre sacnasia în care-şi luau cafeaua doi boieri tineri, cu bărbi tăiate după cuviinţă, între care Duţă recunoscu pe unul a fi boierul Gligoraşcu. Se despărţi de flăcău, mulţumindu-i de ajutor şi urîndu-i cale bună... Dădu apoi gură unui ţigan care robotea adunînd nişte haraci uitaţi prin grădina boierească, spunîndu-i că vrea să stea faţă cu boierul de peste Olt, ca să-i dea cărţi şi veşti de la neamuri...

Gligoraşcu, văzînd chipul de vişan zburlit al călătorului, îşi dădu numaidecît seama că trebuie să fie vreun voinic de-al lui văru-său Iancu, şi se grăbi să sloboadă porunca să-l aducă înăuntru.

Duţă se îndreptă spre grajdul din fundul curţii, legîndu-şi calul la iesle. Apoi se întoarse în dreptul balconului, scoţîndu-şi căciula din cap :

— Vă sărut mîna, boier Gligoraşcu... M-au fost mînat neamurile dumneavoastră, să fac olac şi vă vă aduc cărţi şi veşti ;

și cum, slavă Domnului, am putut ajunge zdravăn, v-aș ruga să mă primiți, ca să vi le pot da...

Gligorașcu se uită la el, se uită și peste uliță, să vadă dacă nu cumva bîntuiesc ceva ogari de-ai agiei, care să fi mirosit urmă de sălbăticiune.

— Intră, mă, înăuntru și nu mai răcni așa, că trezești boierii și jupînițele din somn...

Duță urcă scările strîmte, făcute din bucăți de stejar gros, ajungînd într-o sală scundă, căptușită mai toată cu piei de urși și de lupi. Și aci, ca și la Fălcoi, la boierul Iancu, stau spînzurate tot felul de puști, de iatagane și de pistoale, icoane îmbrăcate în aur și ploști pîntecoase, vopsite nepriceput.

Boierul Gligorașcu apăru numaidecît, cu fața ușor tulburată.

— Cum îți zice ție ?

— Ceauș Duță, boierule...

— Și cine te-a trimis ?

— Boierul Iancu Jianu, vărul dumneavoastră.

— Adu cărțile încoace...

Duță răsuci șerparul pe față, scoțînd cele două scrisori.

— Una este pentru jupînița de la Cotofeni, și vă rog să faceți mijloc ca s-o poată primi...

— Bine ; spune-mi ce face vărul Iancu ?

— Numai de-ale bune, boierule !... Dinspre partea sănătății, este ca trunchiul... L-am lăsat pe drum către Craiova, unde se ducea să se înfățișeze măriei sale banul Dumitrache, ca să-și spele obrazul de ocara vorbelor de i-au ieșit...

Auzind de așa îndrăzneală, Gligorașcu tresări înspăimîntat :

— Se vede că i s-a făcut de streang !...

Rupse nervos învelitoarea scrisorii, citind-o în lumina care cădea pîlnie prin una din ocnițe.

— Bine, Duță, ți-ai făcut slujba cinstit ; are să te ducă un vătaf de-al gazdei să hodinești, iar mai îndeseară te chem la mine, ca să-mi povestești despre vărul Iancu... Scrisoarea jupîniței am s-o duc eu, și vom vedea ce răspuns are să-ți dea... Ferește-te să ieși din tîrg, ca să nu dai de vreun năcaz... Oamenilor din curte să le spui că ești de la moșia mea, din Svorsca... Bagă mai afund pistoalele ălea, să nu te dai de gol... Că pe aici, ca și pe la voi, tărășenia cu vărul-meu a pus oamenii pe jeregai...

Dat pe seama unui logofăt de-al Fărcășanului, Duță fu dus într-o odaie din fundul curții, îmbucătărit și așezat la odihnă.

Înainte de a intra pe ușa adăpostului, privirea lui jucăușă și ageră ochi o spărtură a zidului de piatră, cu care era împrejmuită curtea, prin care ar fi putut da dosul, în cazul că era simțit de neferii sau beșliii agiei... Trebuind să se odihnească, se trînti pe pat, îmbrăcat, după deprinderea din codru, după ce mai întîi trase cioaca ușii și-și cercetă pistoalele. Pentru el, cinstea oamenilor era lucru greu de crezut, iar primejdia putea răsări de unde nici nu gîndeai.

După atîta drum călcat cîinește, trupul fărîmat căzu ca bușteanul, dormind nepomenit... Tîrziu, cînd auzi bătăi în ușă, sări drept în picioare, dezmeticindu-se cu greu... În odaie, întunericul nopții se lăsase des... Prin ochiul ferestrei cădea lumina roșiatică a unui fanar...

— Care ești acolo, mă ?

— Eu, Stancu logofătu... Deschide, frate, și haidea sus la boier !... Te-ai ferecat de parcă ar fi să te calce haiducii lui Iancu Jianu !...

Duță apucă pistolul într-o mînă și trase zăvorul.

— Cum te-ai hodinit, frate-meu ?

— Slavă Domnului, bine... Să aruncăm calului ceva dinainte și paie pentru așternut...

— De-ar putea dovedi ce i-am dat !... Dinspre partea așternutului, i-am grămădit pînă la piept...

Podul Calicilor rămăsese pustiu și cufundat în beznă ; din cînd în cînd, caraulele rînduite pentru pază își alungau spaima, dînd gură hoților închipuiți : „Te văd, te văd !“ Un grup de arnăuți călări, lovind podinele podului, își făceau rondul de noapte, îndreptîndu-se spre cîrciumile de margine, unde, de obicei, se aciuiau hoții și mișeii orașului... Razele lunii, furișîndu-se prin cutele de nori, băteau peste turlele bisericilor, peste morile încremenite în albia cu apă înceată a Dîmboviței... Mănăstirile Sfintei Troițe și Mihai Vodă dominau, așezate pe dealuri, închise cu ziduri groase de piatră, cu clopotnițe ce păreau că sprijină greutatea bolții cerești...

În curtea Fărcășanului ardeau focuri potolite, în jurul cărora odihneau cărăușii veniți cu buțiile cu vin și bucatele adunate de pe locurile boierești... Picați pe sub seară, dormeau greu, înveliți în șube mițoase, alăturea de cîinii aduși sub podina carelor...

Intrînd în iatacul boieresc, Duță găsi pe Gligorașcu și Fărcășanu așezați la o masă, sub lumina unui policandru cu lumînări de ceară galbenă.

— Stai cum îți vine mai bine, Duță...

— În picioare, boierule, așa cum mi se cade !...

— Povestește-ne tot ce ați petrecut de cînd cu tărășenia cu taxidarul de la Fălcoi... Care v-au fost umblările și faptele ?... Și cum arată vărul Iancu, după toate întîmplările petrecute ?...

Duță tuși scurt, povestind, pe grai oltenesc și descurcat, toate cîte le știa... Boierii, așezați pe sofale, ascultau tăcuți, pufăind din ciubuce sau sorbind din cănile cu vin... Se părea că pe măsură ce se înmulțește povestea, fețele lor se linișteau și se luminau mai mult... Ajungînd către sfîrșit, boierii schimbau tot mai des priviri de îmbucurare și voie bună... Duță le spunea rînduit, cu dichis... Nu scăpa nici un ceas din timpul petrecut în răzmiriță, nici o șchioapă de drum umblat...

— Dar de omorurile fără socoteală ale femeilor și copiilor, de focul pe care l-ați dat satelor pe de-a rîndul Oltului, de petrecerile voastre și risipa aurului jefuit nu ne spui nimic, voinicule ?...

Duță se uită spre Gligorașcu, cu o nestăpînită încruntare a sprîncenelor.

— Boier Gligorașcu, este păcat să ne rușinezi cu astfel de bănuială !... Că doar nu ne-ăți socoti păgîni sau hoți de drumul mare !... Păi asta să ne fi fost cinstea și omenia noastră ?...

— Nu te supăra, Duță, dar spun și eu așa, cum aud la una lume !...

— Proastă și mișelească vorbă v-au plimbat pe la ureche, boierule !...

Gligorașcu se ridică de pe sofa, venind către Duță.

— Osteneala drumului tău ne-a fost de mare lipsă și folos ; știu, încaltea, care este adevărul și ce trebuie să credem... Acum du-te de-ți mai drege oasele și mîine vom vedea ce mai este de făcut... Scrisoarea jupîniței i-a ajuns în mînă ; poate c-o să stai de vorbă cu ea, într-un loc pe care am să-l hotărăsc cum o fi mai bine...

*

A doua zi, în port schimbat și întovărășit de un om boieresc, Duță avea să se ducă la biserica Mihai Vodă, unde la vre-

mea liturghiei să întîlnească jupînița... O porniră de cu vreme, cu gînd să dea o raită Bucureștiului, spre a-i fi de folos șederii lui în oraș. Așa fiind, o luară spre podul Tîrgul de afară, pe care se scurgea mulțime de care venite cu fîn și cu lemne, pentru nevoile orășenilor. Lume de toată mîna trepăduia pe podinile dezgîrdinate, sau colinda tarabele negustorilor și mai cu deosebire cîrciumile... Țăranii mai înstăriți, în abale albe cu găitane, robi boierești, boiernași de țară cu bărbi lăsate fricos, otcupcii cu ochii ca de ulîu, și mai rar cîte un boier halea, răsturnat în butcă. În fața prăvăliilor sau sub șeadru de scînduri, lavițele ișlicarilor, astaragiilor, cavafilor și bogasierilor; din loc în loc, cîte o tarabă de zaraf în care se schimbau, la cîntar, galbenii de tot felul, se vindeau inele și mahmudele pentru podoabele femeilor cu stare... Din cînd în cînd, cîte un baș-beșleagă sau baș-ciohodar, înconjurat de roate de arnăuți, gonea călări, băgînd în toate spaimele muierile și copiii... Apoi, armeni, albanezi, greci, turci și bulgari, cu veșminte împestrițate, mai toți înarmați cu iatagane și pistoale, veniți pe pricopseală pe pămîntul țării românești...

Trecură pe lîngă cișmeaua serdarului Fălcoianul, boier de prin partea Romanațului, unde se adăpau vitele și necăjeau sacagiii ca să-și umple butoaiele cu apă, pentru trebuințele orășenilor; pe lîngă foișorul din capul podului, ridicat de Mavrogheni, ca să asculte, chipurile, jălaniile oamenilor veniți de prin sate, împotriva slujitorilor stăpînirii... Văzînd mai deoparte cîteva furci cu știeanguri făcute ochete, Duță simți că-i îngheață șira spinării...

— Dar cu ălea ce-o mai fi, frate-meu ?...

Omul boieresc îl privi zîmbind și-i răspunse ca pe un lucru de nimic:

— Iacă, niște spînzurători de-ale spătăriei, făcute pentru osînda vinovaților !...

— Mare minune !... Barem îi spînzură după dreptate ?...

— Păi nici nu se poate altfel !... Că doar nu-i ridică în furci, decît cu cărțile de judecată atîrnate de grumazi !...

După ce păru mai liniștit, gîndindu-se că lucrul își avea socoteala lui, rînduit fiind după pravilele țării...

Zgîndărit la limbă, logofătul Fărcășanului nu putu răbda să nu dea drumul unei vorbe proaste:

— Parcă-l văd și pe de-alde boier Iancu Jianu bătîndu-l vîntu' în știeangul de colo și pigulindu-l ciorile...

Duță se uită spre el bănuitor și speriat... Omul călca însă liniștit, plescăind cu talpa opincii în clisa podinilor, adunat în mița unui cojoc petecit.

— Mă frate-meu, tu din ce parte de loc ești ?

— Eu ? Ia, dinspre partea Oltului...

— Ai casă și pămînt ?

— Ba... Neam de neamul meu au fost clăcași pe pămînt boieresc...

— Și bine a fost ?

— Bine, rău, parcă o să poți tu sau eu să dregem rînduiala de la Dumnezeu !... Sînt mulțumit că am adăpost și o bucătură de mîncare...

Duță oftă din adînc și tăcu...

O întoarseră pe uliță ca vai de lume, scurtînd drumul către Mihai Vodă ; cînd bătea de liturghie, amîndoi intrau pe sub poarta clopotniței... Odată cu ei, în uruituri de roți și plesnituri de harapnic, intra și o butcă, cîrmindu-se către locuința egumenului.

— Vreo cinstită față bisericească ?

— Mai degrabă vreo țiitoare de-a egumenului...

Duță îl înfruntă, amărît :

— Ți-este vorba tot poncișe, vere !... Nu-ți este frică de mînia lui Dumnezeu ?...

— Ehe, frate-meu, se cunoaște că ai crescut numai printre tufele pădurii !... Prin chiliile sfinților părinți ai mănăstirilor, podăresele sînt ca la ele acasă !...

— Aoleu, trăsni-i-ar Dumnezeu !...

— Bieții popi români slugăresc la ușile lor și stau la un loc cu surugiii și țiganii... Au la mînă hrisoave de danii și stăpînesc vii și pămînturi de muncă, morile apelor și prăvăliile orașului, velnițile dealului și peștele bălților... Ivirul și Sfetagora se îndestulează din snaga rumânului ; pungile cu galbeni și odoarele de preț iau drumul peste hotare... Prostită, lumea dă buzna la ușile lor, crezîndu-i oameni de credință, cu putere de la Dumnezeu să le mîntuiască sufletele... Vlădicii aduc apă de-a Iordanului, sîngele Domnului, așchii din crucea răstignirii și fîșii de giulgiu sfințit, vînzîndu-le pe aur greu ălor de au beteșuguri... Toate măsluirile li se-ndemînă, iar bieții oameni dau năvală ca oile la junghiere și se lasă înșelați de ei. Domnii și boierii curții își rîd în bărbi, bucurîndu-se de trecerea pe care

o dobîndesc pe lîngă aceşti nemernici... Puşi la adăpost şi întăriţi, dau iama prin strînsura rumânului, uscîndu-l pînă la os...

Văzîndu-l cît este de prididit de obidă, Duţă găsi potrivit să-l domolească, spre a nu se pomeni luaţi pe sus şi puşi la falangă, ca nişte oameni de nimic...

— Ce te mînii atîta, frate-meu !... Parcă o să poţi tu sau eu să dregem ce ne este rînduit ?...

Pricepîndu-i vorba, omul Fărcăşanului strecură printre dinţi o sudalmă şi tăcu chitic...

Intrară în biserică şi se aşezară în partea dinapoi, în dreptul ctitorilor, unde locul era mai descurcat şi întunericul mai des. Începuse să vină lume, după port arătînd a fi mai mult neguţători şi femei de-ale lor. În strane, cîntăreţii înşirau cazanii pentru pierdere de vreme, fonfăit şi într-o limbă pe care nu o pricepeau.

Zăboviră cu ochii pe icoanele sfinţilor, pe chipurile celor ce au sprijinit zidirea mănăstirii... Păcătoşenia vremurilor îi lăsase netulburaţi şi senini, plini de duhul curat al vremii lor, luminaţi de pîlnia de soare strecurată printre ocniţele zidurilor...

Însoţită de boierul Gligoraşcu, jupîniţa Gălăşeasca intră în biserică, apropiindu-se de altar, ale cărui icoane le sărută în şir ; după care se retrase înapoi, în partea rînduită femeilor... Gligoraşcu îi arătă furiş, mai mult din ochi, pe Duţă. Venind spre el, jupîniţa îl întrebă de sănătatea lui Iancu, de timpul cînd avea să se înapoieze peste Olt, dîndu-i scrisoarea pe care o avea gata. Duţă o vîră în sîn, încredinţînd că boierul Iancu este sănătos şi că scrisoarea jupîniţei îi va spori mulţumirea sufletului.

— Să aibă încredere în Dumnezeu şi în dreptatea neamului ! Din partea mea, numai gînduri de bine...

Se închină în faţa icoanei Maicii Precista, de la stîlpul din dreapta al pronaosului, o sărută şi plecă... În urma ei, boierul Gligoraşcu ieşi, avînd statura şi pasul mîndru, cu capul puţin aplecat spre piept, ca sub îngreunarea unor gînduri ce sporiseră în clipa acestei întîlniri...

Tulburat, Duţă îşi şterse cu podul aspru al palmei o lacrimă încurcată în scaiul genelor, se închină şi el şi plecă...

— Să mergem, frate-meu... Ai pus să se bată potcoavele de la picioarele dinainte ale calului ?

— L-am potcovit din nou pe de-a rîndul...

— Cu atît mai bine ; atunci o să pot pleca fără zăbavă...

Se înapoiară acasă ; abia intrat pe poartă, Duță fu chemat din nou în iatacul boieresc, unde Gligorașcu îi dădu și răspunsul său scris.

— Cînd ai de gînd să pleci, Duță ?

— Chiar acuma, boierule... Nu mai am de ce zăbovi...

— N-are să-ți fie greutate să iei drumul întorsului, fără să te fi hodinit cît trebuie ?

— Nicidecum, boierule !... Că vorba cîntecului :

Drumu' împărătesc
Și calul boieresc...

Mie nu-mi rămîne de împlinit decît mai nimic...

Gligorașcu zîmbi mulțumit, slobozindu-l să poată pleca.

Cînd se văzu din nou în șa, se însufleți într-atît, că nu putu să-și strunească pofta de a da un chiot ascuțit, prelung, haiducesc... Calul ciuli din urechi, tremurînd din toate firișoarele trupului, icnind în salturi de zmeu... Odihna și grăunța din belșug îi întinerise vîna.

Străbătu podul în privirile uimite ale orășenilor, scăpînd pe barieră, pe drumul bine cunoscut acum. Cînd se crezu însă mai descurcat, auzi dinapoia lui tropot de cai și gură de oameni care îi luaseră urma, bănuind a nu fi lucru curat cu el. Opri, lăsîndu-i să se apropie ; cînd socoti să fi ajuns la bătaia unui foc de pistol, slobozi amîndouă țevile, răsturnînd doi dintre slujitorii stăpînirii...

Strînse apoi puternic pulpele în coastele calului, lăsînd restul urmăritorilor buimăciți și înspăimîntați.

Pînă la Bucovăț, drum de alte două zile și două nopți, merse fără să-l mai doară capul, au de vreun necaz hoțesc, au de vreunul de-al stăpînirii...

CRĂCIUN, CA NEOAMENII

Iarna căzuse vrăimașă, căptușită cu ger și crivăț. Apele prinseseră coajă groasă, iar sălbăticiunile bîntuiau, înfometate, răzbind prin oboarele vitelor, după pradă. Drumurile, înfundate de troiene, se ștergeau cu totul, pînă în inima satelor și orașelor, nelăsînd slobodă trecerea oamenilor dintr-un loc în altul. Noaptea sub cerul luminat de stele cît aria, codrul trosnea de ger, împreunîndu-și zgomotul cu urletul fiarelor.

Iancu își întocmise iernaticul în așezarea lui de la Chilii, lăsînd cîte doi oameni de strajă la răscrucile dinspre Corlățești și Fălcoi, în bordeie rămase pustii.

Aveau adunate merinde, pulbere și plumbi. Din cînd în cînd, mergînd pe sub malul Oltului, ieșeau din vizuină, ducînd prin satele în care știau nevoia, bani de ajutor. Aveau gazde de credință care, primind daniile, le împărțeau după dreptate, fără să spună din mîinile cui erau aduse.

Neamurile și oamenii stăpînirii îl țineau fugit peste Dunăre, pe unde își avea rude, sau prin vreun sat de munte, găzduit la careva dintre prieteni.

Zilele se scurgeau greoaie, pline de urît. Din Fălcoi, veștile veneau dese, totdeauna rele și pline de deznădejde... Strîmtorați dinspre partea nutrețului, mugetul vitelor sîngera inimile oamenilor... Deși îndestulați bănește, nu aveau unde găsi nici măcar un loitrar de șovar, cu care să le mintă burțile... Bîntuielile dese și sălbatice ale poterilor le scurtaseră răsuflarea și viața... Popa Dobre trecuse în lumea drepților, lăsînd satul fără sprijin duhovnicesc...

Iancu mucezea întins pe o laviță fără așternut, fumînd din ciubuc și înmulțind tot felul de gînduri... Firea lui deschisă și

veselă mocnea, zgîndărită doar de poveștile cetașilor, înapoiați de prin satele în care erau trimiși... Peste tot locul, nădejdile legate de răzmerița lui Iancu se întețeau, încălzite de basme și cîntece, de zvonuri care bîntuiau nepregetat...

După cum îl înștiințase din timp, jupînița Sultana nu se înlesnise să ia drumul Cotofenilor, lipsindu-l astfel de bucuria sufletească a întîlnirii cu ea... Era însă încredințat că nu-i poate purta decît gînduri de bine, de dragoste caldă și curată pentru toată fapta și firea lui.

Numai neamurile, rușinate de moarte, stau sub apăsarea grea a tot felul de presupuneri și bănuieli, cătrănite mai mult de gurile ciocoiești... Veniseră sărbătorile Crăciunului, și prin casele lor, înșirate pe ulița din deal a Caracalului, bucuria lor se limpezea în silă... Înapoiați cu toții de prin satele prin care-și aveau moșiile, rămîneau închiși prin case, necutezînd să mai dea ochi cu prietenii.

Strînși ca în fața unui mare necaz, hotărîseră ca sărbătorile să le facă împreună, ușurîndu-și astfel mîhnirea cășunată de faptele fratelui mai mic.

După ce ascultaseră slujba la Maica Domnului, la a cărei zidire și înfrumusețare nu pregetaseră să ajute, se așezară în jurul mesei, dimpreună și cu puținii oaspeți poftiți. În locul de cinste sta bătrînul paharnic Costache Jianu, avînd pe de lături pe cei trei copii : slugerul Amza, medelnicerii Dumitrache și Mihalache, toți cu jupînesele lor, pe nepoții Fană sărdarul, Stănuț, Apostol, Zinca și Păuța... Apoi, cinstitele fețe boierești ale dumnealor postelnicul Stoica Boruzescu și medelnicerul Constantin Greceanu cu jupîneasa Safta ; Gheorghe Cioabă, Dincă Moga, Radu Cojocariu, Stan Toma și Nicolae Băcanu, negustori cu vază și ctitori de biserici, cu care boierii Jieni aveau prietești și legături de negoațe, mai ales cu piei de oaie, pentru capantiii cetăților turcești de pe malul Dunării... Și unul, Pîrvu Ieromonahul, viță de-a Jienilor, călugărit pentru cine știe ce păcate, abătut, în pragul bătrîneților, prin locurile tinereții lui...

Boierul Costache, împlinind un creștinesc obicei, își scoase șlicul de pe cap, binecuvîntînd belșugul mesei, închinîndu-se cucernic, cu ochi înlăcrimați, la gîndul fiului ieșit din ascultare și fugărit ca neoamenii printre sălbăticiuni...

Dumitrache adusese lăutarii de la Corlăteşti, chibzuind că ar mai putea risipi din tristeţea bătrînului paharnic, făcîndu-l să-şi întoarne sufletul şi gîndul în tinereţe, cînd, din auzite, păcătuise şi el întrecîndu-se cu nesocotinţele.

Ţiganii aveau poruncă să-i zică numai de inimă albastră, şi nimic de-ale haiducilor... Cîntecul lor însă o lua razna prin grindurile Stejerovitei, prin codrii bîntuiţi de neguri şi de taine ale Cioroiului, prin zăvoaiele Oltului şi Olteţului... Lăsîndu-se duşi de arcuş, întorceau doine în care plîngeau durerile neamului, cu sfîrşit aducînd a blestem şi plecare în haiducie...

Bătrînul asculta tăcut, dumicînd bucăţile încet, cu gîndul şi inima tulburate, întoarse către anii tinereţii lui frămîntate, sau pe urmele lui Iancu, mezinul...

Erau pe masă vînaturi din pădurea Corlăteştilor, a Svorscăi şi a Fălcoiului, peşte din copcile Grojdibodului, carne de mistreţ din stufuI de la Gura-Padinii, vinuri de deal şi de şes... Toate se consumau însă greoi, în silă, aducînd mai mult a praznic de trei zile, decît a sărbătoare a unei bucurii creştineşti...

Înserarea îi găsi la masă, bînd cafele şi purtînd taifas cu privire la greutăţile vremii şi nevoilor de obşte. Jupîniţele, ca după obicei, se adunaseră într-o încăpere vorbind despre lucruri muiereşti, lăudîndu-se cu sporul mîinilor sau cu daniile făcute sfintelor locaşuri de închinăciune... Aceste danii se risipeau pînă la mănăstirile de sub munte, la Hurez şi la Bistriţa, la Tismana şi Polovragi, unde, după îndemnul sufletului, boieri şi negustori porneau cară încărcate cu bucate, cu vin, ceară şi miere, cu icoane scumpe şi veşminte lucrate de mîna lor...

Lăutarii îngenaseră cîntecul, fiind daţi în seama logofătului spre a fi îmbucăturiţi, ca să-şi poată începe slujba mai cu temei.

Dincolo de zidurile curţii boiereşti, Caracalul, pitit printre salcîmi, se adîncea tot mai mult în beznă şi tăcere. Cîteva fînare ardeau, chiorîş, la temniţă, la pîrcălăbie şi prin curţile boiereşti... Caraulele, răzbite de ger şi de urît, se trăseseră pe la casele lor sau prin cîrciumi, scăpînd astfel de crivăţul care şuiera mai vrăjmaş ca oricînd.

Spre miezul nopţii, cînd masa se pornise din nou cu temei, Iancu apăru în pervazul uşii, avînd mustăţile prinse de sloi şi faţa pişcată de ger.

— Sărut dreapta, cinstite tată și boier Costache !... Bine v-am găsit, fraților, și la mulți ani !... Știam că nu vă tihnește fără mine, și am ținut să vă fac pe voie !...

Făcînd această urare își scuturară de tocul ușii cizmele și căciula de noaten, intrînd apoi în odaie. Jupînițele și copiii erau gata să leșine de spaimă ; bărbații, înmărmuriți și ei, priveau spre chipul lui Iancu, nevrînd să creadă ochilor că cel ce se arătase lor era într-adevăr omul pe urmele căruia se țineau poterile și arnăuții.

Tulburat de bucurie și mirare, bătrînul paharnic se ridică de la masă, venind spre fiul cel pierdut, cu brațele întinse :

— Dumnezeu s-a miluit de bătrînețele mele și te-a trimis, Iancule !... Așază-te la masă și fii binevenit !... Doamne, încotro ești, ca să-ți pot mulțămi !... Aduceți de-ale gurii, jupîneselor ! Și vin de-al lui Dumitrache, că este mai ros și moaie înghețul din vinele omului !... Ei, ce ziceți de una ca asta, copii și boieri dumneavoastră ?... Nu este așa că Dumnezeu tot mai colindă pe pămînt și dă semne de milostenie și iertarea păcatelor ?...

— Așa este, boierule !...

— Așa este, medelnicereasă Safto ?... Așa este, postelnice Stoica ?... Îl văd, și parcă mi se lumină într-un vis de sfîrșit de Păresimi, cînd trupul omului este ca fulgul și cugetul ca al pruncului de țîță !... Bucurați-vă și ciocniți cîte o oală pentru ceasul ăsta, de care m-a învrednicit Dumnezeu, înainte de a închide ochii !... Unde ești, logofete Voinea ?... Adu, bă, un șîștar cu vin și pune-l la mijloc, să ne putem cinsti și noi, ca într-un ceas de mare bucurie !... Să vină țiganii mai repede ca să-i zică din scripcă !... Să trăiți, copii și boieri dumneavoastră !...

— Să trăiești, boier Costache !...

— Să trăiești, Iancule !...

— Mîine să puie caii la sanie, că plec la București... Am să fac mijloc să pot cădea la picioarele domnului, pentru iertarea nesocotințelor tale, făgăduindu-i să răscumpăr toată deșugubina de mi-or pretinde-o... Și bătrînețele și cinstea obrazului meu au să tragă în cumpăna judecății domnești, dîndu-te iarăși cinului tău și omeniei !... Să faci bine, dumneata, jupîn Nicolae, să repezi mîine dimineață cîte cinci oca de lumînări de ceară, cîte o oca de untdelemn curat și cîte o sută de dramuri de tă-

mîie, la Maica Domnului și la Toți Sfinții... Să mă treci cu ele la catastif, și poftim și cîte un galben mare pentru liturghie, ca să-i pomenească pe ăi vii, fără vreo ciuntează ca pînă acum...

Iancu goli paharul cu vin, zîmbind. Nu legă nici un fel de vorbă în privința gîndurilor lui, căutînd mai ales să fie în voia bătrînului paharnic, a cărui inimă părintească sîngerase destul... Frații și oaspeții ciocneau paharele des, bucuroși că năcazul cu care-i încercase soarta, se limpezise a bine... Cu toții erau în același gînd, că lucrurile se puteau îndrepta, mai ales că-l aveau pe Gligorașcu, om apropiat și cu trecere la curtea domnească...

Lăutarii, necălcînd porunca boierească, fereau cîntecele de haiducie, cu toate că erau meșteri în ele și se simțeau rîcîiți la inimă.

Iancu, ținîndu-și obiceiul vechi, cîntă din gură doine și cîntece auzite pe la nunțile țărănești sau petrecerile de care nu se sfiise în viață... Cînd să se lumineze de ziuă, țiganii își dădură în petic și începură să dea glas inimii :

Și-apoi verde măghiran,
Auzit-ați de-un Jian,
De-un Jian, de-un căpitan
Ce-a dat spaima în divan...

Iancu își ascultă cîntecul, tăcut, cu fruntea răzimată în podul palmei... Prin minte îi goneau amintiri de prin locurile bătute, cu nevolnici și oameni încruntați și gata de luptă, cu primejdii de moarte și liniști de codru și ape.

Chipurile mesenilor se ștergeau cu încetul, răsărind în locu-le acelea ale cetașilor lui, țărani cu sînge curat și viu, în a căror minte se cuprindea, întreagă, înțelegerea faptelor și folosul de obște întru care erau plecați...

În jurul mesei se rînduiau, viguroși și dîrzi, logofătul Oană, ceauș Duță, Duduveică, Bîțan, Zaharia Robu, Mărin Vîntu, Ilie și Pantelimon ai călugăriței, Dincă, Țiplu, Nicolae Rusu, Ștefan Stînguleasa, Ion Turcitu, Preda Lupu, Nică Matei...

Și-i părea că toți flămînzesc așteptîndu-l, căutînd să prindă în auz nechezatul calului sau chiotul de bucuria înapoierii între ai lui...

Cîntecul lăutarilor îl purta tot mai departe de locul petrecerii, pe drumuri de coastă și văgăuni, pe la răscruciuri străjuite de fîntîini cu ghizduri prăbușite, prin hanuri părăsite de

oameni, pretutindeni pe unde umblase, căutînd să închipuie neînțelesul lui vis de schimbarea rînduielilor nedrepte...

Hihihiii, murguleț, hii,
Că destul ăi hodini,
Codru cînd o-ngălbeni,
Puștile mi-or rugini,
Oasele mi-or putrezi...
Fugea murgul cît putea,
Potera nu-l ajungea...

Ținuse să pice la o zi mare ca a Crăciunului la masa lui taică-său și acum lucrul era împlinit... Lăsîndu-i pe toți să se bucure în voie de întoarcerea lui la pocăință, Iancu goli un pahar cu vin, pe nerăsuflate ; își strînse taclirul în jurul burții și ieși afară, chipurile să se mai învioreze în aerul dimineții...

Din ceasul acela, spre deznădejdea neamurilor și a oaspeților, dus a fost... Cercetate, slugile mărturisiră că boierul Iancu își încălecase murgul, topindu-se ca năluca în pulberea de zăpadă viscolită.

Auzind, boierul Costache căzu la pat, bolnăvindu-se de inimă rea... În fața icoanelor, genunchii lui tremurau în mătănii prelungi iar buzele îi rosteau tînguiri pornite din inimă :

— Doamne, nu vreau să păcătuiesc, au cu mînia, au cu blestemul sau întristarea mea !... Dar prea sînt încercat de osînda Ta și sufletul mi-este pîrjolit de vîlvătaia năcazului cu care sînt cășunat !... Și numai Ție mă rog pentru izbăvirea și iertarea păcatelor, pe care din slăbiciunea minții să le fi făcut...

Abia plecat în oborul conacului din Chilii, Iancu dădu gură să se adune oamenii, avînd să se pogodească asupra unor rînduieli ce nu puteau zăbovi. Cetaşii se adunaseră într-una din odăi, adăstînd să audă din gura boierului poruncile ce se cereau atît de grăbite.

Iancu intră în mijlocul lor, dîndu-le ocol cu privirea, spre a le cîntări inima şi curajul.

— Băieţi, stăm în aşteptare de oaspeţi ; plecînd din casa tatei, nu se poate să nu fi fost vestit pîrcălabul şi sărdarul Iamandy, pus anume în capul poterilor ca să mă aibă prins... Obrazul boierilor cu care am cinstit o cană cu vin, îi îndatorează să facă acest lucru ; sînt la locul lor şi nu-i socotesc vrăjmaşi...

Pregătiţi-vă armele şi încărcăturile ; scoateţi caii din grajd şi adăpostiţi-i peste Olt, prin coşerile Comanilor. Să fie cu şeile pe ei şi cu patru oameni de pază... Jumătate dintre voi, ăi de ochiţi bine, să staţi la ferestre ; restul umpleţi şuşanalele, ca să nu fie zăbavă şi să dăm poteraşilor timp să se apropie... Treceţi cu toţii la treabă, şi să nu vă temeţi de nimic ; iaca, un zaiafet de praznic mare, în care datori sîntem să ne omenim oaspeţii aşa cum li se cuvine...

Zîmbetul lui Iancu întări inimile cetaşilor... Fiecare se apucă să încerce cocoaşele puştilor, cremenea şi iasca... Luară de pe poliţe băşicile cu pulbere, măsurîndu-le cu năpîrstoace potrivite pe încărcături... Traseră grinzile de-a lungul uşilor, iar caii îi porniră peste podul de gheaţă al Oltului...

Către vremea prînzului, cîinii începură să bată furioşi, spre partea din dos a conacului... La ferestre voinicii aşteptau atenţi, cu cocoaşele şuşanelelor ridicate... Curînd, cîinii se potoliră.

— Ho, bă Dudău... Ni, Grozeo... Marş căţea afurisită, să nu-mi dai nădragii de pagubă...

— Sînt oameni de-ai noştri !...

— Este Mărin Vîntu şi cu de-alde Ion Turcitu...

— Dă-le drumul înăuntru, să le auzim vorba...

Cei doi voinici, asudaţi de fugă, dădură buzna în casă.

— Boierule Iancu, vine potera !...

— Ce vorbeşti, mă ?... Şi ţi s-a tăiat răsuflarea din nimica toată ?...

— Sînt mulţi... Mai bine de-o sută !... Au şi arnăuţi călări... Vin cu sărdarul de la Fundul Vornicului...

— Bine, mă ; acum ce-o fi, să fie !... Noi, cum vezi bine, nu dăm dosul şi stăm să-i primim cum se cuvine... Daţi-le cîte un gît de prăştină, să-şi mai întărească sufletul din ei... Şi pe unde zici, mă, că au luat-o ?...

— Pe drumul ăl mare...

— Păi nici nu li se îndemîna prin altă parte !... Li se aninau işlicele de crăcile copacilor !... Gătiţi-vă şi voi armele... Doamne, fă ca în ziua asta mare să putem cresta un semn de pomină, pentru noi şi pentru neam !...

Liniştiţi, cu ţevile puştilor răzimate de pervazul cercevelelor, aşteptau cu toţi să vadă, ivindu-se printre copaci, apropiatul poterii... Ceea ce nu întîrzie prea mult...

Hărţuiţi de lătratul cîinilor, primele împuşcături ale poteraşilor făcură să răsune codrul de schelălăitul dureros al acestor animale de credinţă, însîngerînd albul zăpezii.

— Ne-au omorît cîinii...

Iancu încruntă sprîncenele, ochind atent ; glonţul şuieră scurt, miruind fruntea unui ceauş de arnăuţi... Ceilalţi ostaşi, slobozind şi ei ţevile şuşanelelor, aşternură locului cîte un trup de poteraş...

— Merge bine, băieţi !... Dacă om ţine-o tot aşa, o isprăvim cu ei înainte de scăpătatul soarelui...

Dinapoia poterii, glasul sărdarului Iamandy se ridica subţiratic :

— Dați-vă prinși, tîlharilor, altfel vă ucidem pe toți... Împușcați, băieți, să nu ne scape unul !...

Iancu luă o pușcă, plină pînă în gura pîlniei, slobozind-o ; calul sărdarului necheză prelung, poticnindu-se în bot.

— Cîinele, a scăpat... Ochiți bine și feriți-vă de după ziduri...

— Pînă-n seară mai este timp, și poate că s-o alege la un fel, boier Iancule !...

— Dați-vă prinși, și aveți de la mine toată cinstea și slobozenia !

— Dați foc, copii, să avem ce vîrî în copci, pe sub gheața Oltului !...

— Aoleo, boier fără credință, mi-ai rupt fluierul piciorului !

— Am să te scurtez pînă la cap, ca pe vipere, ciocoi dobîndit !... Că pentru altă pricopseală nu te vei fi înfățișat în oboarele mele !... Așa, Pantelimoane !... Așa, logofete Oană ! Nu le dați pas spre spatele conacului, băieți !... Vedeți de neferii ăia cu iminei și cu cealmale !... Caliciți-i pe viață, că sînt cu toții străini și ne-au nădușit zilele !

— Se văd venind alții proaspeți, și au să ne prididească...

Iancu se uită atent, în lături ; dinspre partea Fărcașului zorea o poteră nouă, cu un căpitan înaintea ei... Pocnetele puștilor făceau să hăuiască pădurea, pînă departe, spre Fălcoi și Cioroi, zbîrlind părul fiarelor și îngrozind sufletele oamenilor chirciți prin bordele. Așchii de lemnărie și bucăți de moloz săreau, mușcate de plumbii poterașilor, deschizînd găuri în ascunzișul voinicilor...

— Fraților, lucrurile se întorc pe dos și ne stau împotrivă... Să nu ne dea foc și să pierim ca șoarecii... Scoborîți prin beci și luați-o prin hrubă, să ieșiți în marginea Oltului... Dă foc, logofete, să nu prindă cîinii de veste că am fugit... Duță, să așezi săculeții cu praf și fitilul sub pragul bolții... Să-i prăbușim gura, ca să le putem pune tagă...

— Dar dumneata ce mai aștepți ?

Iancu trase încă un foc, nimerind pe sărdar în umăr.

— Asta așteptam !... Sări și tu jos, să putem ajunge la timp... Pentru astăzi este destul cît am făcut !...

Luînd-o prin gangul deschis în fundul beciului, cetașii orbecăind prin beznă, ajunseră la malul Oltului... De aci, trecînd peste gheață, intrară în Comani, unde-i așteptau caii

înșeuați. Încălecară cu toții, gata de drum ; în urma lor, bubuitura puternică a pulberii vestea prăbușirea gîrliciului, înfundînd drumul scurtat pe care i-ar fi putut ajunge.

— Au lipsește vreunul dintre voi ?

— Niciunul !...

— Atunci, slavă Domnului, putem porni... Cam cîți să fi căzut dintre poteraşi ?...

— Eu cred că pe puțin treizeci...

— Să-i aibă în suflet sărdarul !... Ce-au căutat, aia au găsit ! Scoborîm la crama de la Plopii-Stăvilești. Și dacă ne-o căuta cumva și pe acolo...

— Ne găsesc sigur !... Cît privește pulberea și plumbii, ne-au rămas să îndestulăm șapte potere !...

Iancu se înveseli de-a binelea.

— Bine ai vorbit, Duduveică !... Că doar pe altceva nu sîntem puși !...

RÎNDUIALĂ DE LA DUMNEZEU

Văzînd că în nici un fel nu-l putea avea prins, sărdarul Iamandy îngroşă prigoanele împotriva oamenilor din Fălcoi şi a celor din satele pe unde dovedea că poposise Iancu. Conacele Jienilor ajunseseră beilic arnăuţesc, fiind cercetate des, în puterea nopţii, prin toate încăperile şi ascunzişurile. Lacom să-i dea de urmă, nu mai cunoştea nici cinstea cuvenită boierilor, nici prieteşugul cu care fusese legat de ei. Îi socotea tăinuitori ai celui plecat în haiducie, şi nu mai alegea mijlocul de a-l găsi... Jienii răbdau cîineşte, neavînd cui se plînge, ştiind cît de greu ar fi putut fi ascultaţi şi crezuţi... Aşteptau să se limpezească lucrurile, în felul de a-l hotărî pe Iancu să se înfăţişeze judecăţii divanului, nădăjduind în răscumpărarea pagubelor şi mila lui Vodă Caragea.

Drumurile rămîneau însă fărîmate, iar urmele lui Iancu şterse... De la ciocnirea cu potera în Chilii, parcă-l înghiţise apa Oltului. Pînă să se dezmeticească cîrc-sărdarul din leşinul şi durerile rănilor, viscolul ştersese urmele de copite ale cailor ; astfel că poruncile lui de a fi ţinut din scurt şi lovit din nou nu-şi putuseră avea împlinirea... Neputînd găsi nici un semn după care să-şi poată da cu socoteala încotro o apucaseră, poteraşii ţărani cu mintea înfierbîntată şi lesne de sucit intrară la bănuială că Iancu ar avea puteri peste cele pămînteşti ; ceea ce le mări teama de a sta împotriva lui, făcîndu-i greu de urmit pe drumuri de noapte sau neumblate pînă atunci...

Calicit de bani şi de sănătate, amărît de a se vedea mereu păcălit sau înfrînt, furia cîrc-sărdarului întrecea toate marginile firii omeneşti... Se grozăvise spătăriei şi agiei să le ducă plocon pe Iancu Jianu, şi acum lucrurile se cîrmeau a slăbiciune şi ruşine...

Așezat în fruntea pîlcului de arnăuți, se proțăpea dinaintea porții a cîte unuia dintre frații lu Iancu, izbind cu botul cizmei în ulucă ; cînd i se arăta altcineva decît stăpînul, cîrc-sărdarul urla cît îl ținea beregata :

— Să vină ciinele de stăpînu'tău !...

Neavînd încotro, boierul scobora scările și, călcînd peste zloată și glod, se înfățișa omului stăpînirii...

— Care-ți este porunca, cîrc-sărdare Iamandy ?...

— Să-mi spui unde se ține ascuns tîlharul !

— Crede-mă, m-am ostenit mai mult ca oricare, însă n-am putut să-i aflu de știre !... Că nouă ne este destulă otravă să ne vedem necinstiți de bănuială, călcați fără socoteală și scurtați din munca și agonisita noastră... Am trimis tot felul de oameni care să colinde satele și pădurile, am lăsat vorbe pe la gazde și prieteni, cerîndu-i să se miluiască și să ușureze osînda noastră !... Toate au fost însă fără nici un fel de spor !...

Zîmbind batjocoritor, cîrc-sărdarul se întorcea către baș-beșleagă și arnăuți :

— Să-l căutați din nou, pînă sub așternutul jupînesei, și să mi-l găsiți !... Și dacă i-ăți da de urmă, să-l ferecați în lanțuri și să dați foc casei și acareturilor !... Știu că lucrul te supără boierule, dar altfel nu este cu putință să-l putem stîrpi și să arătăm ascultare poruncilor domnești !...

Boierul, cu mîinile așezate cruciș și capul aplecat spre piept privea la batjocura, de atîtea ori repetată, cu care îi era călcată casa, bunurile și cinstea, fără să aibă puterea de a se împotrivi...

— Fie cum te îndeamnă cugetul și obrazul, cinstite cîrc-sărdare !... Dumnezeu este sus și o să le plătească pe toate după cuviință !...

— Spune-mi unde se ține dosit, boierule, și nu te mai văicări !... Altfel, lucrurile au să se înăsprească mai rău !...

— N-am nici o putere, vai de păcatele mele ! Luați-mi și viața, dacă vreți, dar nu-mi cereți ce nu pot eu împlini !...

Trecuseră sărbătorile de iarnă și vremea prinsese a se îndulci. Se părea că o să înceapă dezghețul și că primăvara sta pe aproape. Tristețea se lăsa tot mai greu peste casele Jienilor, știind că o dată cu dezghiocarea mugurului, haiducia lui Iancu va începe din nou, mai cu temei. Frații și bătrînul paharnic Costache tremurau de grija întîmplărilor de mîine... Neliniștiți, ciocoii își cărau bunurile către adăpostul orașelor, temîndu-se să nu încapă pe mîinile lui Iancu.

Pămînturile erau lucrate sub privegherea vechililor şi logofeţilor, care-şi făceau mînă bună pe lîngă oameni, spre a nu cădea în pîra Jianului şi a-şi trage păcatele cînd nici nu gîndeau... Peste tot viaţa ţăranului se îmbunase, fiecare apăsare stînd sub temerea de a nu fi ajunsă la urechea haiducilor, care colindau de la un capăt la altul al judeţului, fiind un făcut ca să cadă la timp potrivit, tocmai acolo unde era nevoie.

Poterile bîntuia bezmetice, picînd tot după călcările haiducilor, cînd urmele lor erau şterse cu desăvîrşire. Cîrc-sărdarul afurisea şi urgisea satele, dînd focului şi jafului aşezările oamenilor care cădeau în bănuiala de a-i fi ţinut partea Iancului.

De cum începuse să se crape mugurul codrului, haiducii se arătaseră, tăind drumul cociilor de poştă, jefuind lăzile cu bani ale ciocoilor, băgînd în sperieţi capantiii plecaţi după cumpărături pe preţuri de nimic, pentru trebuinţele raialelor de pe malul Dunării... Pe la hanurile pe unde altădată bîntuiau slobode cetele de pazvantii, cealmalele scoteau cap tot mai rar, jăcmăneala împuţinîndu-se ca niciodată...

Cîrc-sărdarul, căzut în bănuială de slăbiciune, nădăjduia tot mai puţin să-şi spele obrazul, prinzîndu-l.

Încercînd vechiul mijloc de a lăsa vorbe şi slobozi scrisori pline de amăgiri şi făgăduieli, nu ajunsese la nici un rezultat. Iancu, cunoscînd păţaniile altor haiduci care căzuseră în plasa lui Iamandy, se ţinea ferit, nedînd crezare vorbelor lui...

Auzind că-şi reparase conacul, Iancu mai dădu o raită pe la Fundul Vornicului, dîndu-i din nou foc, scurtîndu-l pînă la temelii...

Furia cîrc-sărdarului începuse să aducă a nebunie ; îşi înmulţi poteraşii, punîndu-le în frunte căpitani întăriţi cu cărţi domneşti şi ghiftuiţi de făgăduieli, pe care-i aşeză la capete de drumuri, pe la răscruci, prin sate... Isprăvniciile, ridicate ca una, forfoteau de-a lungul potecilor, bătînd poienile şi văgăunile, înnoptînd pe unde credeau că vor putea întîlni ceata haiducilor...

În această fierbere de pomină se scurse vara anului 1818.

Toamna se apropia, parcă mai săracă şi mai tristă ; ogoarele, rămase pîrloagă, rugineau năpădite de mărăciniş, lăsate pentru păşunatul vitelor numai piele şi oase... Codrul îşi rărea frunza şi cîntecul păsărilor, fremătînd sub clătinarea vîntului dinspre răsărit, tresărind sub trosnetul de uscătură frîntă din trunchi...

Iancu se trăsese din nou la cula din Plopii-Slăviteşti, unde mai iernase odată şi în care se simţea departe de ochii poteraşilor şi mai sigur pe culcuş.

Volbura haiduciei, cutropindu-l cu totul, nu-i mai fusese aminte de nici unul dintre prietenii de care era legat sufleteşte... Astfel că nu-şi mai abătuse drumurile pe la nici unul dintre ei.

Viile se culeseseră iar cramele erau rămase pustii ; ascunzişurile lor se arătau prietenoase, mai la fiecare pas... Ploile, căzute fără socoteală, desfundaseră bruma de drumuri, făcîndu-le tot mai greu de străbătut... Cîrc-sărdarul şi oamenii lui se aşezaseră în Caracal, răcorindu-şi necazul înfrîngerii în tot felul de nelegiuiri făcute fraţilor lui Iancu.

Toate foloasele haiduciei lui erau astfel plătite cu dobîndă de aceşti nevinovaţi...

*

În casa slugerului Amza se adunaseră paharnicul Costache, bolnav şi amărît de moarte, medelnicerii Dumitrache şi Mihalache, umbre ale voiniciei şi mîndriei lor de altădată, spre a se sfătui ce mai pot face ca să scape de necaz.

Toţi patru păreau neputincioşi şi fără de nădejde, cocoşaţi de belelele cu care erau căşunaţi şi pentru care nu găseau crezămînt... Dîndu-şi cu socoteala în fel şi chip, nu găseau nici o urmă pe care să se poată pune, spre a da ochii cu Iancu şi a-l hotărî să se întoarcă pe calea ascultării, scăpîndu-i şi pe ei de osîndă.

Într-un tîrziu, bătrînul Costache Jianu aruncă o părere, venită din senin :

— Să te duci tu, Amzo, la Bucureşti şi să ceri domnului milostenie pentru casele noastre... Că altfel ne facem seama, sau apucăm şi noi calea codrului !...

— Aşa am să fac !... Altfel n-avem încotro !

— Drumurile stau să se desfunde, şi n-ar fi bine să zăboveşti plecarea...

— Am să mă urnesc chiar mîine... Drumul şi aşa este destul de lung şi de greu... Poate că mila lui Caragea are să acopere cîinoşia cîrc-sărdarului...

Luminaţi ca de un gînd bun, boierii se ridicară, plecînd pe la casele lor mai împăcaţi sufleteşte. În poartă şi pe drum

dădură ochii cu tot felul de oameni de nimic, iscoade de-ale prîcălăbiei, puse să le supravegheze umblările; oftară din adînc, dîndu-şi seama că erau ţinuţi mai rău ca tîlharii codrului şi ca cei de pe urmă dintre mişei...

Înainte de a se lumina de ziuă, cu toate că cerul se lăsase jos posomorîndu-se, Amza se sui în butcă, punîndu-se pe drumul Bucureştilor. În sufletul lui se gîndea că mai bine să se lase pierit de osteneală sau mîncat de fiare, decît să mai rămînă să tragă mişeliile lui Iamandy...

Caii suflau din greu, opintind să scoată butca din gloduri, plimbînd-o peste şanţuri şi hîrtoape înecate de lut frămîntat.

Trecu Oltul, grăbind pe drumul de poştă, ca să ajungă înainte de a se înnopta la Slatina. În dreptul Plopilor-Slăviteşti însă, caii, slăbiţi şi făcuţi spume, începură să încetinească pasul, lăsîndu-se cu totul în şleauri. Drumul părea din ce în ce mai greu, ameninţînd să-i lase în mijlocul codrului, în bătaia ploii care venea împestriţată cu spic de zăpadă. Chiiturile şi sudalmele surugiilor se dovedeau fără folos. Boierul Amza hotărî să oprească, spre a da cailor răgaz de odihnă. Oamenii aprinseră focuri de vreascuri, ca să se încălzească şi să sperie sălbăticiunile care le dădeau ocol.

Cînd odihna li se părea mai spornică, din mijlocul codrului se apropie de ei patru bărbaţi, înarmaţi şi zburliţi, care îi întrebă de socoteala pe care o aveau.

— Dar întocro, măi creştinilor, pe drumuri din astea atît de vrăjmaşe?

— Ia, spre Bucureşti, păcatele noastre!

— Şi cine este boierul pe care-l plimbaţi pe aşa vreme?...

— Boierul Amza, de la Grojdibod din Romanaţi!...

Auzind, toţi patru înlemniră; dintre ei se desprinse unul, apropiindu-se de butcă.

— Să trăieşti, frate Amza!... Ale cui păcate le tragi de te-ai pornit pe greutatea asta de drum, ca să-ţi scurtezi zilele şi viaţa?

Slugerul îşi scoase capul din gulerul şubei, privind aiurit spre chipul lui Iancu.

— Tu eşti, frate Iancule?... Iacă, trag păcatele cu care tu ai vrut să ne îmbucuri viaţa!... Şi m-a prins slăbiciunea cailor şi urgia vremii, aici, în mijlocul codrului!... Aşteptam să li se dreagă vîna, ca s-o pornim mai departe...

Iancu își lăsă capul spre piept, încercat de mihnire și părere de rău...

— Păcatele sînt numai ale mele!

— Dar le tragem cu toții, și încă din greu!...

Prididit de obidă, slugerul își întoarse podul palmei, ștergîndu-și lacrimile...

— Că de cînd ți-a fost drumul a haiducie, casele noastre n-au mai fost case, iar viața noastră a fost numai amărăciune și venin!... Dacă ai fi murit, Iancule, vremea ne-ar fi alungat tristețea, și patima ne-ar fi fost mai ușoară!... Dar așa, rușinați de pretutindenea, călcați în puterea nopții și cercetați pe de-a rîndul, mereu pe drumul pîrcălăbiei, cu muierile și copiii spăimîntați la tot ceasul, lucrul a ajuns peste puterile răbdării!... Tata a ajuns să-și blesteme zilele de le mai are, bolind cu sufletul și trupul... Conacele noastre au ajuns de beilic, iar arnăuții își fac rîs de munca și strînsura noastră... N-o mai putem duce așa, frate!... Ajunși la aman, m-am pus pe drumul Bucureștilor, ca să mă înfățișez lui Vodă Caragea și să-i cer, pentru mine și toți ai noștri, să ne scurteze sau osînda sau zilele!...

Pentru întîia oară în viață, Iancu simți cum i se împăienjenesc ochii și-i slăbesc picioarele... Se rezemă de latura butcii, ținînd capul mereu în jos...

— Ai vrut să fericești pe alții, și ne-ai înglodat pe noi în necazuri!... Satele noastre sînt mai hăcuite ca mai înainte, fiind îndatorate să hrănească poterile, răbdînd fumul de ardei și bătaia la tălpi, bănuiți că ți-ar ști de urmă!... Pămîntul a rămas pîrloagă, nevrednicindu-ne să mai aruncăm sămînță, știind că nu ne-am putea bucura de rodul lui. Am ajuns bătrîneți grele, cum nici vrăjmașilor noștri nu le-am dorit vreodată!...

Înapoia celor doi frați, surugiii și cetașii ascultau tăcuți, cu bărbiile sprijinite în piept.

Iancu încruntă din sprîncene, ascultînd spovedania bătrînului sluger, rostită sub patrafirul cinstei și obidei de care nu se putea îndoi.

Se petrecea un fapt necuprins în planurile haiduciei lui, care-i îngenunchia voinicia și pornirile hrănite pînă atunci... Își dădu seama că lupta lui aprinsese pară pe foc, plină mai mult de strălucire și lumină, decît jeregai cu căldură temei-

nică... Şi că nu putea stărui mai mult, fără să nu sminteacă atîtea rînduieli la care ţinea mult !...

Se întoarse către ai lui, poruncindu-le :

— Aduceţi, bă, cai de-ai noştri pentru schimb, şi căutaţi de vă înapoiaţi pe la casele voastre, croindu-vă viaţa aşa după cum v-o îndemna capul şi Dumnezeu de sus !... Eu mă duc la Bucureşti, cu alde frate-meu Amza, să mă înfăţişez judecăţii divanului... Şi ce ne-o fi rînduit, om mai vedea şi-om mai petrece !... Că stau şi mă gîndesc la vorbele unui bătrîn de prin părţile noastre ; nu este pomană bine primită dacă o faci alor străini şi pe-ai casei îi laşi să flămînzească !...

SFÎRȘITUL HAIDUCIEI

Vestea că haiducul intrase în București zăpăcise firea oamenilor... Neștiind cum stau lucrurile și care putea fi adevărul, fel și fel de zvonuri bîntuiau prin lume, adunînd-o în pîlcuri spre a le vîntura, care cum i se năzărea.

Deși butca trăsese de-a dreptul la scările palatului domnesc din casele Ghiculeștilor, se găseau unii care să spună că l-au văzut petrecînd la un han de pe podul Beilicului, alții, călare pe cal, înarmat și cu ceata voinicilor după el, iar cei mai mulți, oameni de-ai stăpînirii și arnăuți de toate neamurile, întăreau că a trecut legat în lanțuri, păzit de însuși cîrcsărdarul Iamandy...

De cum îi ajunsese zvonul în urechi, Gligorașcu grăbi călare spre curte, spre a vedea ce este de crezut... La capul de jos al scării, Iancu sta slobod, însoțit de slugerul Amza, așteptînd porunca lui Caragea... Cum îl văzu, îi întinse brațele ca unui vechi și de cinste prieten, ceea ce uimi loaita ciohodarilor care sta pe de lături, păzindu-l, chipurile să nu-l scape din mînă.

— Vere Gligorașcu, atît mi-a fost în putere să fac !... Dacă n-am izbîndit pe deplin, să nu-mi băgați careva vină !... Poate că, mai tîrziu, timpurile vor fi mai darnice, și alți cutezători se vor ridica să împlinească ce pusesem gînd !...

Gligorașcu își simți ochii umeziți, pricepînd cîtă amărăciune trebuie să se fi grămădit în sufletul haiducului, hotărînd să se dea de voie pe mîinile călăilor...

— Vere Iancule, nu deznădăjdui !... Dacă o stea se stinge și scapă din bolta cerului, drumul ei, înainte de a se pierde, este dîră de lumină albă și curată !.. Iar oamenii temători de

cele sfinte lăcrimează, simțind că s-a istovit o viață de om, poate tocmai aceea în care nădăjduiau mai mult !...

Urcă apoi scările palatului, neștiind singur pe cine trebuia să caute, spre a-i cere să-l ajute pentru scăparea fratelui de sînge și de credințe...

Întîlni pe domnița Ralu, cutremurată și ea de vestea sosirii haiducului, bîntuind pe la uși, căutînd pe careva să i-l poată arăta, fără a-și primejdui viața...

Prinzînd inimă, Gligorașcu o duse pînă într-un loc de unde putea vedea fața lui Iancu.

Haiducul, avînd capul înălțat și privirea limpede, ședea în picioare, călător cu gîndul în trecutul din care abia se desprinsese... Din cînd în cînd surîdea, înviind în amintire cîte un fapt al haiducici lui, cu care să fi îmbucurat vreun suflet de om, cîte un chip alăturea de care să se fi simțit mîngîiat și odihnit...

Domnița Ralu se aștepta să dea ochi cu un om fioros, zburlit și respingător... Chipul lui Iancu îi înmuie sufletul, asemuindu-l unui erou din basme, doborît în zdroaba de a împlini un ideal cuprins doar în înțelegerea lui...

Își aminti de spusele Sultanei și-l văzu aidoma lor : nefricat și vițelios, voinic și dîrz, blînd și duios...

Pentru toată neliniștea și frămîntarea acestui om, pentru tot ce ostenise să izbîndească și-și vedea acum risipit, domnița picură o lacrimă de părere de rău... Îl socotea pierdut, spînzurat în furcile ispășirii ce se vor fi ridicat în capul Podului Tîrgul-de-Afară, pigulit de ciori și clătinat de vînt... Un om al vremii, întruchipat din țesătura basmelor frumoase, aduna din răutatea oamenilor pricinuiți de lăcomie și sfoiag, afundați în stricăciune și minciună...

Mulțumi paharnicului pentru bunăvoință și osteneală, înapoindu-se în iatacul ei, în care o aștepta, plîngînd, Sultana...

— L-am văzut și eu, Sultana... Și plîng alăturea de tine voinicia acestui om, semănat într-un pămînt uscat și sterp. Voi chibzui ce puteam face pentru el...

— Domniță, vina trebuiește căutată dincolo de faptele lui...

— Înțeleg și cred : este însă cutezător s-o putem spune... Îl iubești ?

— Da, domniță !

— Şi ai vrea să-ţi fie soţ ?

— Da...

— Atunci să ne căutăm scăparea în înţelepciunea pravilelor... Poate că cei ce le-au croit îşi vor fi abătut gîndul şi la biata inimă omenească, înlesnind curăţirea faptei şi îndreptarea greşelilor, prin dragoste...

Rînd pe rînd sosiră la curte marele logofăt Iordache Golescu, vornicul Nicolae Văcărescu, banul Constantin Filipescu, Bălăceanu, Belu, episcopul Ilarion... Ochii li se aţinteau asupra lui Iancu, iar sufletul le sîngera văzînd prăbuşirea unei crăngi din trunchiul năzuinţelor lor.

Porunca lui Vodă Caragea veni, cerînd ca haiducul să fie închis la agie, păzit bine şi tratat omeneşte... Vodă, nelipsit de priceperea dezlegării unei pricini care putea să tulbure liniştea lui şi a ţării, nu părea pripit în hotărîri. Ştia că Iancu este la inima poporului şi nu vroia ca, dîndu-l pierzării, să-şi audă noi blesteme şi nemulţumiri : şi că neamul Jienilor îşi avea vînă puternică în tot cuprinsul Romanaţului, pînă dincolo de Jiii, putîndu-i fi de pagubă neprietenia lor. Drept care, gîndind că puţină îngăduială şi şiretenie nu-i putea strica, rămase să judece şi să hotărască pe-ndelete...

Întrebaţi asupra osîndei ce i se cuvenea, boierii tăcură chitic, cunoscînd năravul lui vodă de a hotărî după capul lui, iar nu după sfatul lor sau scrisa pravilei...

Aşteptau să-i audă vorba, după care să înţeleagă în ce fel trebuie s-o cîrmuiască şi ei... Cel care de la început se rosti, spunîndu-şi gîndul, fu episcopul Ilarion, pentru care haiducia lui Iancu era început firesc al unui lucru de mult aşteptat.

— Măria Ta, copilul căzut în greşeală nu este ucis şi nici pus în obezi şi aruncat în ocnă !... Ci mustrat părinteşte şi adus pe calea binelui !... Şi fără greşeală şi păcat nu este decît Dumnezeu din cer !... Trebuieşte căutat mijlocul de a nu-l asupri peste măsură, ştiindu-se că tot jaful şi fărădelegile n-au fost făptuite pentru folosul său sau din urîciunea cugetului !...

— Sînt mirat, prea sfinţite Ilarion, că găseşti îndreptăţit jaful şi omorul !... Şi că ceri atît de zorit să fie iertat făptaşul !... Eu cred că i se cuvine să fie spînzurat !...

Înfruntat, Ilarion tăcu : inima greşise, rostindu-se făţiş înaintea minţii.

Cutezător ca totdeauna, Iordache Golescu nu se putu stăpîni :

— Socotesc că ar fi prea mare necinstea pentru cinul boieresc să fie osîndit la spînzurătoare, Măria-ta !...

— Necinstea porneşte de acolo, logofete Iordache, că boier fiind, a ieşit în tîlhărit, prădînd aurul de huzmet şi căruţele de poştă şi conacele de prin sate... Nu putem drege ceea ce a socotit el că este pus rău şi trebuieşte dărîmat...

— Atunci rămîne la judecata şi mila Măriei-Tale !...

Cînd boierii ieşiră din divan, Gligorașcu care le păzea calea nu întîlni decît mutre posomorîte şi acre, după care înţelese că pricina lui Iancu sta să se sfîrşească a rău... Alergă din nou la domniţa Ralu, căreia îi ceru să facă tot mijlocul pentru iertarea Ianculuí... Cînd domniţa îi pomeni de gîndul Sultanei de a-l lua de soţ, Gligorașcu tresări luminat :

— După pravilele ţării, oricare i-ar fi osînda se iartă prin această cununie, domniţă !...

— Atunci, aşa se va întîmpla !... În cumpăna judecăţii domneşti va trage, deopotrivă de greu, rînduiala pravilei şi dorinţa noastră !

ODIHNA JIANULUI

După ce vînturase toate potecile haiduciei, trecut la un lat de palmă aproape de ştreang, Iancu se trase la conacul din Fălcoi, ducînd viaţă gospodărească... Cei douăzeci şi unu de cetaşi „s-au fost iertaţi" o dată cu el, revenind la bordeiele lor spre a robi, după vechiul tipic, unei pîini necăite...

Cuminte şi frumoasă, ca o domniţă de basm, Sultana nu pregetă să pună rînduială în gospodăria sălbatică a Jianului, prefăcîndu-i văgăuna de adăpost în adevărat cuib de fericire omenească.

Obosit de atîta trai cîinesc sau înmuiat de plăcerile vieţii noi, Iancu rămînea mereu acasă, lăsîndu-şi armele spînzurate în cui, iar caii să se însălbăticească prin geraiuri şi zăvoaiele Oltetului... Cînd cîte un cetaş îi făcea cu ochiul, arătîndu-i peria codrului care se deschidea în muguri, haiducul alunga ispita cu ocări greu de crezut :

— Vi-s gîndurile tot a hoinăreală şi fărădelegi, şi ochii tot către tufe !... Apucaţi rostul casei şi vedeţi-vă de plug şi de coasă şi fiţi ajutor muierilor la dărăcit lîna şi la făcut ţevi pentru năvădeală !... Că ăţi fi îmbătrînit şi voi, ca mîrtacii bordeielor, şi nu vă mai ţin oasele la fărîmătură de drum ca neoamenii !...

Viaţa la conacul din Fălcoi se scurgea liniştită şi senină ; luînd obiceiul boierilor megieşi, adunau oaspeţi pentru petreceri sau plecau pe la neamuri şi prieteni, ţinînd-o sfoară cu săptămînile, pretutindenea fiind aşteptaţi şi bine primiţi... Haiducul viforos de altădată devenise soţul potolit şi cuminte, retras înăuntrul bucuriilor casnice.

Fraţii şi bătrînul paharnic Costache îşi împliniseră cu dobîndă visul lor de a-l vedea pe neastîmpăratul Iancu aşezat şi la casa lui...

Neştiind cît îi putea ţine cumînţenia, oamenii stăpînirii nu cutezau să-l supere cu ceva, ocolindu-i pe departe satul şi conacul...

În luna septembrie, anul 1818, Vodă Caragea, fugind din scaunul domniei, nu avea să-şi mustre cugetul că, iertînd păcatele lui Iancu, greşise cu judecata...

Dinspre munte, zvonul forfotei şi al răzmiriţei se simţea tot mai înteţit.. Ascultîndu-l, Iancu băga căciula pe urechi, ca omul care nu mai credea în puterea de a răzbi rînduielile vremii... Se nărăvise la viaţă tihnită şi nu se mai simţea îndemnat să se rupă din ea... Aşa cel puţin îl arătau toate semnele văzute...

Numai cînd volbura răzmeriţei lui Tudor scăpă de vale, nemaiputînd sta locului, îşi adună din nou oamenii, aşezîndu-se alături de ceilalţi căpitani ai răzvrătitului... Îşi tocmi şi simbriaşi, rotunjindu-şi o ceată de peste o sută de oameni, cu care ieşi în întîmpinarea lui Tudor, îmbucurîndu-l...

Crezîndu-i patimii şi nevoii, Sultana rămase să îngrijească de rosturile pămîntului ohabnic, aşteptînd să se sfîrşească în bine şi această răbufnire a nemulţumirii obşteşti.

În toată mişcarea slugerului Tudor, Iancu nu s-a ridicat cu nici un fel de ambiţie, rămînînd oştean credincios şi ferit de măriri.

Felul în care îşi făcea drum oştile de panduri nu se potrivea sufletului de haiduc ; şetrarul avea patima potecilor furişe, a nopţilor petrecute cu urechile ciulite, în pîlc mic şi singuratic, a hărţuielilor cu poterile prin negurile codrilor... Pandurii se mişcau greoi şi liniştit, trecînd numai pe drumuri de poştă, poposind prin sate şi tîrguri... Farmecul primejdiei la fiecare pas, în fiecare clipă, nu se putea întîlni aci... Voinicia şi curajul se topeau în gloată, neputînd să iasă din rînd...

Visase o răzmiriţă împotriva asupritorilor şi nu vedea nimic împlinindu-se din acest vis... Negurile se lăsau dese peste viaţa ţării, neputîndu-se desluşi prin ele nimic îmbucurător...

Cînd capul cutezătorului căzu, Iancu se înapoie acasă, desfăcînd cinstit simbriile oamenilor, reluîndu-şi viaţa de linişte şi trai gospodăresc...

Iar cînd se simțea încercat de bîntuielile hoinărelii, încăleca murgul, răznind-o pe la Craiova, pe la Rîmnicul Vîlcei și Tîrgul Jiului, odihnind pe unde-l apuca noaptea sau îl prididea oboseala... Împiedica picioarele calului, lăsîndu-l să pască în voie, iar el se dădea la umbra cîte unui tufan, odihnind pe gustul și înțelesul lui... Văzîndu-l, drumeții nu cutezau să-i tulbure somnul, fiindu-le teamă să nu intre la vreun necaz de arțag din partea lui... Plosca de rachiu, care nu-i lipsea din oblînc, îi străjuia, golită, căpătîiul, iar pistoalele, pline pînă la gură, lămureau că șetrarul nu-și ieșise din nărav... De unde și cîntecul lăutarilor :

Arde-te-ar focul de prun,
Că făcuși rachiul bun
Și-adormiși pe Iancu-n drum...

Cu vremea, apucăturile haiducului se domoliră.

La leatul 1830, Sultana născu o fată, botezată Marița, care muri curînd ; iar la 1835, pe Zinca, cea care avea să se mărite cu Nicolae, fiul pitarului Ștefan Dobruneanu, din Dobrunul Romanațului.

De-o margine a evangheliei, lui Clement Ieramonahul, pe care o păstra sub căpătîi, Iancu însemnează faptul fericit al nașterii Zincăi :

„Prostu și eu păcătosu am cîștigat porunca la leatul 1835 mai 26 care s-au botezat de soacră-mea Anița Gălășescu, puindu-se numele Zinca, iar eu muritorul spre știință am însemnat spre pomenire, că oricare va citi să zică Dumnezău să-l ierte p-ăl de-a scris".

Io, Iancu Jianul

Iar în altă parte :

„La leatul 1835 mai 26 din voia lui Dumnezău am căpătat prunca Zinca botezată de soacră-mea Anița Gălășeasca, și spre știință cînd s-au născut și fiica noastră Marița, la leatul 1830 august 10".

Iancu este frămîntat de gîndul ridicării unei cetitorii bisericești... Nopțile, altădată petrecute pe drumurile haiduciei, în pocnete de pistoale și vijeliea vremii, le scurtează cugetînd cum și-ar putea izbîndi acest vis... Fără vreun fel de îndemînare, desenează planul unei biserici, încadrînd-o cu pomelnicul răposaților Jieni, pentru odihna cărora se îngrijora, Pîrvan Ieromonahul, Matei, Ene, Costi, Ilina, Preda, Florea, Pîrva, Constandina, Ana, Ene, Iancu, Nicolaie, Stana, Ioan...

Viața pe care o dusese își lăsase urme adînci, în pieptul și oasele șetrarului. Grija cu care-l păzea Sultana îi lungea zilele, atît cît omenește se putea.

Către anul 1842, puterile îi slăbiseră și zăcerea se părea c-o să-l dea gata... Oblojit și doftorit, rămînea în casă, nădăjduind să se poată ridica din nou pe picioare și s-o ia iar pe unde voinicise și făcuse să tremure codrii și fiarele.

De la Breasta, de peste Jii, se abătuse pe la conacul lui un nepot, pe nume Barbu, venind din București, unde fusese întărit în slujba de căpitan de poteră, avînd la mînă și cuvenita carte domnească. Bucuros de a-și vedea rubedenia, Iancu încercă să facă o glumă :

— Trăii, bă nepoate, să văd și eu un pui de Jian, rînduit cap de poterași, ca să stîrpească haiducia din țară !...

Îi făcu rost de hăitași pentru vînatul prin pădure, îl lăsă să-și fărîme oasele gonind prin toate coclaurile, spre care-l chemau îndemnurile sîngelui clocotind... Și se bucura petrecîndu-l din ochi, descurcînd în toată nedomolita-i viață tinerețea și bîntuielile lui din trecut...

Căpitanul de poterași nu se mai sătura de umblet, răscolind cu chiuiturile și pocnetele de pistoale, umbrele înceremenite ale haiduciei șetrarului.

Într-una din zile, avînd să plece la o pîndă de sălbăticiuni, Barbu aruncă o vorbă de glumă :

— Te-ai doftorit și te-ai oblojit mai rău ca pruncii de țîță, boier Iancule !... Și, după cîte se văd, are să te pună jupîneasa în troacă, să te legene ca să adormi !...

Zgîndărit, Iancu ieși din așternut și se îmbrăcă, neținînd seama junghiului dintre coaste și vremii care se lăsase rece. Își luă pușca și pistoalele din cui, împreunîndu-se hăitașilor care așteptau la scară...

— Acum o să vedem, nepoate, cît te ţin puterile şi curajul !...

O luară spre pădure, pînă într-un loc unde aşezase de cu vreme momeala unui hoit de cal... Hăitaşii începură să urle ca lupii prin cioburi de oale de lut, adunînd mulţime de dihănii zburlite şi cu colţii rînjiţi... Iancu se dovedi îndemînatic fără pereche, nescăpînd fără folos nici unul din plumbi.

Noaptea, prinzîndu-i în pădure, se adunară în jurul focului spre a odihni, urmînd ca spre ziuă să se înapoieze acasă... Ca la orice popas vînătoresc, poveştile începură să se deşire vioaie, pline de duh... Iancu, mai vesel ca oricînd, îi reteză pe toţi, vorba lui fiind ascultată ca spusa scripturii... Cei mai tineri, în frunte cu nepotul Barbu, tocmai se grozăveau cu voiniciile lor, cînd o dihanie ameţită de glonţ năvăli turbată peste focul vînătorilor, băgîndu-i în toate spaimele... Văzîndu-i cum îşi pierd cumpătul şi ameninţă să sloboadă pistoalele chiorîş, Iancu răcni să stea liniştiţi, spre a nu se omorî între ei şi intra în vorba şi ruşinea lumii... Trase junghiul de la brîu şi, luîndu-se în piept cu namila de lup, i-l înfipse în inimă, răpunîndu-l... Cînd se dezmeticiră, lăsară nasurile în jos, domolind-o cu laudele şi voinicia, pricepînd că spuma tinereţii nu poate sta alături de osul şi vîna ălor încercaţi şi petrecuţi în viaţă !...

A doua zi, însă, boala lui Iancu se înteţi ; simţind că i se apropie sfîrşitul, se răsuci în cerga miţoasă, scrîşnind din dinţi :

— Mi-a fost rînduit să mi se tragă moartea tot de la bîntuielile prin codru, şi să mă duc pe lumea ailaltă tot în pocnete de pistoale !...

În anul 1842, decembrie 14, îşi dădu duhul, *„anii vieţii lui fiind 55"*.

Fu adus în Caracal şi îngropat sub picătura streaşinii bisericii Maica Domnului, ca să-i plîngă în vreme de ploaie trupul lui fărîmat pe drumuri prea puţin înţelese de oameni, şi sufletul în care cuprinsese, ca nimeni altul, dragostea de neam şi de pămîntul ţării româneşti...

Neamul 5
Dragostea Jianului 39
Semnele vremii 52
Plecarea în haiducie 66
Drumuri haiduceşti 87
Colindări pentru liniştea sufletului 117
De olac spre Bucureşti 141
Crăciun, ca neoamenii 152
Rînduială de la Dumnezeu 162
Sfîrşitul haiduciei 169
Odihna Jianului 173

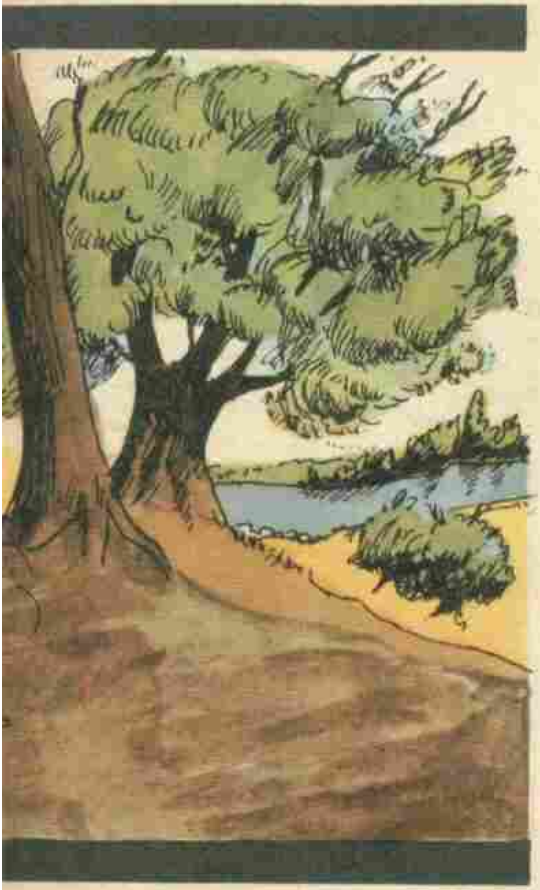

Lei 4,75